

22—23 januari

Debatter m. m.**Torsdagen den 22 januari fm.**

	Sid.
Svar på frågor av:	
herr Nilsson i Agnäs (m) ang. information till u-landsarbetarna om de svenska televisionsprogrammen om u-länderna	3
herr Josefson i Arrie (cp) ang. bestämmelserna om realisationsvinstbeskattning vid tvångsförsäljning av fastighet.....	4
herr Eliasson i Sundborn (cp) ang. tidpunkten för tillsättande av en utredning rörande skatteutjämningsystemet och kostnadsfördelningen mellan stat och kommun	5
herr Eriksson i Arvika (fp) ang. beredskapen mot epidemier av »Hongkong-typ»	7
herr Werner (m) ang. den kostnadsfria slutna vården av folkpensionärer	9
herr Andersson i Örebro (fp) ang. åtgärder för att förhindra s. k. automatiska reklamsamtal över telefonnätet	11
fru Marklund (vpk) ang. tidpunkten för de statliga företagens utträde ur Svenska arbetsgivareföreningen	12
herr Thylén (m) ang. tidpunkten för framläggande av varvsutredningens betänkande	13
fru Sundberg (m) ang. koncessionsnämndens verksamhet	14
herr Svensson i Kungälv (s) ang. saltningen av gator och vägar	16
Remissdebatt (forts.)	18

Torsdagen den 22 januari em.

Remissdebatt (forts.)	92
Meddelande om enkla frågor av:	
herr Westberg i Ljusdal (fp) ang. pension till vissa friställda telefonister	148

	Sid.
herr Nilsson i Bästekille (m) om åtgärder mot erosions-skador vid Löderups strandbad	148
herr Nilsson i Bästekille (m) ang. åtgärder mot snöhinder för tågtrafiken i Österlen	148
herr Andersson i Storfors (s) ang. tuberkulos bland restaurangpersonal	148
herr Wennerfors (m) ang. politisk verksamhet av svenska SIDA-tjänstemän i u-länder	148
herr Sjöholm (fp) ang. beskattningen av makar	149
herr Sjöholm (fp) ang. rekryteringen av taxeringsnämndsordförande och kronoombud	149

Fredagen den 23 januari

Remissdebatt (forts.)	150
Meddelande om enkel fråga av herr Fridolfsson i Stockholm (m) ang. en översyn av lagen om kollektivavtal	166

Samtliga avgjorda ärenden

Torsdagen den 22 januari fm.

<i>Bankoutskottets</i> memorial nr 1, med överlämnande av fullmäktiges i riksbanken till bankoutskottet avgivna berättelse	17
— nr 2, med överlämnande av fullmäktiges i riksgäldskontoret till innevarande riksdag avgivna, till bankoutskottet avlämnade berättelse	18
— utlåtande nr 3, ang. ändring i reglementet för Nordiska rådets svenska delegation	18

Fredagen den 23 januari

Val av medlemmar i Nordiska rådet	149
» » suppleanter i Nordiska rådet	149

Torsdagen den 22 januari

Kl. 10.00

§ 1

Justerades protokollet för den 14 in-
nevarande januari.

§ 2

Svar på fråga ang. information till
u-landsarbetarna om de svenska
televisionsprogrammen om u-länderna

Ordet lämnades på begäran till

Hans excellens herr ministern för ut-
rikes ärendena NILSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Nilsson i Agnäs
har frågat mig om jag avser att vidtaga
några åtgärder för att de svenska u-
landsarbetarna skall få information om
de program som sänds i svensk TV om
u-länderna.

Mitt svar är att SIDA i ökande ut-
sträckning söker göra uppteckningar
av radio- och TV-program om utveck-
lingsproblemen samt sprida dessa till
SIDA:s egna anställda i u-länderna. Där-
utöver räknar man med att nu efterhand
kunna utöka denna information till att
omfatta även övriga svenska u-lands-
arbetare.

Vidare anförde

Herr NILSSON i Agnäs (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka
hans excellens herr ministern för ut-
rikes ärendena för svaret, som jag fann
alldeles utmärkt.

Det finns en grupp u-landsarbetare
som hittills inte har fått veta mycket om
vad som säges om deras arbete. Missio-
närerna i Afrika har givit 300 stammar
och folk möjligheter att meddela sig

skriftligen med varandra på sitt eget
språk, och då man vill hjälpa de män-
niskor som i detta avseende är mest
vanlottade måste man anlita personer
som kan tala med dem på deras språk.
Jag kan som exempel nämna Kunama.
Det är inte många som kan tala med
människorna där på deras språk. I viss
mån gäller detta också för människorna
som talar tigrinia och gallinja i Etio-
pien. Det är viktigt att människorna där
också får komma till tals med oss,
som skall hjälpa dem. Jag finner det
mycket beklagligt att svensk radio och
TV under den senaste tiden inte har up-
pehållit goda kontakter med dem som
behärskar dessa tungomål och som kan
förmedla dessa fattiga folks syn på sin
situation. Det är viktigt att nyhetsför-
medlingen från dem inte brytes i våra
massmedia. Ibland frågar man sig om
det pågår en tävlan mellan de två kana-
lerna om att vara djärvast i kritiken av
det som göres där ute.

Vi får nu veta att SIDA:s egen per-
sonal erhåller informationer om vad
som säges här hemma. Hittills har fri-
villigorganisationernas arbetare inte fått
höra mycket mer än rykten, och jag vet
att det på många håll har rått olust för
detta. Många av u-landsarbetarna står
ju i ett arbete som direkt stödes av
SIDA:s medel. För min del vill jag de-
klarera att SIDA:s verksamhet inger mig
förtroende. En gång fanns det också
hos mig en viss skepsis i det avseendet,
men den försvann totalt under en resa
i Afrika som gav mig en mycket posi-
tiv syn på arbetet där.

Det finns organisationer som har va-
rit verksamma i Afrika — vissa av dem
har hållit på i 100 år — och jag känner

Svar på fråga ang. bestämmelserna om realisationsvinstbeskattning vid tvångsförsäljning av fastighet

några män, pastor Hagner i Eritrea och pastor Stjärne i Etiopien, som har arbetat där sedan 1920-talet och som alltså gör det. Varför inte fråga dessa verkliga kännare av förhållandena? Jag tror att det skulle ge en helt annan syn på vad som sker.

Jag är rädd för att TV:s reportage har haft en negativ verkan och i viss mån undergrävt förtroendet för vår u-hjälp.

De människor som rest ut för att arbeta i u-länderna är värda ett bättre öde än att på detta sätt få sina insatser nedvärderade i allmänhetens ögon. Pressens referat av sändningarna har visat att dessa överallt i landet uppfattas negativt.

Jag ber än en gång att få tacka utrikesministern för svaret.

I detta anförande instämde herr *Börjesson* i Falköping (cp).

Härmed var överläggningen slutad.

§ 3

Svar på fråga ang. bestämmelserna om realisationsvinstbeskattning vid tvångsförsäljning av fastighet

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG, som yttrade:

Herr talman! Herr Josefson i Arrie har frågat om jag uppmärksammat att myndigheter tolkar 1968 års riksdagsbeslut angående realisationsvinstbeskattning vid tvångsförsäljning så att den, som köpt en ersättningsfastighet innan tvångsförsäljning är klar, inte får utnyttja bestämmelserna om uppskov med beskattningen och vilka åtgärder jag i så fall avser att vidtaga med anledning av denna tolkning.

Frågan om bestämmelsernas tolkning i sådana fall som herr Josefson åberopat har varit uppe i ett av riksskatte-nämnden meddelat förhandsbesked.

Förhandsbeskedet har emellertid enligt vad jag inhämtat överklagats och kommer således att prövas av regeringsrätten. Regeringsrättens utslag bör avvaktas innan något ställningstagande i frågan kan ske.

Vidare anförde

Herr JOSEFSON i Arrie (cp):

Herr talman! Jag tackar finansministern för svaret, även om min fråga av det skäl som finansministern angav inte har besvarats.

Anledningen till min fråga var framför allt den situation som uppstått för vissa jordbrukare inom Sturupområdet. Genom riksdagens beslut om byggande av en ersättningsflygplats för Bulltofta i Sturup stod det på ett rätt tidigt stadium klart att ett ganska stort antal egendomar skulle bli föremål för expropriation eller någon annan form av tvångsförsäljning. Vid ett informationsmöte mellan berörda parter uppmanades ägarna till dessa egendomar att se sig om efter ersättningsgårdar. Nu har sju eller åtta av jordbrukarna följt detta råd, och de ställs inför en mycket besvärlig situation, om de inte får använda den möjlighet som ett uppskjutande av realisationsvinsten skulle innebära.

När man läser propositionen 1968: 88 får man ett bestämt intryck av att finansministern har förståelse för de problem som uppstår för personer som genom tvångsförsäljning tvingas lämna sina egendomar. Finansministern uttalar bl. a. följande: »Den skattskyldige bör givetvis ha viss tid till sitt förfogande för att göra ersättningsanskaffningen. Lämpligt synes mig vara att föreskriva att ersättningsanskaffningen skall göras senast före utgången av det tredje kalenderåret efter det år, då realisationsvinsten uppkom.»

Men det torde vara detta uttalande som endast berör tidpunkten efter tvångsförsäljningen som gör att det i

Svar på fråga ang. tidpunkten för tillsättande av en utredning rörande skatteutjämningsystemet och kostnadsfördelningen mellan stat och kommun

dag förefaller tveksamt hur man skall förfara om köpet av ersättningsfastighet blir klart innan tvångsförsäljningen har avgjorts.

Det står i propositionen inget om hur man skall handla i den situation som uppstått i Sturup, men med den anda som jag finner känneteckna propositionen kan jag inte tänka mig annat än att avsikten varit att undantagsbestämmelsen skall tillämpas också när det gäller en ersättningsfastighet som inköpts kanske mycket kort tid innan tvångsförsäljningen är klar.

Om undantagsbestämmelsen inte kan tillämpas i situationer som de aktuella kommer de frivilliga uppgörelserna säkerligen att försvåras. Det torde vara ett intresse från alla parter att försöka ordna de försäljningar som måste ske på ett så smidigt sätt som möjligt. Det är därför som jag förmenar att finansministern bör följa frågan med största uppmärksamhet och bedöma de berörda jordbrukarnas besvärliga situation på ett sådant sätt att det leder till ett för vederbörande positivt resultat.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4**Svar på fråga ang. tidpunkten för tillsättande av en utredning rörande skatteutjämningsystemet och kostnadsfördelningen mellan stat och kommun**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG, som yttrade:

Herr talman! Herr Eliasson i Sundborn har frågat mig när jag avser att tillsätta den av förra årets riksdag begärda utredningen rörande skatteutjämningsystemet samt kostnadsfördelningen mellan stat och kommun.

Den begärda utredningen om översyn av den kommunala skatteutjämnings-

en kommer att tillsättas inom den närmaste tiden. Jag har emellertid kommit till den uppfattningen att frågan om kostnadsfördelningen mellan stat och kommun är en utredningsfråga av klart annan karaktär. Den gäller i första hand uppdelningen på statliga respektive kommunala arbetsuppgifter, konsekvenserna för den kommunala kompetensen i den mån finansieringen av kommunala uppgifter i ökad utsträckning ombesörjes av staten samt en rad andra problem av avgörande principiell betydelse för förhållandet mellan stat och kommun.

Av dessa anledningar bör frågan om kostnadsfördelningen prövas av en särskild för ändamålet sammansatt utredning. Denna bör tillsättas då den först nämnda utredningen fullgjort sitt arbete, således längre fram.

Ett ytterligare skäl för att avvakta är att civilministern avser att tillkalla en särskild beredning, som på grundval av föreliggande utredningsmaterial skall pröva bl. a. frågan om arbetsfördelningen på det regionala planet mellan stat och kommun, vilket också får betydelse för kostnadsfrågans lösning.

Vidare anförde:

Herr ELIASSON i Sundborn (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka finansministern för svaret på min fråga.

Jag har varit en smula förvånad över att den aktuella utredningen inte för länge sedan tillsatts, eftersom riksdagen behandlade denna viktiga fråga för ungefär elva månader sedan. Därvid gjordes ett enhälligt uttalande om tillsättandet av en utredning angående skatteutjämningsystemet och kostnadsfördelningen mellan stat och kommun. Jag vill emellertid i mitt tack till finansministern med tillfredsställelse notera att denna utredning nu snart kommer att tillsättas.

Jag är litet förvånad över att finans-

Svar på fråga ang. tidpunkten för tillsättande av en utredning rörande skatteutjämningsystemet och kostnadsfördelningen mellan stat och kommun

ministern så bestämt avvisar tanken på att koppla samman skatteutjämningsproblemet med frågan om kostnadsfördelningen mellan stat och kommun. Finansministern vill tydligen först avvakta utredningen om skatteutjämningsystemet, innan frågan om kostnadsfördelningen tas upp till närmare prövning. Dessutom hänvisar finansministern till länsdemokratifrågorna, som skall bli föremål för en ny beredning. Denna arbetsordning innebär att finansministern någon gång i slutet på 1970-talet kan tänka sig att ha förslag att presentera riksdagen.

Jag vill emellertid påpeka att — det är säkerligen inte finansministern obekant — när statsutskottet behandlade frågan, så förordade utskottet att en parlamentariskt sammansatt utredning skulle få i uppdrag att göra en översyn av skatteutjämningsfrågan och att »i samband därmed i härför erforderlig omfattning ta upp till övervägande frågan om kostnadsfördelningen mellan stat och kommun». Därför vill jag fråga finansministern: Betyder dagens besked att finansministern stänger dörren för denna utredning att över huvud taget syssla med kostnadsfördelningen eller menas med detta svar att man inte tar upp *hela* problemet om kostnadsfördelningen mellan stat och kommun men att den utredning som kommer att tillsättas i vart fall inte är förhindrad att ta upp problemet i den mån denna kostnadsfördelningsfråga är av central betydelse för att få till stånd en rättvisare och effektivare skatteutjämnings?

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÅNG:

Herr talman! Den utredning som nu omedelbart kommer att tillsättas — vi håller på att slutjustera direktiven — om den kommunala skatteutjämningsen skall behandla, om jag så får säga, en mera interkommunal fråga. Visserligen

berörs staten eftersom det blir fråga om statsbidrag och anslag över budgeten, men problemet är ju att dra upp de riktiga gränserna mellan de olika skattekraftsområdena och granska skatteutjämningsens verkningar under den period som gått sedan vi beslutade om den moderna kommunala skatteutjämningsen.

Om jag däremot flyttar över tankegångarna på den enormt omfattande frågan — jag vill uttrycka mig så — om kostnadsfördelningen mellan stat och kommun i de offentliga aktiviteterna, vilka blir större år från år, så måste enligt min uppfattning en utredning dels få annan karaktär, dels sammansättas på ett alldeles specifikt sätt och dels erhålla uppgifter som går vida utöver dem som läggs på den utredning jag inledningsvis nämnde.

Då dessutom civilministern utan dröjsmål kommer att tillsätta en utredning om kompetensfördelningen på det regionala planet är det rätt önskvärt att det blir något resultat av de funderingarna innan man löser den här allra största frågan, som gäller den kommunala kompetensen över huvud taget och hur finansiering och beslutförhållande skall vara ordnade. Jag har många gånger tidigare här i kammaren deklarerat att det inte går att ha ett system där den ena parten finansierar praktiskt taget alltsammans, medan den andra parten suveränt beslutar. Detta blir, herr Eliasson i Sundborn, en av de kinkigaste och mest kontroversiella frågor vi ställts inför. Och när jag tog del av utskottets utlåtande fann jag att det var lätt att mellan raderna läsa om alla de bekymmer och besvär som utskottet sett framför sig när det beställde den utredning det här gäller.

Jag har velat göra dessa kommentarer och lämna dessa förklaringar, och jag kan i sista hand säga att jag inte är överens med herr Eliasson i Sundborn om tidtabellen. Vad herr Eliasson

Svar på fråga ang. beredskapen mot epidemier av »Hongkong-typ»

sade om att förslagen skulle föreligga i slutet på 1970-talet får stå för hans egen räkning.

Herr ELIASSON i Sundborn (cp):

Herr talman! Tidtabellen kanske vi får diskutera i slutet på 1970-talet, om herr Sträng och jag har tillfälle till detta, men den centrala fråga jag ställde var: Avser finansministern att ge så begränsade direktiv att kommittén inte har möjlighet att på någon punkt diskutera kostnadsfördelningen mellan stat och kommun, om detta för utredningen framstår som nödvändigt för att man skall kunna förverkliga en högre grad av jämlikhet, alltså åstadkomma en effektivare och rättvisare skatteutjämning?

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Jag måste erkänna att jag inte riktigt förstår herr Eliassons i Sundborn sista frågeställning. Jag tyckte att jag tämligen klart redovisade hur jag ser på det hela. Den utredning som nu sätter i gång skall bedöma utvecklingen interkommunalt med ledning av erfarenheterna. Den skall studera skattekraftområdena och vad som hör till den kommunala skatteutjämningen. Det andra är en fråga om kostnadsfördelningen mellan stat och kommun för väsentliga offentliga aktiviteter — det kan vara fråga om skolan, sjukvården eller vad som helst. Den utredning som nu sätter i gång kommer inte att syssla med detta.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5

Svar på fråga ang. beredskapen mot epidemier av »Hongkong-typ»

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING, som yttrade:

Herr talman! Herr Eriksson i Arvika har frågat vilka åtgärder jag ämnar vidta för att förbättra beredskapen mot epidemier av Hongkongtyp.

Statens bakteriologiska laboratorium (SBL) har efter samråd med socialstyrelsen fastställt en beredskapsnivå i fråga om influensavaccin. Den omfattar minst 100 000 doser för vaccination av s. k. riskgrupper, dvs. personer med sådana sjukdomar som gör att en influensavirusinfektion kan vara särskilt riskabel. Beredskapsnivån skall vid uppkommande behov kunna höjas till 500 000 doser inom nio månader.

Under den aktuella influensaepidemin har SBL:s beredskapsnivå hela tiden legat över den fastställda minimigränsen. Alla order på vaccin för riskgrupper har kontinuerligt expedierats. Däremot har restriktivitet måst iakttas vid leverans till industrier och läkare för vaccination av friska personer. Trots detta har SBL dock distribuerat sammanlagt ca 500 000 doser, varav över hälften av egen tillverkning.

Enligt vad jag inhämtat avser SBL och socialstyrelsen att lägga fram förslag till höjning av beredskapsnivån sedan erfarenheterna av årets epidemi har samlats. Socialstyrelsen avser att under våren tillsammans med SBL noggrant gå igenom händelseförloppet under den gångna epidemin och därvid pröva även de beredskapsåtgärder i övrigt som kan anses erforderliga.

Vidare anförde:

Herr ERIKSSON i Arvika (fp):

Herr talman! När vi i Sverige före jul nåddes av den influensavåg som dragit fram över Europa, blottades enligt mångas mening en stor brist i vår beredskap mot liknande epidemier. Många läkare kritiserade öppet vaccineredskapen vid statens bakteriologiska laboratorium. De lager som fanns var mycket blygsamma och räckte enligt läkaruppgifter inte ens till de medicin-

Svar på fråga ang. beredskapen mot epidemier av »Hongkong-typ»

ska riskgrupper som socialstyrelsen givit förtur till vaccinering. Socialministern nämnde att det skulle räcka till dessa, men enligt uppgifter från professor Lundbäck rör det sig om 125 000 personer, och vaccinlagret räckte bara till 100 000 personer.

När epidemin blev mera utbredd och man började tillfråga andra länder om vaccin, visade det sig att man var för sent ute. Dessa länder hade inget att avstå. Det enda land där man fick napp var Argentina. Enligt uppgift inköptes 100 000 doser från det företag i Argentina, som förra året levererade en miljon doser hit till Sverige. Det är självklart att det hade varit värdefullt om man *i tid* hade haft vaccin, som räckt till — förutom för de riskgrupper socialministern nämnde — också för vissa andra utsatta och viktiga grupper, såsom sjukvårdspersonal, service- och industrianställda m. fl.

Jag vill tacka för svaret och alldeles särskilt för avslutningen av detsamma där socialministern säger att socialstyrelsen kommer att lägga fram förslag till höjning av beredskapsnivån sedan erfarenheterna av årets epidemi har samlats. Man kommer därför att pröva även de beredskapsåtgärder i övrigt som kan anses erforderliga. Jag tror att det är en utbredd uppfattning bland allmänheten, att det är viktigt att vi i tid har lagt upp stora lager när vi nås av influensaepidemier av den typ, som har drabbat så stora delar av det svenska folket under den gångna vintern.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING:

Herr talman! De uppgifter som herr Eriksson i Arvika citerar från vissa läkare angående beredskapen får dessa stå för själva. Jag har i mitt svar angivit att beredskapen skall omfatta minst 100 000 doser, och den beredskapsnivån har förelegat. Det har också varit möjligt att under relativt kort tid expediera 500 000 doser.

Detta är, herr Eriksson, i och för sig inget enkelt problem. Låt mig därför göra ett par korta tillägg. När influensaepidemin mera påtagligt startade i mitten av december förra året påbjöd socialstyrelsen rapportering veckovis till SBL. Antalet rapporterade fall under veckorna sedan rapporteringen inleddes har varit 16 000, 36 000, 40 000 och 32 000. Under föregående vecka var siffran nere i 19 000. Mycket talar för att epidemin har kulminerat i vårt land.

Det bör framhållas att influensaepidemiernas utbredning och omfattning är svåra att förutse och att influensavirus är mycket föränderligt, vilket innebär risker för att lagrat vaccin inte går att använda, då förskjutningar i stammens karaktär inträffar. Eftersom epidemierna i allmänhet drabbar många länder, kan man inte heller förlita sig på möjligheterna att täcka vaccinbehovet genom import. Allt detta gör att vaccinationsberedskapen är mycket sårbar och att prioriteringar mellan olika intressegrupper ofta blir nödvändiga.

Jag vill också tillägga att socialstyrelsen har påpekat, att inte alla såsom influensaliknande inrapporterade fall är influensa. En inte närmare känd del av fallen orsakas av andra smittämnen, för vilka en ympning med ympämne mot influensavirus av typen Hongkong enligt socialstyrelsens mening saknar egentligt värde.

De beredskapsåtgärder vid en influensaepidemi som vid sidan av vaccinationsberedskapen är mest angelägna är dels sjukvårdens — i synnerhet den öppna vårdens — möjligheter att snabbt förstärka och omfördela sina resurser, dels information till allmänheten och sjukvårdsorganen. Som jag, herr talman, har framhållit i mitt svar kommer nu SBL och socialstyrelsen att lägga fram ett förslag om en höjning av beredskapsnivån härvidlag, sedan erfarenheterna av årets epidemi har kunnat samlas. Jag vill, herr talman, understryka detta.

Svar på fråga ang. den kostnadsfria slutna vården av folkpensionärer

Detta är, som jag har nämnt, frågor där vi alltid med utomordentligt stor noggrannhet måste följa händelseförloppet. Men det rör sig inte i allo om enkla frågor, utan de är i många avseenden komplicerade.

Herr ERIKSSON i Arvika (fp):

Herr talman! Jag noterar med tillfredsställelse den positiva inställning till en vidgad beredskap som socialministern så klart deklarerar. Socialministern säger att jag får stå för de uppgifter jag lämnar, men det kan väl inte vara främmande för honom att mycket framstående läkare har givit just dessa uppgifter till pressen den 16 december. De bemöttes från SBL:s sida av professor Lundbäck den 17 december. Därvid framhölls bl. a. att man inte trodde att det skulle bli någon större epidemi i vinter eftersom en stor del av svenska folket vaccinerades förra året och därför nu skulle vara immuna. Härav framgår väl att vaccinet anses ha stor betydelse.

Vi är som sagt överens om att det är värdefullt att beredskapsnivån höjs.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING:

Herr talman! Alla inom riskgrupperna har haft möjlighet att få vaccinet. SBL:s beredskapsnivå har hela tiden — observera det, herr Eriksson i Arvika — legat över den överenskomna minimigränsen.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 6

Svar på fråga ang. den kostnadsfria slutna vården av folkpensionärer

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING, som yttrade:

Herr talman! Herr Werner har frågat mig om jag vill något mera utförligt än

i 1969 års proposition nr 125 inför kammararen redogöra för orsaken till att de folkpensionärer som vårdats i slutna vård hela år 1969 undantagits från rätten till ytterligare 185 dagars kostnadsfri vård.

Motiveringen till undantaget finns i den departementspromemoria som har legat till grund för propositionen och som finns fogad som bilaga till propositionen. Den ifrågavarande övergångsbestämmelsen motiveras i promemorian på följande sätt, jag citerar:

»De pensionärer, som vid lagändringens ikraftträdande har uttömt sin rätt till sjukpenning och ersättning för sjukhusvård enligt nuvarande lydelse av 4 kap. 3 § AFL, bör i princip få del av den föreslagna förstärkningen av skyddet. En viss begränsning torde dock vara nödvändig. De som dagen före ikraftträdandet vårdats som intagna på sjukhus oavbrutet sedan lång tid tillbaka bör således undantas eftersom beträffande dessa inte finns samma anledning att presumera att de har utgifter av betydelse vid sidan av kostnaderna för sjukhusvistelsen.»

Det i promemorian redovisade förslaget tillstyrktes vid remissbehandlingen och har godkänts av riksdagen.

Vidare anförde:

Herr WERNER (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka socialministern för svaret som tyvärr inte har gjort mig klokare — det var nämligen just det i svaret citerade avsnittet av departementspromemorian som jag skulle vilja få litet mer kommenterat. Den bestämmelse i den berömda propositionen 125, sjukvårdsreformen, som innebär att pensionärerna nu får fri sjukhusvård under 365 dagar i stället för 180 dagar hälsar vi för övrigt med tillfredsställelse — den tillgodoser ett gammalt önskemål från moderata samlingspartiet.

Svar på fråga ang. den kostnadsfria slutna vården av folkpensionärer

En passus i övergångsbestämmelserna till denna lagändring säger att för den som vid den nya lagens ikraftträdande oavbrutet sedan minst ett år vårdats på sjukhus och som förlorat rätten till ersättning för sjukhusvård enligt den gamla lagen inte omfattas av den nya lagens bestämmelser. Det förutsättes beträffande dessa pensionärer att de inte har några utgifter av betydelse vid sidan av kostnaderna för sjukhusvistelsen.

Man frågar sig om dessa presumerat nonexistenta kostnader verkligen är att betrakta som ute ur bilden. Det gäller uppenbarligen bostadskostnader, och även om man ligger på sjukhus en längre tid har man väl förhoppningen att få återvända hem, och man vill därför inte göra sig av med sin bostad. Vi kan kanske hoppas att sjukvårdshuvudmännen regelmässigt själva medger total avgiftsbefrielse i de fall då de 365 dagarna endast överskrids med några dagar i slutet av 1968, men något fel på övergångsbestämmelserna måste det vara.

Regeln har också en intressant aspekt, herr socialminister. Pondera att pensionären ligger på sjukhus 364 av 1969 års 365 dagar. Får han då ligga 385 dagar kostnadsfritt, eller förekommer det någon utjämningsbestämmelse? Jag har faktiskt frågat en av våra största försäkringskassor och sjukvårdsupplysningar, men man har inte kunnat svara på den frågan, trots att snart en månad gått sedan beslutet trädde i kraft. Denna del av den s. k. sjukvårdsreformen borde ha kunnat vara bättre förberedd.

När nu inte försäkringskassorna kan ge besked eftersom de inte fått information — det kan kassorna inte lastas för — tänkte jag mig att socialministern kanske ville besvara frågan, om den pensionär som legat på sjukhus 364 av 1969 års 365 dagar får ligga ytterligare 185 dagar kostnadsfritt.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING:

Herr talman! Herr Werner hade ett utomordentligt tillfälle att ta upp de här frågorna i debatten om vad han kallar den beryktade propositionen 125. Den propositionen var viktig, herr Werner.

Sjukvårdsreformen är nu ute i livet, och den ser ut att fungera. Moderata samlingspartiets dystra spådomar och märkliga förslag vad gäller sjukvårdsreformens administrativa införande tror jag kommer på skam. Sjukvårdshuvudmännen har ansträngt sig för att åstadkomma en smidig övergång, och även om det på sina håll förekommit en del gnissel och besvärigheter, så verkar det hela nu vara i god funktion.

Herr Werner har haft möjligheter att tidigare ta upp den sak det här gäller. Enligt min mening är det inte möjligt att inom ramen för en enkel fråga alltför mycket vidga debatten. Vill herr Werner öka sina kunskaper i ämnet, så kan han gå tillbaka till handlingarna, till propositionen 125. Jag hänvisar till sidorna 17 och 63 där det finns utförliga motiveringar. Vill herr Werner fördjupa sig ännu mer, hänvisar jag till sjukförsäkringsutredningens omfattande betänkande beträffande sjukvårdskostnaderna för den enskilde.

Får jag emellertid, herr talman, göra ett par tillägg. Flera skäl gjorde att den föreslagna förstärkningen av pensionärernas sjukförsäkring måste förse med en viss begränsning. Jag vill emellertid peka på de undersökningar som just 1961 års sjukförsäkringsutredning företog beträffande förhållandena för långtidsvårdade patienter och som finns refererade i departementspromemorian. Den föreslagna regeln lämnades utan erinran vid remissbehandlingen av promemorian.

För övrigt vill jag framhålla att den övergångsregel vi nu talar om, inte är enbart utslagsgivande när det gäller

skyldigheten att betala avgift för vården. Det ligger i sakens natur att reglerna om utförsäkring måste vara i viss mån schablonmässiga. Därför har också sjukvårdshuvudmännen under de överläggningar som föregick propositionen förklarat sig vara införstådda med att utförsäkrade patienter skall befrias från skyldighet att betala vårdavgifter eller få nedsatt avgift när detta föranleds av sociala skäl. Förslaget i promemorian bygger på denna förutläggning.

Om en del av detta kan herr Werner som sagt läsa i propositionen och även i utskottsutlåtandet.

Herr WERNER (m):

Herr talman! Självfallet har jag läst dessa handlingar men det är just det som föranlett min fråga. Jag tycker det är dunkelt när man förutsätter att pensionärer inte har några utgifter för bostad sedan de har legat sjuka ett år. Det är gott och väl att sjukvårdshuvudmännen har möjlighet att minska kostnaderna för pensionärerna. I så fall är väl övergångsregeln ganska onödig. Det skulle inte ha medfört stora kostnader för huvudmännen att offra även tiokronan som pensionären nu får betala.

Min konkreta fråga var verkligen seriöst ställd och inte på något sätt retorisk. Skall en pensionär som har legat sjuk i 364 dagar under 1969 verkligen missa de 185 dagar som står till buds för alla andra? Det är säkert en fråga som många pensionärer ställer sig, och det hade varit värdefullt att få besked. Frågan besvaras ingalunda klart och tydligt vare sig i promemorian, propositionen eller utskottsutlåtandet.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 7

Svar på fråga ang. åtgärder för att förhindra s. k. automatiska reklamsamtal över telefonnätet

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet GEIJER, som yttrade:

Herr talman! Herr Andersson i Örebro har frågat mig vilka åtgärder jag ämnar vidta för att förhindra s. k. automatiska reklamsamtal över telefonnätet.

Under våren kommer riksdagen att få ta ställning till ett förslag till lag om otillbörlig marknadsföring som för närvarande granskas av lagrådet. Den centrala bestämmelsen i lagen skall utgöras av en generalklausul, vilken gör det möjligt att förbjuda reklammetoder som är otillbörliga mot konsumenter eller näringsidkare. Tillämpningen av denna bestämmelse skall ankomma på särskilda myndigheter, en konsumentombudsman och ett dömande organ med representanter för konsumenter och näringsidkare, kallat marknadsrådet. Vid sidan av generalklausulen skall lagen innehålla bestämmelser om några konkreta marknadsföringsmetoder.

Den föreslagna lagen kommer att ge goda möjligheter att ingripa mot icke önskvärda metoder i reklamen, både sådana som förekommer nu och sådana som kan dyka upp i framtiden. En väsentlig fördel med den valda lagstiftningstekniken är just att den skapar förutsättningar för en fortgående anpassning till utvecklingen på reklamområdet utan att lagreglerna behöver ändras. Om lagförslaget antas skall det i fortsättningen inte behöva uppstå något behov av specialregler om vissa slag av reklam- och marknadsföringsmetoder, utan man kan räkna med att de tillämplande myndigheterna skall sörja för behövlig sanering på grundval av lagens allmänt formulerade bestämmelser. Marknadsrådet blir i och för sig behörigt att pröva sådana metoder som herr Andersson syftar på och för-

Svar på fråga ang. tidpunkten för de statliga företagens utträde ur Svenska arbetsgivareföreningen

bjuda dem om de bedöms som otillbörliga enligt generalklausulen.

Med hänsyn till vad jag nu har sagt anser jag inte att det finns anledning att nu genom särskild lagstiftning ingripa mot sådan reklam som frågan gäller.

Vidare anförde

Herr ANDERSSON i Örebro (fp):

Herr talman! Jag får tacka statsrådet Geijer för svaret, som var mycket utfömmande och synes ge garantier för att denna form av reklam och marknadsföring inte skall få förekomma i fortsättningen.

Som jag ser det är det skrämmande att reklamens metoder skall få användas mot oss människor på detta raffinerade sätt som skett nu senast i form av telefonterror. Det är en dataanläggning som ringer upp och en bandspelare kopplas in. Man svarar i telefonen, reklam flödar ur luren och i slutet av samtalet finns utrymme för att göra beställning av företagets varor. Abonnenten har inte en chans att freda sig. Även om han lägger på luren är telefonen spärrad så länge samtalet pågår. I bästa fall bryts samtalet efter ca 90 sekunder, men i princip kan det fortgå hur länge som helst. Detta är en skrämmande utveckling av den moderna datatekniken, använd i reklamens tjänst på ett sätt mot vilket man inte har en möjlighet att freda sig.

Jag vill klart fördöma denna form av reklam och marknadsföring. Såvitt jag kan utläsa av statsrådets svar torde det komma att bli omöjligt att fortsätta med denna reklammetod. Det skulle vara intressant att i det sammanhanget också få höra av statsrådet Geijer, om det inte finns förutsättningar att med den radiolag vi har stoppa denna marknadsföring och försäljning per telefon. Dessa firmor har kanske en av televerket godkänd och av televerket

inmonterad apparatur, men genom att koppla in en bandspelare har de fått möjlighet att vid sidan om bestämmelserna påverka människor som inte vill ha kontakt med dem.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 8

Svar på fråga ang. tidpunkten för de statliga företagens utträde ur Svenska arbetsgivareföreningen

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för industridepartementet, herr statsrådet WICKMAN, som yttrade:

Herr talman! Fru Marklund har frågat mig, om jag kan ange tidpunkten för de statliga företagens och särskilt LKAB:s utträde ur Svenska arbetsgivareföreningen.

Som jag framhöll i denna kammare den 10 december förra året är de statsägda företagens förhandlingsorganisation föremål för utredning, vilken påbörjades i berörda departement våren 1969. Då det statliga förvaltningsbolaget, Statsföretag AB, trädde i funktion efter årsskiftet, överfördes denna utredning till bolaget. Statsföretag AB skall slutföra utredningen och därefter vidta de åtgärder som är nödvändiga för att de dotterbolag, som är anslutna till Svenska arbetsgivareföreningen, skall kunna begära sitt utträde och i stället ingå i den nyinrättade organisationen. Jag räknar med att sådana beslut skall kunna fattas under innevarande år.

Vidare anförde

Herr HERMANSSON (vpk):

Herr talman! Fru Marklund är sjuk och ber att genom mig få framföra sitt tack för svaret.

Konflikten vid LKAB har starkt understrukit riktigheten i den åsikt som

Svar på fråga ang. tidpunkten för framläggande av varvsutredningens betänkande

bl. a. fru Marklund motionsledes har fört fram, nämligen att riksdagen borde genom ett beslut direkt förorda att LKAB och andra statsföretag skall lämna Svenska arbetsgivareföreningen.

Regeringen har tidigare förklarat att avtalsverket skulle kunna byggas ut för att klara förhandlingsarbetet. Nu vill man i stället skapa en ny förhandlingsorganisation för de statliga företagen. Herr Wickman har antytt att denna måste vara klar innan LKAB kan utträda ur SAF. Tanken är tydligen att man annars inte kan sköta förhandlingsarbetet på ett riktigt sätt. Men menar verkligen herr Wickman, mot bakgrunden av vad som hänt under de senaste veckorna, att medlemskapet i Svenska arbetsgivareföreningen varit till fördel för LKAB under denna dramatiska period? Det allmänna intrycket är väl att det i stället har varit tvärtom.

Beslut skall kunna fattas under innevarande år, säger herr Wickman. Enligt gällande stadgar för Svenska arbetsgivareföreningen upphör medlem- och delägarskap i föreningen »vid det årsskifte som inträffar näst efter sex månader sedan uppsägning ägt rum». Det är alltså mycket viktigt att man inte missar den 30 juni. Jag hoppas att herr Wickman och andra ansvariga kommer ihåg detta datum. Eller har industriministern möjligen den uppfattningen, att det kan gå fortare att komma ut ur Svenska arbetsgivareföreningen?

Härmed var överläggningen slutad.

§ 9

Svar på fråga ang. tidpunkten för framläggande av varvsutredningens betänkande

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för industridepartementet, herr statsrådet WICKMAN, som yttrade:

Herr talman! Herr Thylén har frågat mig, om jag är beredd meddela kammaren när den pågående varvsutredningens förslag kan väntas föreligga.

Efter vad jag erfarit kan utredningens förslag väntas någon av de första dagarna i februari.

Vidare anförde

Herr THYLÉN (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka industriministern för svaret, som är kort och koncist.

Anledningen till min fråga är närmast att jag vid studium av förteckningen över propositioner som väntas föreläggas kammaren under våren har funnit att det aviseras en proposition från industridepartementet om vissa frågor rörande svensk varvsindustri. Propositionen beräknas bli avlämnad till riksdagen den 20 mars, men en viss oro har skapats av att det efteråt inom parentes står »eventuellt».

Jag begär inte att industriministern skall kunna framlägga en proposition endast en kort tid efter det att en utredning har presenterat resultatet av sitt arbete, men man måste tolka uppgiften så, att tveksamheten inom departementet fortfarande är stor vad gäller räntesubventioner. Olika uttalanden av Metalls ordförande och industriministern har inte direkt skapat någon klarhet.

Industrigrenen är stor och betydelsefull för svensk industri, och därför vill man ha besked. Svensk varvsindustri kan snabbt komma i akuta svårigheter. Det är därför bra om vi kan skingra oklarheten. Eftersom olusten är stor både bland arbetsgivare och bland arbetslagare, är jag tacksam för att det blir en snabb behandling sedan varvsutredningen har framlagt sitt förslag.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 10

Svar på fråga ang. koncessionsnämndens verksamhet

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet BENGTTSSON, som yttrade:

Herr talman! Fru Sundberg har frågat mig, om jag är beredd att lämna kammaren en redogörelse för omfattningen av koncessionsnämndens hittillsvarande verksamhet och i vilken utsträckning som statens naturvårdsverk med tillämpning av miljöskyddskungörelsens första paragraf medger dispens.

Koncessionsnämnden för miljöskydd inrättades den 1 juli 1969. Omfattningen av nämndens hittillsvarande verksamhet framgår av följande. Under de tre första månaderna kom endast tre ärenden in till nämnden. Sedan har tillströmningen emellertid ökat, och den 16 januari 1970 hade nämnden fått in sammanlagt 26 ärenden. Beslut har hittills meddelats i två ärenden, i det ena dock endast i vissa delar. Ett ärende har återkallats.

Vad gäller frågan om i vilken utsträckning naturvårdsverket gett dispens kan jag lämna följande uppgifter. Verket hade den 16 januari 1970 fått in 115 dispensansökningar. Dispens har getts i 45 fall medan två ansökningar avslagits och två avskrivits från vidare handläggning.

Vidare anförde:

Fru SUNDBERG (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka jordbruksministern för svaret.

Orsaken till att jag ställde frågan var egentligen att naturvårdsverket i sina petita inför årets statsverksproposition anhållit om en byrådirektörstjänst för handläggning av sådana frågor som

aktualiserats av verkets befattning med dispensärenden enligt miljöskyddslagen.

Svaret var intressant alldeles speciellt därför att det framgår att av de ärenden som gått till koncessionsnämnden bara en mycket liten del har behandlats, medan av de ärenden rörande dispens som gått till naturvårdsverket nästan hälften har behandlats under den tidrymd det gäller. Man ställer sig inför dessa siffror frågan, om naturvårdsverket möjligen försöker göra verkets dispensgivning till den så att säga ordinarie vägen när det gäller att söka tillstånd för miljöfarlig verksamhet — det går fort, och sedan är dispensen klar. Samtidigt finns naturligtvis möjlighet att hålla på de ärenden som går till koncessionsnämnden. Jag vill uttrycka min förvåning över att endast vad som kallas ett och ett halvt ärende har behandlats under den tid koncessionsnämnden har verkat.

En annan intressant fråga gäller fördelningen av ärendestyper. Från början var det meningen att rutinärenden skulle gå till naturvårdsverket för dispens och att man där skulle tillämpa generella föreskrifter, men med tanke på miljöaspekterna på stora företag måste det ha funnits flera fall än de av koncessionsnämnden redovisade som varit av så miljöfarlig beskaffenhet, att man kunde tänka sig att det skulle fordras koncession.

Jag vore tacksam om jordbruksministern med några ord kunde ange, om fördelningen varit sådan, att de större ärendena går till koncessionsnämnden och de mindre ärendena, rutinärendena, går till naturvårdsverket.

Jag vill också erinra om att när naturvårdsverket ville inrätta en särskild provningsavdelning gick dåvarande departementschefen emot förslaget, och det gjorde också jordbruksutskottet i sitt utlåtande. Det verkar onekligen, när man ser fallen här, som om provningsavdelningen ändå hade vuxit inom naturvårdsverket.

Svar på fråga ang. koncessionsnämndens verksamhet

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet BENGTTSSON:

Herr talman! Det förhåller sig precis på det sätt som fru Sundberg antar, nämligen att naturvårdsverket får de ärenden som inte är större och av principiell karaktär. I miljöskyddslagen är ju förutsatt att naturvårdsverket skulle få sådana ärenden som passade för dispens. Det är emellertid inte sagt att alla de 115 dispensärenden som verket har fått — det har ju bara avgjort 45 fall ännu — är av den karaktären att de kan betraktas som små, men det får vi se.

Att koncessionsnämnden tar tid på sig tycker jag är helt naturligt och riktigt, därför att den får de stora och principiella ärendena att avgöra. Det är naturligtvis en alldeles riktig regel att det är fara i dröjsmål, men alla regler har undantag och här har den regeln ett undantag. Det skulle ju inte gagna miljövärden, om koncessionsnämnden i onödan påskyndade ett ärende och inte gjorde alla de utredningar som behövs. Därför menar jag att koncessionsnämnden hitintills har arbetat så snabbt som man rimligen kan begära.

Nämnden fick inte in några ärenden under de första månaderna av sin verksamhet. Detta har också en alldeles given förklaring. Koncessionsnämnden var ju ny, och vi hade kvar vattendomstolar, och företagens framställningar gick till dessa. Men i slutet av förra året fick koncessionsnämnden in stora och besvärliga frågor, och det är viktigt att den inte skyndar på utan verkligen utreder, så att den verksamhet den ger tillstånd inte åstadkommer miljöskador. Det är för mig det väsentliga.

Fru SUNDBERG (m):

Herr talman! Jag tror att jordbruksministern och jag är helt överens om kravet på verklig noggrannhet vid prövningen av dessa ärenden, inte minst de

stora. Men den fråga jag ställer mig är: Skall jag uppfatta jordbruksministerns yttrande som en garanti för att alla stora och principiella ärenden verkligen kommer till koncessionsnämnden och inte kommer att bli föremål för dispensgivning? Jag hoppas att så är fallet, ty från miljövärdssynpunkt är detta en utomordentligt viktig fråga. Dessutom vill jag tillägga att många av de ärenden som går till naturvårdsverket för dispensgivning också måste anses vara av det slag att det krävs en noggrann prövning. Samtidigt är det naturligtvis möjligt att ärenden som behandlas av koncessionsnämnden skulle kunna vara av den art att de blir föremål för en relativt snabb behandling, därför att remissyttrandena är så klara.

Risken med den långa tiden är inte att frågorna blir fel behandlade utan att den avskräcker nya producenter av miljöfarliga varor från att vända sig till koncessionsnämnden — det blir snabbare och enklare att gå till naturvårdsverket.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet BENGTTSSON:

Herr talman! Man borde kanske reda ut skillnaden mellan dispens och koncession. Koncessionsnämndens beslut är att likna vid ett domstolsbeslut och gäller normalt i tio år, och därför är det synnerligen viktigt att det föregås av en grundlig utredning. Naturvårdsverkets dispens har inte samma karaktär, ty härvidlag kan hälsovårdsnämnder och andra myndigheter påkalla att ärendet prövas. Fru Sundbergs farhåga att man vid dispensförfarande inte skulle grundligt bedöma och avgöra de stora frågorna är därför helt onödig. På den konkreta fråga fru Sundberg ställde svarar jag alltså ett bestämt ja.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 11

Svar på fråga ang. saltningen av gator och vägar

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet NORLING, som yttrade:

Herr talman! Herr Svensson i Kungälv har frågat vilka trafiksäkerhetsskäl som kan åberopas för den miljöförstörande saltningen av gator och vägar.

Salter används inom väghållningen sommartid för dammbindning och vintertid vid halkbekämpning.

Dammbindning sker av tekniska och hygieniska skäl samt av trafiksäkerhetsskäl. Den är nödvändig på alla grusvägar utom de minst trafikerade. Försök pågår med dammbindning genom vissa oljetyper, men det kan ännu inte avgöras om man härigenom vinner några fördelar från t. ex. miljösynpunkt.

Halkbekämpning sker genom sandning eller saltning. Vid sandning förbättras friktionen på en redan hal vägbanan. Sanden måste blandas med en liten mängd salt för att hindra frysning och klumpbildning och för att fästa sanden vid isen på vägbanan. På vägar med stor trafik behövs en större saltmängd för att man skall nå denna fästverkan.

På mycket starkt trafikerade vägar är det från trafiksäkerhetssynpunkt inte försvarligt att is eller isbark ligger kvar på vägbanan i dagar eller veckor även om den är sandad. Vägverket, som funnit att sandningens verkan minskar i takt med ökande trafik, prövar därför sedan vintern 1967 på vissa vägar i södra och mellersta Sverige halkbekämpning genom saltning, som innebär att man förhindrar uppkomst av is genom att omedelbart före eller under pågående snöfall sprida en liten mängd salt på vägbanan. Snön övergår då till modd som avlägsnas med snöröjningsredskap. Avsikten är att åstadkomma en helt snö- och isfri vägbanan snabbast möjligt.

Pågående försök har visat goda resultat när det gäller att åstadkomma halkfria vägar. Enligt trafiksäkerhetsverket förbättras vägbanans friktionskoefficient vid saltning från 0,1 å 0,2 till 0,5 å 0,6 d. v. s. ungefär samma som gäller för sommarvägbana. Vid sandning kan friktionen endast höjas till ca 0,3 vilket i stort sett motsvarar det som uppnås med dubbdäck. En stor fördel är att man genom saltning kan förebygga uppkomsten av halka, medan man vid sandning försöker förbättra friktionen på en redan hal vägbanan. I båda fallen är det ungefär samma saltmängd som förbrukas. Olägenheter har emellertid visat sig kunna uppstå då vägbanan vid vissa väderlekstyper kan bli kladdig efter saltbehandling. Vid möten, omkörningar o. d. kan detta medföra nedsatt sikt och igensmutsade strålkastare. Saltet kan även ha olägenheter från rostskadesynpunkt. Såväl trafiksäkerhetsverket som vägverket anser fördelarna med saltning klart överstiga nackdelarna vid en tekniskt riktig hantering, och naturvårdsverket anser i ett nyligen avgivet yttrande att förbud eller restriktioner för närvarande inte är motiverade från naturvårdssynpunkt under förutsättning att föreliggande skaderisker beaktas och hanteringen av salt sker med försiktighet. Vägverket fortsätter därför proven. Det kan tilläggas att saltning — ofta med betydligt kraftigare dosering än i Sverige — nu tillämpas i de flesta länder med vinterklimat.

Vägverket undersöker kontinuerligt om andra medel än salt kan användas för kemisk halkbekämpning. Enligt min mening talar hittillsvarande svenska och utländska erfarenheter för fortsatt halkbekämpning med kemisk metod. Men jag anser det angeläget att metoden utvecklas så att de olägenheter som nu uppkommer vid vissa ogynnsamma betingelser minskas.

Vidare anförde

Herr SVENSSON i Kungälv (s):

Herr talman! Jag ber att få rikta ett

Svar på fråga ang. saltningen av gator och vägar

tack till kommunikationsministern för hans svar på min enkla fråga.

Det rör sig ju här om två målsättningar. Den ena är trafiksäkerheten och den andra är den miljö vi lever i. Trafiken och vägsaltningen medför ju att naturen blir oerhört starkt nedsmutsad och förfulad, och frågan är om inte saltningen också är farlig för växtligheten. Jag känner inte närmare till hur därmed förhåller sig, men att det där föreligger risker ur naturvårdssynpunkt är alldeles tydligt.

Det står väl klart för oss alla att trafiksäkerheten här kommer i främsta rummet; det gäller ju våra liv och vår säkerhet. Men jag undrar om den mätmetod som det talas om i svaret, alltså att mäta friktionskoefficienten, är den riktiga. Förarens uppmärksamhet är givetvis en betydande del av trafiksäkerheten, och den blir uppenbarligen sämre om vägbanan saltas starkt. Och omvänt blir uppmärksamheten mera skärpt om vägbanan är hal.

Sedan talar statsrådet också om nedsett sikt på grund av kladdighet och igensmutsade strålkastare. Även det utgör självfallet en fara ur trafiksäkerhetssynpunkt liksom också de rostskador som uppstår på bilarna. De senare tycker jag dock — kommer ganska långt ned på listan; trafiksäkerheten är det viktigaste.

Jag noterar av svaret att man följer den fråga jag här väckt med uppmärksamhet, och det är bra eftersom jag bl. a. anser det vara nödvändigt att vi får en mätmetod som talar om för oss om saltningen verkligen är till den stora nytta för trafiksäkerheten som man i dag tror.

Jag ber än en gång att få tacka för svaret.

Härmed var överläggningen slutad.

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren medgiva, att besvarandet av återstående på dagens förteckning upp-

tagna frågor uppsköttes till ett senare sammanträde.

§ 12

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts å bordet vilande proposition nr 4, angående huvudmannaskapet för mellanskolan, hänvisades propositionen, såvitt avsåg huvudmannaskapet för jordbrukets, trädgårdsnäringens och skogsbrukets yrkesskolor, till jordbruksutskottet och i övrigt till statsutskottet.

§ 13

Föredrogs var för sig följande å bordet vilande motioner; och hänvisades därvid

till konstitutionsutskottet motionerna nr 139 och 140;

till statsutskottet motionerna nr 141—166;

till bevillningsutskottet motionerna nr 167—179;

till bankoutskottet motionerna nr 180 och 181;

till lagutskott motionerna nr 182—192;

till jordbruksutskottet motionerna nr 193—198; samt

till allmänna beredningsutskottet motionerna nr 199—201.

§ 14

Föredrogs den av herr *Björck* i Näs-sjö (m) vid kammarens nästföregående sammanträde på förmiddagen gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet angående åtgärder för att stimulera det enskilda sparandet.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 15

Föredrogs och lades till handlingarna bankoutskottets memorial:

nr 1, med överlämnande av fullmäktiges i riksbanken till bankoutskottet avgivna berättelse, och

Remissdebatt

nr 2, med överlämnande av fullmäktiges i riksgäldskontoret till innevarande riksdag avgivna, till bankoutskottet avlämnade berättelse.

§ 16

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 3, i anledning av framställning från Nordiska rådets svenska delegation angående ändring i reglementet för delegationen.

Sedan kammaren på framställd proposition bifallit utskottets hemställan att ärendet måtte företagas till avgörande efter endast en bordläggning, bifölls utskottets i utlåtandet i övrigt gjorda hemställan.

§ 17

Remissdebatt (forts.)

Herr talmannen tillkännagav, att den från gårdagens sammanträde uppskjutna överläggningen rörande Kungl. Maj:ts propositioner nr 1, angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1970/71, och nr 2, angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1969/70, nu komme att fortsättas; och lämnades därvid i enlighet med förut gjord anteckning ordet till

Herr LARSSON i Umeå (fp), som yttrade:

Herr talman! I finansplanen beskrivs konjunkturutvecklingen under det senaste året, och det framhålles att den mest trängande uppgiften inom sysselsättningspolitiken varit att söka nå en bättre regional balans på arbetsmarknaden. Det är bara att konstatera att dessa försök i stort sett misslyckats. Under det att vi haft en överhettning inom vissa regioner har det inom andra regioner varit en svag konjunktur med en fortsatt hög arbetslöshet. Några upp-

gifter belyser hur förhållandena för närvarande är.

I storstadslänen, d. v. s. Stockholms, Malmöhus samt Göteborgs och Bohus län, fanns i november 1969 380 lediga platser per 100 arbetslösa. Vid samma tidpunkt hade Norrlandslänen samt Värmlands och Kopparbergs län 55 lediga platser per 100 arbetslösa. Inom Norrbottens län fanns endast 15 lediga platser per 100 arbetslösa. Dessa siffror visar hur stor obalansen är och hur liten verkan de insatta åtgärderna haft.

Det sägs vidare i finansplanen att arbetsmarknadsmyndigheterna gjort intensifierade ansträngningar för att öka tillgången på arbetskraft i regioner och branscher med hög efterfrågan. Detta betyder i klarspråk att man sökt flytta arbetskraften från framför allt skogslänen till sydligare regioner i landet. Att man haft framgång i dessa strävanden kan konstateras vid genomgång av befolkningssiffrorna, som visar att en stark utflyttning skett framför allt från Norrlandslänen. När inget arbete kunnat erbjudas på hemorten har det inte funnits något annat alternativ än att flytta, oavsett människornas personliga önskemål.

Arbetslöshets-siffrorna i skogslänen är trots den stora utflyttning av arbetskraft som skett fortfarande höga. Om man därtill lägger den dolda arbetslöshet som vi vet föreligger, måste läget betecknas som verkligt oroande. Det måste därför göras en mera målmedveten satsning för att tillvarata den arbetskraft som finns och nyttiggöra den i produktionen. En flyttning av arbetskraften är inte en lösning som kan användas hur länge som helst. Det blir de yngre årgångarna som flyttar medan de äldre stannar kvar, vilket skapar en obalans i befolkningssammansättningen som kan visa sig dyrbar att rätta till i framtiden.

De metoder som används för att skapa sysselsättning i de områden som har överskott på arbetskraft har inte varit

Remissdebatt

samordnade på ett sådant sätt att de givit ett verkligt resultat. Då det föreligger trängande behov av en ökning av vår produktion för att nå en bättre balans, bör de tillgångar som Norrlands arbetskraft innebär utnyttjas på ett bättre sätt. Detta är en ekonomisk fråga som inte enbart berör Norrland utan också nationen som helhet.

Det medel som används för att skapa sysselsättning har främst varit det lokaliseringpolitiska stödet. Samtidigt som detta lämnats till företag inom lokaliseringsområdet har merkostnaderna för deras verksamhet inom området fått stiga i sådan takt, att stödet inom några få år ätit upp inom vissa branscher. Konkurrensläget har genom de fraktfördyringar som skett försämrats för den norrländska industrin på ett sätt som inger allvarliga farhågor. En sådan utveckling påverkar företagens lönsamhet så negativt, att risk för nedläggningar eller flyttningar uppstår, vilket ytterligare skulle försämr situationen.

Det är inte enbart frakterna som påverkar företagen negativt. Även persontransporternas höga kostnadsläge är en faktor som inverkar menligt. Det ökade behovet av kontakt med marknaden tvingar företagen att i större utsträckning än tidigare låta sin personal göra resor. Detta blir en belastning för företagen som kan bli ganska så betydande, vilket givetvis påverkar lönsamheten. Med de långa avstånden inom området spelar telekostnaderna också en betydande roll.

Avståndsfaktorns negativa betydelse för det norrländska näringslivet måste därför neutraliseras. Krav och synpunkter på detta har framförts från olika håll. Vi har från folkpartiet tidigare och även i årets motioner ställt detta krav, i den förvisningen att endast ett konkurrensneutralt utgångsläge kan ge det underlag som behövs. Satsningen måste därför ske på bredden — inte enbart med lokaliseringstöd som kan

hjälpa företag som nylokaliseras eller utbyggs — utan som ett rättvist skydd till redan etablerad företagsamhet.

Kostnaderna för frakter, telesamtal och persontransporter måste flyttas ned till en nivå som motsvarar ett genomsnitt för landet. I vad gäller telekostnaderna har förutsättningarna genom automatiseringen helt förändrats. Principen beträffande t. ex. radio- och TV-kostnaderna är ju samma kostnad oavsett var man bor i landet. Och principen att samma kostnader uttas för förnödenheter, oavsett var man bor, har kommunerna exempelvis genomfört för länge sedan vad gäller vatten och elektricitet, trots att kommunernas anläggningskostnader har varit högst varierande.

De långa avstånden har gjort att flyget fått en särskild betydelse för Norrland. För att få detta transportmedel har kommunerna gjort stora insatser och delvis bekostat anläggningen av flygfält. Denna kommunala insats har gjorts för att bereda kommuninvånarna möjlighet att på ett bekvämt och snabbt sätt färdas över långa avstånd på kort tid. De statliga kostnaderna för hållandet av flygfält har därigenom starkt minskats, och det vore alltså naturligt att reskostnaderna hölls nere. Kostnaderna för flygresor har dock utvecklats på ett sätt som är verkligt oroande. En stor rabattflora har brett ut sig inom inrikesflyget. För företag och enskilda är det så ordnat, att de ej kan erhålla dessa rabatter annat än i särskilda fall. Som exempel kan jag nämna att det kostar 400 kr. att flyga tur och retur mellan min hemstad Umeå och Stockholm. Det är det pris som en vanlig resenär får betala för en biljett köpt på SJ:s resebyrå. Statsverket däremot behöver bara betala 300 kr. för samma resa köpt på samma ställe. Det är anmärkningsvärt att det skall skilja 100 kr. i biljettpris, beroende på om vederbörande resenär är anställd i ett företag eller i ett statligt verk. Mot denna bak-

Remissdebatt

grund är det förvånande att luftfartsverket medgav prishöjningar för inrikes flygresor. En förklaring behövs sannerligen härvidlag.

Monopolföretag som får arbeta under skydd av att vara befriade från konkurrens blir i regel för medborgarna en dyrbar affär. På de inrikes flyglinjerna har SAS och LIN denna monopolställning, och det är bara att konstatera att vi i Sverige har de dyraste inrikes flygkostnaderna. Om vi gör en jämförelse med flygkostnaderna i Finland finner vi att våra flygkostnader ligger mer än dubbelt så högt. Monopolet bör därför snarast brytas — åtminstone så fort den nuvarande koncessionen utgår — och en friare konkurrens mellan olika flygbolag skapas.

Flygbolagen åberopar ofta att det är de statliga avgifterna som gör att biljettpriserna är så höga. Men för exempelvis en resa Luleå—Stockholm utgör de statliga avgifterna knappt 10 % av biljettpriset. Det kan alltså knappast vara här som orsaken till det höga priset är att söka.

Monopolinnehavet bör brytas för att rimligare prissättning skall kunna uppnås. Det är bara att konstatera att på resor till USA sänker man priserna men på inrikes resor höjer man dem. I den inrikes trafiken är man skyddad från konkurrens — det kanske förklarar saken.

Vi har i motioner vid årets riksdag liksom tidigare år pekat på ett förhållande som hör till bilden när det gäller Norrland. Jag syftar på att basnäringarna jord- och skogsbruk, som haft en så betydelsefull inverkan på försörjningen, inte längre spelar samma framträdande roll. Trots den minskade betydelsen för sysselsättningen har dock jord- och skogsbruket fortfarande stor betydelse för försörjningen av många människor. Skogsbruket har visserligen starkt rationaliserats, men det kommer alltjämt att behövas folk för näringen, eftersom vårt land för sin export i stor

utsträckning är beroende av hur vårt utbud på begärliga skogsprodukter kan ske.

Det norrländska jordbrukets utbud av jordbruksprodukter är begränsat, och produkterna förbrukas huvudsakligen på hemmamarknaden. Behovet av detta utbud kommer att bestå, och det är därför nödvändigt att jordbruket inte försätts i en sådan situation att det måste upphöra. Kombinationen jord och skog är grunden för de flesta yrkesverksamma inom näringarna och ger som regel ett försörjningsunderlag. Ägoförhållandena är sådana, att det är naturligt med kombinationen. Det stöd som fullständiga jordbruk kan få i form av lån bör därför även gälla kombinationen jord- och skogsbruk.

Utövarna av jordbruk är ofta i förhållandevis hög ålder och kan av naturliga skäl inte gärna byta yrke. Mjölproduktionen är för många den huvudsakligaste inkomstkällan. Vi har i motioner i år liksom tidigare påfordrat att det extra mjölkpristillägget återställs till sitt realvärde, något som vi anser vara ett ringa mått av rättvisa. Deltidsjordbrukets roll är betydande, och utövarna av detta bör ges en rimligare möjlighet att få lån till rationaliseringar. Dessa åtgärder skulle, även om de kan verka betydelselösa, skapa förutsättningar för en tryggare tillvaro för många människor och dessutom ge folkhushållet ett betydande tillskott.

När statsmakterna nu skall bestämma sig för lokaliseringspolitiken och den regionala utvecklingen är det av vikt att alla de instrument används som gemensamt skall kunna skapa förutsättningarna för tillvaratagandet av arbetskraften och de övriga värden som redan finns investerade exempelvis i bostäder och kommunala anordningar. Kapitalfrågan är inte den minst viktiga. Jag anser att ett användande av investeringsfonderna skulle bidra till snabba filialbildningar i de områden som har tillgång på arbetskraft. Bankernas ut-

Remissdebatt

låning till stödområden bör också prioriteras, så att bristen på kapital inte utgör en broms. Samordnade insatser på bred front ger den effekt som man eftersträvar, men det måste finnas en politisk vilja bakom. Från folkpartiets sida är vi beredda att stödja konstruktiva förslag.

Norrland har många tillgångar att ge landet, om de bara utnyttjas på riktigt sätt och om det skapas förutsättningar för ett näringsliv som får arbeta på lika villkor i konkurrenshänseende.

Jag slutar med att återge vad finansministern säger om det gångna årets finansplan: Den mest trängande uppgiften inom sysselsättningspolitiken var att söka nå en bättre regional balans på arbetsmarknaden.

Låt oss hoppas att man i kommande finansplaner också skall kunna säga att man lyckats därmed.

Härefter anförde:

Herr **BURENSTAM LINDER** (m):

Herr talman! Mycket har i denna remissdebatt hittills gällt de ekonomiska framtidsbedömningar som finansministern gör i budgeten. Egentligen är detta mera vetenskap än politik, och därför kommer också verkligheten att ganska snabbt avgöra vem som har rätt eller fel i dessa frågor. Därför är det heller inte någon anledning att försöka falla för frestelsen att vinna några tillfälliga debattframgångar genom att anföra kritiska synpunkter som ganska snart kan komma att visa sig vara felaktiga.

När jag nu tagit till orda sker detta därför att jag anser att det finns bra mycket i de framtidsbedömningar som är framlagda som kommer att visa sig vara ogrundat. Samma kritiska inställning framkom när Nationalekonomiska föreningen för någon vecka sedan hade sin budgetdebatt, och jag tror därför att jag här åtminstone kan försöka att tala mera som fackman än som politiker. Som jag redan har sagt, är det

dock mera en fråga om vetenskap än om politik i dessa ekonomiska prognoser.

Det är min uppfattning att finansministern har valt att måla en alltför glättad bild av det ekonomiska läget och att därför också bra mycket av riksdagsarbetet här under det närmaste året kommer att bedrivas under delvis falska premisser. Förra året var som vi vet ett i många avseenden utomordentligt framgångsrikt år. Det ledde till att nästan alla med undantag av dem som herr Larsson i Umeå just har talat om kunde få sysselsättning. Det ledde till att de allra flesta kunde få högre inkomster än de tidigare hade. Men alltefter som året fortskred dök en del orostecken upp. Jag har den uppfattningen att de nya signalerna är allvarligare än finansministern försökt att beskriva.

Om man till att börja med ser på prisutvecklingen noterar vi att vi förra året hade en prisstegring på 3,5 procent, under det att vi året dessförinnan hade så liten prisstegring som 2 procent. Det anmärkningsvärda är emellertid att prisstegringstakten accelererade under året. Det blev kraftigare och kraftigare tendenser till prisstegringar, och mot slutet av året var prisstegringen över 4 procent. Ändå gör finansministern utan vidare det uttalandet i finansplanen att prisstegringen nästa år kommer att bli 3 procent. Finansministern tänker sig alltså en lägre prisstegring under nästa år, men jag tvivlar på detta. Jag tvivlade redan innan förhållandena på arbetsmarknaden blivit sådana, att man måste tänka sig att det kan komma ytterligare prisstegringstendenser från det hållet.

Förra året fick vi också en försämring av bytesbalansen — många har redan talat om detta. Det är dock att observera att denna försämring fortsatt under en treårsperiod. Balansen har gradvis blivit sämre och sämre. Tendenserna till en försämring i bytesbalansen förstärktes under föregående år

Remissdebatt

allteftersom månaderna gick. Men ändå ger finansministern på denna punkt en ganska glättad prognos. Han tänker sig en markerad minskning i underskottet nästa år. Denna slutsats når han faktiskt med det vad jag skulle vilja säga enkla tricket att ändra på konjunkturinstitutets ändå på grundliga undersökningar gjorda prognos för exporten. Han räknar med att exporten skall öka snabbare än vad konjunkturinstitutet tror. Finansministern försökte i debatten i går att försvara uppräknningen, men jag anser inte att detta försvar är tillräckligt.

Jag anser också att redan den bedömning som konjunkturinstitutet gjorde borde ha förefallit honom glädjande. Trots att konjunkturinstitutet konstaterat att vi kommer att ha nästan samma bytesbalansunderskott som föregående år ligger där bakom vissa optimistiska antaganden. Institutet har nämligen stannat vid ett antagande att t. ex. prisförhållandena i utrikeshandeln för Sveriges del under nästa år kommer att förbättras mer än tidigare under högkonjunkturår. Institutet har också räknat med en ökning av importen som är mindre än under tidigare högkonjunkturår. Jag finner alltså att situationen är betydligt mera känslig än vad finansministern har antytt. Redan ganska små förändringar i olika avseenden i en riktning, som mera liknar vad vi sett under föregående högkonjunkturår, kommer att göra underskottet i bytesbalansen ungefär lika stort som eller större än år 1969.

Föregående år hade vi också en ytterst anmärkningsvärd försvagning i kapitalbalansen. Kapitalrörelserna gick i en för oss ofördelaktig riktning. Finansministern förbigår även detta problem och går inte närmare in på varför det skall vara som han tror, nämligen att detta problem nästa år skall rätta till sig.

Summan av dessa underskott i bytesbalansen och kapitalbalansen inne-

bär också att valutareserven förra året minskade avsevärt. Vi har kvar en rätt omfattande valutareserv — omkring 4 miljarder kronor — men det behövs sannolikt inte alltför stora påfrestningar för att utlösa allehanda kapitalrörelser i en för oss oförmånlig riktning, vilka snabbare än vi tror skulle kunna kasta oss in i ett allvarligt ekonomiskt läge.

Finansministern uttalade i gårdagens debatt att valutareserven antagligen kommer att fortsätta att öka en del under första månaderna detta år. Det finns olika anledningar till att tänka sig det, men den ökning som riksbankens valutainnehav har visat under de första två veckorna är åtminstone icke speciellt omfattande utan inskränker sig till ett 20-tal miljoner kronor.

Finansministern menar att man i detta ekonomiska läge måste vidta vissa motåtgärder och vill därför strama åt finanspolitiken. Jag skulle vilja framföra två synpunkter på dessa hans åtgärder.

För det första har många ansett att den åtstramande verkan av de olika åtgärder som nu vidtas icke är tillräcklig för att uppnå de syften som har uppställts. Kritikerna har menat att den åtminstone icke kommer att räcka för att bereda utrymme för den ökning i industriinvesteringarna som finansministern år efter år talar om, en ökning som fordras om man skall lägga grunden för fortsatta välståndstegringar.

För det andra undrar jag — här tänker jag något utvidga min framställning, eftersom den frågan inte är lika mycket diskuterad — om inte verkningarna av olika finanspolitiska åtgärder i ett högskatteland som Sverige måste bedömas efter delvis andra grunder än man tillämpar i läroböcker och i den allra vanligaste debatten. Allteftersom skatetrycket stiger i ett land kommer nämligen medborgarna att i ökad utsträckning använda de olika försvarsmekanismer som de ändå har till sitt förfogan-

Remissdebatt

de för att i någon mån skydda sin egen ekonomiska ställning. Man kan tycka vad man vill om dessa försvarsmekanismer, men de finns där, och det är orealistiskt att i sina bedömningar av finanspolitiken inte ta hänsyn till dem.

En möjlighet som föreligger är att personer tar det något drastiska steget att låta sig beskattas efter andra länders lagar. Vi har här i Sverige, särskilt under högkonjunkturåren, haft en kraftig nettoutflyttning till landet. Förra året omfattade den 43 000 människor, av vilka 33 000 var finländare. Om man i statistiken ser efter hur det är med svenskars in- och utflyttning, märker man emellertid att det antal som flyttat ut var markerat högre än det som flyttat in. Det är små siffror — förra året flyttade 4 000 svenskar netto ur landet — men vad som är intressant är att det på grundval av de uppgifter som jag haft tillgång till — de härrör från åren 1965, 1967 och 1969 — förefaller som om det varje år blir färre en gång utflyttade svenskar som flyttar tillbaka till landet, under det att fler och fler svenskar flyttar ur landet. Nettot rör sig alltså i riktning mot allt fler utflyttade. Jag tycker för min del att det vore utomordentligt olyckligt om ett växande antal människor skulle genomgå sin utbildning här i landet och sedan använda sig av den i andra länder.

Ett annat problem som man måste ta hänsyn till är att vad man än tycker om det så är företagsamheten nu mer rörlig än tidigare i den internationella världen som vi lever i. Om t. ex. olika företag av skatteskäl anser det lämpligt att placera sin forskning på andra håll i världen, kanske därför att de berörda personerna själva hellre bosätter sig där, skulle det på sikt få konsekvenser som man också måste ta hänsyn till när man utformar principerna bakom skattepolitiken.

En hel del människor kan också komma på den idén att de skall bedriva

sitt sparande utomlands. Jag tror att även ganska små förändringar i det avseendet kan bli en besvärande belastning för vår valutareserv.

Mot den bakgrunden anser jag att höjda kapitalskatter och höjd progressiv beskattning kan utlösa förändringar som man inte gärna vill se. Man vill ha en ökad utjämning, men man måste i sin politik ta hänsyn till att de människor som man vill klämma åt kanske försvinner ur landet med sina pengar. I så fall blir de inte åtklämda. Om ett land får försämrade ekonomisk-politiska möjligheter av den typ som England har haft, uppstår en rad olika problem, och de personer som man vill hjälpa blir i stället de som sätts på mellanhånd. Jag anser det realistiskt att åtminstone tänka på den typen av problem.

En annan försvarsmetod är möjligheten för människorna att helt enkelt minska sitt sparande. Även om statistiken är ganska osäker finns det starka tecken som tyder på att hushållssparandet i allra högsta grad har minskat. De olika skatteändringar som man inför kanske då inte alls får någon stabiliserande effekt — det kan bli så att de i stället får en negativ inverkan på vår ekonomiska stabilitet.

Härtill kommer naturligtvis det förhållande som man ofta talar om, att människor i ett högskattesamhälle visar starkare tendenser att byta tjänster och så att säga arbeta vid sidan av skatteväsendet. Det är nog realistiskt att tänka även på detta.

Men den allra viktigaste av dessa försvarsåtgärder är möjligheten att vid löneförhandlingar begära kompensation för de skatteändringar som inträffat. Jag tror att olika företrädare för borgerligheten under många år har pekat på detta problem, och jag vet att företrädare för det parti som jag representerar har gjort det. Finansministern ville länge inte erkänna att man behövde ta hänsyn härtill, men allteftersom åren

Remissdebatt

har gått har man av hans olika skrivningar kunnat läsa ut, att han har blivit mer medveten om att detta problem verkligen existerar. Och det existerar förvisso.

Jag tror att jag kan göra gällande att även statsråden själva har fått större löneökningar före skatt under 1960-talet än de skulle ha fått om skattesystemet inte hade haft den progressivitet som det för närvarande har. Jag är inte ute efter att gräla på statsråden för deras inkomster, men jag så att säga missunnar herr Sträng möjligheten att i sin finanspolitik inte ta hänsyn till sådana allvarliga frågor.

Slutsatsen av den granskning jag har försökt göra är alltså att man måste utreda verkningarna av olika försvarsmekanismer för att försöka fastställa hur finanspolitiken kommer att fungera. De kanske inte spelar någon större roll under de närmaste två åren men de måste redan nu influera det betraktelsesätt som man vill anlägga på den framtida skattepolitiken.

Det är inte — jag upprepar det — fråga om vad man tycker om att människor använder den ena eller andra metoden eller att grupper eller organisationer vidtar den ena eller andra åtgärden men om man är fackman och inte ägnar sig åt önsketänkande måste man utreda verkningarna av de skattemässiga försvarsåtgärderna och försöka ta hänsyn till dem.

Det görs ibland gällande att den politiska oppositionen präglas av svaghet. De frågor jag nu talar om är dock av den karaktären, att verkligheten kommer att utöva sin egen hårdhänta opposition, om man inte tar hänsyn till dem. Vad som oroar mig är att man under en alltför lång tid kommer att blunda för dessa frågor, därför att man inte vill observera dem, och därigenom kasta landet in i vad som kan visa sig vara allvarliga svårigheter. Det är därför som jag är oroad av att läsa budget efter budget och finansplan efter fi-

nansplan där dessa problem egentligen inte uppmärksammas. Jag vet ändå att finansministern inte är omedveten om dessa frågor, men han undviker dem. Min oro förstärks av att finansministern i den debatt i Nationalekonomiska föreningen som jag redan hänvisat till misslyckades att bemöta sådana analyser av det ekonomiska läget och av finanspolitiken som jag här antytt. Det kan möjligen vara lustigt för mig som politiker att se den annars ganska myndige herr Sträng helt skakad. Men, herr talman, eftersom jag ändå är betydligt mer intresserad av landets ekonomiska balans än av herr Strängs brist på jämvikt är faktiskt oron betydligt större än nöjet.

Fru LEWEN-ELIASSON (s):

Herr talman! Mitt inlägg kommer att behandla ett enda ämne. Jag avser att ange några synpunkter på biståndspolitik, främst när det gäller frågan om ländervalet, men jag skall också beröra de allmänna problem vi står inför vid utformningen av det svenska biståndet, bl. a. frågan om samordningen av den multilaterala och bilaterala delen. Den senare frågan har fått en ny belysning i de stora internationella utredningsrapporter som just nu framlagts. Det kunde kanske ha varit motiverat att spara det här inlägget till den utrikespolitiska debatten, men jag önskar framföra dessa synpunkter vid remissen av statsverkspropositionen och inte i den utrikespolitiska debatten, eftersom jag gissar att utskottets arbete med u-hjälpsfrågan vid tidpunkten för den senare debatten har kommit ett gott stycke på väg och i lyckligaste fall har avslutats.

Under de senaste månaderna har det förekommit en livlig debatt i tidningar och andra massmedia om svenskt bistånd, om biståndets effektivitetsgrad, om möjligheterna att värdera resultaten och naturligtvis om ländervalet. Biståndspolitik, satt i förhållande till

Remissdebatt

den allmänna utrikespolitiken, har också debatterats.

Under senare tid har det, som jag tidigare nämnt, presenterats flera viktiga rapporter, som är resultatet av ett omfattande utredningsarbete på det internationella planet. Vi har Pearson-rapporten, som har utarbetats på uppdrag av Världsbanken och som drar upp planer för fortsatt biståndsarbete efter tjugou års erfarenheter.

Vi har vidare den s. k. Jackson-rapporten, som framlagts inom FN för att belysa FN-systemets kapacitet. Vi har dessutom Tinbergen-rapporten, som tar sikte på att framlägga förslag för utvecklingen under det närmaste decenniet. Vi har till sist rapporten från FN:s sociala expertmöte, som hölls i Stockholm, kanske främst på tillskyndan av Inga Thorsson och under medverkan av Gunnar Myrdal.

Naturligtvis har jag bara på ett ganska ytligt sätt kunnat ta del av dessa rapporter. Men jag har förstått att de har åtskilligt att ge, inte bara när det gäller att tillföra debatten här hemma material och nya argument, utan i ännu högre grad när det gäller att tjäna som hjälpmedel vid den fortsatta planeringen av svenska insatser ute på fältet och i de internationella organen. Det är heller inte oviktigt att få klarlagt att de problem vi diskuterar här hemma inte bara är våra egna utan i lika hög grad gäller andra länders insatser och FN-organen. Det kan gälla projektval, det kan vara fråga om att värdera effekter av arbetet eller hur man utvecklar samarbete med mottagarlandet, administration, samordning etc.

Vad gäller rapporternas ideologiska inriktning förefaller det som om alla politiska riktningar kan hitta sina guld-korn. Om man läser rapporterna eller i varje fall referat av dem — det är det enda jag hittills hunnit med när det gäller Pearson-rapporten — kan man finna sådana uttalanden som att en »stark och livaktig privat sektor är ett

viktigt element i uppnående av snabb tillväxt», »en mera dynamisk industri-sektor kräver offentliga institutioner som inrättats för att underlätta privat företagsamhet». Jag föreställer mig att dessa uttalanden i fortsättningen kommer att citeras här i riksdagen i både motioner och debatter. Man hittar i den rapporten inte så mycket om hur utvecklingsländernas eget inflytande skall utövas mot det främmande företagens finansiering och skötsel. Inflytandet från mottagarlandet negligeras. Kravet på medinflytande ersätter man med krav på teknisk och annan utbildning av lokal personal, önskemål om bistånd till underleverantörer o. d., begränsning av tullskydd och skattelättnader för företagen. Vi har redan sett dessa tankegångar möta bifall hos representanter för svenskt näringsliv här hemma. Man kan lägga märke till att i den rapporten ägnas inget intresse åt kooperati-
onens roll i utvecklingsländerna, trots att vi vet att det är en företagsform som utvecklingsländerna själva ofta har ett mycket stort intresse av.

Så vill jag göra några reflexioner till Jackson-rapporten. Den förefaller mig mycket angelägen att studera här hemma. Eftersom vi alltid principiellt har gett företräde åt multilateralt bistånd måste vi vara lyhörda för den kritik mot FN-systemet som Jackson-rapporten uttrycker: långsamhet, tungt och ovigt förfaringsmönster, en splittrad ansvarsfördelning de olika FN-organen emellan, som naturligtvis ger mindre utbyte för insatta pengar och expertinsatser. FN:s resurser för social och ekonomisk utveckling har ändå kommit upp till en summa av 2 000 miljoner kronor från för några år sedan 100 miljoner kronor. Det är alltså av den allra största betydelse att administration och förfarings-sätt är effektiva. Sir Jackson vill sätta in UNDP i medelpunkten, utveckla ländercenterat bistånd med FN:s chefsrepresentant som sammanhållande och ledande ämbetsman i mottagarlandet. I

Remissdebatt

rapporten ställs krav på konsekvens och enhetlighet i medlemsstaternas uppträdande. Sir Jackson inleder sin rapport med ett öppet brev till statscheferna där han begär beslut på högsta nivå.

Hur skall nu Sverige reagera? Det är den fråga vi står inför här hemma. Mina högst personliga reflexioner är att det inte kan vara så svårt att följa rapportens rekommendationer. En samordning av biståndsansträngningarna är mera angelägen än någonsin. En samlad direktivgivning till de olika svenska delegater som företräder oss inte bara i UNDP utan också i de olika fackorganen är en självklarhet. Vi kan naturligtvis, som jag ser det, använda det inflytande vi har i Förenta nationerna och arbeta för att det som vi har funnit vara förnuftigt och framgångsrikt också skall tillämpas. Det är inte oväsentligt vad vi kan påverka. Förhållandevis stort multilateralt bistånd har vi ändå som går ut från Sverige.

Vi bör inte övervärdera vad vi vet eller kan, men vid bedömningen av dessa rapporter och i agerandet är det ändå viktigt att vi utnyttjar de kunskaper vi samlat, inte minst, skulle jag vilja säga, i det verkställande organet SIDA. Detta gäller både planeringsproblematiken och verkställandet ute på fältet — samarbetet med mottagarlandet.

Dessa samordningsfrågor får vi emellertid återkomma till. I statsverkspropositionen anmäles nu ett kommande förslag till en förstärkt u-byrå i UD, vilket vi har att ta ställning till.

Så några reflexioner i anslutning till debatten om länderval. Försöker man ställa denna fråga i förhållande till de rapporter jag nämnt tidigare torde det vara svårt att finna någon entydig vägledning. Det är särskilt intressant att studera rapporten från FN:s socialexpertmöte. Man fastslår i den, att det avgörande hindret för utvecklingen är nepotism, förmögenhets- och inkomstkoncentration, ojämlikhet. Man betonar

att en direkt påverkan av den enskilda människans miljö är omöjlig att uppnå, om inte sambandet mellan social miljö och ekonomisk utvecklingsprocess beaktas vid planeringen.

I den understundom hetsiga debatten här hemma om Etiopien är det just sådana förhållanden som här beskrivits som man anger som skäl för att snabbt avveckla vårt bistånd. Men låt mig då tillägga: i denna samma rapport sägs också, att bland de sociala faktorer som i särskilt hög grad influerar utvecklingsprocessen är hälsovård, utbildning, barnavård, livsmedelsförsörjning — alltså precis sådant som svenskt bistånd i Etiopien tar sikte på. Etiopien är således ett land med från vår synpunkt sett svåra belastningar. Jämlikheten är okänd, okunnigheten är enorm, de sociala problemen överväldigande. Skall vi anse detta vara så komprometterande, att vi inte är beredda att fortsätta att utveckla de krafter som — också enligt rapporten — påverkar utvecklingsprocessen? Ja, det är frågeställningen.

Men jag vill också säga någonting om ett annat land som diskuteras för svenskt bistånd, nämligen Cuba. Jag har haft tillfälle att under några veckor förra sommaren besöka det landet. Jag är helt medveten om att man vid ett tillfälligt, kort besök inte hittar den verkliga sanningen om landet; detta gäller ju inte bara Cuba, utan det gäller andra länder lika mycket: Indien, Pakistan, Etiopien — jag har haft förmånen att besöka också dessa länder. Det är naturligtvis lika omöjligt i alla dessa länder att veta hur det egentligen förhåller sig i olika avseenden. Ändå vågar jag använda mina egna iakttagelser för vissa ståndpunktstaganden.

Först några fakta! Cuba tillhör långt ifrån de fattigaste länderna men har utarmats på utbildat folk efter revolutionen, lider brist på många viktiga varor på grund av bojkotten, har inte ens så nödvändiga ting som mediciner,

Remissdebatt

har infört sträng ransonering även av mat och kläder. Ingen svälter, men många är felnärda. En uppdelning av de stora jordbruken har genomförts, man har ökat de självägande jordbrukarnas antal — hur underligt detta än kan förefalla i ett kommunistiskt land. Industrialiseringen har man måst dämpa ner för att med hjälp av en fortsatt utveckling av jordbruket skaffa sig tillräckliga valutaintäkter för att kunna på andra områden åtminstone nödortfigt utrusta sitt land med olika ting. Man gör enorma ansträngningar på utbildningsområdet, både vad gäller barn- och vuxenutbildning, man utför ett mycket intressant samhällsutvecklingsarbete för att söka motverka urbaniseringen med tillväxt av de stora städerna, något som annars är så vanligt i de fattiga länderna. Man bekämpar på det viset arbetslöshetsriskerna och en utarmning av landsbygden. Detta — att de så målmedvetet satsar på en medveten samhällsplanering — är ytterst intressant. De har många behov som vi kan hjälpa dem att tillfredsställa. Jag har själv varit ombord på ett svenskt fartyg, levererat av Uddevallarvarvet, där nere. De har ytterligare ett sådant fartyg. Detta vittnar om att vi har förbindelser med Cuba på det kommersiella planet. Svenska företagsrepresentanter har besökt landet, och vi vet att de vill sälja industriprodukter som Cuba å sin sida eftertraktar för sin utveckling, bl. a. inom lantbruk och lantbrukets binärningar.

På biståndsområdet efterfrågar man sjukhusutrustningsstöd för utveckling av mödra- och barnvård inklusive familjeplanering, vågar jag säga. Cuba har inget överbefolkningsproblem; tvärtom, vilket emellertid inte hindrar att det föreligger ett behov att driva familjeplaneringsåtgärder precis som i Sverige: av sociala skäl, av omsorg om kvinnorna och för att undvika de mycket stora familjerna. Det är sådant som man *önskar* bistånd till. På utbildnings-

området efterfrågas också stöd från Sverige. Man känner väl till det näringsforskningsinstitut vi har drivit i Etiopien och anser sig behöva stöd på samma område.

Cuba får mycket ringa bistånd från UNDP, obetydligt från FN:s fackorgan, Världsbanken är utesluten som biståndskälla. Vi vet att Cuba för sin utveckling därför är beroende främst av Sovjet och öststaterna.

Jag kan inte förstå, att det skall strida mot svensk neutralitetspolitik att utveckla ett samarbete med ett land som Cuba. Skall ett mer eller mindre uttalat hot om repressalier mot Sverige och svenska företag få hindra oss från att diskutera en utveckling av svenskt bistånd till Cuba? Många av de kriterier vi uppställer på ett land som vi vill samarbeta med stämmer i fråga om Cuba. *Alla* gör det inte, lika litet som när det gäller Etiopien.

Min slutsats är att vi, som många gånger annars i svensk politik, skall vara inte dogmatiker utan pragmatiker. Vi har ingen anledning att fly Etiopien, och vi har all anledning att omsorgsfullt pröva förutsättningarna för bistånd till Cuba.

Herr PERSSON i Heden (cp):

Herr talman! Jämlikhetsprincipen hör med all rätt till dagens aktuella debattämnen, och problematiken kring den har gått som en röd — eller, om man så vill kalla det, grön — tråd genom även denna remissdebatt.

Det skatteförslag som har aviserats av finansministern, inger dock mig vissa bekymmer och betänkligheter, som också kan innefattas i jämlikhetsdebatten. Måhända är meningen med detta nya skatteförslag att skapa större rättvisa och mer jämlikhet — därpå tvivlar jag inte, ty jag tror att finansministern har en ärlig vilja. Men det finns vissa grupper i vårt samhälle som riskerar att bli diskriminerade genom detta skatteförslag, om det inte rättas till ge-

Remissdebatt

nom anvisningar i det detaljförslag som riksdagen skall få framöver.

Det gäller de hemmaarbetande husmödrarna, de människor som har till uppgift att sköta hem och familj och se till barnen. Det är ingen liten grupp — det rör sig enligt beräkningar om bortåt en halv miljon människor. Det finns människor i vårt land som vill betrakta dessa husmödrar, dem som inte är ute i direkt förvärvsarbete, såsom mer eller mindre onyttiga i det gemensamma arbetet för folkhushållet. Innan man har sett skatteförslaget, kan man därför vara bekymrad för hur det kommer att utformas. Det kanske blir sådant, att de människor som jag har talat om blir till viss del diskriminerade. Visserligen säger finansministern i finansplanen, att man skall förhindra detta genom ett särskilt avdrag på den skatt som påföres den förvärvsarbetande maken. Man hoppas att så blir fallet.

Det arbete som maken utför, vare sig han är löneanställd eller arbetar i eget företag, och det arbete som maken utför i hemmet genom att sköta detta och ha barntillsyn o. s. v. utgör grunden för deras gemensamma inkomst. Som nu är fallet har ju den hemarbetande maken ett visst ortsavdrag, för närvarande 2 250 kr., som skulle tas bort, om denna särbeskattning i sin helhet genomförs och det inte blir något sådant avdrag på den förvärvsarbetande makens skatt som herr Sträng har aviserat.

Jag vill också säga att de fruar som har tillsynen över barnen sannerligen gör en samhällstjänst av icke ringa betydelse även ur ekonomisk synpunkt. Jag känner till kommuner, där kostnaderna för det allmänna i form av kommunala subventioner och statsbidrag till barndaghemmen uppgår till boråt 8 000 kr. per år och barn vid femdagarsvecka. En hemmafru med tre barn sparar sålunda åt det allmänna nära nog 24 000 kr. genom att hon inte tar upp platser i dessa barndaghem utan själv sköter sina barn. Under sådana

förhållanden skulle det vara en stor orättvisa, om dessa hemmafruar skulle bli så att säga bestraffade genom ett skattesystem som eliminerar möjligheten att få utnyttja ett ortsavdrag, därför att de inte har någon kontant inkomst. Jag tror att det arbete dessa hemmafruar med bl. a. denna barntillsyn utför åt samhället har en oerhörd stor betydelse i framtiden genom att de själva fostrar sina barn till som vi hoppas goda medborgare. Jag hoppas sålunda att herr Strängs detaljförslag i det nya skattepaketet blir så utformat att härvidlag inga orättvisor kommer att begås.

Jag kanske också skulle säga att det finns en annan grupp, för vilken man kan vara bekymrad på grund av det nya skatteförslaget. Man vet som sagt ännu inte hur det blir. Det är ju fördolt för de allra flesta. Det är endast de få invigda i kanslihuset som vet något om hur det kommande skatteförslaget skall utformas. Jag avser de makar som arbetar i de gemensamma företagen, det må vara ett jordbruk eller någon annan rörelse. Det är ofta så här i vårt land att den kvinnliga parten i ett jordbruk gör ladugårdsarbetena och att maken arbetar ute på fältet eller i skogen. Det är då det gemensamma arbetet som utgör grundvalen för den gemensamma inkomsten. Men det är ju i allmänhet maken som deklarerar. Skulle särbeskattningen leda till att man inte kan få åtnjuta ortsavdrag för maken, blir också denna grupp diskriminerad. Vi får hoppas att finansministern finner former som eliminerar de orättvisor som annars uppkommer.

Herr talman! Jag vill ta upp ytterligare en sak, som jag vågar säga är något av ett jämlikhetskrav, ett krav som alla människor i vårt land bör kunna ställa med hänsyn till den allmänna standardutvecklingen. Glesbygden och stora delar av den övriga landsbygden får inte någon chans till utveckling och tillräcklig service, om kommunikations-

Remissdebatt

ministerns bebadade vägenslag vinner riksdagens gillande. Läser vi kommunikationspropositionen finner vi ju att de av statsrådet Norling gjorda kostnadsuppräkningsarna knappast täcker de allmänna kostnadsstegringsarna. Framför allt kommer de mindre allmänna vägarna och länsvägarna att bli oerhört eftersatta. Med hänsyn till deras standard i dag fordras en radikal upprustning, om de på ett rationellt sätt skall kunna fylla behovet. I all synnerhet gäller detta de mindre vägarna. Dessa vägar, enskilda och mindre allmänna, utgör ju matarleder till länsvägar och riksvägar och där transporteras dagligen betydande mängder råvaruprodukter till olika industriföretag och för livsmedelsförsörjningen. Men det gäller inte bara detta. De små industriföretagen som lokaliserats på landsbygden har en stor uppgift i folkhushållet. Kommunikationslederna måste byggas ut så att den sysselsättningsgarant som landsbygdens småindustri utgör kan utnyttjas rationellt. Tyvärr är inte detta fallet överallt i dag.

Från trafiksäkerhetssynpunkt är det också en tvingande nödvändighet att förbättra vägstandarden. Jag vill bara peka på den dagliga transporten av skolbarn på våra mindre vägar. På grund av den låga vägstandarden utsätts barnen för stora trafikrisker, och det har ju också hänt trafikolyckor till följd av den dåliga vägstandarden. Bilarnas antal stiger och skatten har också ökat och därmed automobilskattemedlen. För budgetåret 1970/71 beräknar finansministern att bilskattemedlens specialbudget skall sluta på 3 233 miljoner kronor. Härtill kommer mervärdesskatten vid bilförsäljningarna och den extra treöringen på bensinskatten som går direkt in i statsbudgeten. Det har beräknats att av de direkta bilskattemedlen skall 2 450 miljoner kronor användas för att täcka vägkostnader och återstoden, 783 miljoner kronor, tillföras budgetutjämningsfonden. Här-

efter har bilskattefonden en behållning på cirka 2 miljarder kronor. Detta är medel som rätteligen skulle användas till vägändamål och speciellt till förbättringar av de eftersatta vägarna. Men så är inte fallet. Alla bilskattemedel går inte till vägändamål, utan en del används i andra sammanhang. Det finns som sagt 2 miljarder kronor i automobilskattemedel som alltså borde användas för vägändamål, och en gång har också finansministern lovat detta i riksdagen. Han sade nämligen att dessa medel är ett bilarnas krav på automobilskattefonden och att de skall brukas för just detta ändamål. Man frågar då: När är tiden inne att se till att så blir fallet? Det måste ske en radikal förändring av vägpolitiken för att vi här i landet skall få våra vägar upprustade så ändamålsenligt och rationellt som tiden kräver. Där föreligger det ett skriande behov. Både vägarnas rationella utnyttjande och trafiksäkerheten kräver att så sker.

Herr talman! Detta var de synpunkter jag ville framföra i denna remissdebatt, och jag hoppas innerligt att riksdagen, när vägfrågorna behandlas, får tillfälle att pröva dem ordentligt, så att ett mera ändamålsenligt beslut än det vi i dag kan skönja då kommer att fattas.

Herr MUNDEBO (fp):

Herr talman! Vi har under senare tid upplevt en mera omfattande och intensiv debatt om socialpolitik och socialvård än på mycket länge. Stark kritik har riktats mot vår socialvård för otillräckliga resurser, otillräcklig information och ofullgångna metoder. Den kritiken har kommit från olika håll, från socialarbetare och samhällsforskare, från författare, journalister och kulturarbetare samt från de människor som främst beröres av socialvården. Några politiker har också varit engagerade i den debatten, dock förvånande få med tanke på att vi disponerar nära en fem-

Remissdebatt

tedel av våra ekonomiska resurser för social omvårdnad och trygghet.

På ett sätt är debatten förvånande. Vi har ofta fått höra att Sverige är ett välfärdssamhälle, ett socialt mönsterland, och vi har obestridligen genomfört ett omfattande reformprogram på det sociala området. Stat, landsting och kommuner satsar mycket pengar, och många människor arbetar inom socialvården. Samhällets utgifter för socialpolitik har under perioden 1965—1970 fördubblats, och årskostnaderna är nu ungefär 27 miljarder kronor. Och ändå sägs det allt starkare att välfärdssamhället har brister, att resurserna inte räcker till, att vi behöver mera pengar, mer personal, bättre planering, nya reformer etc. De ansvariga brukar försvara sig med att säga att vi varje år satsar alltmer på socialpolitik, vi utbildar fler människor än någonsin, vi bygger nya sjukhus och daghem, vi rationaliserar och planerar etc. Socialministern brukar inta den attityden, och den präglar också i mycket årets statsverksproposition. Jag medger att detta svar i många stycken är riktigt; den utveckling jag nyss nämnde under den senaste femårsperioden visar en betydande utbyggnad. Men samtidigt är det ett obestridligt faktum att en av orsakerna till bristerna i vår socialpolitik är att resurserna har varit otillräckliga, att planeringen varit bristfällig och att samordningen inte har fungerat.

Det kanske mest intressanta inslaget i den aktuella sociala debatten gäller emellertid inte de ekonomiska och personella resurserna utan socialpolitikens mål och metoder. Visst är resursfrågorna angelägna, och de måste under 1970-talet diskuteras mycket mer energiskt än hittills, främst då aspekten hur resurserna skall fördelas och på vilka sektorer vi skall satsa i första hand. Men det verkligt intressanta är enligt min mening den nya debatten om samhällets metoder att bemöta, hjälpa och be-

handla människor. Är de metoder vi nu arbetar med de rätta?

Många ansvariga politiker har hittills haft vad jag skulle vilja kalla en välfärdsadministrativ syn på vår socialpolitik. Socialdepartementets ledning har det fortfarande. Man har menat att de sociala problem som vi ännu inte kunnat lösa nog kan klaras genom förbättringar av trygghetssystemet, genom översyn av lagstiftning, höjda anslag, bättre organisation etc. Nu säger emellertid många socialarbetare att vi måste revidera våra arbetsmetoder och angripa de sociala problemen på ett mera aktivt sätt och i ett tidigare skede. Vi måste ompröva vår syn på sociala problem och komma bort från de förlegade värderingar, den patriarkaliska tradition och de fiskala inslag som fortfarande i alltför hög grad präglar vår socialpolitik.

Vi kan inte bryta den onda cirkel av arbetslöshet, dålig ekonomi och dålig hälsa, som alltför många människor har hamnat i, bara genom att förbättra socialförsäkringarnas ekonomiska skydd eller genom att få flera sjukhusplatser. Vi måste arbeta med en kombination av olika samhällsinsatser och en aktiv orsaksinriktad socialvård. Ett viktigt inslag i detta sammanhang är den sociala utbildningen och forskningen. Det är därför tillfredsställande att en ny anslagspost i år återfinns under socialdepartementets huvudtitel, nämligen medel för försöksverksamhet, utvecklingsarbete och undersökningar inom socialpolitiken. De två miljoner kronor som nu anvisas är i och för sig en futtig andel av de 13 miljarder som socialhuvudtiteln omfattar, men de är dock en början och de antyder att regeringen nu kommer att lämna sin oengagerade attityd i denna fråga — eller att åtminstone vissa delar av regeringen kommer att göra det. Ett studium av utbildningsdepartementets huvudtitel visar nämligen att några konkreta för-

Remissdebatt

slag till personella resurser för social forskning inte heller i år läggs fram.

På denna punkt anförs att vissa frågor behöver ytterligare klarläggas. Det är få frågor som är så klarlagda som denna. Utbildningsdepartementet har förvisso presenterat åtskilliga förslag, till vilka ytterligare klarlägganden kanske hade varit att rekommendera, men i denna fråga är vi sedan länge mogna för beslut.

En fråga där det just i år hade varit av värde med ytterligare klarlägganden är mellertid socialarbetarutbildningen. U 68 fick i höstas idén att man skulle möjliggöra en ökning av socionomutbildningen genom att minska praktiktiden med hälften. Alla är ense om att vi behöver en snabb och betydande ökning av utbildningskapaciteten. Det är emellertid en högst diskutabel väg att göra detta genom att så drastiskt begränsa den praktiska delen av utbildningen för en yrkesgrupp där praktisk erfarenhet och praktiskt handlag är av den största betydelse. Det är också en märklig metod för reformarbete som regeringen i detta fall använder. Först gör man en väsentlig förändring av utbildningen. Sedan skall man göra en översyn av utbildningens uppläggning och innehåll. Man skall alltså först lägga om utbildningen och sedan fundera över hur den skall se ut.

Herr talman! I denna långa debatt med så många inlägg kommer åtskilliga talare säkerligen att beröra olika delar av socialpolitiken, och många idéer rörande socialpolitikens utformning torde komma att föras fram. Jag vill därför begränsa mig till att avslutningsvis mycket kortfattat beröra ett par frågor som jag tror kommer att bli väsentliga i de närmaste årens sociala reformarbete.

Den kanske mest väsentliga frågan är vad jag nyss berört: att komma fram till en omprövning av arbetsmetoder, att få till stånd nya attityder och värderingar i det sociala arbetet. Men om jag

ändå mera rubriksmässigt skall ange ett par arbetsområden, som det sociala reformarbetet under de närmaste åren huvudsakligen kommer att röra sig kring, vill jag först peka på socialförsäkringarna.

Det sociala reformarbetet under 1950- och 1960-talen har i mycket haft sin tyngdpunkt på socialförsäkringarnas område. Likväl återstår mycket att göra. Vi måste snart få en allmän sysselsättningsförsäkring. Trots en viss utbyggnad av arbetslöshetsförsäkringen har denna ännu betydande brister. Vi måste nu få till stånd en försäkring som ger ett tillfredsställande skydd åt alla människor. Likaså måste vi genomföra en allmän tandvårdsförsäkring. Det är förvånande att ett beslut inte har fattats på detta område, trots de många utredningarna.

Vi måste vidare få till stånd en reform av den allmänna pensioneringen, så att det skapas ett pensionssystem som ger större valfrihet, mera rättvisa och bättre trygghet än nuvarande system. Det gäller här många delfrågor. Sänkning av den allmänna pensionsåldern är en av dessa frågor, en annan — och det är kanske en viktigare aspekt — är att få en rörlig pensionsålder, att ge alla människor större möjligheter att under en relativt lång tid kunna välja mellan yrkesarbete och pension och att likaså successivt kunna trappa av yrkesverksamheten. Som det nu är står ju de flesta ena dagen i fullt yrkesarbete för att nästa dag vara pensionärer.

Det andra huvudområdet — förutom socialförsäkringarna — tror jag kommer att vara olika reformer inom arbetslivet. Jag tänker närmast på arbetarskydd, arbetstid, semester, större anställningstrygghet och olika åtgärder för att förbättra trivseln i arbetet. Kraven på de anställda stiger. Det fordras mera kunskaper, större snabbhet och större säkerhet i arbetet, och många blir fysiskt och psykiskt slitna av ett

Remissdebatt

hårt arbete. Var tionde slås ut — så löd en tidningsrubrik för några veckor sedan. Vi måste få ett bättre arbetarskydd och en bättre företagshälsovård, och vi måste se över alla de lagar som gäller anställningstryggheten.

Herr talman! Min slutsats av denna korta kommentar till några socialpolitiska frågor visar att det sociala reformarbetet ingalunda är avslutat — vi har mycket kvar att göra innan vi fått ett tillfredsställande trygghetssystem. Det kanske mest väsentliga för oss som i beslutsposition har att leda detta reformarbete är att pröva socialpolitikens mål och metoder. Vi kommer inte att kunna klara problemen med de metoder vi nu använder. Det räcker inte att anvisa mera pengar, att utbilda flera människor, att bygga flera lokaler av olika slag. Vi måste få en socialpolitik med arbetsmetoder som är bättre anpassade till det samhälle vi nu lever i än enligt dagens socialpolitik.

Fru SUNDBERG (m):

Herr talman! Diskussionen om utbildningens mål och medel torde knappast någonsin ha varit mera intensiv än nu. När man studerar målen för regeringens utbildningspolitik får man ett intryck av att utbildningen i första hand skall ses som ett medel för att nå vissa politiska mål, medan man tycks glömma bort att utbildning också skall ha ett rent kunskapsmässigt innehåll och möjliggöra för individen att utvecklas efter sina personliga förutsättningar. För samhället är kunskapen i sig själv ovärderlig. Den är grunden för all forskning och utveckling inom olika områden.

I sitt öppningsanförande vid skolveckan sade utbildningsministern: »Vi kommer att få lära oss att även den internationella jämlikheten kräver stabilitet och konsekvens i den ekonomiska politiken.»

Den nationella jämlikheten har rätt att ställa krav på stabilitet och conse-

kvens när det gäller utbildningspolitiken. Stabilitet och konsekvens finns det inte mycket av i dagens svenska skolpolitik. När vi från moderata samlingspartiet eftersträvar stabilitet i utbildningspolitiken, menar vi på intet sätt stabilitet i betydelsen stagnation. Tvärtom torde stagnation på det området i hög grad vara detsamma som tillbakagång i ett dynamiskt samhälle. Men vi strävar efter stabilitet i målsättningen.

Två frågor: Vilka skall utbildas och hur skall utbildningens ske? På den första frågan skulle man givetvis vilja svara: Alla. Men det finns ännu många i vårt land som inte ser någon möjlighet till utbildning. Detta gäller alla de ännu relativt unga som i bästa fall fick en sjuårig folkskola och som helt enkelt på den ort där de bor inte har tillgång till utbildning.

En proposition om vuxenutbildningen är aviserad av departementschefen, men jag är inte alltför optimistisk beträffande i vad mån den kommer att ge möjligheter till erforderlig satsning för dem som inte bor i de största tätorterna. Den kommunala vuxenutbildningen har i dag koncentrerats just till dem. En kvinna som bor i en mindre tätort eller på landsbygden har ofta ingen möjlighet att studera vidare. Det råder klara orättvisor mellan landsbygd och stadsbygd, och med landsbygd menar jag inte bara glesbygden. Inte minst torde orättvisan bli märkbar nu när allt fler gifta kvinnor skall ut i förvärvslivet. Deras möjligheter att erhålla en adekvat utbildning, om de samtidigt har vårdnaden om barnen hemma, är små om de måste förflytta sig till annan ort. Jämlikheten ligger långt borta och jag tror att många i den situationen känner sig som mannen som för första gången såg en fyr och sade: »Det tutar och det blinkar men dimman lättar inte.» Vi måste bli generösare när det gäller vuxenutbildningen och inte gå i de gamla spåren. Vi måste sänka kravet på deltagarantalet i studiegrupper. Vi

Remissdebatt

måste ha råd att låta dimman lätta inte bara i våra stora befolkningscentra.

Stabiliteten i målsättningen kräver också att vi inte åsidosätter krav på utbildningens kvalitet. Kvaliteten behöver inte nödvändigtvis försämrats för att vi satsar på kvantiteten, något som herr Mundebo tog upp i sitt föregående anförande när han berörde socionomutbildningen och som utgjorde ett utomordentligt exempel på möjligheten att efterätta kvalitetskravet för att öka kvantiteten. Det direkta kunskapsinhämtandet behöver inte försummas för att samhället ställer nya och viktiga krav på förmåga till kritiskt tänkande.

Vissa elementära färdigheter skall inhämtas i skolan, och vi måste ha en kontroll på att så sker. En konsekvent utbildningspolitik utesluter inte försöksverksamhet, men den kräver att försöken bedöms efter vissa fasta värderingsgrunder. Från vårt parti har vi många gånger fört fram kravet att evaluering skall ligga till grund för den fortsatta permanentningen av åtgärder.

Att eleven trivs med försöksverksamheten får inte vara den enda värderingsgrunden; utbildningsvärdet måste också bedömas. Visst skall det vara roligt att gå i skolan — det bör helst vara roligt att förvärsarbeta också — men skolan får inte ha till huvudmål att tjänstgöra som nöjeslokal. Skolan måste ställa krav på prestationer, och eleverna har rätt att ställa krav på skolan. Krav skall ställas på alla elever. Alla måste ha rätt till handledning och undervisning efter sin förmåga, också de högpresteraande. Det anses emellertid i dag inte opportunt att tala om dessa. Faktum är att samtidigt som man nu i den allmänna nivelleringspolitiken har upptäckt att de svagpresterande behöver extra hjälp — och det behöver de i utomordentligt hög grad, ty de har varit åsidosatta — vill man inte veta av att det också finns elever som finner skolgången meningslös därför att de är undersysselsatta och saknar läromedel.

I en bok som den nuvarande utbildningsministern har givit ut tillsammans med Torsten Husén kan man läsa att det är mycket ovanligt med skolk bland elever med normal begåvning och lätthet att följa med i skolan. Det är de svagpresterande och de undersysselsatta högpresteraande som svarar för flera av disciplinsvårigheterna inom skolan. Alltför tydligt har den låga prestationsnivån i vårt land visat sig vid de internationella jämförelser som har gjorts avseende 13-åringars kunskaper i matematik, där vi ligger i botten tillsammans med ett annat land. Vi har inte råd att inte ta till vara begåvningarna.

Så till frågan: Hur skall vi utbilda? Utbildningen skall syfta till att påverka samhällsutvecklingen, förklarar socialdemokraterna. Låt mig säga att samhällsutvecklingen i lika hög grad måste påverka utbildningen. Helt andra krav kommer att ställas på dagens ungdom än de som har ställts på oss. Vår utbildning skulle vara helt otillfredsställande för dem som går ut i förvärvslivet i slutet av detta decennium. De kommer att leva i ett samhälle där kunskap om ADB kommer att vara lika allmän som kunskap i engelska i dag. För detta samhälle skall vi utbilda våra ungdomar.

I går hörde vi att Västerås som första skolstad i vårt land skall använda dator i undervisningen. Det kommer säkerligen att dröja innan vi använder datorer som vi i dag utnyttjar AV-hjälpmedel. Däremot har vi stora möjligheter att lägga upp och individualisera undervisningen med hjälp av datorer. Andra länder har börjat, och jag är övertygad om att vi också hos oss måste satsa på denna utveckling. En fördel därmed är också att hela diskussionen om betygsättningen kan upphöra. I dagens skola, som skulle vara konkurrensfri, upplever vi en betygskonkurrens efter principen »den enes död den andres bröd». Nog skorrar det illa att höra en elev säga: »Min klass är så dålig att jag

Remissdebatt

nog kan få en 5:a.» Herr talman! Det är den direkta och konkreta konsekvensen av dagens relativa betygsättning; skolöverstyrelsen må sedan ge hur många förklaringar som helst. Den utvecklingen förutsade vi från vårt parti.

I dag lägger vi ansvaret för den individuella undervisningen på lärarna. Samtidigt som skolmiljön försämras och disciplinsvårigheterna stegras ökar också våra krav på lärarna i orimligt snabbt tempo. Bullernivån i våra skolor är sådan att troligen ingen av oss riksdagsmän där skulle kunna utföra något produktivt arbete, och inte lär det bli bättre genom införandet av storklasser. Eftersom departementet och skolöverstyrelsen i andra fall lägger sig i detaljer, hoppas jag att man i samband med storklassernas införande också kommer att kräva heltäckande mattor; annars kommer arbetsmiljön att bli olidlig.

Varför lyssnar man inte tillräckligt till lärarnas redogörelser för disciplinsituationen på många håll? Beror det på att socialdemokraterna inte vill erkänna sitt misslyckande med att skapa en fungerande skola? I stället låter man talet om nya reformer och ny försöksverksamhet utgöra svaret på de klagomål som man ändå inte kan undgå att lyssna till.

Frågan är om inte åsnan drar moroten. Låt oss i stället erkänna att klasserna är för stora, att grupperna kanske måste utformas på ett annat sätt! Låt oss göra insatser där vi från utbildningssynpunkt kan vänta oss resultat och tillvarata den egna elevens förutsättningar att finna sig till rätta i skolarbetet!

Jag är inte övertygad om att den fortgående integreringen av de s. k. läsämnen är riktig. Det finns en risk att man integrerar alltför långt därför att det då är lättare att förklara bristande kunskaper i ett ämne genom att påstå att kunskaperna i ett annat ämne är större — en sorts kamouflage för att dölja att vissa elever inte har brytt sig

om att tillägna sig naturvetenskapens grunder eller kristendomens etiska värderingar. Det behöver inte bli så, men låt oss slå fast att om det inte blir så är det lärarnas förtjänst — det bör vi vara medvetna om.

Herr talman! Inga samhällsinsatser kan utjämna de skillnader som finns i intresseinriktning och anlag. Men betydligt större insatser kan göras för att ta till vara de möjligheter som finns hos olika barn. När skolan börjar är skillnaden i förutsättningarna oftast större än den borde vara. Moderata samlingspartiet har under lång tid fört fram kravet på en utbyggd förskola, så att alla barn har tillfälle till den pedagogiska stimulans som en sådan erbjuder. Från socialdemokratiskt håll har man inte velat lyssna — förskolorna eller lekskolorna har ansetts vara ett överklassobjekt, och i barnstugeverksamheten har man huvudsakligen syftat till att ta hand om barnen, inte till att lära dem något eller utveckla dem. Det framgår tydligt av de statsbidragsbestämmelser som i dag gäller för barnstugor. Men nu har man från socialdemokratiskt håll äntligen velat lyssna på vad vårt parti har sagt om det pedagogiska värdet av förskoleutbildning.

Svenska barn är inte dummare än andra länders barn, och den sena åldern för inträde i skolan kan inte motiveras med annat än glesbygdssvårigheterna. Regeringen har sig själv att skylla — småskolorna på landsbygden har slaktats, och vi måste bygga upp något annat i stället. Kan inte Muhammed komma till berget får förskolelärarna fara till barnen. Vi får inte låsa fast oss i krav på gruppstorlek och materialtillgång — det är den intellektuella och manuella stimulansen som är nödvändig.

Förskolorna måste integreras i det ordinarie skolväsendet. Vi måste få en smidig och flexibel övergång från förskola till grundskola, en övergång som inte är bunden till ett bestämt födelseår

Remissdebatt

utan till barnets utveckling. Kanske blir en sådan uppmjukning en första övergång till den klasslösa skolan, framtidens skola. Om varje individ fritt skall få arbeta efter sina förutsättningar blir arbetsbetingen så olika att ett kursmässigt klassindelande blir utan betydelse. Arbetsgrupper med olika ålderskategorier i stället för dagens klasser kan bli en realitet.

Kraven på konsekvens i utbildningen innebär att den måste anpassas till samhällsutvecklingen och tekniken. Från vår sida kan vi inte gå med på att utbildningens mål i första hand skall vara att bibringa eleverna vissa värderingar — med andra ord vara ett medel för att ge dem ett socialistiskt synsätt. Målet bör enligt vår mening vara att ge eleverna en utbildning som gör det möjligt för dem att göra sina egna värderingar.

Herr MELLQVIST (s):

Herr talman! Hur frestande det än skulle vara att göra några kommentarer till vad som sades under gårdagens debatt skall jag avstå därifrån och försöka efterkomma vad ålderspresidenten i vår kammare framställde som ett önskemål inför årets remissdebatt, nämligen att inläggen skulle göras så korta som det över huvud taget var möjligt.

Jag skall något beröra frågan om vår lokaliseringspolitik, de resultat vi uppnått och de förhoppningar vi ställer på den kommande perioden.

De preliminära befolkningssiffror som redovisades vid årsskiftet utvisade en ökning av vårt lands folkmängd, men också — trots ökningen — en oroande nedgång i födelseöverskottet. Inom vissa län redovisas ett minskat befolkningstal. Detta är förhållandet i många län, inte minst i Kopparbergs län. Länet har nu — med viss reservation — en befolkning på 278 355 invånare. Även om en begränsad uppbromsning kunnat redovisas i förhållande till tidigare år, har folkmängden under år 1969 minskat

med cirka 700 personer. Detta befolkningstal ger allt fortfarande anledning till oro.

Under år 1969 erhöll omkring 1 900 personer starthjälp för nya arbeten utanför hemorten, därav 1 300 i andra län.

Arbetslösheten inom Kopparbergs län har uppvisat ungefär samma nivå som under de senaste åren. I december 1969 var 2 200 personer arbetslösa. Av dessa var två tredjedelar över 50 år och närmare hälften 60 år och däröver. Beredskapsarbetena i länet omfattade under budgetåret 1968/69 inte mindre än 20 000 dagsverken.

Inom loppet av några få år har bortfallet av arbetstillfällen enbart inom industrin i de södra delarna av länet uppgått till nära 2 000. Samtidigt har behovet av arbetskraft inom byggnadsverksamheten samt inom jord- och skogsbruket också starkt minskat.

Hela denna utveckling har medfört en högst avsevärd nettoutflyttning; den har inom området sedan 1963 uppgått till 8 000 personer.

Det är mot denna bakgrund inte svårt att påstå att de näringsstrukturella svårigheterna — arbetslöshet och avfolkning — inte är något speciellt problem för Norrland utan ett problem som i minst lika hög grad berör samtliga skogslän.

Har då statsmakterna inte gjort någonting för att ändra eller mildra denna för Dalarna så smärtsamma utveckling? Genom de lokaliseringåtgärder som vidtagits under den nu snart avslutade femåriga försöksverksamheten har länet för utbyggnad och en blygsam nyetablering tillförts 91 miljoner kronor. Detta belopp fördelas med 77 miljoner på lån och 14 miljoner kronor på bidrag. Det har beräknats att 73 företag erhållit stöd. Genom dessa åtgärder har sysselsättning skapats för 1 400 personer.

Kopparbergs län har skogen och malmen som basindustri. Någon större verk-

Remissdebatt

samhet när det gäller färdigtillverkade varor eller manufakturering kan ej redovisas. Det är väl framför allt detta förhållande som medfört att de unga medborgarna, som inte kan få sin försörjning inom skogen och skogsförädlingsindustrin eller i gruvorna, måste flytta till andra delar av landet, trots att de hellre önskade få sin utkomst inom det egna länet.

Av någon oförklarlig anledning har varken statliga eller privata lokaliseringar i någon större utsträckning gällt Dalarna. Det enda »nya» som tillkommit under senare år är ett bokförlag samt någon mindre stöndindustri. I detta avseende förväntar vi en snar ändring. Utflyttningen från länet måste radikalt brytas genom tillskapandet av nya arbetsobjekt. Hur gärna vi än vill det så kan vi inte leva på Vasaloppet eller midsommarfester! Det måste andra åtgärder till för att vända strömmen åter till vår landsända.

Det finns väl ingen naturlig gräns mellan Norrland och skogslänet. De har samma problem, men skogslänet och i synnerhet Kopparbergs län har inte befunnit sig i fokus med sina svårigheter. Vi har kanske varit alltför tålmodiga i vår situation och invaggat oss i förhoppningar om att vår tur till konkreta åtgärder snart skulle komma.

För inte så länge sedan skulle all industriell verksamhet förläggas till våra kustområden. I dag däremot säger framstående industriledare att lokalisering till råvaran — skogen och malmen — är det enda riktiga. Om denna nyorientering vinner beaktande bör Dalarna ha stora förutsättningar till nytt industriellt framåtskridande.

I årets statsverksproposition föreslås bl. a. att myntverket skall flytta till Eskilstuna. Intet ont sagt om Eskilstuna, men varför dit och inte till Avesta? Avesta hade myntverket redan år 1644, och där präglades rikets kopparmynt fram till år 1831, då en eldsvåda öde-

lade så gott som hela bruket. Allt byggdes upp igen, men myntverket flyttades till Stockholm. Det var en dåtida lokalisering från Dalarna till kungl. huvudstaden. Mot denna historiska bakgrund men även med hänsyn till dagens realiteter hade myntverket kunnat återflytta till det moderna Avesta.

Lokaliseringsutredningen har redovisat ett delbetänkande och däri bl. a. talat om »svårigheter att erhålla en utbyggnad av näringslivet som är tillräcklig för att möta strukturförändringarna i länsdelen. Under det senaste året har en betydande utflyttning av arbetsföra personer i de yngre åldersgrupperna ägt rum.» Osökt kommer här Mora köping in i bilden. Mora utgör i dag huvudort för en planeringsregion som omfattar nära 49 000 invånare och har en areal av nära 16 600 km². Men utredningen drog inte de riktiga slutsatserna av sitt resonemang och föreslog inte att Mora skulle bli en av prioriteringsorterna, detta trots att Mora såsom centralort i de flesta fallen betjänar ett jämförelsevis större antal människor o ett större inlandsområde än de av utredningen föreslagna orterna utanför Norrbottens län.

I finansplanen redogör finansministern för det stora utflöde av vår valuta som turistandet i andra länder åstadkommer. En annorlunda fördelning är önskvärd. Här skall åtgärder till för att förmå svenskarna att i större utsträckning tillvarata vårt eget lands stora möjligheter till vila, rekreation och omväxling. Genom att stödja turistnäringen inom landet stöder vi också näringslivet i våra glesbygder. Om vi skall uppnå en sådan målsättning så måste också statsmakterna — regering och riksdag — föra en vittsyftande regionalpolitik med generella åtgärder i syfte att åstadkomma en mer balanserad utveckling i skogslänens glesbygder och därmed skapa större balans i samhällets totala utgifter.

Remissdebatt

Herr JOHANSSON i Skärstad (cp):

Herr talman! Finansministern, som ytterst bär ansvaret för det budgetförslag som har framlagts, har gång på gång i sina kommentarer förklarat att han vill slå vakt om en god ekonomisk utveckling. Han är beredd att vidta även impopulära åtgärder för att styra den ekonomiska utvecklingen i positiv riktning.

Vi är överens med honom när det gäller målsättningen, även om vägarna och medlen att nå fram till målet kan diskuteras. Här vore det intressant att nämna något om sparsamhet. I en så stor budget skulle det väl finnas utrymme för en sparsamhet, som inte fördröjer eller försvårar utan underlättar nödvändiga reformer och utlovat och väntat stöd åt olika grupper — här kan nämnas lågavlönade, barnfamiljer, pensionärer, människor med handikapp m. fl.

Debatten på det ekonomiska området har blivit väl tillgodosedd, så jag skall inte fortsätta den, hur intressant och viktig den än är. Det blir ofta så att remissdebatten lider av en viss ensidighet i det att somliga frågor får huvudparten av tid och intresse, medan andra i och för sig väsentliga spörsmål kommer i skymundan.

Frågan om demokratin, dess livsbestingelser och utveckling behöver allsidigt aktualiseras. Demokratin är inte något som vi fått färdigt, utan den har byggts på från generation till generation, men det finns någonting som har varit grunden från början, och det är somligt i ritningarna som inte får nonchaleras i den fortsatta utbyggnaden. Detta innebär inte att vi avsäger oss nya upptakter och framsteg, men de måste prövas efter de grundläggande värderingarna.

Jag vill anknyta till min inledning och fråga: Är finansministern och regeringen på alla andra områden lika angelägna om att bevaka och vidta före-

byggande åtgärder för att bevara och utveckla demokratin i positiv riktning, så att varje svensk medborgare får del av frihet, rättvisa och trygghet?

Hänsynen till individen är ett av de grundläggande dragen. Vi måste ha respekt för och visa hänsyn till varje människa, oberoende av ålder, boplat och arbetsuppgifter. I vår tids kollektiva tänkande, när distansen har blivit så stor och kommunikationerna fungerar dåligt, blir en individ lätt bortglömd och orättvist behandlad. Vi får inte nonchalera någon människas livsdröm, livskamp eller livsproblem. Alla måste ha rätt att drömma om och räkna med en meningsfull tillvaro i ett samhälle som ger rättvisa åt alla.

När vår nye statsminister i går talade om det framlagda skatteförslaget sade han att även någon utanför hans eget parti hade fått säga sin mening. Skulle det vara så underligt? Skall 50 procent av svenska folket utarbeta förslag som gäller för de 100 procenten? Är detta demokrati? Är det medbestämmanderätt?

Det har pågått och pågår en olycklig utveckling av narkotika- och alkoholmissbruk. Här är det viktigt att inte narkotikamissbruket får skymma det verkligt stora problemet, nämligen alkoholmissbruket. Flera tusental är svårt alkoholskadade, tusental dör varje år av alkoholskador, många våldsbrott orsakas av alkoholpåverkade, och många trafikolyckor har samma orsak. Vad det sedan innebär av personlig tragik för den alkoholskadade och hans anhöriga kan inte med ord beskrivas.

Nu frågar jag: Vad säger regeringen? Hur känner finansministern det? Varför nämner inte regeringen någonting om detta i remissdebatten? Vilka åtgärder kommer regeringen att vidta för att hjälpa spritens offer och för att ge skydd åt det unga släkte som kommer?

En gemensam uppgift kunde väl vara

Remissdebatt

att söka få bort den positiva attityd till spriten som ännu finns och som ofta kommer fram i reklam och massmedia.

Den livsåskådning som är knuten till vår demokrati är den kristna livsåskådningen — låt oss nämna den vid dess rätta namn. Det är litet förrädiskt när man skyggar för ordet kristet och vägrar att redovisa sin inställning. När jag talar om den kristna livsåskådningen gör jag det med stor frimodighet, därför att jag vet att jag representerar majoriteten av vårt folk. Så länge 98 procent vill tillhöra stats- eller frikyrka förstår vi att det finns ett stort intresse för denna fråga. Majoriteten av vårt folk är medveten om att om vi slår vakt om den kristna livsåskådningen, slår vi också vakt om vår demokrati.

Det finns inget religionslöst land. Detta bekräftar att människan är obotligt religiös. Det finns länder där kristendomen är förbjuden och där det talas om att de kristna utsätts för grymma förföljelser, men så vill vi inte ha det i vårt land.

Varför säger regeringen aldrig någonting positivt om dessa saker? Det skulle vara intressant och befriande att någon gång få höra ett statsråd göra ett positivt uttalande om kristendomen och den kristna livsåskådningen.

Detta gäller också de normer eller spelregler som är knutna till vår demokrati. Vi måste ha fasta regler som gäller oss alla och som vi respekterar. Respekten för våra medmänniskors uppfattning, liv och egendom måste vi alla känna, om vårt samhälle skall fungera harmoniskt. Det finns alltför många i olika åldrar som nonchalerar dessa spelregler. Det skapar problem i hem, skola och samhälle.

Att tala för att vi måste ha spelregler innebär inte att man behöver vara moralist, utan snarare realist. Jag kan inte tänka mig en fotbollsmatch utan spelregler som gäller alla de 22 på planen. Det finns en domare som ser till att reglerna efterlevs, och skulle någon

bryta mot dem blir han bestraffad, ja t. o. m. utvisad. Men dessa regler är inte till för att förstöra spelet, utan för att spelet skall fungera.

Jag kan inte tänka mig att färdas i trafiken utan trafikregler som gäller lika för alla. Vi har under en lång följd av år fått färdas på vänstra sidan av vägen och nu i några år på höger sida. Tänk om någon sade att vi nu får färdas på vilken sida av vägen vi vill — då skulle säkert ingen av oss våga ge sig ut i trafiken. Men därför att det finns trafikregler som gäller oss alla lika kan vi färdas tryggt i trafiken. Detsamma gäller inte minst den mänskliga samlevnaden. Vi behöver gemensamma spelregler som gäller oss alla och som vi visar respekt inför.

När det gäller respekt för andras liv kan man inte undgå att tänka på en fråga som för närvarande livligt debatteras: abortfrågan. Här talar jag om respekt för människovärdet. Det är sant att det är svårt, ja omöjligt att sätta en gräns för människovärdet någonstans mellan födelse och konception, då det nya livet faktiskt tänds. När vissa aborter ändå tillåts, bör det betraktas som undantagsfall. Det gäller när medicinska indikationer ligger som grund. Vi måste i kraft av tro och övertygelse liksom av vanlig erfarenhet räkna med ett människovärde, något från vår sida sett mycket ansvarsfullt.

Nödgas vi på grund av livets underlighet göra ett val och sätta en gräns, blir det ett svårt avgörande, där vi egentligen saknar kompetens. Att öppna möjligheten till abort är alltid att utlämna sig åt ovisshet: vad är rätt, vad är fel? TV-programmet, som visade aborten sedd från olika synpunkter, kom ju många att tänka om. Att vi har en abortlagstiftning betyder alltså inte, att man har lyckats precisera det etiskt riktiga i denna fråga. Lagar är här alltför mänskliga. Vi känner till att vi har ansvar för livet, vårt och andras, och det vore underligt, om gränsen

Remissdebatt

skulle sättas till födelsestunden och inte vid konceptionen.

Herr JÖNSSON i Ingemarsgården (fp):

Herr talman! Först vill jag uttala min tillfredsställelse över att förslag till åtgärder för att förbättra arbetsmiljön kommer att framläggas under våren. Arbetsmiljön är en synnerligen viktig fråga som inte nog har betonats i den nymornade och aktiva miljödebatt som har förts under de senaste åren. Jag vill påminna om en ledamot av denna kammare, som nu har lämnat den aktiva politiken, Brita Elmén, som under 1950-talet här i många kunniga och intressanta inlägg sökte att hos oss kammarledamöter väcka insikt om vilken stor betydelse den frågan hade.

Det var som sagt på 1950-talet. Nu har den tekniska utvecklingen snabbt gått framåt och komplicerat arbetsprocessen och skapat stress och problem för många arbetstagare. Det är därför med stor tillfredsställelse som jag väntar på de förslag som regeringen kommer att framlägga. Jag är för min del beredd att positivt pröva dem och försöka finna utvägar till att skapa en mycket gynnsammare arbetsmiljö. Det är ändå en stor del av vår levnad som vi tillbringar i arbetslivet, och det är kanske den viktigaste delen av miljöproblematiken. Den har försumrats, och därför måste vi försöka vidta åtgärder till förbättringar.

Herr talman! Jag skall nu ta upp några andra regeringsförslag och belysa dem ur de icke expansiva regionernas synvinkel. Debatten om en aktivare lokaliseringspolitik har med jämna mellanrum förts här i kammaren. Under föregående år hade jag intrycket att regeringen påverkats av de starka stämningar som finns ute i landet för att snara och kraftfulla åtgärder skall vidtas för att aktivera de svaga regionerna framför allt i norr. Bl. a. gjorde regeringen stor PR av sitt s. k. »Norrlands-

paket», som när det nu har trätt i kraft — eller rättare sagt öppnats — visat sig ha släktskap med de s. k. stortvättmedelspaketen: de är inte fyllda till brädden. Då tänker jag på skogsprogrammet, som har sina brister. Men oavsett de mindre goda inslagen väckte dock regeringens satsning förhoppningar om att något mer kunde förväntas. Hur har nu det infriats i statsverkspropositionen?

Regeringen omtalar att en proposition skall föreläggas riksdagen byggd på den Lemneska lokaliseringstuderingens delbetänkande. Där fanns förslag som säkerligen kan betyda något positivt för stödområdet. Jag vill dock be regeringen att i sitt propositionsarbete noga studera och beakta remissönskemålet från mitt län om de särskilda prioriterade stödorternas antal. Det måste anses som ofrånkomligt, att det även blir stödorter i västra och östra Jämtland. Jag tänker på orterna Järpen, Bräcke och Hammarstrand. En blick på kartan visar, att avstånden mellan de föreslagna orterna blir alldeles för stora. Tätortsservicen kommer utom räckhåll för en icke obetydlig del av länets befolkning. Det är önskvärt att viktiga kommunblockscentra även i fortsättningen kan behålla en tillfredsställande tätortsservice. Det gäller även en del andra tätorter som inte föreslagits bli centra i kommunblock.

Utöver utredningens förslag bör generella åtgärder snabbt genomföras. I den motion som folkpartiet väckt vid årets riksdag finns många goda förslag, som delvis berörts tidigare här i kammaren av herr Larsson i Umeå. Jag skall inte upprepa dessa utan vill bara understryka betydelsen av bättre och billigare kommunikationer samt rimligare frakttaxekostnader. Dessutom bör förslaget om arbetsgivaravgiftens avskaffande noggrant övervägas. Men den allra viktigaste åtgärden är att fastställa ett mål för de berörda regionerna, vilket vi från vårt håll krävt vid flera tillfällen när dessa frågor varit uppe till be-

Remissdebatt

handling. Det är av avgörande betydelse för att nå resultat att ha ett mål att rikta alla sina handlingar emot. Vilket mål har nu regeringen för exempelvis mitt hemlän? Finns det någon som kan svara entydigt och klart på den frågan? Jag har läst några utredningar och blivit en aning förvirrad. Bl. a. läste jag utredningen om radio-TV:s regionala utbyggnad och organisation, där det i en bilaga redovisas väntade befolkningstal år 1980, varvid man utgår från prognos 0 som räknar med 95 000 invånare för Jämtlands län. När det gäller femårsplanen för bostadsförsörjningen uttalas att underlaget är prognos 2 i Länsplanering 1967, vilket är detsamma som den centrala bedömningen. Bara dessa två exempel visar ju oklarheten.

När dessa länsprognoser upprättades och publicerades uppfattades de som mycket deprimerande för avfolkningslänen och möttes med stark kritik. De skulle verka styrande i negativ riktning, bromsa investeringslusten, kort sagt förta tron på områdets framtid och därigenom påskynda en från många synpunkter olycklig utveckling. Försvaren framhöll att en prognos absolut inte fick betraktas som ett faktum utan bara visar en trolig utveckling, om ingenting gjordes och om låt-gå-politik tillämpades. Något sådant skulle inte få ske i vårt samhälle med stark samhällssolidaritet.

Men vad är det nu som skall äga rum inom två viktiga samhällssektorer? Jag tänker på vägplanen och bostadsprogrammet för de närmaste fem åren. Där låter man de negativa prognoserna utgöra grunden för sina ställningstaganden och på så sätt styra utvecklingen. Kritiken mot Länsplan 67 får rätt och farhågorna besannas. Det framgår av femårsplanen för bostadsbyggandet, att programmet koncentreras till orter med klart expansivt näringsliv och behov av kontinuerligt byggande, och som underlag har man prognos 2 i Länsplanering 1967, d. v. s. den centrala be-

dömningen. Därvid följer man ju departementets direktiv. I grova drag går fördelningen ut på att 40 procent av den garanterade produktionen går till de tre storstadsområdena, 40 procent till 55 expansiva kommunblock och endast 20 procent till landet i övrigt. 20 procent av produktionen till områden utanför de expansiva ger inte stort utrymme till orter som vill arbeta sig upp ur underläget. De små får inte stora möjligheter att utvecklas.

En annan negativ konsekvens av det nya systemet är att kommuner som inte kommer att klassificeras som expansiva inte får lika långsiktiga rambesked som tidigare. Kommunerna kan tidigast i mitten av år 1970 få uppgift om sin ram för år 1971. Man försvårar för de mindre och svagare orterna och styr över och stärker ytterligare de stora och starka.

Beträffande vägplanen är tendensen genomgående densamma. Det gäller t. ex. anslagen till byggande av länsvägar där de fem Norrlandslänen tillsammans med Kopparbergs län kan förvänta sig att fram till 1974 få minska sina ordinarie anslagsplaner med två tredjedelar. Därtill kommer att det särskilda anslaget till byggande av ödebygdsvägar försvinner, och det är en mycket olycklig åtgärd. Anslaget till ödebygdsvägar är av särskild betydelse för sådana bygder i fjälltrakterna, vilkas fortbestånd är beroende av turistnäringens upprätthållande och utveckling. Vägar till dessa bygder är ofta av mycket bristfällig beskaffenhet, och det är inte ovanligt att de under högsäsongen på vårvintern blir praktiskt taget ofarbara till följd av skador genom snösmältning och tjällossning. På grund av dessa trafiksvårigheter och de stora avbräck som därigenom vållas turistnäringen framstår i många fall en vägombyggnad som ett livsvillkor för den berörda bygden. Möjligheterna att tillgodose dessa vägbehov genom beredskapsarbeten är i stor utsträckning begränsade, efter-

Remissdebatt

som vägarbeten vintertid genom vägar-
nas lokalisering till stor del omöjlig-
göres på grund av besvärliga snö- och
klimatförhållanden. De statliga stöden
till upprustning och aktivering av olika
slag av turistanläggningar i fjällområ-
dena äventyras därigenom, och effekten
av sådana åtgärder kan helt utebli, om
man inte nöjaktigt kan ordna vägför-
bindelserna. De är en avgörande förut-
sättning för att verksamheten skall kun-
na fortgå.

Jag har här pekat på två avsnitt där
samhället genom sina beslut och åtgär-
der helt styr utvecklingen, och det tycks
som om man helt har koncentrerat sig
på att lösa de expansiva regionernas
problem men lämnat glesbygden åt sitt
öde. Investeringarna på två viktiga sam-
hällssektorer styrs bort från de svaga
regionerna och försvårar deras utveck-
ling. Här har regeringen haft frihet och
möjlighet att visa sin viljeinriktning.
Efter allt tal om solidaritet och ökad
jämlighet inte bara mellan människor-
na utan mellan regioner — olika områ-
den av vårt land — är dessa förslag
svårförståeliga. Statsministern förklarade
i en intervju i samband med det s. k.
Norrländspaketet att nyheter som berör
speciella områden borde presenteras
där verkningarna kommer. Borde det
då inte ha funnits anledning för honom
att också ta med de här mindre goda
åtgärderna? Det skulle ha varit ett ut-
sökt tillfälle för honom att lyssna till
rörelsens reaktion.

Herr talman! Jag har här berört två
viktiga delar av nådiga luntan, som är
stor och omfattande, och sökt finna ut
vad som där är sken eller verklighet,
men jag har tyvärr inte lyckats med
detta.

Herr BJÖRKMAN (m):

Herr talman! När vi för litet mer än
en vecka sedan samlades till riksmöte
på kungens slott yttrade medkamma-
rens ärade talman herr Boheman följande:
»Det är nu sista gången som en tal-

man i riksdagens första kammare har
äran och plikten att besvara trontalet.»
Vår egen ärade talman i denna kamma-
re kunde ha sagt detsamma för andra
kammarens del, även om det är sannolikt,
på gränsen till visshet, att han får
ytterligare tillfällen att framträda som
talman men då i egenskap av talman
för Sveriges riksdag.

Jag tror att det många gånger under
det riksdagsår som just har börjat kom-
mer att sägas i debatterna: »I dag är det
sista gången vi i denna kammare fattar
ett sådant här beslut.» Sådant tal kom-
mer väl att bli allt vanligare ju mer vi
närmar oss slutet av detta riksdagsår.
Några av talen kommer kanske att ha
ett lätt inslag av vemod och saknad
över tvåkammerssystemets hädanfärd,
andra kommer kanske att med desto
större emfas uttrycka fröjd och glädje
inför övergången till den direkta demo-
kratin och till ett mera modernt parla-
mentariskt styrelseskick. Det djupt för-
ankrade namnet Helgeandsholmen ersättes
med Sergels torg — i närheten
av ett annat allaktivitetshus. Det blir en
parallell till Gustaf Adolfs torg i utri-
kespolitiska sammanhang.

Detta kan vara sista gången vi håller
en remissdebatt av den karaktär vi nu
har. Om nämligen riksdagen inte des-
avucrar en enhällig grundlagberedning
får vi kanske redan i början av nästa
år, därest riksdagen handlar snabbt, en
helt ny utskottsorganisation. Det av
många så hett eftertraktade statsutskot-
tet försvinner, vi får ett finansutskott
som skall yttra sig över finansplan,
nationalbudget, riksräkenskaper och
liknande frågor. På grundval av dess
utlåtande skall det bli en finansdebatt,
skild från den allmänna remissdebatten,
där riksdagens ledamöter får tala om
allt vad sig i riket tilldragit haver. Vi
skulle då inte få den något förvirrande
blandning som under nuvarande för-
hållanden varit nära nog oundviklig.

En sak bör vi kunna vara överens
om: den nuvarande dubbleringen av

Remissdebatt

debatten i två kamrar, samtidigt och i samma ämne, har inte utgjort en särskilt förnuftig ordning. Inte heller att vi vid många tillfällen fört debatter i samma fråga och i samma kammare med endast korta intervaller. Med det föreslagna fackutskottssystemet bör vi kunna undvika åtminstone denna föga rationella debattordning. Det är ju så nu att motioner i närbesläktade eller i samma ärenden har remitterats till olika utskott, beroende på om det gällt lagfrågor eller anslagsfrågor. Jag skall ta några exempel från vårriksdagen 1969; kammarens ledamöter kommer säkerligen att känna igen dem.

Lokaliserings- och regionalpolitiken behandlades av både statsutskottet och bankoutskottet och det blev två olika debatter i kamrarna. Frågan om statsbidrag till de politiska partierna bereddes i statsutskottet, men en motion om utredning av det statliga partistödets konstruktion hänvisades till konstitutionsutskottet. Förslaget till lag om pensionstillskott bereddes av andra lagutskottet. Frågan om medelansvisning i anledning av förslaget handlades emellertid av statsutskottet. En proposition om allmänna riktlinjer för omorganisation av bilregistreringen remitterades till tredje lagutskottet i vad den avsåg ändringar i vägtrafikförordningen, till bevillningsutskottet såvitt den avsåg fordonsskatt och till statsutskottet i övriga delar. Utskotten har alltså haft full sysselsättning på grund av den egendomliga ordning som rått.

Herr talman! I denna bokstavsförkortningarnas förlovade tid har vi fått ännu en förkortning, RR. För en del betyder den kanske liksom tidigare riksräkenskapsverket eller numera riksrevisionsverket. För andra betyder den kanske Röster i Radio, men för oss betyder den Röster i Riksdagen. Genom riksbibliotekarie Willers' initiativ har våra röster nu förevigats och införlivats i nationalfonoteket, och med familjediskoteket som komplement till familjealbumet.

Man kunde alltså — strax före jul — på tryckeriexpeditionen inhandla och ta med sig hem sin egen röst på skiva för att använda som julunderhållning för barn och barnbarn. Jag är för min del en aning osäker beträffande barns och barnbarns reaktion inför vad far respektive morfar hade på hjärtat i en debatt för några år sedan. Mitt anförande slutade med en erinran om att jag hade talat i åtta minuter, vilket jag tyckte kunde vara en lämplig tidsgräns för ett inlägg i en remissdebatt. Det gällde den gången 1967 års remissdebatt. Herr talman! Jag börjar bli orolig för att jag den här gången kommer att något överskrida denna gräns.

Jag var också en aning förvånad över att jag hann med så mycket på dessa åtta minuter. Mina vänner brukar säga att jag normalt talar ganska snabbt, men det lät då inte så på skivan. Jag vet inte om man möjligen hade manipulerat med inspelningen. Det var fråga om en longplayingsskiva som spelas med en hastighet av 33 1/3 varv, och den hade väl låtit något annorlunda med 45 varvs hastighet. Jag spelade emellertid skivan med den rätta hastigheten och tyckte inte att jag talade särskilt snabbt. Jag vet inte heller om jag talar speciellt fort just nu.

Hur kommer då en remissdebatt att gestalta sig nästa år i den nya kammaren med 350 ledamöter? Vi är för närvarande 233 ledamöter i denna kammare — även om det inte ser ut så just nu. I den nya riksdagen blir det alltså en ökning med i runt tal 50 procent. Till årets remissdebatt var drygt 80 talare anmälda, och debatten beräknas fortgå i tre dagar. Nästa år skulle det med motsvarande proportioner betyda 120 talare. Även om vi gör någon reduktion för att det skall bli en separat finansdebatt och 1971 inte är valår — det betyder naturligtvis en del — kommer antalet talare säkerligen att ligga en bra bit över 100. Hur många dagar skall debatten då pågå, hur många ledamöter

Remissdebatt

kommer att vara kvar i kammaren under sista dagen utöver dem som alljämt står på talarlistan och vidhåller sin avsikt att yttra sig? Debattbegränsning är en fråga som jag tagit upp vid flera tillfällen, bl. a. just i det inlägg som spelades in på grammofonskiva. Denna kammares ålderspresident, herr Erlander, berörde också saken i sitt hälsningsanförande vid innevarande sessions början och yttrade bl. a.: »Det är möjligt att de nya förhållandena med det stora antalet ledamöter samlade i en kammare kommer att framtvinga en ökad självdisciplin och en förändrad debatteknik.» Och herr Erlander menade att det »skulle vara av värde om vi redan vid årets riksdag började träna oss för de kommande förändringarna».

Förvisso är det så. Redan den partiella författningsreformen lägger i talmannens hand, med riksdagens medgivande, vissa möjligheter att begränsa debatterna. Detta är en fråga som en av arbetsgrupperna inom grundlagberedningen skall fortsätta att penetrera ytterligare.

I år har vi fått en nyhet i tvåkammarriksdagen. Första kammaren har nämligen för första gången försökt göra en uppdelning på ämnen i remissdebatten. Det är någonting som vi hittills inte har lyckats med i denna kammare. Det är möjligt att erfarenheterna härav kan vara positiva att man kan få ut någonting gott av försöket. Men jag har redan upptäckt att ordningen kan få oväntade konsekvenser. Det kan bli så att de sista skola vardas de första — det beror på i vilket ämne man anmält sig.

Jag har grunnat på vad som skall vara avgörande för ordningsföljden mellan ämnena vid upprättandet av en sådan lista. Skall vi följa departementsindelningen, så att de som tänker tala om hov- och slottsstaterna inleder debatten? Jag är inte säker på att det är en debattordning som kammaren kommer att uppskatta. Eller skall ämnena föras upp på listan i bokstavsordning?

Det tycks man åtminstone till en början ha gjort i första kammaren, ty där börjar man med »Allmänpolitiska frågor». Men sedan hoppar man snabbt över till »Skatter och ekonomisk politik», och då är man ju långt fram i alfabetet. Därefter går man tillbaka till bokstavsordningen och för upp »Arbetsmarknadsfrågor».

Någon sade till mig i går: Det var ju tur att jag inte anmälde mig till »Undervisningsfrågor», ty då hade jag hamnat mycket längre ned på listan. Och den som tänker tala om »Turism» kommer upp någon av de sista dagarna, även om han anmält sig aldrig så tidigt.

Hur skall vi i arbetsgruppen klara detta med den länge eftersträvade ämnesuppdelningen? Det är inte någon alldeles lätt uppgift. En ämnesuppdelning förutsätter nämligen att varje talare håller sig till ett enda ämne. En del gör det — det har jag hört under debatten i dag — men jag håller mig inte själv till bara ett ämne. Jag skulle alltså, om det varit en ämnesuppdelning, kanske fått gå upp i debatten två gånger: först för att tala om »Debattrestriktioner» och sedan för att tala om någonting annat.

Den i år tillämpade arbetsordningen tycker jag innebär en försämring på en punkt. Jag syftar på att remissdebatten förlagts till dagar mitt under den korta allmänna motionstiden. Det är oundvikligt att det då blir kollisioner och tidtabellkonflikter. Alla som motionerar, kontrollerar motioner och deltar i parti- och kommittésammanträden springer fram och åter, och då är det inte lätt att få någon att lyssna på debatten. Jag tycker det var bättre som det var förra året, när remissdebatten hölls efter den allmänna motionstiden.

Det andra temat, herr talman, som jag tog upp i det inlägg som återges på den grammofonskiva jag talade om — alltså mitt inlägg i remissdebatten 1967 — gällde det skattepaket som riksdagen tog emot 1965. I januari 1967 hade vi

Remissdebatt

för resten fått ännu ett paket i vilket bl. a. föreslogs en höjning av omsättningsskatten med 1 procent. Och cigaretterna gick upp, bilskatten gick upp, folkpensionsavgiften gick upp. Jag frågade vad som egentligen hänt och vad som blivit av skattereformen 1965 som skulle medföra så stora sänkningar för nästan alla skattebetalare. Ja, det hade blivit så gott som noll och intet.

Genom skärpning av de indirekta skatterna, vilket skett gång på gång, och inte minst genom höjningen av den kommunala beskattningen var sänkningarna borta med vinden.

Vad har hänt efter 1967? Ja, herr talman, jag är frestad att fortsätta katalogen — liksom 1967 — men jag skall försöka fatta mig kort. Vi fick alltså i januari 1967 ett skattepaket; höjning av oms med 1 %, höjning av cigarettskatten med 2 öre, höjning av folkpensionsavgiften från 4 till 5 procent samt dessutom en skärpning genom att denna höjning beräknades på den beskattningsbara inkomsten i stället för som tidigare på den taxerade. Under 1967 steg den genomsnittliga kommunala utdebiteringen från 18,29 till 18,71. Därefter kom 1968 höjning av bilskatten, skatten på sprit och vin och på cigaretter. Omsen på motorfordon höjdes med 20 procent. Den genomsnittliga kommunala utdebiteringen steg från 18,71 till 19,34. Under 1969 fick vi en ny arbetsgivaravgift på 1 procent, och den genomsnittliga kommunala utdebiteringen steg från 19,34 till 20,24.

Även herr Sträng har förra året bekräftat den utveckling jag talade om 1967. I ett tal i juli 1969 sade han att »1965 års skattesänkning har snabbt fyllts upp av den höjda kommunala utdebiteringen. Naturligtvis finns det anledning att räkna med att operationen kan upprepas». Det är klart att man mot den bakgrunden frågar sig vad som skall hända med det skattepaket som skall komma någon gång fram i mars månad.

Finansministern har själv accepterat beteckningen den »ofullbordade» om skattereformen. Den kommer såvitt vi nu kan höra inte att ha mycket gemensamt med de överjordiska harmonier som smeker våra öron i det opus som med ära bär namnet. Trots sin ofullständighet anses det vara fulländat därför att ingen egentligen kan tänka sig en fortsättning.

Icke så med herr Sträng. Han spelar upp expositionsdelen på partikongressen, så kommer en genomföringsdel, därefter blir det variationer och slutligen repetitionsdelen. Men finalen får vi inte höra förrän fram i mars. Det är möjligt att kompositören är nöjd med sitt verk. Ett litet stycke då och ett litet stycke då, i TV, radio och tidningar, liksom för att testa hur mycket dissonanser svenska folket tål. Om det så lyster honom, kan han innan han lackar ihop paketet skaffa ett snyggare omslag.

Men Sträng är inte bara en mångårig finansminister. Han är också en erfaren man, och han vet nog att tindrande barnaögon inte tändes inför de vackra omslagen. Det är innehållet de vill ha. Men de skiljer mellan mjuka och hårda paket.

Det är många som har anledning att med oro se fram mot herr Strängs aktivitet under denna vårsession, t. ex. villaägarna. De höjda taxeringsvärdena betyder ökad intäkt på villan enligt den för villor gällande progressiva skatteskalen, 2, 4 och 8 procent, en inkomst som i sin tur sedan skall beskattas enligt den progressiva statliga inkomstskatteskalen. Slopandet av kommunalskatteavdraget betyder en skärpning genom att den kommunalskatt som utgår på garantibeloppet inte blir avdragsgill. Sedan blir det skärpt förmögenhetsskatt som innebär en ytterligare höjning.

Var kommer gränsen att dras för s. k. lyxvillor? Jag skall ge herr Sträng det erkännandet att det inte är han som skapat uttrycket lyxvillor. Han har ju

Remissdebatt

sagt att han inte med lyxvillor menar sådana som ligger på ungefär 100 000—125 000 kronor. Det är snarare tidningarna som skapat uttrycket. Men är det verkligen rimligt och rättvist att de, som behöver en större villa därför att de har en stor familj eller på grund av sitt arbete, skall beskattas hårdare än andra villaägare som har en något mindre villa? Är det rättvist att man lägger en tyngre skatt på dem som föredrar att ha ett större åretrunthus i stället för att t. ex. skaffa sig ett hus på Västkusten, ett i fjällen och ett någon annanstans bara husets värde ligger under gränsen för den s. k. lyxvillan? De kunde ju skaffa sig en villa också på den spanska solkusten, så blir de inte så illa behandlade.

Det kan inte förnekas att bostadsbristen i storstäderna driver upp priser och taxeringsvärden, och det blir därigenom inte likformig taxering i hela landet för villor med samma standard. Den skärpta beskattningen kommer att pressa försäljningsvärdena. Det kan mot denna bakgrund starkt ifrågasättas om taxeringsvärdena på grundval av 1968 års försäljningsvärden kommer att bli riktiga. De som sparat till eget hem — och som borde uppmuntras — har verkligen anledning att se dystert på framtiden.

Enligt intentionerna skall skatteomläggningen träda i kraft först vid nästa årsskifte, men herr Sträng tjuvstartar med att börja plocka in 130 miljoner kronor redan elva månader i förväg. Herr talman! Det ser ut att bli ett bistert år för skattebetalarna 1970, eller snarare den 1 januari nästa år, när detta verk skall träda i kraft.

Herr JONASSON (cp):

Herr talman! Årets statsverksproposition — den första på 1970-talet — innehåller inte särskilt många nyheter; åtminstone gäller detta jordbrukets hu-

vudditel. Regeringen fortsätter den jordbrukspolitik den slagit in på enligt 1967 års majoritetsbeslut. Man ser som en huvudsak att pressa ned försörjningsgraden till 80 procent eller ännu mindre, med alla de nackdelar detta medför för landet i dess helhet men för vissa delar i synnerhet. Jordbruksministern framhåller i huvudditeln med en tillbakablick på 1960-talet för det första att åkerarealen minskar med ca 1,5 procent per år, för det andra att brukningsdelarnas antal sjunker med ungefär 5 procent per år och för det tredje att arbetskraften inom jordbruket minskar med 10 procent per år.

Det är naturligtvis inte felaktigt att rationalisering och mekanisering sker. Om detta är vi helt ense. Men den jordbrukspolitik som förs slår många gånger blint och är alltför stel i sina former. De synpunkter och förslag som vi från centern framförde år 1967 är fortfarande aktuella, men problemen är olösta — detta på grund av att regeringen med sin makt har ett bristande intresse för jordbruksnäringen.

Huvudmålsättningen för jordbrukspolitiken måste enligt vår mening vara att skapa effektiva och lämpliga jordbruksfastigheter och dessutom att se till, att jordbrukarna erhåller en inkomst som är likvärdig med andra samhällsgruppers. Det talas i dessa dagar så mycket om jämlikhet, men det kan väl inte vara jämlikhet att alla de människor, som skall svara för att tillhandahålla livsmedel, i jämförelse med andra grupper skall ha en längre och hårdare arbetsdag men ändå en lägre inkomst och vidare ett arbete förenat med mycket stora risker. När människor i den situationen dessutom får höra att de inte är tillräckligt effektiva, blir arbetet tungt och framtiden dyster. Igenväxningen av åkrar och förlusten av grannar sprider också vemod, och arbetet blir inte lättare. För bonden är igenslyingen och skogens återtagande av mark inte uppmuntrande.

Remissdebatt

Vår befolkning växer vad gäller landet i stort, och det råder dessutom svår brist på livsmedel i hela världen. Många människor svälter. Jag tror att vi behöver de svenska åkrarna för att klara en nödvändig produktion av livsmedel dels för vårt eget folk, dels kanske i viss mån för att hjälpa andra. Den lilla överskottsproduktion vi har kan snabbt förbytas i ett underskott, och det pekar också trenden på. Den dag torde inte vara långt borta när detta är ett faktum. Vi har råd med ett starkt kostnadskrävande försvar, som kostar totalt 5 836 miljoner kronor, eller 730 kronor utslaget på varje samhällsindivid, men vi har inte råd med det som är mest väsentligt, nämligen en garanterad livsmedelsproduktion här i landet. Den behövs för oss i vardagslag men naturligtvis i synnerhet vid krigsfara.

Många mindre jordbruksföretag, speciellt i Norrland men även i skogslänen, dit mitt län Värmland hör, skulle med ett visst stöd kunna hållas flytande, om den goda viljan och förståelsen fanns. Dessa jordbrukares levnadsvillkor kan inte bemästras enbart genom prisförbättringar, men en stimulans på ett eller annat sätt till jordbruket skulle vara den bästa och billigaste metoden även för att lösa t. ex. naturvårdsproblemen. Den synpunkten har också förts fram av centerpartiet, men vi har inte lyckats få gehör för våra tankar. Nu har dock en utredning påbörjats om lämpliga stödåtgärder för jordbruket i Norrland och för skogslänen. Jag vill poängtera att sådana åtgärder är både nödvändiga och mycket brådskande; annars växer markerna igen.

Vad man säger om Norrland gäller många skogslän och i högsta grad Värmland. Många människor har där levt av jord- och skogsbruk, men mekaniseringen och igenläggningen av åkerjord har friställt ett stort antal. Flera småföretag i andra branscher har också tvingats lägga ned driften. Vi har inte lyckats till Värmland få de ersättnings-

industrier som var nödvändiga om de friställda skulle kunna ges arbete.

Om vi ser tillbaka på 1960-talet finner vi att 14 000 människor då har flyttat ut ur länet. 50 procent av dem är i åldrarna 14—29 år. Detta är en dystert bild. Nettominskningen i invånarantalet har under 1960-talet varit 6 400 personer i Värmlands län trots att folkmängden i landet i dess helhet varit väsentlig. 1960-talet var sålunda ett hårt årtionde för vårt län. År 1850 hade Värmland 5,6 procent av landets befolkning, år 1965 var procenttalet endast 3,7. Vilka svårigheter detta innebär för kommuner och landsting när det gäller att klara vårdfrågor och mycket annat är uppenbart för var och en — allra helst när man betänker att så många yngre människor har flyttat.

För denna utflyttning bär onekligen regeringen ansvaret. När centerpartiet började diskutera lokaliseringsspolitiska insatser för att hjälpa sådana län och bygder, ville de andra partierna inte lyssna. Men motståndet upphörde till slut tack vare centerpartiets påtryckningar; vi fick i gång en lokaliseringsspolitik, och att detta var den rätta satsningen har redan visat sig. Vi startade emellertid för sent och insatserna borde ha varit större. Hade vi inte tillgripit denna metod hade läget dock varit ännu sämre.

Som herr Antonsson i går nämnde har många, även regeringen, verkat för att människor flyttar till storstadsregionerna med den miljöförsämring som blir följderna av att så många dras samman till vissa platser. Det är förenat med stora kostnader att lösa de problem som har uppstått inom de växande storstadsregionerna, men problemen i de avfolkade bygderna är trots allt större.

Regeringen har också fört en mycket hård bostadspolitik mot sådana län som Värmland. Vi har fortfarande inom våra gränser 3,7 procent av landets befolkning, men vår bostadskvot utgör

Remissdebatt

knappt 2,5 procent. Det förhållandet att vi inte kan ge ungdomen bostäder bidrar till att den flyttar.

En kraftig befolkningskoncentration till Stockholms-, Göteborgs- och Malmöområdena kan inte vara nationalekonomiskt riktig. Stora problem och kostnader uppstår för samhälle och stat i fråga om dessa storstadscentra, och det är skattebetalarna i hela vårt land som får svara för utgifterna samtidigt som de egna bygderna ofta avfolkas med ytterligare svårigheter som följd för de människor som bor kvar. Sådant kan inte vara vettigt. Vi måste få en bättre bostadskvot i dessa län om vi skall kunna bevara balansen och motarbeta avfolkningen.

En hårdare satsning på lokaliseringspolitiken är absolut nödvändig. Men skall det vara möjligt att få företag att etablera sig t. ex. i Värmland måste bättre grundförutsättningar för länet skapas. Det gäller bl. a. sådana frågor som en bättre kanalled från Vänerregionen till Västerhavet. Jag skall inte gå närmare in på den frågan just nu — den diskuterades från denna talarstol före jul. Jag vill dock i detta sammanhang framhålla att en tillfredsställande lösning får vi aldrig med mindre än att det skapas en ordentlig kanalförbindelse med Västerhavet via Uddevalla. Även om en sådan förbindelse kostar en hel del pengar i anläggning, är det på sikt en riktig satsning. Skall vi behöva vänta på att en katastrof eller någonting annat inträffar, innan man inser detta?

Jag skall även ta upp den viktiga frågan om vägarna. Ett väl utbyggt vägnät med hög standard är den absolut effektivaste produktionsfaktorn. En kraftig satsning på vägbyggnader är alltså en av samhällets angelägnaste uppgifter. Det är också en grundförutsättning för att man skall få industrier att etablera sig i sådana delar av landet som exempelvis Värmland. Vi har i vårt län stora behov av utbyggnader som vi förväntar oss skall bli tillgodosedda.

Jag tänker framför allt på mellanriksvägen över Värmland till Norge men även på andra viktiga vägprojekt.

Jag beklagar att kommunikationsministern inte kunnat åstadkomma bättre möjligheter för en utbyggnad av vägnätet än de som anges i den föreliggande statsverkspropositionen.

Vi borde kunna spara mycket pengar genom att satsa mindre på utflyttning av folk till storstadsregionerna. Därmed skulle vi också kunna inbespara stora kostnader för vägbyggnader och annat i dessa regioner och i stället använda pengarna till byggande av vägar och kanaler som skulle ge de delar av vårt land som håller på att avfolkas utvecklingsmöjligheter. Vi skulle då också åstadkomma en balans och en bättre miljö i dessa områden.

Fram till 1980-talet behöver vi i Värmland 8 000—10 000 nya arbetsplatser för att kunna bereda dem som blir friställda under denna tid sysselsättning och därmed behålla dem i vårt län. För att vi skall lyckas härmed är det absolut nödvändigt med de grundförutsättningar jag nu talat om.

Vi behöver också en förbättring av lokaliseringspolitiken och en kraftigare styrning av denna. I det avseendet hälsar jag med tillfredsställelse att lokaliseringsutredningen i sitt nu framlagda betänkande föreslår att Hagfors, Filipstads och Munkfors kommunblocksområde skall ingå i det norra stödområdet. Jag har tidigare motionerat härom. I min motion yrkade jag emellertid också att Storfors kommunblocksområde skulle tillhöra norra stödområdet. Detta föreslår dock inte lokaliseringsutredningen, men jag anser fortfarande denna sammanslagning vara riktig och välbehövlig. Dessutom föreslår lokaliseringsutredningen — något som jag också beklagar — att Säffle kommunblocksområde skall brytas ut ur norra stödområdet. Detta kan helt enkelt inte vara riktigt, ty detta kommunblocksområde kommer inom den närmaste tiden att få

Remissdebatt

ett tillskott av kommuner, som har många friställda som måste beredas samsättning. Det är därför absolut nödvändigt att Säffle får de möjligheter som stödområdesbestämmelserna ger för att skaffa arbete och utkomst åt de friställda.

Med tanke på den starka befolkningsminskning som ägt rum i Värmland och de svårigheter som därav följt, borde hela länet ingå i norra stödområdet. Det skulle betyda att den industri som därmed skulle kunna etableras i Värmland i första hand skulle lokaliseras till Värmlands skogs- och mellanbygder. Men vissa industrier kan inte förläggas till skogs- och mellanbygden. Dessa industrier skulle emellertid räddas till länet, om hela Värmland tillhörde norra stödområdet och industri kunde förläggas dit.

Det är således i första hand nödvändigt att Hagfors, Munkfors, Filipstads och Storfors kommunblocksområden tillförs norra stödområdet och att Säffle får vara kvar där. I andra hand är det önskvärt att även Värmland som helhet förs till detta stödområde.

Herr talman! Till sist vill jag något beröra herr Strängs skatteförslag. Det är svårt att vid detta tillfälle utförligare kommentera detta förslag, eftersom ännu inte alla premisserna föreligger. Vi måste vänta med den mer ingående diskussionen till dess skattepropositionen kommit.

Jag vill dock uttala mycket starka betänkligheter mot det system med fullständig särbeskattning som det har talats om. Avsikten torde väl vara att i större utsträckning få ut kvinnorna på arbetsmarknaden. Jag måste säga att de som önskar ha en fullständig särbeskattning synes dåligt värdesätta den hemarbetande husmoderns arbetsinsatser, och detta vill jag beklaga. Även om vi ännu inte sett det slutliga förslaget, befarar jag att det kommer att bli svårt att vinna gehör för detta för de familjer där husmodern arbetar hemma, va-

re sig hon hjälper maken i dennes rörelse eller sköter barn och familj, eller kanske helt enkelt inte har några möjligheter att få arbete utanför hemmet.

Jag tror alltså att det föreligger mycket stora risker för att familjernas skattesituation blir betydligt försämrad. Så får emellertid inte vara fallet. Finansministern har sagt att särskilda åtgärder skall vidtas på sikt, men de är att betrakta som rena övergångsbestämmelser. Alla som har sysslat med skattefrågor har svårt att tro att resultatet skall bli en förbättring för dessa människor; snarare blir det säkerligen en försämring. Men till detta får vi som sagt återkomma senare.

Herr förste vice talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Herr NELANDER (fp):

Herr talman! I ett samhälle där staten och det allmänna tar hand om alltmer finns det en fara att den enskilda människan glöms bort och att man fastnar i ett kollektivt betraktelsesätt. Vid rationalisering kräver man avsevärd och utökad hjälp av maskinella resurser, och vi får då akta oss för att skapa ett utpräglat datasamhälle. Samhället är ju till för människans skull och inte tvärtom. Omsorgen om människan måste sättas främst i vårt politiska handlande. Att söka hjälpa människorna är, för att citera Dag Hammarskjöld, politikens mål. När sedan denna omsorg om den enskilda människan skall konkretiseras och överföras till olika frågekomplex kan — det erkänner jag gärna — komplikationer uppstå, och många överväganden måste göras. Kanske väljer vi olika vägar när det gäller att hjälpa människorna. Men låt oss inte misstänkliggöra varandras motiv, även om medlen är olika. Vi som är engagerade i det politiska arbetet känner säkert alla ett stort ansvar. Det gäller för oss att ha målet klart i sikte; det är, för att använda titeln på en nyutkom-

Remissdebatt

men bok »För människans skull» som vi arbetar.

Det är inte fråga om att övervältra allt ansvar från den enskilde till samhället — i grund och botten är ju samhället vi, vi alla som bor och arbetar i detta land. Samhället och vi som är ställda i ledningen av det samhälleliga arbetet skall söka åstadkomma bästa möjliga grundtrygghet för människorna och i våra strävanden sikta mot ett socialt rättfärdighetssamhälle. En liberal ledstjärna har under ett sjuttioalår varit »rätt åt alla — orätt åt ingen». En sådan åskådning är alltfört aktuell.

Även om de ekonomiska spörsmålen dominerar riksdagens remissdebatter och även om dessa problem är av utomordentlig betydelse för alla vårt lands innebyggare, finns det dock åtskilliga andra betydelsefulla frågor som läggs på riksdagens bord. Människan lever ju inte av bröd ailenast. Vi har ännu inte delat upp remissdebatten på olika debattområden, och jag kan därför nu beröra några sådana frågor.

Under flera år har abortfrågan varit under livlig debatt. Särskilt livligt debatterades den efter höstens TV-program i denna fråga. Det har förekommit åtskilliga demonstrationer, inte minst från ungdomens sida, och gjorts åtskilliga uttalanden mot den alltför fria synen på abortfrågan. Ännu har den arbetande abortutredningen inte lagt fram sitt betänkande, och det är möjligt att det inte kommer förrän till hösten.

Bland de uttalanden som gjorts i frågan vill jag erinra om det som sänts ut av Kristet sociala rådet i vårt parti. Det heter däri bl. a.: »En ny respekt för det skapade livet och en social syn på kvinnans svåra situation måste ligga till grund för abortlagstiftningen. Förenklade krav som 'fri abort' bör inte få bestämma samhällets hållning till den abortsökande kvinnan. Abortlagen måste bli ett stöd för både kvinnan och barnet, inte en förevändning att

undvika ett socialt ansvarstagande — — —.»

Broderskapsrörelsen gjorde under fjolåret ett liknande uttalande, där man bl. a. sade: »Det är angeläget att lagstiftningen i abortfrågan tar väsentlig hänsyn till fostrets egenvärde och kringgårdar det med rättsskydd.»

En stor grad av samstämmighet kan konstateras mellan dessa båda uttalanden. Kristna bekännare från olika läger bör kunna enas om en dylik målsättning, och även utanför deras led finns det säkert många som vill slå vakt om det ofödda barnets rätt att leva och utvecklas, liksom om att ge familj och mödrar bästa möjliga stöd.

Med oro har många ansvarskännande medborgare i vårt land iakttagit den stigande brottsligheten, särskilt bland ungdom. Många riksdagsmotioner har under det gångna decenniet avlämnats i denna fråga, och åtskilliga utredningar har gjorts. Men kanske är det som kriminalvårdsstyrelsen skrev för några år sedan: »En myckenhet av intresse, entusiasm och kunskap hos utredarna har bundits i dessa förslag, men inte kan man påstå att något av dem avsatt resultat som kan tjäna som en vall mot den stigande brottsligheten. Statsmakternas intresse har ebbat ut i samma stund som utredningsresultaten med deras ekonomiska krav presenterats.»

Utän tvivel måste samhället sätta in större resurser i brottsbekämpandet. Från polis- och kriminalvårdshåll har vittnats om en utbredd avtrubning av egendomsbegreppet och en skrämmande brist på etiska och allmänna normer. Givetvis har hemmens minskade auktoritet och bristande kontakt med det uppväxande släktet en stor del i den utveckling som vi nu ser.

Goda hem är alltfört samhällets grundvalar. Skolans fostrande betydelse har kanske också försumrats. Ännu en gång måste det understrykas som har slagits fast såsom skolans målsättning — det gäller såväl grundskolan

Remissdebatt

som gymnasiet — nämligen »respekt för sanning och rätt, för människans egenvärde och därmed för rätten till personlig integritet». Det är en målsättning som inte minst våra svenska hem borde ta ad notam och söka, gemensamt med skolan, förmedla till det unga släktet.

Skolöverstyrelsen har understrukt — och riksdagen har godkänt det uttalandet — att de etiska principer som anges i »Mål och riktlinjer för grundskolan» hör till det centrala i kristen etik men också är väsentligt för människor som har en icke kristen livsåskådning.

Vi har för skolans religionskunskap accepterat en objektiv, på saklig grund vilande undervisning, med — vad avser kristendomen — bibeln i centrum såsom varande dess urkund. Det betyder, som skolöverstyrelsens chef vid flera tillfällen understrukt, inte en oengagerad undervisning — tvärtom. Inte heller betyder det att undervisningen inte skall påverka eleverna. All undervisning måste påverka. Vad som inte tilläts är auktoritativ påverkan eller propaganda för visst samfund eller exempelvis för ateism. Skolans undervisning skall vara kunskapsförmedlande. Det är kyrkornas och trossamfundens sak att bygga vidare och hjälpa människor fram till en hållbar tro.

Vår tids ungdom är förvisso inte sämre än tidigare generationers. Det finns mycken ambitiös, frisk och rättänkande ungdom i dag, men frestelsemängden är mycket större än tidigare. En äldre generation har kanske inte givit ungdomen det föredöme och det exempel den borde ha fått. Massmedia — press och film, radio och TV — har inte besinnat sitt stora ansvar, inte minst inför barnen och de unga. Ett förråande inflytande, en moralupplösande tendens har ofta observerats i radio- och TV-programmen. Dessa monopolmedia borde bättre sovra och väl-

ja sina program, som ju går direkt in i hemmen. Det hjälper inte att hänvisa till avstängningsknappen. Vi måste alla — inte minst inom de ledande skikten — betänka vårt ansvar inför framtidens Sverige. Den s. k. nya moralen berömmar sig av att ha brutit ner gamla tabuföreställningar, men den har genom sin propaganda ruinerat folk på hyfs och hänsyn. Klotterplankens vokabulär har blivit högsta mode. Varför skall inte ett litet skolradioprogram få innehålla tjugo svordomar, då vårt språk i hög grad är uppblandat med svordomar — har någon frågat. »Håll Sverige rent!» är en bra paroll i yttre miljöavseende. Skulle den inte behövas också på nämnda områden i andligt avseende?

Mellanölet, som släpptes fram efter en hänsynslös propaganda från visst håll och som skulle bli en ersättare för starkare drycker, har blivit en verklig fara, främst för ungdomen. Skolöverstyrelsens chef Jonas Orring gjorde i somras ett uppmärksammat angrepp just på mellanölet. Det blir allt vanligare att 13—14-åringar tar sig en fylla på mellanöl, och s. k. ölpartyn lär förekomma ända ner bland 9—10-åringar. Ölet får nu genom propositionsförslag ett skattepålägg, vilket kanske kan minska användningen i någon mån. Men betydligt kraftigare åtgärder måste säkert till för att bringa ner ölkonsumtionen. Hade Systembolaget kunnat överta mellanölsförsäljningen i sina butiker, hade mycket varit vunnet, men detta sägs vara besvärligt av utrymmes-skäl. Åldersgränsen för inköp bör kunna höjas. De växande kraven från vissa ungdomskretsar på att mellanöl skall finnas i ungdomsgårdarna och vid olika arrangemang i skolorna måste från samhällets sida mötas med en fast och bestämd hållning. Inte bara skolan utan också Sveriges Radio måste i ökad utsträckning känna ansvar för undervisningen i alkoholfrågor. Det är också

Remissdebatt

en uppgift för stat, kommun, nykterhetsorganisationer och ungdomsrörelser.

I samband med de ungdomsproblem som jag här har berört måste några ord sägas om ungdomsorganisationernas stora betydelse. Den ungdom som varit aktivt engagerad i någon ungdomsförening eller juniorgrupp träffar man ytterst sällan ute på brottets bana. Det är därför helt enkelt en plikt för staten och det allmänna att ge denna ungdomsverksamhet — den må vara ideellt, kristet, sportsligt eller scoutbetonat — inte bara ett tack utan också ett verksamt stöd — och ett ökat sådant. Tusentals och åter tusentals ungdomsledare offerar här år efter år tid och kraft för att vägleda och hjälpa de unga; och detta utan någon som helst pekuniär ersättning. De anslagsförslag som lagts fram av utbildningsdepartementet är bra, men de är i flera avseenden otillräckliga och bör så snart som möjligt höjas.

Tidskriften »Kristet forum» har nyligen publicerat några artiklar i anslutning till frågan »Skall kyrkan politiseras?». Redaktören Ansgar Eeg-Olofsson svarar: »Kyrkan kan inte politiseras, därför att kyrkorna inte kan politiseras...» — »Men», säger han, »den pågående väckelsen till världen är så betydelsefull att den inte kan tillåtas stanna vid ansatser och god vilja...»

Jag kan instämma med Eeg-Olofsson i dessa dubbla slutsatser. Kyrkan får inte politiseras i den brukliga bemärkelsen. Församlingar, samfund och kyrkor består av medlemmar som är enrollerade i olika politiska gruppbyggnader. Men den kristna samsynen måste tillåta att kyrka, samfund och kristenhet blir samhällstillvända och söker hjälpa människorna i både materiellt och andligt avseende.

I de problemkomplex som jag har berört bör alla goda krafter samarbeta. Vi som har en kristen livssyn, där den enskildes människovärde respekteras,

där man strävar efter att ge lika möjligheter till alla och där rättvisan är ledstjärnan, vi bör naturligtvis kunna samarbeta med andra som — fastän de inte har den nytestamentliga människosynen — ändock vill söka förverkliga sådana ideal och krav. Dessa krav berör inte bara den egna rasen eller det egna landet — kraven är världsomspännande. Anders Frostenson uttrycker det så:

»Öster, väster, norr och söder
Korsets armar överskygga:
Alla äro våra bröder,
Som på jorden bo och bygga.
Då vi bröders bördor bära,
Med och för varandra lida,
Är oss Kristus åter nära,
Vandrar, osedd, vid vår sida.»

Herr EKSTRÖM (s):

Herr talman! Vid sessionens första sammanträde erinrade kammarens ålderspresident Tage Erlander om författningsreformen och framhöll då, att det borde vara värdefullt med en träning redan i år i fråga om ökad självdisciplin och en förändrad debatteknik. Jag hade, herr talman, tänkt försöka efterkomma den uppmaningen, men det verkar ganska lönlöst i varje fall att döma av remissdebattens hittillsvarande förlopp!

Vi har i dag fått uppleva att remissdebatten har avbrutits av en s. k. frågestund. Det var ju våren 1964 som särskilda frågestunder infördes. Åren närmast före ställdes följande antal frågor: år 1961 70, år 1962 65 och år 1963 72. Men under föregående riksdagssession ställdes inte mindre än 356 enkla frågor! Det vare mig fjärran, herr talman, att generalisera, men jag kan inte frita mig från den känslan att den frågande i vissa fall är mindre intresserad av svaret än av att behålla en tätplacering i de tidningar eller tidskrifter som levererar tabeller över det som skulle kunna anses vara beviset på en riksdagsledamots aktivitet.

Remissdebatt

Den som befann sig här i kammaren fredagen den 12 december i fjol eller den som till äventyrs läst protokollet från det sammanträdet kan inte undgå att konstatera, att den dagen utgjorde ett skräckexempel på missbruk av kammarens tid. Sammanträdet var avsett för besvarande av interpellationer. Det började kl. 11, men kammarens ledamöter åtskiljdes inte förrän efter sex timmar. Fyra av timmarna följde på det svar som lämnats av vederbörande statsråd på en interpellation från en f. d. partiledare angående de finansiella förutsättningarna för fullföljande av bostadsbyggnadsprogrammet för Storstockholmsområdet med härför nödvändiga trafikinvesteringar.

Det räckte nämligen inte med att interpellanten i ett långt anförande kritiserade svaret, utan ytterligare fem i kammaren närvarande folkpartister ansåg sig föranlättna att delta i debatten och med vissa variationer upprepa de synpunkter som interpellanten redan anført. Jag föreställer mig att såväl tjänstgörande talmannen som sekreteriat och stenografer var tacksamma för att inte ytterligare ledamöter från samma parti fanns närvarande i kammaren just då.

Så här kan det ju inte få gå till i fortsättningen. När ålderspresidenten, som jag tidigare framhöll, riktade en maning om en viss självdisciplin kan det ju tänkas — vad vet jag — att det var sådana här företeelser han hade i tankarna.

Men det är inte bara i detta avseende som jag skulle vilja anförda några synpunkter på den debatt som hölls utan även beträffande dess sakliga innehåll, eftersom jag i olika sammanhang sysslar med bostadsfrågor. Interpellanten hade frågat, om regeringen ville medverka till att finansiella förutsättningar skapades för fullföljande av bostadsbyggnadsprogrammet för Storstockholmsområdet med härför nödvändiga trafikinvesteringar, så att nu hotande

rubbingar och nedgång i bostadsbygget inom Storstockholmsregionen undveks. Interpellanten fick ett svar som av naturliga skäl huvudsakligast rörde sig om trafikförsörjningen. Men han var inte nöjd härmed utan ansåg att vederbörande statsråd förbigått frågan om bostadsbyggnadsprogrammet. Det var ganska naturligt att så hade skett eftersom interpellationen till alldeles övervägande del berörde just trafikförsörjningsfrågorna. Det dröjde sedan inte länge förrän f. d. partiledarens ivriga sekundanter givetvis hamnade ute på Järvafältet och med frenesi hävdade, att socialdemokraterna inte uppfyllt sitt löfte från den kommunala valrörelsen 1962.

Jag skall inte närmare gå in på alla de pusselbitar som föreligger när det gäller att åstadkomma den erforderliga planeringen därstädes. Men jag tycker det är i högsta grad missvisande att försöka ge allmänheten den uppfattningen att de lägenheter som hitintills inte kunnat uppföras inom det ifrågavarande området under denna tid skulle ha fråntagits Storstockholmsområdet. Situationen är fastmer den att byggnadsproduktionen i Storstockholmsområdet i absolut tal ständigt ökat. År 1962 byggdes 13 632 lägenheter, år 1963 12 639, år 1964 12 933, år 1965 15 077, år 1966 14 563, år 1967 16 225 och år 1968 21 097 samt fram till och med november 1969 19 447 lägenheter. Storstockholms andel av det totala antalet färdigställda lägenheter under 1969 beräknas uppgå till ca 20 procent. Då vi kan utgå ifrån att det totala antalet färdigställda lägenheter i landet det året kommer att närma sig rekordsiffran 110 000 lägenheter, kan man med en preliminär siffra för december alltså räkna med att det totala antalet färdigställda lägenheter för Storstockholmsområdet under 1969 kommer att uppgå till ca 21 800.

Som jag framhöll har Storstockholms andel under senare år uppgått till 20

Remissdebatt

procent av det totala antalet lägenheter i landet. Detta är inte tillräckligt, men jag anser att det är missvisande att som vid det nämnda tillfället ställa den siffran i relation till det högre procenttal som, med avseende på den totala bostadsbristen i riket, med varierande storlek nämns som bostadsbrist i Storstockholmsregionen. Vi har nämligen fortfarande synnerligen osäkra uppgifter om de bostadssökandes situation i landet, om de helt saknar lägenhet, om de är inneboende eller det är fråga om byte av lägenhet.

Under åren 1962—1969, herr talman, uppfördes i Storstockholmsregionen 128 000 lägenheter för ca 400 000 människor. Skulle folktopartirepresentanterna i denna region ha kunnat övertyga sina partivänner ute i landet — det hade kanske varit ännu svårare att övertyga centerpartiets representanter — om en annan fördelning av bostadsbyggandet? Jag skulle vilja fråga, om någon verkligen på allvar tror att det skulle ha varit politiskt möjligt att i avsevärd grad öka bostadsbyggandets omfattning i storstadsregionerna. Jag tror det inte, och säkerligen inte heller vissa av de folkpartister som deltog i debatten den 12 december, i varje fall inte när de nu kommer ut i valrörelsen i det län där de en gång i tiden hörde hemma! Då kommer givetvis tongångarna att vara annorlunda och överensstämma med vad centerpartiets förste vice ordförande anförde här i kammaren under den allmänna politiska debatten i slutet av oktober föregående år, då han mycket utförligt redovisade vägverkets skrivelse till länsstyrelserna i somras angående de medelsramar som de olika länen skulle få disponera för planering för vart och ett av åren fram till 1974. Han påpekade bl. a. att Stockholms län i fråga om byggandet av riksvägar skulle få en fördubbling av anslaget, medan en rad andra län skulle få vidkännas minskningar, och beträffande länsvägar framhölls att sam-

ma län kunde påräkna en fyrdubbling medan många andra län även härvidlag skulle få påräkna en minskning, inte minst Norrlandslänen. Herr Fälldin framhöll att man med en växande befolkningskoncentration måste räkna med krav på en utbyggd och ändamålsenlig trafikapparat och att denna bör tillgodoses, men att det inte kan anses alldeles självklart att ett tillgodoseende av dessa behov skall möjliggöras genom att andra områden tvingas avstå från helt nödvändiga vägbyggen. Ett förverkligande av regionplanen för Storstockholm ansåg herr Fälldin kunde innebära att andra områden i landet fick betala enligt den princip som kommit till uttryck i vägverkets skrivelse, och han anklagade regeringen för att bedriva central styrning.

Ja, här är problemet i ett nötskal. Om vi är överens om att vi har begränsade ekonomiska resurser i samhället, så blir det alltid fråga om en avvägning. Om man inte är beredd att förstärka samhällsresurserna — och det är man ju inte så ofta från oppositionens sida — då tycker jag att man avhänder sig rätten att, som mittenpartiernas representanter gör i det här fallet, ge sken av att man står så att säga på båda sidorna. Det är för all del inte särskilt ovanligt, och vid närmare eftertanke är det kanske den rätt som en politisk opposition har. Det är svårt det här med mittenpolitik!

Sedan vill jag anföra några andra synpunkter beträffande bostadsbyggandets problem. I inrikesdepartementets huvudtitel har anmälts Näringslivets byggnadsdelegations framställning om en avveckling av det lånesystem som 1967 års riksdag fattade beslut om, alltså de s. k. paritetslånen. Delegationen, som även i andra sammanhang under den senaste tiden har visat stor aktivitet på bostadsområdet — vilket jag inte nu skall gå närmare in på — framhåller att det lånesystem som nu tillämpas innebär betydande ekonomiska risker i

Remissdebatt

framtiden både för statsfinanserna och från fastighetsförvaltningssynpunkt. Jag vill då säga att alla väl minns hur vi ända sedan den moderna bostadspolitikkens tillkomst i slutet på 1940-talet ständigt har fått kritik från oppositionen rörande det generella subventions-system som ingick som ett led i lånebestämmelserna. Det gällde dels den garanterade räntan, dels de s. k. räntefria stående delarna av lånen. År efter år har vi mött en ständig opposition mot det systemet. Efter grundlig utredning infördes så paritetslånesystemet, och knappt har vi hunnit börja tillämpa det förrän man på sina håll är beredd att döma ut systemet. Enligt byggnadsdelegationens uppfattning skulle avvecklingen påbörjas snarast och genomföras under en tid av tio år.

Bostadsstyrelsen har yttrat sig över framställningen och inte funnit skäl tillstyrka densamma. Styrelsen hävdar att de skäl som låg till grund för beslutet alltså gäller, nämligen att bostadskostnaderna bör avskämmas från inverkan av räntevariationer och att även hyressplittring måste motverkas. Meningen var ju att man i framtiden skulle kunna anpassa bostadskostnaderna till en fortsatt inkomststegring. Vill man göra hyrespolitiska bedömningar, finns det möjligheter att ändra basannuiteten.

Det skall erkännas att förhållandena nu i början av det nya systemets tillämpning avviker en del från den långsiktiga bedömning man hade när beslutet genomfördes, men att nu vidta ändringar finns det inte tillräckligt underlag för. Departementschefen har instämt i bostadsstyrelsens synpunkter men har också framhållit att han är beredd att noga följa utvecklingen.

För att ge ytterligare eftertryck åt Näringslivets byggnadsdelegations framställning har på de yttersta av dessa dagar från byggarhåll vidtagits åtgärder, som måste anses vara ett led i den politiska aktion som gjorts mot systemet. För ett färdigställt byggnadsföretag har

vederbörande byggmästare tackat nej till det statliga lånet och hos hyresnämnden begärt att få ta ut hyror som täcker kostnaderna för privatfinansieringen, vilket i nuläget innebär en höjning av månadshyran med 114 kr. för en tre-rummare, samtidigt som retroaktivt krav riktats mot vissa hyresgäster på mer än 6 000 kr. Vederbörande påstår sig göra detta av omtanke om *framtidens* hyresgäster. Han kommer säkerligen att få synnerligen svårt att förklara sitt handlings sätt för dem som *för närvarande* bor i lägenheterna och som vid inflyttningen för snart fem år sedan bibringades den uppfattningen att fastigheten skulle statligt belånas.

Det skulle vidare vara en hel del att säga om de nya riktlinjer för bostadsbyggnadsplanen som föregående års riksdag fattade beslut om. Beslutet grundade sig på det förslag som delegationen för bostadsfinansiering avlämnade i juni månad 1968. Promemorian blev föremål för remissbehandling, och när det gäller bostadsbyggnadsplanens konstruktion ställde sig så gott som samtliga remissinstanser positiva till förslaget om en uppdelning på ett garanterat program och en projektreserv.

Bostadsstyrelsen har sedan under året haft att i praktiken söka omsätta riksdagens beslut, vilket visat sig i flera avseenden ganska komplicerat. Vad som i första hand kanske kommer att skapa vissa problem blir urvalet av de orter som skall omfattas av åtgärderna under de tre sista åren av planperioden, d. v. s. orter som har ett klart expansivt näringsliv och en långsiktig positiv befolkningsutveckling. Fastställandet av dessa orter får givetvis inte anses som något en gång för alla givet utan utvecklingen måste givetvis följas med stor uppmärksamhet. Bostadsstyrelsen har i sitt arbete haft att ta hänsyn till dels de länsprognoser som för närvarande föreligger, dels den fördelning av låneramar som skett under den tidsperiod vi har närmast bakom oss.

Remissdebatt

För innevarande år finns ett anslag på 30 miljoner kronor till lånefonden för kommunala markförvärv. Bostadsstyrelsen har i sina petita föreslagit att anslaget borde höjas till 50 miljoner kronor för det kommande budgetåret, men departementschefen har icke ansett sig kunna föreslå en sådan höjning.

Enligt min mening skulle en höjning vara starkt motiverad, icke minst på grund av att styrelsen hänvisar till ett ökat behov av lånemedel för förvärv av fastigheter inom områden med samlad äldre bebyggelse. Det hälsas med tillfredsställelse att inrikesministern tagit upp saneringsutredningens förslag beträffande ändrade låneregler när det gäller saneringsfastigheter, men det hade också varit önskvärt att lånefonden hade fått det äskade tillskottet. Jag är väl medveten om anledningen till avslaget, men om det med hänsyn till de kreditrestriktioner som för närvarande råder skall vara möjligt för kommunerna att fortsätta och intensifiera en aktiv markpolitik, är det nödvändigt att staten hjälper till genom att ställa erforderliga medel till förfogande. Kommunerna har fått ett värdefullt instrument i sina händer, nämligen förköpslagen, och vi skall också hoppas på en snar reformerad expropriationslagstiftning. Det är då så mycket större anledning att inte syftet med lagstiftningen hindras på grund av bristande ekonomiska resurser.

Till sist, herr talman, endast några få ord om lokaliseringpolitiken.

I statsverkspropositionen har upptagits dels 10 miljoner kronor för lokaliseringsbidrag, dels 200 miljoner kronor för lokaliseringslån. Departementschefen har aviserat att han sedermera kommer att förelägga riksdagen förslag om lokaliseringpolitikens utformning sedan den femåriga försöksperioden utgått.

1968 års lokaliseringsutredning har avgivit ett delbetänkande, vilket helt

nyligen varit föremål för remissbehandling. Jag skall för dagen inskränka mig till att framhålla att det torde vara välbetänt att även i fortsättningen koncentrera den lokaliseringspolitiska stödverksamheten till ett om möjligt sammanhållet stödområde.

Det måste dock vara mindre välbetänt att, såsom utredningen föreslagit, prioritera vissa orter. Liksom så många gånger tidigare vill jag framhålla som min mening, att lokaliseringstödet givetvis i viss utsträckning måste koncentreras, men att för närvarande utan hänsynstagande till den regionala planering som pågår »öronmärka» 15 orter där ett vidgat lokaliseringstöd skulle kunnat påräknas torde vara mindre välbetänt. Utredningen har själv anfört att det föreslagna tillvägagångssättet innebär stora avvägningsproblem och att det givetvis hade varit enklare att i stället föreslå mera allmänna riktlinjer för valet av orter. När nu utredningen icke förfarit på detta sistnämnda sätt utan i stället lagt fram ett konkret förslag med angivande av vissa orter har det skett för att, som det uttrycks, remissinstanser m. fl. skall ha möjligheter att framföra sina synpunkter och önskemål. Därest Kungl. Maj:t mot förmodan skulle följa detta förslag om prioritering kommer utredningen säkerligen att bli bönhörd när det gäller att få synpunkter och önskemål från de orter som inte blivit ihågkomna!

Det bör måhända i detta sammanhang erinras om att en arbetsgrupp som tillsattes gemensamt av regeringen och Sveriges industriförbund och som arbetade föredömligt snabbt i sin »provräkning» kommit fram till 29 utvecklingsbara orter inom stödområdet och att inrikesministern sedermera förklarat att dessa 29 orter lika väl skulle ha kunnat vara 50 eller 60 men att utredningens förslag endast kunde anses som en provräkning eller en redovisning av lokaliseringsförutsättningar på detta begränsade antal orter.

Remissdebatt

Jag vill alltså, herr talman, i detta skede starkt avråda från ett prioriteringssystem. I stället bör den vägen följas att lokaliseringstödet nuvarande innehåll förändras, så att den föreslagna högsta gränsen för stödets omfattning i prioriteringsorter skall fastställas men att detta stöd inte skall vara förbehållet vissa av statsmakterna i nuläget fastställda orter. Det skall alltså vara en flexibilitet inom hela området.

Skulle likväl inrikesministern i sin handläggning av ärendet mot all förmodan — jag säger det än en gång — följa utredningens förslag på denna punkt, så finner jag det helt naturligt att även Gävleborgs läns norra del bör ihåggkommas med en prioriteringsort. Det är givetvis Ljusdalsregionen jag tänker på — den region som för närvarande har de mest besvärliga sysselsättningsförhållandena i länet. Kommer regeringen att följa förslaget om s. k. industricentra bör dessa givetvis placeras i skilda delar av stödområdet med minst ett i vart och ett av de fem Norrlandslänen.

Herr BÖRJESSON i Glömminge (cp):

Herr talman! Jag skall försöka följa ålderspresidentens råd och begränsa mitt anförande. Men vissa synpunkter som herr Ekström framförde i sitt inlägg kan komma att verka i motsatt riktning.

Jag kan inte förstå vad herr Ekström har för anledning att mästra de sex folkpartister som deltog i en debatt här i kammaren den 12 december 1969. Vi var väl allesammans här för att arbeta. Och om det är något fel med den arbetsordning som riksdagen har får väl herr Ekström motionera om en ändring eller också ta upp saken i den socialdemokratiska riksdagsgruppen samt försöka påverka regeringen, så att det framläggs en proposition om ändring av arbetsordningen.

Vad gäller herr Ekströms påstående

att mittenpartierna så att säga står på båda sidor i fråga om allmänna medel — vägmedel, bostadskvot o. s. v. — så vill jag säga att dylika ställningstaganden gör vi oss nog skyldiga till litet var. Det finns socialdemokratiska ledamöter från olika län som uppvaktar regeringen och vill ha större bostadskvoter eller mera vägpengar till det egna länet. De sätter då minsann inte ljust under skäppan i hembygdens tidningar.

Jag tycker det var mycket onödigt av herr Ekström att ha en sådan här inledning till sitt inlägg i remissdebatten.

När det gäller statsverkspropositionens remitterande, som vi nu egentligen debatterar, vill jag påpeka att det under nionde huvudtiteln lämnas en redovisning från jordbruksministern av en överenskommelse mellan staten och sockertillverkarna, träffad under sommaren 1969 och avseende tiden 1 juli 1970—30 juni 1974, som innebär att upprätthållandet av driften vid Mörbylånga sockerfabrik är säkerställd under ifrågavarande tid. Jag hoppas att vederbörande utskott och riksdagen vid behandlingen av detta avsnitt till alla delar godtar den uppgörelse som skett mellan staten och vederbörande parter. Vid detta tillfälle vill jag gärna understryka att det är ytterst angeläget att denna avtalstid inte bara blir en nådatid för sockerodlingen på Öland och för brukets fortbestånd utan att efter periodens slut odlingsområdet och fabriken får vara kvar.

Det i propositionen redovisade avtalet är naturligtvis en lokaliseringåtgärd. Men jag vill understryka att Öarna Öland och Gotland inte är hjälpta enbart med att odlingsområdet och fabriken blir kvar. Detta har visserligen en fördröjande effekt på avfolkningen men det räcker inte som hjälp för framtiden. Jag är fullt medveten om att det kan vara svårt att få en nyetablering av företag och fabriker till vissa områden av vårt land, inte minst till områ-

Remissdebatt

dena i sydöstra Sverige. Jag har ibland frågat mig om det inom Industriförbundet och inom företagens olika organisationer finns någon målsättning, enligt vilken man dragit upp riktlinjer för var man vill förlägga företag och var man inte vill förlägga dem. En statlig lokalisering till sådana områden är naturligtvis svår att få genomförd, och förväntningarna står därför helt till det privata näringslivet. När det aviserade förslaget om lokaliseringpolitiken framläggs hoppas jag att det skall ge en förstärkning av näringslivet i form av nylokalisering till just dessa områden.

Herr talman! Jag skall säga några ord om ett annat aktuellt avsnitt som berörts i både första och andra kammaren under denna debatt. Det gäller den pågående gruvkonflikten med åtföljande vilda strejker. Jag har fattat denna strejk som en reaktion mot en lugn utformning i samhället och mot en samordning av försörjningsmöjligheterna för olika grupper.

Man hade väl trots att en sådan här utveckling skulle tillhöra en förgången tid men inte förty finner man att världen är tämligen oföränderlig och att vi kanske får räkna med sådana här strejkyttringar i fortsättningen. Man har ju också antytt att 1970-talet kommer att bli ett reaktionernas årtionde. Vad som enligt min mening är märkligt är att LO-chefen Arne Geijer gjorde en blyt-utryckning och reste ända till USA för att tala med hamnarbetarna i New York när regeringen trasslat till det i Vietnamfrågan, men att han inte kunde resa till Kiruna för att tala med de svenska gruvarbetarna, som tillhör hans organisation för vilken han själv är chef. Jag är övertygad om att ingen skulle ha bedömt en resa till Kiruna som ett försök till avtalsbrott; frågan är snarare vad han hade i New York att göra när resan ändå inte gav något resultat. Om nu lösningen av våra inhemska konflikter är så svår, är det klart att det

inte kan vara så lätt att lösa konflikterna olika nationer emellan.

Det har tidigare här i debatten talats om jämlikhet och låginkomstproblem. Hur blir det då i fortsättningen? Finns det inte risk för att klyftan mellan låglönegrupperna och höglönegrupperna kommer att vidgas? Skall vi tvingas konstatera att den samordnade, solidariska lönepolitiken inte blev mer än ett halvt år gammal? Man får inte bara känna bekymmer för de lågavlönade som arbetar i företag som inte har några större resurser att höja lönerna för de anställda. Hur blir det för jordbrukare och fiskare och andra fria låginkomstgrupper i vårt land? För dem kan strejk och liknande åtgärder troligtvis aldrig vara något effektivt vapen.

Det är min önskan och förhoppning att man skall kunna klara av dessa problem och att den pågående utvecklingen inte skall komma att urholka inkomsterna för de grupper som i första hand borde ha en förstärkning.

Herr AHLMARK (fp):

Herr talman! Herr Ekström mästade oss i folkpartiet för en debatt som hölls här i andra kammaren den 12 december förra året. Han tyckte att vi var för många liberaler som tog oss friheten att diskutera bostadsförsörjningen för Storstockholms en och en halv miljoner medborgare. Nu är det bara så att vi liberaler är starkt engagerade i arbetet på att förhindra att nya löften om Järvafältet blir nya svek om Järvafältet.

Herr Ekström menar att den där debatten ändå blev litet för lång. Han tror kanske att den blir kortare av att han själv fullföljer den nu under remissdebatten, drygt en månad senare. Jag tänker inte göra det; jag skall tala om en viktig utrikespolitisk fråga. Om herr Ekström anser att oppositionen är för flitig i interpellationsdebatter, får han väl ta fasta på det råd som herr Börjesson i Glömminge gav, nämligen att väcka

Remissdebatt

en motion om en ändring i grundlagen. Här kan jag alltså intensivt instämma i vad herr Börjesson i Glömminge sade.

Jag tänker ta upp några synpunkter på den internationella konflikt som kan bli den viktigaste på 1970-talet. Jag syftar på Mellersta Östern och konflikten mellan israeler och araber. Mina intryck av den bygger i hög grad på de tre resor som jag gjort i området de senaste 18 månaderna, den senaste i januari i år.

För tio tolv dagar sedan befann jag mig några få kilometer från Suezkanalen vid Medelhavet i Sinai, som nu behärskas av Israel. Området på båda sidor av kanalen är i dag en frontgräns mellan Israel och Egypten; tidigare var den eld-upphör-linjen. Men på våren förra året förklarade Egyptens president Nasser att eld-upphör-avtalet inte längre gällde, att Egypten nu hade inlett det s. k. utnöttningskriget mot Israel och att målsättningen var inte bara att återerövra de områden som Israel ockuperar sedan sexdagarskriget utan också att krossa sionismen och »lösa den palestinska frågan», d. v. s. förstöra staten Israel.

Mina intryck från juli 1969 — alltså för ungefär ett halvår sedan — var att militärer och politiker i Israel då kände sig osäkra på hur det pågående utnöttningskriget skulle utvecklas. Israelerna känner sedan gammalt till två typer av krig: attentat- och gerillaaktioner å den ena sidan, storkrig i området å den andra. Alltsedan 1920-talet har araber vid olika tillfällen och under olika perioder försökt förstöra och besegra judiska kibbutzer eller andra anläggningar genom plötsliga eldöverfall, bombangrepp eller andra typer av begränsade aktioner. Det finns de i den svenska debatten som tror att al Fatahs och andra gerillagrupperns verksamhet i dag är något helt nytt i Palestinas historia och snart kommer att vända utvecklingen. I själva verket är den sortens krigföring den traditionella alltsedan Natio-

nernas Förbund för ett halvt sekel sedan gav England i uppdrag att förvalta området och också alltsedan Israel bildades genom beslut i Förenta nationerna på hösten 1947.

Judarna i Palestina och senare israelerna i Israel har visat att araberna inte kan besegra dem med den typen av angrepp. Den har kostat många israeler livet; det är riktigt även om antalet arabiska offer är mycket, mycket större. Den har tvingat Israel till stora militära utgifter och ibland till hårda repressalieaktioner. Men något *militärt* hot mot den judiska staten utgör knappast gerillagruppernas verksamhet.

Krig i större skala har området sett tre gånger efter andra världskriget: 1948, 1956 och 1967. Israelerna har segtrat också i dem vid alla dessa tillfällen. Det mest övertygande beviset på landets militära motståndskraft är naturligtvis sexdagarskriget. Arabstaterna laddade upp runt Israels gränser under några dramatiska och tragiska veckor i maj—juni 1967. Man tvingade FN-trupperna att dra sig tillbaka och stängde Tiran-sundet och därmed Israels enda sjöväg söderut. Från huvudstäderna i arabstaterna ökade hetsen och hotelserna: kriget var ofrånkomligt, förklarade man, nu skulle Israel besegras, araberna var redo, väldiga truppstyrkor hade satts in för att radera ut den judiska nationen från kartan.

Det gick alltså inte så. Och Nassers utnöttningskrig mot Israel kan ses som ett försök att pröva en ny typ av krigföring. Han avsåg att genom artilleri, flygangrepp och andra aktioner in över Suezkanalen slå ut israeliska befästningar och annat öster om kanalen. Trycket på Israel skulle, enligt planerna, bli så hårt att landet tvingades till reträtt eller till från ekonomisk synpunkt förödande rustningar och partiell mobilisering. Med hjälp av den krigsmakt, som Sovjet hjälpt Nasser att åter bygga upp, skulle man nu pröva en stridsform som inte förekommit tidigare: strider i större skala

Remissdebatt

än gerillaaktioner men till att börja med i mindre skala än regelrätt krig.

Vid mitt besök nu i januari var stämningen i Israel en helt annan än förra sommaren. Nassers planer har havererat. Hans försök att nöta ut Israel har misslyckats. Angreppen har avvärijts och de israeliska motanfallen har i stället blivit alltmer framgångsrika. Jag tror inte det är en överdrift att säga att Israel redan har vunnit det som Nasser inledde och döpte till utnöttningskriget. Initiativet i striderna ligger nu alltmer hos israelerna. Stridsaktiviteten i själva kanalzonen och över kanalen har minskat medan de israeliska angreppen mot militära mål längre in i Egypten har intensifierats. Möjligheterna för Egypten att fullfölja det man startade — ett angrepp på bred front över Suezkanalen och in i Sinai — tycks för närvarande vara mycket små.

Vad värre är för upphovsmännen: striderna tycks utvecklas till ett slags utnöttningskrig för Egypten. Redan när man startade det evakuerade Förenade Arabrepubliken mer än en halv miljon människor från området väster om Suezkanalen för att göra det fritt för militära aktioner. Därmed skapade man ett internt flyktingproblem ungefär lika stort som det ursprungliga antalet Palestinaflyktingar i kriget mellan arabstaterna och Israel i slutet av 1940-talet.

Den andel av bruttonationalprodukten som Egypten tar i anspråk för krigsändamål lär nu överstiga 20 procent och har kanske t. o. m. gått förbi motsvarande siffra för Israel, samtidigt som den ekonomiska tillväxten i Israel är sensationellt snabb och i Egypten mycket långsam. Det utrikespolitiska beroendet av Sovjetunionen, som Egypten hamnat i, har blivit ännu större efter sexdagarskriget än före, eftersom det är den kommunistiska supermakten som stått för de vapen som förnyat den sönderslagna egyptiska krigsmaskinen. Vi vet också att Egyptens problem på hemmafrenten är oerhörda och att landets

resurser sannerligen behövs, inte för krig utan för reformer, inte för vapen utan för ekonomisk och social utveckling i vid mening.

Nassers »utnöttningskrig» mot Israel håller därför, tror jag, på att förvandlas till ännu en tragedi för Egypten. Hur den egyptiske presidenten skall klara sig över dagens svårigheter vet naturligtvis inte jag och kanske inte Nasser heller. Att öppet avblåsa kriget vore nog en alltför svår prestigeförlust för en man som gång på gång proklamerat »Palestinas befrielse» genom militära aktioner. Att sluta fred med Israel och gå in i förhandlingar är sannolikt omöjligt för en politisk ledare som gjort motsatt hållning till sin huvudlinje i konflikten med Israel. Att starta ett nytt stort krig vore av allt att döma en inbjudan till ett nytt militärt nederlag.

Egypten kan alltså för närvarande varken sluta fred eller gå i krig. Kanske kan den tillfälliga lösningen ligga däri att striderna vid Suezkanalen slutar av sig själva och att egyptierna under en dimridå av segerkommunikéer upphör att skjuta och låter bli att militärt ladda upp i kanalzonen. Om det går så vet vi inte. Men vad vi vet är att Egypten nu står inför ännu ett av de svåra avgöranden som de många årens krigspolitik mot Israel har tvingat fram.

Att Israel klarat också »utnöttningskriget» är naturligtvis glädjande för landets vänner. Men säkert är att den slutliga freden fortfarande ligger långt borta, och israelerna är själva starkt medvetna om det. Personligen tror jag inte särskilt mycket vare sig på chansen till förhandlingar med arabstaterna eller på resultat av stormakternas samtal om Mellersta Östern. Arabländerna har ständigt slagit fast sin politik: ingen fred med Israel, inget erkännande av Israel, inga förhandlingar med Israel. Supermakternas intressen i området tycks vara svärförenliga, och Sovjets möjligheter att — också i händelse av

Remissdebatt

sinnesändring i Kreml — radikalt påverka Egypten och Syrien är begränsade.

Men var ligger då en framtida lösning av den nu till synes olösliga konflikten?

Jag tror den ligger i tanken på en arabisk-palestinsk nation i samverkan med Israel. Den palestinska nationalkänslan har vuxit snabbt, inte minst efter sexdagarskriget. Den kan inte förklaras bort främst som en artificiell produkt. Den kan inte avvisas med fraser om att araberna redan har 15 nationer. En slutgiltig fred måste bygga på tanken att Palestina-araberna till slut får sin egen nation i enlighet med beslutet i FN 1947, då Palestina delades mellan judar och araber. Då var det araberna som vägrade att godta den idén, och det var främst Jordanien som i det krig som följde ockuperade huvuddelen av den arabisk-palestinska nationen.

Skulle det till slut bli möjligt att skapa en palestinsk nation av t. ex. större delen av Västjordanien, Ghaza och eventuellt också nuvarande Jordanien — här kan man tänka sig många konstruktioner och gränsdragningar — är man kanske nära konfliktens slut. Men den lösningen är *inte* arabstaternas mål i dag; de kräver att Israel skall försvinna och besegras. Det är *inte* den politik som al Fatah och Palestine Liberation Organization för: de betraktar förhandlingar med Israel som förräderi och kräver erövring av *hela* Palestina. Det är troligen *inte* kung Husseins ambition; hans möjlighet att få stanna kvar som ledare för en palestinsk nation är synnerligen osäker.

Men det är en lösning som kan tillgodose både den palestinska nationalkänslan och kraven på en lösning av flyktingfrågan. En sådan nation, *när* den kommer och *om* den kommer, med säkra och erkända gränser och i ekonomiskt samarbete med Israel skulle kunna bli en startpunkt för en snabb

utveckling i Mellersta Östern i fredens, samverkans och de ömsesidiga stimulanternas tecken. I dag ligger den lösningen alltså inte inom räckhåll. Palestinierna i de ockuperade områdena är alltför splittrade och alltför angelägna att inte skilja ut sig från den officiella arabpolitiken. Illusionerna om andra möjliga lösningar — vare sig det är utnötningskriget eller al Fatahs framtid eller insatser från länder utanför regionen — är för stora. Den systematiska indoktrineringen i hat mot Israel och israeler har skapat opinioner och politiska fakta i arabvärlden som ingen ledare där kan låta bli att ta hänsyn till.

Det finns krafter också i Västeuropa som gör vad de kan för att stimulera de oförsonliga. Frankrikes ändrade hållning sedan sexdagarskriget är det värsta exemplet på hur opportunism och stormaktspolitik av sämsta märke kan försvåra en internationell konflikt. I dag kan vi läsa i tidningarna att den franske försvarsministern nu avslöjat att man skall sälja 100 flygplan till Libyen, varav de flesta är högklassiga stridsflygplan av Miragetyp. Den försäljningen har föregåtts av en serie dementier och andra osanningar från de franska myndigheterna. Och ryktena går att också Irak skall få nya, viktiga vapenleveranser från Frankrike.

Samtidigt vet vi att både Irak och numera också Libyen tillhör de militanta i kampen mot Israel. Det är sannolikt att de nya franska vapnen snart kommer att tala sitt språk på Mellersta Österns slagfält. Irak har redan förband stationerade i Jordanien, och Libyen har närmat sig Egypten; mycket talar för att de franska flygplanen till Libyen längre fram på något sätt kommer att samordnas med den egyptiska krigsmakten. Dagens Nyheter har i en ledare i dag fördömt den franska politiken under rubriken »Frieri till våldet». Jag kan instämma i den beskrivningen. Vad Frankrike nu bedriver för att vidga sitt inflytande runt Medelhavet och för att

Remissdebatt

stärka sin vapenindustri är en ansvarslös och omoralisk utrikespolitik. Om den fullföljs kan den påskynda en utveckling mot ett nytt, stort krig i Mellanöstern.

Också i vårt eget land finns det de som, lyckligtvis utan de franska resurserna, försöker uppmuntra de krafter i arabvärlden som vägrar att förhandla och sluta fred med Israel. I går kom den israeliske socialministern på besök till Sverige. Han skall inleda den förordade Israelinsamlingen i vårt land för år 1970. Det är pengar som skall användas bl. a. för sociala reformer av olika slag som skall underlätta för nya immigranter till Israel.

Det passar inte Israels fiender i Sverige. I går uttalade sig den s. k. Aktionsgruppen Palestinsk Front genom författaren Staffan Beckman *mot* den inledda insamlingen. Jag har inte sett något motsvarande uttalande från aktionsgruppen mot t. ex. den franska eller sovjetiska vapenexporten till arabstaterna. Stöd för krigsförberedelser på arabsidan har man inget emot; pengar för skolor, daghem och annat i Israel tar man avstånd från. Det är bra att Aktionsgruppen Palestinsk Front dömer sig själv både genom sina uttalanden och genom sin tystnad.

Att Israel i dag är ett land till hälften i krig märker besökaren framför allt på nyhetssändningarna i radio. Varje timme försöker befolkningen få chans att lyssna på kommunikéerna. Man drar fram sin transistorradio varhelst man befinner sig för att ta del av de senaste nyheterna från fronten vid Suezkanalen eller från det diplomatiska spelet i New York, Paris, Washington eller Moskva.

Naturligtvis är det i regel telegrammen om den egna konflikten som dominerar. Men nu i januari märkte jag hur sammanbrottet i Biafra sköt undan de egna frågorna och tog alltmer av utrymmet i radions sändningar. Man såg i Biafras kapitulation en bild av vad som skulle hända Israel om landet inte

själv kunde försvara sig. Ingen nation, ingen organisation, inget världssamvete kommer till det lilla landets hjälp för att stödja det mot en övermäktig fiende.

Den bilden av kriget mellan Biafra och Nigeria bygger kanske mindre på kunskaper om det än på inlevelse i likheterna med den egna situationen.

När Israel stod inför hotet om förintelse i maj—juni 1967 var det ingen som kom till landets hjälp. Det var Israels egen militära styrka som garanterade självständigheten.

I dag hoppas vi alla intensivt att Nigeria skall utnyttja sin seger, inte till förtryck och dödande, utan till förhandlingar och försök till försoning. Vi vet ännu inte om det blir så. Många fruktar i stället att de federala truppernas revansch blir svår och att hjälpen till civilbefolkningen inte hinner fram i tid.

Men för israelerna finns inte ens ett sådant hopp om sans och försoning i händelse av militärt nederlag. På frågan om vad som skulle hända om arabstaternas arméer någon gång skulle segra blir svaret i Israel nästan alltid: folkmord. För judarna är det svaret, i motsats till för många andra, inte en propagandaterm. Det är ett ord med fruktansvärt innehåll. Det lever i minnen och siffror från andra världskrigets Europa. Propagandan från Syrien, Jordanien och Egypten ser till att de minnena från nazismen smälter samman med den bild av judarnas framtid som heten från arabstaterna förmedlar. När de palestinska gerillagrupperna slår fast sina förhoppningar i ett politiskt program, visar man hur folkmordet kan antydans i korta paragrafer. De judar som kommit till området efter 1917, d. v. s. det överväldigande flertalet, skall enligt al Fatah inte bli medborgare i ett framtida arabiskt Palestina.

Vi vet att israelerna är fast beslutna att se till att denna konstitution för ett arabiskt Palestina aldrig skall bli verklighet. Deras seger i det som Egypten

Remissdebatt

trodde skulle bli ett utnöttningskrig mot Israel är en ny bekräftelse på det.

Låt mig också säga att det för varje demokrat i det här landet bör vara en självklarhet att stödja Israels rätt att existera och försvara sig mot dem som vill förvägra det rätten att existera. Det utesluter naturligtvis inte kritik mot delar av Israels politik, som skall granskas på samma sätt som andra länders politik. Men det utesluter att vi i ord eller handling stödjer de doktriner, stater och politiker som i kriget och förstörelsen ser den slutliga lösningen på konflikten i Mellersta Östern.

Herr EKSTRÖM (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag har inte på något som helst sätt kritiserat riksdagens arbetsordning, och det skulle också vara orimligt att göra det så här det sista året. De uppmaningar som jag har fått bl. a. av herr Börjesson i Glömninge att begära ändringar i arbetsordningen är därför föga realistiska.

Med mitt exempel från den 12 december i fjol ville jag bara illustrera hur arbetsordningen kan missbrukas. Det kunde den gången ha räckt med att interpellanten framfört sina synpunkter, såsom han gjorde i ett mycket långt anförande. Det var inte alldeles nödvändigt att ytterligare fem ledamöter från samma parti upprepade samma argument men i olika variationer.

I en ny riksdag, som vi har framför oss, måste en annan självdisciplin ådagaläggas, såsom kammarens ålderspresident anförde när vi träffades vid det första sammanträdet i år.

Jag har i dag lämnat några uppgifter om bostadsbyggandets omfattning i Stockholmsregionen och i landet i övrigt. Jag gjorde det och ställde siffrorna i relation till varandra närmast därför att jag tyckte att förhållandet inte har kommit fram på det sätt det borde göra. Det var bara det jag ville säga med mitt anförande, men såväl herr Börjesson i Glömninge som herr Ahl-

mark är missbelåtna när jag talar om det missbruk av kammarens tid som alltemellanåt kan förekomma.

Herr AHLMARK (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Ekström meddelar att det skulle ha räckt om en folkpartist hade yttrat sig om bostadsförsörjningen för en och en halv miljon människor i Storstockholm. Får jag upplysa herr Ekström om att vi folkpartister själva bestämmer, hur många av oss som talar i denna och andra viktiga frågor.

Herr EKSTRÖM (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag bestrider inte alls att ni själva bestämmer det, men det var underligt att argumenten tydligen var så svaga att fem talare måste upprepa dem!

Herr NORDSTRANDH (m):

Herr talman! Remissdebatten är i stort sett den enda möjligheten för den som är intresserad av utbildningspolitik att ge en mera samlad syn på vissa utbildningsproblem — det finns som bekant ingen speciell utbildningspolitisk debattdag. Jag utnyttjar möjligheten, även i medvetande om att intresset för de nu pågående inläggen i debatten ganska förklarligt är mycket måttligt.

Året 1970 har av Förenta nationerna och dess speciella organ, UNESCO, proklamerats som ett internationellt utbildningsår. Syftet med detta är att man samfällt skall gripa sig an med fyra huvuduppgifter: att klargöra den nuvarande utbildningssituationen världen över, att koncentrera uppmärksamheten på de mest angelägna utbildningsbehoven, att väsentligt öka de resurser som ställts till förfogande för utbildningsändamål och slutligen att stärka och vidga det internationella samarbetet i dessa frågor.

Det är mycket lätt, herr talman, att göra upp en pedagogisk problemkatalog som visar, att arbetsuppgifter inte behöver saknas för pedagoger och un-

Remissdebatt

dervisningsadministratörer världen över. I vårt land är frågan om internationalisering av utbildningen aktuell både vad gäller införandet av internationella aspekter i undervisningen och tillhandahållandet av lärare och lärarutbildning för u-länderna. Symtomatiskt är, att den av Lärarnas riksförbund anordnade skolveckan, infallande årligen de första dagarna i januari, i år i stor utsträckning ägnades åt den svenska utbildningens roll i förhållande till den internationella utvecklingen.

Också i åttonde huvudtiteln i statsverkspropositionen berörs frågan om internationalisering av utbildningen, dock ingalunda i den utsträckning som borde varit fallet. Där talas det mer om jämlikhet — ett i och för sig eftersträvanvärt mål men ändå föga definierat i undervisningssammanhang. Med grumlig terminologi kan allt som man vill genomföra åsättas honnörordet jämlikhet. Allvarliga problem kan reduceras till en lek med ord, allt i propagandasyfte.

Det är väl knappast för mycket sagt, att vi befinner oss i en global utbildningskris. I u-länder är efterfrågetrycket överväldigande, inte bara på primärskolan utan också på sekundärstadiets skolformer. Det finns emellertid studiemöjligheter för bara några få procent av en årskull. Oerhörda intellektuella resurser kommer för alltid att förbli outnyttjade — ett bittert slöseri med mänskliga möjligheter!

Hindret för en accelererad utbyggnad av utbildningssektorn utgöres inte minst av bristen på kvalificerade lärare och lärarutbildare. Behovet av nytillskott härav lär röra sig om ett par tiotal miljoner under ett par årtionden.

Vad gör vi här i Sverige åt detta? Vilka initiativ kan utbildningsdepartementet förväntas ta för att underlätta flödet av svenska lärare och lärarutbildare till tjänst och insatser i u-länder?

Det är emellertid inte bara u-länder

som kämpar med en utbildningskris; också i i-land brottas man med likartade problem, även om de där är skjutna uppåt i utbildningsåldrarna. Trycket och expansionen drabbar där framför allt sekundär- och tertiärstadierna. Efterfrågan på utbildningsplatser kan ofta inte tillgodoses, trots att antalet på de senaste 10—20 åren på sina håll mångfaldigats, t. ex. femdubblats i Frankrike, tredubblats i USA. Stort är missnöjet bland de utklassade och utsorterade, de som aldrig kan komma in i den högre utbildningsprocessen. Stort är också missnöjet bland alla dem som måste avbryta sina studier, och stort är slutligen även missnöjet hos dem som inte finner det arbete de förväntat att den högre utbildningen skall ge dem.

Krisproblemet är med andra ord: vilka människor skall långtidsutbildas, i vilka antal och i vilka ämnen? Detta gäller såväl i-land som u-land. Vårt eget land är förvisso inte förskonat från besvärligheterna.

Andra besvärliga och ömtåliga frågor inställer sig. Skall utbildningens innehåll anpassa sig till samhällets behov i dag eller efter morgondagens som en — enligt statsminister Palme — spjutspets mot framtiden? Hur skall vidare det sekundärstadium se ut, som förvandlats till de mångas skola och som skall ge alternativ till fortsatta studier på universitets- och högskolenivå? I vilken utsträckning skall denna skola vara yrkesförberedande? Hur mycket allmänbildning skall den ge och vad för slags allmänbildning? I just den frågeställningen står vi i Sverige i dag.

Själva internationaliseringsprocessen kräver vidgade språkkunskaper på alla stadier. Har vi insett det i vårt utbildningssystem? Det är gott och väl att börja med engelska så tidigt som möjligt. Men det finns fler språk. Ger vi vidgat utrymme åt dem?

Och vidare. Har vi lyckats åstadkomma en samverkan mellan pedagogik och

Remissdebatt

teknik, så att en utveckling av undervisningssystemet kan bidra till att lösa utbildningsexplosionens kvantitativa problem? Vet vi vad som till slut kommer ut av att vi helt slår sönder klassrumsundervisningen? Den är tungrodd och har kollektiv karaktär — det medges gärna. Men är vi medvetna om var vi kan komma att hamna, i synnerhet som vi ännu icke har någon pålitlig metod för att utvärdera utbildningens effektivitet? Och hur blir det med fostran av de unga eleverna? Hur skall tekniseringen av undervisningen kombineras med fostran, om vi nu skall ha någon fostran?

Illavarslande är, att begreppet fostran utmönstrats ur den nya läroplanen för grundskolan. Tyvärr är det nog icke bara ett spörsmål om terminologi, utan det går säkerligen djupare. Men låt mig ställa frågan så här: Hur skall lärare och tekniska hjälpmedel kunna samverka på sådant sätt att utlärandet och inlärandet förbättras så, både ur kvalitativa och kvantitativa synpunkter, att också mognad, medmänsklighet och övrig personlighetsutveckling främjas? Är det möjligt eller är vi på väg mot undervisningsfabriker?

I vårt land visar betygsdebatten, att allt ingalunda är väl beställt trots allt fagert tal om skoldemokrati, ändrade arbetsformer och elevernas aktivare medverkan — honnörsord som alla återfinns i den belåtna inledningen till åttonde huvudtiteln. Opponenterna är i första hand — observera det — eleverna själva. Hos dem bubblar missnöjet mest, där blommar otrivseln. Lärarna, den andra stora komponenten i utbildningsväsendet, håller sig i stort sett tysta och försynta. Men om man tolkar det som tillfredsställelse, tar man grundligt fel. Vi har förvisso under en fämligen lugn yta vår del av den globala utbildningskrisen.

Jag skulle — efter dessa helhetsbeaktelser — kunna peka på många dagsaktuella delproblem, större och

mindre, inom vårt undervisningssystem från förskolan upp till universitet, högskolor och forskning. Sannolikt är utbildningsdepartementet medvetet om de flesta men förefaller stundtals låtsas som om de icke funnes. Det jag nu tar upp till diskussion och kritik är icke utplöckat efter någon bestämd urvalsprincip. Det är mera så att säga fynd vid vägen, stort och smått, som just nu ligger inom intressesfären. Därvid får man hålla i minnet, att det som till äventyrs kan synas relativt smått dock kan ha principiella aspekter av betydande räckvidd, som t. ex. följande incident i samband med problemen kring förskolan och dess fortsatta etablering.

Förskolan avses enligt utbildningsministern skola ha hög prioritet, och det torde alla vara överens om. Ej heller torde någon ha invändningar att göra mot att intagningskapaciteten vid förskoleseminarierna utökas. Däremot föreligger icke enighet i fråga om den propå som utbildningsministern gjorde i slutet av november förra året, nämligen att överväga könskvotering vid intagning till lärarhögskolorna. Vi diskuterade den saken den 17 december, sedan jag ställt en enkel fråga och fått veta, att sådan kvotering övervägs inom en särskild arbetsgrupp. Utbildningsministern tycktes inte kunna finna några andra vägar än könskvotering, som, om sådan genomförs i det aktuella fallet, i konsekvensens namn också måste användas på yrkesbanor med manlig dominans. Kvotering löser emellertid säkert inte problemet. Det kommer inte fler män till en viss utbildning, därför att man deklarerar att deras antal skall uppgå till t. ex. 20 procent eller mer. Skall vi dessutom föredra sämre meriterade män framför bättre meriterade kvinnor? Det hela är närmast ett utslag av det gamla vanliga nästan omedvetna statiska regleringstänkandet. Vägen till att förskolebarnen skall få se män omkring sig, vilket jag faktiskt

Remissdebatt

tycker att de skall få, är en annan än könskvotering.

För det första måste vi genom information och upplysning slutgiltigt bryta ned attityden att barn är något som bara kvinnor skall ta hand om; och detta nya synsätt börjar faktiskt redan växa fram. Den trenden skall stödjas med alla medel. För det andra måste yrkesvägledningen i våra skolor inriktas på direkt påverkan till val av detta yrke, som skall betecknas som utomordentligt ansvarsfullt, vilket det också är, fordrande hög både intellektuell och emotionell kapacitet. För det tredje, och det är kanske det viktigaste, måste yrkets status snarast höjas, framför allt genom betydande löneökningar. Förskolelärarna är den utan jämförelse mest utpräglade låglönegruppen inom lärarkåren.

Visserligen finns det ingen forskning som direkt belägger att lönen spelar in vid rekryteringen av män till yrket, men det finns ändå stor anledning förmoda att den spelar en betydande roll. I USA söker sig manliga lärare till förskola och lågstudier i större utsträckning än vad som är fallet i Sverige, kanske bl. a. av den anledningen att lärare slipper militärtjänstgöring. Men dessutom stiger lönerna, och det är viktigt i detta sammanhang, och de behöver i USA inte vara lägre på detta stadium än på andra. Detta är mitt trepunktsvar till utbildningsministern som han kommer att kunna läsa i snabbprotokollet.

Den aktuella revisionen av grundskolan enligt Läroplan 69 är i väsentlig grad ett högstadieproblem. Vad handlar den egentligen om, när man skalar fram det avgörande och inte bara talar om jämlikhet och liknande? Jo, det är i första hand en genomgripande förändring av arbetsformerna som berör alla lärare på hela högstadiet. Lärarnas arbetsituation vid genomförandet av den nya läroplanen, vilken är skönjbar redan nu på planeringsstadiet, inger all-

varliga farhågor. Den samlade arbetsinsatsen ökar nästan orimligt. Konferenser av alla slag växer upp som svampar ur skolstadgans bördiga mylla. Ett arbetspass på 40 minuter vid arbetsområdesundervisning kräver 200—400 minuters förberedelsearbete sammanlagt för de oftast två eller tre vid undervisningen engagerade lärarna. Arbetsituationen för rektorer och studierektorer blir densamma.

Ett av lärarförbunden har i skrivelse till utbildningsministern begärt omedelbara åtgärder. Mycket talar för att genomförandet av den nya läroplanen på högstadiet kan gå i baklås, därför att personalen helt enkelt inte orkar med den utan betydande personella förstärkningar. Det rör sig alltså inte om jakt efter högre löner utan helt enkelt om omöjligheten att klara en arbetsituation, som kräver mer och mer och som innebär, med departementets goda minne, att klasserna fylls med elever upp till maximalt antal. Här tror jag det bäddas, om inte för strejker som på andra håll med olidliga arbetsförhållanden, så för kollapser, förtidspensioner och flykt från yrket. Jag svartmålar inte, utan anser mig veta vad jag talar om. Arbetsituationen på grundskolans högstadium är redan hårt pressad, och den blir ännu värre nästa läsår.

Den nya mellanskolan — statsverkspropositionen använder fortfarande detta s. k. arbetsnamn — börjar nu kunna skymtas i konturerna, sedan skolöverstyrelsen till Kungl. Maj:t överlämnat ett förslag till linjeindelning. I den konstruktionen möter och exemplifieras flera av de problem som jag inledningsvis skisserade som allmänna: anpassningen till samhällets behov i dag eller i morgon, alternativen till fortsatt universitetsutbildning, kvantiteten på yrkes- respektive allmänbildningen. Ramarna för den nya sammanhållna gymnasiala skolan gav riksdagen på Kungl. Maj:ts anmodan snabbt och

Remissdebatt

behändigt. När innehållet nu skall formeras, är det hela inte lika roligt. Konstruktörerna i skolöverstyrelsen våndas inför oklara och suddiga riksdagsuttalanden. Ärendet skulle må väl av att komma tillbaka till riksdagen för preciseringar och förnyade överväganden. Jag misstror tyvärr departementets förmåga att klara saken, men tiden är knapp och det finns väl som vanligt inte mycket att göra.

Vad beträffar namnet mellanskolan tycker jag att det nu kan vara på tiden att erinra om att statsutskottet i sitt utlåtande nr 195 år 1968 övervägt de olika namnförslag som redovisats i propositionen, bland dem för sin del funnit gymnasium vara att föredra och därvid uttalat att utskottets uppfattning syntes av riksdagen böra ges till känna för Kungl. Maj:t. Detta gjorde, som vi vet, också riksdagen, men ännu måste vi ideligen laborera med arbetsnamnet. Kan inte Kungl. Maj:t snart instämma med riksdagen och döpa mellanskolan till gymnasium? Ty Kungl. Maj:t tänker väl inte sabotera riksdagsrekommendationen?

Vad sedan den högre utbildningen och forskningen beträffar bara ökar — helt enkelt oroväckande — tillströmningen av studerande, dessutom i en fördelning på studieämnen som är på väg att skapa arbetsmarknadsproblem av betydande omfattning. Här förlitar sig utbildningsministern med troskyldig aningslöshet på den utredning som för närvarande utföres av U 68 — alltså 1968 års utbildningsutredning, för att här ange det fullständiga namnet.

Jag uppregar vad jag redan sagt flera gånger i kammaren: Vad denna utredning håller på med, den eftergymnasiala utbildningens dimensionering och struktur, är av sådan betydelse och har sådan följdverkan, att den inte får ligga i händerna på enbart fyra ämbetsmän på generaldirektörsnivå. Kravet på utredningens förvandling till en parlamentarisk sådan kvarstår med oföränd-

rad styrka. En ändring löser givetvis inte i och för sig några problem, men besluts-, bedömnings- och ansvarsunderlaget vidgas, och det behövs om resultatet av mödorna skall få fast förankring.

Vid budgetavvägningen har, sägs det i statsverkspropositionen, hög prioritet givits åt fortsatt uppbyggnad av resurserna för forskarutbildningen. Jag skall inte spilla många ord på beteckningen »hög» prioritet. Det är tydligt att utbildningsdepartementet inlägger en annan betydelse i ordet än normalt oförvillade människor. De äskanden som universitetskanslersämbetet framlagt är minimikrav på ytterligare resurser. Departementets nedskärningar är inte acceptabla. Här kan utbildningsministern inte vänta annat än motstånd. Skulle inte den där slutna diskussionsklubben som kallas forskningsberedningen någon gång kunna samla sig till att slå ett ordentligt slag för forskningen i detta land? Det är förmodligen en from önskan. Forskningen begynner med forskarutbildning, d. v. s. utbildning av många, länge och väl. Det kostar pengar, om man vill någonting. Då får man betala. Att bortse från notan går inte.

Ur speciellt en skoldemokratisk synpunkt var 1969 ett besynnerligt år. Det året avskaffades genom majoritetsbeslut i riksdagen definitivt de direkta samarbetskontakterna mellan lärarna och de kommunala skolstyrelserna. Överheten gjorde sig därmed av med skolstyrelsens fackrepresentation, samtidigt som medborgarna i övrigt ivrigt diskuterade hur man bäst skall förverkliga demokratis mål i samhället. Men året 1969 blev än besynnerligare. Det var detta år som eleverna blev representerade i skolöverstyrelsen genom företrädare för en av deras organisationer. Men lärarna fick givetvis inte samtidigt någon egen representant i verksstyrelsen. Vad som är demokrati för den ene är tydligen inte demokrati för den andre.

Remissdebatt

Att sedan elevorganisationen, som fått det stora förtroendet, sönderfallit i smådelar, ger en extra pikant krydda åt den pseudodemokratiska anrättningen.

Man frågar sig — och med det skall jag definitivt sluta — vilka nya djärva demokratiska mål som under 1970 skall uppnås inom svenskt undervisningsväsende. Ansvaret ligger som alltid i sista hand hos utbildningsdepartementet.

Herr ANDERSSON i Storfors (s):

Herr talman! Jag vill i likhet med några andra talare i denna debatt ta upp lokaliseringsutredningens delbetänkande. Jag har för avsikt att uppehålla mig vid länsförhållandena och att i någon mån belysa de synpunkter som jag kommit fram till vid studiet av förslagen.

Utan tvivel har den hittills bedrivna lokaliseringspolitiken i många stycken varit framgångsrik, och den har i mitt hemlän, Värmlands län, i varje fall inom vissa delar haft gynnsamma effekter och skapat sysselsättning för många människor. Utredningen har konstaterat att de största flyttningsförlusterna i absoluta tal under perioden 1961—1965 — förutom i vissa norrländska och i tre sydsvenska A-regioner — var att finna i Kristinehamns, Mora, Lindesbergs och Karlstads A-regioner och att skogslänen som helhet noterat flyttningsförluster under hela perioden 1966—1968.

Det är givetvis i första hand dessa förhållanden som påkallat lokaliseringsstöd, och utredningen framhåller även att de nya regler för sådant stöd som nu föreslås är avsedda att förbättra läget i skogslänen. Jag tolkar uttalandet så att även Värmland inräknas i detta sammanhang.

Utredningen har med anledning av den inträffade och med hänsyn till den väntade näringslivs- och befolkningsutvecklingen ägnat stor uppmärksamhet åt stödområdesgränsens sträckning i Värmlands län och förordat en annan gränsdragning i länet, nämligen så att

Munkfors, Hagfors och Filipstad kommer att ingå i det allmänna stödområdet. Utvecklingen inom dessa landsdelar påkallar enligt utredningen andra insatser än för de delar av länet som är belägna vid Vänerområdet och som kan bedömas ha expansiv grundkaraktär.

Man förvånas över att utredningen kunnat konstatera en sådan skillnad mellan de nämnda kommunblocken och Kristinehamns- och Storforsblocken. Inom Kristinehamn förekom, såsom är bekant för många inte minst inom arbetsmarknadsverket, under en tvåårsperiod i förra hälften av 1960-talet ett bortfall av i runt tal 780 arbetstillfällen, huvudsakligen på grund av strukturrationaliseringar. Även efter denna period har arbetstillfällen bortfallit, bl. a. genom omorganisation av statens järnvägar. Dessa för staden kännbara förändringar på arbetsmarknaden kan ej anses ha blivit kompenserade trots utomordentligt värdefulla insatser från arbetsmarknadsverket. Tillkomsten av ett differentierat näringsliv i övriga tätorter inom blocket är mycket angelägen.

Utvecklingen inom blocket måste trots de insatser som gjorts tyvärr konstateras ej ha blivit den som man rimligtvis kunde ha önskat. Utredningens uppfattning synes även motsägas av utredningens egna synpunkter. Förslaget att Kristinehamns- och Storforsblocken skall utslutas från stödområdet innebär att utredningen har en helt annan uppfattning om blockens behov av stödåtgärder och möjligheter till utveckling än vad som kommit till uttryck i yttranden och genom insatser från länsmyndigheter, arbetsmarknadsverket och regeringen.

I detta sammanhang bör erinras om att en fabrik tillhörande ett statsägt företag förlagts till Kristinehamn och att ett företag i staden så sent som i mitten av december 1969 beviljades statligt lokaliseringsstöd. Vidare må nämnas att kungl. arbetsmarknadsstyrelsen framhållit att Kristinehamn är en ort

Remissdebatt

vars industriella utveckling bör stödjas. Stadens goda utvecklingsmöjligheter och förutsättningarna för en ekonomisk tillväxtprocess bör vara riktmärken för lokaliseringstöd i stor skala.

I samma region ligger Storfors kommunblock. Den som har kännedom om kommunens struktur förvänas över att Storfors köping enligt utredningsförslaget inte ingår i det allmänna stödområdet.

En kommun som för närvarande synes sakna allvarliga problem kan på längre sikt undvika sådana problem endast genom en framsynt politik. Storfors köping tillhör de kommuner som anses ha ett ensidigt näringsliv. Kvinnor, äldre arbetskraft samt partiellt arbetsföra kan svårigen beredas arbete inom kommunen, medan den övriga delen av arbetskraften saknar valmöjligheter.

Kommunens befolkningstal har under senare år sjunkit betänkligt, vilket sannolikt till icke obetydlig del förklaras av ensidiga utkomstmöjligheter. För att kommunen i framtiden inte skall bli så liten att en rationell och god samhällsservice inte kan lämnas och arbetskraftsunderlaget för redan befintlig industri äventyras måste den nuvarande befolkningstrenden brytas. Medlet härför är ett expanderande och differentierat näringsliv.

Den viktigaste målsättningen enligt direktiven för regional utvecklingsplanering är att skapa gynnsamma betingelser för befolkningen i vissa regioner. De nya områden i nordöstra Värmland som föreslagits ingå i stödområdet har en struktur som i allt väsentligt sammanfaller med Storfors köping. Köpingen gränsar dessutom direkt till Filipstadblocket. Med hänsyn härtill är den enhälliga meningen bland kommunalmännen att man inte kan tillstyrka utredningens förslag beträffande geografisk avgränsning. Anses de andra föreslagna kommunerna böra ingå i det allmänna stödområdet är det enligt kommunalmännens mening i högsta grad

inkonsekvent att inte också låta Storfors köping innefattas däri.

Utöver de två nu nämnda blocken Kristinehamn och Storfors ingår Filipstadblocket i Kristinehamns A-region. Att stödåtgärder även inom detta block är nödvändiga råder det inget tvivel om. De svårigheter som nedläggningen av Uddeholms aktiebolags industrier i Nykroppa förorsakat ser nu ut att redas upp med hjälp av kraftinsatser på såväl läns- som riksplanet. De nya industrier som kommit till orten suger i stort sett upp den friställda arbetskraften. Till blocket behövs dock mer industri av skiftande art. De kommunala ansträngningarna är stora och förtjänar att lyckas.

De nämnda tre blocken utgör en enhet som i många stycken samarbetar med östra Värmlands bästa för ögonen. Filipstadblocket har nu föreslagits ingå i stödområdet.

Det torde inte finnas några bärande motiv för att av principiella skäl låta en del av A-regionen ingå i stödområdet och utesluta den övriga delen därifrån. Det kan ifrågasättas om inte skogslänen — till vilka Värmlands län hör — i detta sammanhang på grund av föreliggande speciella förhållanden bör räknas som ekonomiska enheter.

Länsstyrelsens uttalade åsikt att hela Värmland skall ingå i stödområdet delar jag oreserverat. Men skulle utredningsförslaget vinna gehör kommer stora svårigheter att uppstå bl. a. för de östra delarna av Värmlands län. Det bör därför vara naturligt att statsmakterna ändrar det i betänkandet framförda förslaget om geografisk avgränsning, så att hela Kristinehamns A-region innefattas i det allmänna stödområdet.

Samtidigt som förhoppningar hyses om hela A-regionens införande i stödområdet kommer behovet av kommunikationer in i bilden. De framstötter som gjorts från SJ-håll om nedskärningar av redan decimerade tågförbindelser inom regionen måste stoppas. Här står vår lit

Remissdebatt

till kommunikationsministern. Det kan inte vara rimligt att samtidigt som man diskuterar länsdelens större framtidsmöjligheter inom arbetsmarknadssidan SJ försöker med indragningar som försämrar befolkningens möjligheter att stanna i bygden. Härvidlag hoppas jag att en samordning skall kunna ske så att både arbetstillfällen skapas och goda kommunikationer upprätthålles.

Då kommunikationsminister Norling nu befinner sig i kammaren vill jag gärna ta tillfället i akt och rikta en fråga till statsrådet. Jag gör detta på grund av att kommunerna i dessa områden av SJ blivit uppmanade att bidra ekonomiskt så att järnvägsförbindelserna kan bibehållas. Jag frågar därför statsrådet: I vilken utsträckning förekommer det att kommuner lämnar bidrag till SJ i avsikt att säkerställa indragningshotade tågturer? Det är nämligen vad som skett beträffande Morabanan, sträckan Kristinehamn—Filipstad.

Vi har talat så mycket om Norrland och de problem som finns där uppe, att det kan vara befogat att vi i dag talar även om Värmlands problem, eftersom vi praktiskt taget har samma problem som norrlänningarna. Värmlands län är ändå ett skogslän.

En satsning på Värmland i dess helhet och hela länets inordnande i stödorrådet måste vara motiverade. Det är samtidigt helt klart att hela Östvärmland behöver det stöd som lokaliseringsområdet ändå kan ge. LO-chefens besök förliden vecka har väl också givit belegg för detta. Herr Geijers besök var säkerligen välkommet från många synpunkter, och helt säkert är hans bedömning riktig att Värmland behöver nya industrier av skiftande slag, men samtidigt kan vi också erbjuda dem en gynnsam och trevlig miljö i det värmländska landskapet.

Jag vore mycket tacksam om statsrådet Norling kunde svara på min fråga.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet NORLING:

Herr talman! Herr Andersson i Storfors tog i slutet av sitt anförande bl. a. upp frågan om i vilken utsträckning det förekommer att kommuner lämnar ekonomiska bidrag till statens järnvägar i avsikt att säkerställa indragningshotade tågturer. Jag finner det angeläget att här kortfattat lämna ett svar rörande det faktiska läget i denna problematik.

Under planeringsarbetet med en ny tågtidtabell informerar SJ berörda kommuner om vad tidtabellen kan väntas innebära och ger kommunerna möjlighet att framföra sina synpunkter. Vid fastställandet av tidtabellen tar SJ inom ramen för de riktlinjer som gäller för SJ:s verksamhet all möjlig hänsyn till önskemål som framförts av trafikanterna och deras företrädare. Under de diskussioner som förekommer i anslutning till denna information till kommunerna ger SJ en bild av läget genom att redogöra för kostnads- och intäktsförhållanden, resandeantal och godsmängder m. m. för de berörda tågen.

Kommunala subventioner till ett tåg som på grund av dåligt utnyttjande går med förlust blir då inte aktuella. Som en följd härav är antalet fall där kommuner lämnar ekonomiska bidrag av här ifrågasatt slag mycket litet.

Herr ANDERSSON i Storfors (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret. Anledningen till min fråga är att SJ:s distriktschef i Örebro har skickat ut ett brev till kommunerna med förfrågan om de vill lämna ekonomiskt bidrag till tågtrafikens upprätthållande.

Jag måste säga att statsrådets redogörelse för hur det går till i detta sammanhang är en skönsmålning. Kommunerna ställs många gånger inför fullbordat faktum. I detta fall gällde det förbindelser Kristinehamn—Filipstad som man faktiskt måste ha för att komma

Remissdebatt

ut i landet — till Göteborg, till Norrland, till Stockholm o. s. v. SJ har klart och tydligt sagt, att om kommunerna inte ger ett positivt besked om ekonomiskt bidrag före den 15 januari 1970 hinner man inte komplettera tidtabellen, och då försvinner tågen i fråga från Sveriges Kommunikationer.

Det aktuella fallet — där det alltså rör sig om pengar — gäller två tåg som trafikerar linjen Filipstad—Kristinehamn under sön- och helgdagar. I brevet från SJ-ledningen förklaras att de tåg som skulle indragas kan köras, om SJ får betalt: »Några tidtabellstekniska hinder för tågens framförande finns inte och vi kör gärna tågen även i fortsättningen om vi får täckning för de direkta kostnaderna. Dessa kostnader uppgår till 17 800:— kr. per år.» Man påpekar att intäkterna från tågen är 6 500 kr. och fortsätter: »Om berörda kommuner är villiga att bidra med 11 300:— kr. är vi beredda att köra tågen 4962—4965 Kristinehamn—Filipstad—Kristinehamn sön- och helgdagar under tidtabell 170 — — —.»

Situationen är alltså den att kommunerna måste betala om de skall få ha tågen kvar, och det tycker jag är oriktigt. Jag instämmer gärna med samarbetsnämnden i Filipstadsblocket, som har anfört att detta förslag till indragning måste vara »en skrivbordsprodukt från en nitisk tjänsteman». Därför frågar jag statsrådet, om han är beredd att medverka till att förbindelserna upprätthålls framöver utan att kommunerna ingår som bidragsgivare.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **NORLING**:

Herr talman! Som jag nyss framhöll ingår regelmässigt i SJ:s informationer till kommunerna en redovisning av resefrekvensen, det årliga underskottet m. m. beträffande nedläggningshotade tåg. Jag ser något positivt i denna öppna redovisning, som bl. a. ger kommu-

nerna underlag att bedöma uppläggningsen av den lokala trafikservice.

I vissa fall finner kommunerna det angeläget att bidra ekonomiskt till ett tåg. Detta har hittills närmast gällt skoltåg. Oftast leder dock — som jag också nämnt — diskussionerna i dessa frågor mellan statens järnvägar och kommunerna till att dessa drar samma slutsats av tillgängligt material som SJ och att några kommunala bidrag därmed inte blir aktuella.

Jag är informerad om det fall, som herr Andersson i Storfors tar upp, genom en skrivelse som jag i dagarna fått från Filipstadsblockets samarbetsnämnd.

Rent allmänt vill jag i anslutning till det framhålla att jag har den uppfattningen att de kontakter som SJ tar med kommunerna i samband med ifrågasatta tågindragningar inte bör ha en kommersiell karaktär. Det gäller i första hand att informera kommunerna om de planerade åtgärderna och skälen för dem. Självfallet bör SJ, menar jag, i det sammanhanget också i möjligaste mån och i all den utsträckning som det går att förena med SJ:s ekonomiska målsättning jämka tågplanerna efter kommunernas önskemål.

Vad jag nu säger innebär naturligtvis inte att man skall förmäna en kommun möjligheten att i särskilda fall ekonomiskt bidra till en lösning som tillgodoser ett speciellt lokalt trafikservicebehov men som i princip inte är för-svarbar från SJ:s synpunkt.

Herr **ANDERSSON** i Storfors (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag tackar statsrådet Norling för detta besked — jag hade hoppats på ett svar ungefär i denna stil och är fullkomligt nöjd med det. Nu önskar jag bara att det också kommer att nå fram till de distriktschefer i landet som är alltför nitiska i sitt värv.

Remissdebatt

Herr SJÖNELL (cp):

Herr talman! Mänskligheten har för ett par veckor sedan påbörjat ett nytt årtionde. Detta ger anledning till utblickar mot framtiden och försök att betrakta såväl den internationella som den nationella situationen ur en något högre infallsvinkel än godperspektivets.

En något så när sansad och objektiv bedömning av förhållandena ute i världen och av människornas livsvillkor avsätter icke någon ljus bild. Terrorbalansen är fortfarande mänsklighetens starkaste skydd mot den totala förintelsen, och de två supermakterna kan fortfarande icke förmå sig till allvarligt menade nedrustningsaktioner. Måhända är detta beroende på att stormakten på det asiatiska fastlandets östra sida snabbt håller på att växa in i rollen som en tredje supermakt med en för närvarande oroande militant inställning gentemot omvärlden. Krisen i Mellersta Östern synes för överskådlig tid vara olöslig och kan när som helst explodera i direkta krigshandlingar. Oron på den afrikanska kontinenten fortsätter och de nya staterna därstädes synes ha anmärkningsvärt svårt att etablera stabila samhällssystem. I Latinamerika torde om icke snara hjälpaktioner av väldig omfattning sätts in en hungerkatastrof före sekelskiftet komma att lamslå hela kontinenten.

Det är mot denna bakgrund icke förvånande att en stor social oro gör sig gällande inom i första hand den västliga hemisfären. Det är heller icke förvånande att denna oro i första hand manifesteras av ungdomen eftersom ungdomen så starkt upplever otryggheten och maktlösheten i en värld, som synes föga ägnad att inge några framtidsförhoppningar. Ungdomen av i dag är på ett helt annat sätt än förr orienterad i de internationella problemen. Den upplever därför på ett direkt och engagerat sätt u-ländernas elände och de stora sociala orättvisorna, som ty-

vär fortfarande präglar praktiskt taget alla länder både på nära och fjärran håll.

Den äldre generationen gör emellertid ett grovt missgrepp, om den bara avvisar ungdomens protester och reaktioner som utslag av bristande mognad och allmän kverulans. Tvärtom finns det för de äldre och framför allt för makthavarna inom olika grenar av samhällsverksamheten mycket starka skäl att lyssna till ungdomens synpunkter och ta de förslag i olika ämnen som läggs fram under allvarligt övervägande. Ungdomens starka känslöengagemang inför lidandet i världen och dess skarpa reaktion mot våld och maktövergrepp i vilken form sådana än uppenbarar sig är mäktiga krafter som bör kanaliseras över i meningsfulla samhällsinsatser. Dessa bör syfta till att förbättra förhållandena för lidande och svältande människor, därvid i första hand u-ländernas innevånare, och både materiell och immateriell hjälp bör komma i fråga. Med immateriell hjälp menar jag då främst teknisk »know-how» och hjälp att bygga upp en effektiv förvaltningsapparat.

Det finns de som hävdar, att det i dagens värld inte bara här hemma utan universiellt en klyfta har uppstått mellan generationerna, en klyfta så djup att äldre och yngre människor inte förstår varandra utan helt enkelt talar förbi varandra.

Jag tror för min del inte på någon sådan klyfta, och om den någon gång synes manifesteras sig så är dess förekomst ändå bara skenbar. Det är möjligt att det finns de inom den äldre generationen som säger sig icke kunna förstå ungdomar, som går till storms mot det etablerade samhället, som skriver och utdelar flygblad, anordnar demonstrationer och klär sig annorlunda än de äldre, ja t. o. m. går omkring slipslösa och med skägg. Men svårigheten att förstå sådana här ungdomliga yttringar bottnar i en oförmåga att hålla sinnet

Remissdebatt

vaket och spänstigt inför en nyckfull utvecklings ständigt nya värderingar och inför ungdomars eviga drift att utmönstra det gamla och blicka ut över nya horisonter.

Dagens ungdom lever i sanning icke i någon trygg och hoppingivande värld. Tre fjärdedelar av jordens befolkning svälter och de största och rikaste nationerna står rustade till tänderna, beredda att när som helst förgöra vilken motståndare som helst och därmed hela världen. »Överlevandet är förintelsens tvillingbror.» Denna aforism av Winston Churchill är lika sann och ödesmättad nu som när den präglades. Att vara ung och söka forma sin framtid under dessa förutsättningar kan verkligen icke vara lätt. Ungdomen måste bli mer sårbar än de äldre men samtidigt också mera öppen för förändringar, för nya värderingar och normer. Jag har nyss understrekat nödvändigheten av att den äldre generationen och framför allt beslutsfattarna på olika nivåer allvarligt överväger förslag som kommer från ungdomen, icke minst i samhällsfrågor. Det har under en rad år från centerhåll påpekats att det är speciellt nödvändigt att hänsyn tas till de unga vid utformningen av vårt samhälle. Dessa påpekanden har bl. a. utmynnat i förslag om en genomgripande utredning med uppgift att utreda målsättning, omfattning och inriktning av en forskning angående ungdomens situation i vårt samhälle. Ju mera tiden går, ju mer komplicerat vårt samhälle blir och ju starkare ungdomars reaktioner blir i olika sammanhang, desto angelägnare framstår kravet på en dylik utredning.

Nu aviserar regeringen viktiga reformer på ungdomsverksamhetens och idrottens områden, vilket måste hälsas med tillfredsställelse. I en situation då reformbehoven är stora samtidigt som resurserna är begränsade måste givetvis prioriteringar äga rum. Det torde därvid finnas få områden som så självklart bör prioriteras som just ungdoms-

vården, ja, över huvud taget det stora och vida fält som med en gemensam rubrik kan betraktas som ungdomsfrågor.

Jag tillät mig alldeles nyss påpeka, att vi nödgas göra prioriteringar därför att våra resurser är begränsade. För att i görligaste mån öka resurserna och skaffa oss ökad handlingsfrihet finns bara en väg att gå, och det är att med alla tänkbara medel stärka näringslivets produktions- och konkurrenskraft. Vi måste se till att vi får en stark och expansionsduglig exportindustri, och det är lika nödvändigt att den importkonkurrerande hemmaindustrin har tillräcklig motståndskraft för att kunna hävda och utveckla sina positioner. Men det finns tyvärr oroande tecken på att hemmamarknadsindustrin får allt svårare att klara sig och löper risk att inom en snar framtid bli mer eller mindre utslagen. Finansministern har anat sistnämnda risk och påpekar i finansplanen att hemmamarknadsindustrierna producerar för en begränsad marknad och »därmed framställer sina produkter i ganska korta serier men ofta med ett brett produktsortiment». Han tillägger att »tendensen till företagsnedläggningar har varit stark under de senaste åren. Detta produktionsbortfall har i stor utsträckning träffat företag av den nämnda typen och därmed inneburit att vi för vår försörjning blir mer beroende av import.»

Detta är, såvitt jag kan bedöma saken, en utomordentligt allvarlig utveckling. Den har redan avsatt ett första, föga uppmuntrande resultat, nämligen en försämring i våra terms of trade. Finansministern konstaterar i finansplanen att en försämring av bytesbalansen inträdde under fjolåret och anger som en av huvudorsakerna här till det produktionsbortfall, som inträffat just på grund av företagsnedläggningar med ökad import som följd. Det är mot denna dystra bakgrund svårförståeligt, att finansministern visar en sådan anings-

Remissdebatt

löshet i fråga om våra möjligheter att uppnå en bättre bytesbalans innevarande år. Det gångna året uppvisade en exportökning med 12 procent i volym, men importen ökade ännu mera eller med ca 13 procent. Den totala bytesbalansens underskott ökade från cirka en halv miljard 1968 till drygt 1,1 miljarder 1969. Nu tror herr Sträng dels att importökningen under 1970 skall stanna vid 7,5 procent, dels att exporten skall stiga med 8,5 procent, dels slutligen att bytesbalansen skall förbättras med ca 450 miljoner kronor och dess underskott sålunda stanna på ca 700 miljoner kronor.

De skäl som herr Sträng framlagt som stöd för sin optimism är föga övertygande. Vad den för 1970 beräknade exportökningen om 8,5 procent beträffar, torde denna beräkning vara i överkant. I den preliminära nationalbudgeten beräknas exportuppgången till 7,5 procent, vilket innebär cirka 330 miljoner kronor mindre i exportinkomster än vad herr Sträng förutser. Härtill kommer en viktig faktor, till vilken hänsyn icke synes ha tagits vare sig i finansplanen eller i nationalbudgeten. Den faktor jag avser är den som herr Sträng tillmäter så stor betydelse som förklaring till den stora importökningen under fjolåret och som jag nyss uppehållit mig vid, nämligen produktionsbortfall på grund av stor nedläggning av hemmamarknadsindustrier.

Om tendensen till företagsnedläggelser, som herr Sträng uttrycker saken, varit stark under fjolåret, så lär den icke bli mindre stark innevarande år. Tvärtom talar allt för att denna tendens kommer att bli ytterligare accentuerad med ändå större produktionsbortfall som följd. De produktionsföretag som faller bort är huvudsakligen mindre och medelstora industrier. Huvudledning till deras svårigheter att upprätthålla driften skall jag återkomma till. Dessa mindre industriernas försvinnande betyder icke bara att vi får en

ökad import och därigenom ökat tryck på vår hårt ansträngda valutareserv. En annan ytterst farlig verkan av detta bortfall infinner sig också. De mindre industrierna arbetar nämligen i mycket stor utsträckning som underleverantörer till exportindustrin, vars kostnader kan pressas högst väsentligt genom möjligheten att lägga ut olika tillverkningsdetaljer på underleverantörer

Försvinner en avsevärd del av de sistnämnda kommer exportindustrin att få sina kostnader höjda med försämrade konkurrenskraft som följd och en minskad total exportvolym som yttersta konsekvens. Detta innebär en underöverskådlig tid försämrade handels- och bytesbalans och på lång sikt även en försvagning av kapitalbalansen. Vad detta betyder i fråga om minskad ekonomisk rörelsefrihet, vilket i sin tur orsakar bl. a. en avsaktande utvecklingstakt, ligger i öppen dag. Men de av mig här påpekade orsakssammanhangen får också följder för importen. De mindre industrieföretagen, som till den allt övervägande delen är importkonkurrerande, spelar en betydelsefull roll även som en buffert mot alltför stor import. Faller ett stort antal av dessa företag bort, kommer importvolymen att öka i motsvarande grad, vilket ytterligare försämrar våra terms of trade. Som jag ett par gånger påpekat och som finansministern noterat, har tendensen till företagsnedläggningar inom hemmamarknadsindustrin varit stark de senaste åren, något som utlöst ökad import.

Jag har också gjort mig till tolk för uppfattningen att denna tendens innevarande år kommer att förstärkas. Mot bakgrunden härav och till följd av att näringslivets lagerupbyggnad ännu är långt ifrån avslutad torde vi under 1970 få räkna med en avsevärt högre import än den ökning med 7,5 procent som finansministern förutsätter. Den förbättring av bytesbalansen med cirka 450 miljoner som finansministern för-

Remissdebatt

utser torde med hänsyn till bristerna i hans beräkningar i fråga om såväl importen som exporten knappast bli förverkligad. Det föreligger snarast risk för att bytesbalansens underskott 1970 blir större än den 1969 redovisade på 1 120 miljoner.

Betalningsbalansens negativa utveckling är också ett mycket stort bekymmer. Jag skall icke göra några vidlyftigare kommentarer till detta bekymmer. Jag vill bara konstatera att betalningsbalansen kontinuerligt försvagats ända sedan 1965, vilket i korthet betyder att vi under högkonjunkturer icke förmår förbättra betalningsbalansen i samma utsträckning som vi försvagar den under lågkonjunkturer. Detta är en av de för närvarande svagaste punkterna i vår ekonomi och en brist av så allvarlig art, att de verkliga orsakerna snarast möjligt borde expertutredas. Om någonsin så ligger i detta sammanhang fara i dröjsmål.

Får jag nu något återkomma till småföretagens och speciellt den mindre industrins problem. Denna företagarkategori är mycket betydelsefull inom det svenska näringslivet, väsentligt mer betydelsefull än de flesta föreställer sig. Hantverket och den mindre industrin omsätter mellan 35 och 40 miljarder kronor per år och har omkring en halv miljon människor sysselsatta. Av den egentliga industrins samtliga sysselsatta svarar den mindre industrin — företag med mindre än 50 anställda — för cirka 30 procent. Detta är en lika hög sysselsättningsandel som den, som den s. k. storindustrin står för. Samtidigt faller på den mindre industrin cirka 25 procent av förädlingsvärdet i hela produktionen. I sammanhanget bör också framhållas, att innan de nuvarande kreditrestriktionerna sattes in totalt cirka 1,9 miljarder kronor utlånades till den mindre industrin. Detta motsvarar cirka 15 procent av den dåvarande totala utlåningen till hela

industrin. Den mindre industrin är sålunda redan under normala förhållanden missgynnad i fråga om krediter.

Jag har tidigare understrukit den utomordentliga betydelse som underleverantörer har för exportindustrins möjligheter att hävda sig, och jag påpekade därvid också att industrins underleverantörer i huvudsak bestod av mindre företag. Ett par siffror är i detta sammanhang belysande. Av den viktiga verkstadsindustrins totala produktion utgörs för närvarande en fjärdedel av underleveranser, och dessas värde uppgår till cirka 6 miljarder kronor.

Det är alltså ingen överdrift att påstå, att de mindre företagen i vårt land spelar en ytterst viktig roll i vårt näringsliv och för dess konkurrenskraft. Deras största förtjänst ligger i att de svarar för dynamiken och förnyelsen i näringslivet. Dessa företag startas och leds av människor med stor idérike-dom, energi och skaparanda. Majoriteten av industrins innovationer kommer sålunda från småföretag. Sinar dessa näringslivets livsviktiga källflöden, inträder ganska snart stagnation, och en allt långsammare utvecklingstakt blir följden.

En sådan utveckling borde uppenbarligen icke tolereras av någon insiktsfull och ansvarskännande bedömare. Men hur står det på denna viktiga punkt till med vår socialdemokratiska regering? Milt uttryckt kan sägas om de åtgärder som regeringen de senaste åren vidtagit på det finanspolitiska och penningpolitiska området, att spåren förskräcker. Är det manne egenföretagarna småföretagarnas självständiga och ännu så länge oreglerade ställning i samhället som utlöst aktioner vilka hotar deras existens? Det totala kreditstoppet, som nu kan betecknas som ett idiotstopp och som till sina fulla verkningar blommar ut först i vår, är det hittills svåraste hotet mot de svenska företagen. Dessa är till skillnad från storföretagen helt

Remissdebatt

beroende av externt kapital och svälts helt enkelt ut om kreditflödet stannar av.

Jag har i det föregående vid ett par tillfällen erinrat om finansministerns påstående i finansplanen, att tendensen till företagsnedläggningar varit stark under de senaste åren. Finansministern anger, som jag erinrat om, att dessa nedläggningar främst gäller företag »som i huvudsak inriktat sin produktion för avsättning på vår begränsade hemmamarknad och därmed framställer sina produkter i ganska korta serier men ofta med ett brett produktsortiment».

För min del tror jag icke att dessa förhållanden är huvudorsaken till nedläggningarna. I den mån familjeföretag lagts ned i det förflutna, och denna typ av företag torde representera huvudparten av de nedlagda, har dessa i praktiskt taget samtliga fall givit upp på grund av ett förestående eller inträffat arvfall, som på grund av de ogynnsamma arvsskattereglerna gör det mycket svårt och ibland omöjligt för nästa generation att ta över och fortsätta.

Under fjolåret, och framför allt mot slutet av detta, blev emellertid kreditstoppet huvudanledning till nedläggningarna. Som jag nyss framhållit blommar detta kreditstopps fulla verkan ut först i vår, och om snabba åtgärder i form av krediter inte sätts in, föreligger överhängande risk för masskonkurrser och ett utplånande av rader av väl-skötta mindre företag med goda expensionsmöjligheter. Är det så regeringen vill ha det? Och hur skall det gå med nyetableringen av företag, denna ett friskt näringslivs själva livsnerv? Nyetablering av mindre industrier är också ett av de mest verksamma lokaliseringpolitiska instrumenten, men tror någon att blivande småindustriidkare i dag har så mycket privat kapital tillgängligt, att de kan ge kreditstoppet en god dag?

Svaren på de frågorna får sökas i regeringens gärningar. Vad gör då herr Sträng, regeringens mäktigaste man? Han lägger fram ett budgetförslag, som visserligen litet förstött talar om successiva kreditlätnader i en oviss framtid men som är så konstruerat att det i praktiken omöjliggör en snar lättnad i kreditpolitiken. Herr Sträng sätter en sådan lättnad i relation till en successiv minskning av statens upplåningsbehov, och därmed kan alla enskilda såväl som företag, vilka hoppats på en snar uppnyjkning av stoppet på kreditmarknaden, låta hoppet fara.

Herr Sträng anger av någon obegriplig anledning att statens upplåningsbehov för nästa budgetår kan begränsas till 800 miljoner kronor. Han tillägger dock strax att han härvid icke medräknat höjningar av statstjänarlönerna och andra utgifter på tilläggsstat. Kostnaderna för den aviserade utbyggnaden av lokaliseringpolitiken har inte heller medräknats. Det är ett icke orimligt antagande att, med de av herr Sträng själv angivna tilläggen och andra tillkommande, statens upplåningsbehov kan komma att bli lika stort nästa budgetår som innevarande, eller näst intill. Detta antagande kan ställas mot herr Strängs i finansplanen gjorda uttalande, att »ett större budgetunderskott skulle undanrycka förutsättningarna för en önskvärd lättnad i kreditpolitiken».

Vidare aviserar herr Sträng en skärpning av arvs- och förmögenhetsbeskattningen, som visserligen inte ger så mycket större statsinkomster men som ändå av snygghetsskäl — som herr Sträng uttryckt saken vid ett annat tillfälle — måste genomföras. Som jag nyss påpekat är arvs- och förmögenhetsskatten redan i sitt nuvarande skick en svår börda för familjeföretagen. Skall denna beskattning nu skärpas i huvudsak enligt kapitalskattutredningens förslag, vilket starkt kritiserats just för sin småföretagsfientliga innebörd, blir bördan ännu svårare att bära. Familjeföretagen

Remissdebatt

får ännu svårare att bära sig och fortleva.

Mot den här angivna bakgrunden av kompakt fientlighet eller nonchalans gentemot familjeföretagen bör regeringen av snygghetsskäl besvara en direkt fråga: Har familjeföretagen något existensberättigande eller är det regeringens mening att de med lämpliga medel skall uttraderas?

Ett svar på den frågan borde vara intressant, eftersom regeringens handlande gentemot de mindre företagen — familjeföretagen — förefaller så dubbeltydigt, ja inkonsekvent. Medan herr Sträng signalerar åtgärder som direkt hotar dessa företags fortbestånd talar industriminister Wickman varmt om de mindre företagen och deras betydelse och säger att det är »naturligt att statsmakterna genom olika åtgärder söker stödja de mindre företagen». Uttalandet har jag hämtat ur herr Wickmans i år framlagda förslag om inrättande av statens institut för företagsutveckling, och det låter i många småföretagares öron som en skärande ironi. Det är dock ett elementärt krav att den vänstra handen skall veta vad den högra gör och att olika åtgärder som staten sätter in skall synkroniseras. Det är, som någon har uttryckt saken, för sent att komma med hö till hästen när stallet är tomt.

Eftersom jag uppehållit mig rätt mycket vid finanspolitiken vill jag avslutningsvis konstatera att budgeten, trots att finansministern eftersträvat en stram sådan, icke blivit tillräckligt stark. Den statliga utgiftsexpansionen måste kunna krympas ytterligare, liksom åtgärder måste kunna vidtas för att stimulera en snabbare ökning av näringslivets utvecklingstakt, vilket medför ökade statsinkomster. En mera flexibel finanspolitik är också nödvändig, eftersom verkningarna av en omlagd finanspolitik i regel kommer för sent; det kan låta som en paradox, men sannolikt skulle finanspolitiska åtgärder mot en lågkonjunktur behöva sättas in när högkon-

junkturen står på sin höjdpunkt, och vice versa.

Herr ENSKOG (fp):

Herr talman! I mitt inlägg i remissdebatten kommer jag till stor del att ta upp frågor som inte tagits upp i statsverkspropositionen och som inte heller aviserats i förteckningen över de propositioner vi har att vänta.

Dock först ett par ord om en fråga, som jag inte begär att det skall lagstiftas om — i varje fall inte för närvarande.

Jag stod häromkvällen i en kö vid en snabbköpskassa. Jag stod där för att betala en del varor för mitt morgonkaffe. Framför mig betalade ett par »medelålders tonåringar», d. v. s. i 15—17-årsåldern, sitt inköp. De hade var sin kasse, fylld av mellanöl. Det var allt de köpte, och de fick betala utan att någon ifrågasatte, om det verkligen var lämpligt att de gjorde detta stora inköp, och de blev heller inte tillfrågade, om det var för egen konsumtion eller om det var för någon annans räkning de gjorde inköpet.

Jag blev beklämd. Vi måste på något sätt göra något för att söka få en förbättring till stånd av det alltmer tilltagande drickandet av mellanöl bland ungdomarna, detta okynnesdrickande, som snabbt blir kroniskt!

Jag tror att vi skulle komma en god bit på väg, om vi i hela landet kunde få en likadan frivillig överenskommelse till stånd som den som träffats mellan köpmännen och varuhusen i Västerås och sedan också på några andra platser i Västmanland. Där har man kommit överens om att inte sälja mellanöl till ungdomar under 18 år. Det är ännu för tidigt att avge något yttrande om resultatet, eftersom experimentet startat denna vecka, men så mycket kan man dock säga, att det är ett steg i rätt riktning. Jag vill uppmana alla mina riksdagskamrater att var och en på sin ort verka för liknande frivilliga över-

Remissdebatt

enskommelser mellan alla som säljer mellanöl. Alltså: ingen försäljning av mellanöl till ungdomar under 18 år!

Jag har vid olika tillfällen frågat kommunikationsministern — eller rättare sagt kommunikationsministrarna, eftersom de har växlat flera gånger under tiden — om när man kan vänta att det skall göras något åt Mälardalens fördjupning. Jag har fått till svar, att det behövs ytterligare kompletteringar till alla de utredningar som gjorts i den frågan under årtionden, innan man kan ta ställning i regeringen. Jag hoppas verkligen, att ett besked kommer med det snaraste på denna för Bergslagen så viktiga fråga. Jag kan inte finna något i propositionsförteckningen om den, men jag hoppas att vi snart kan få ett besked, i varje fall om intressenterna kan få genomföra det senaste förslaget som, efter vad jag förstår, inte skulle kosta någonting alls för statsverket.

Upplysningsvis kan jag nämna att omsättningen i Västerås hamn under 1969 steg med 53 procent till 2 585 000 ton från 1968 och att antalet fartyg var 1 925 stycken i denna vår nordligaste åretrunthamn.

Jag övergår till en annan fråga. Vi har för närvarande ca 2 000 vuxna studerande i gymnasieutbildning i Västerås och vi har totalt ca 6 000 elever vid gymnasier och fackskolor i staden. Det är en mycket hög procent av gymnasisterna som fortsätter sin utbildning vid universitet och högskolor. Alla de som skall studera vidare — och det är åtskilliga tusen under 1970-talet från Västeråsområdet — måste göra detta på annan ort, där man har universitet eller filialer till dessa eller där man har högskolor. Vad det innebär i extra kostnader för de studerande och för samhället torde vara svårt att beräkna, men det måste röra sig om mycket stora belopp. Det är inte endast ett mycket stort antal studentrum och studentlägenheter som skulle kunna sparas in, om eleverna under något eller några år kan bo

kvar i sina hem, det är också resor som sparas in. Men det finns även andra synpunkter som bör beaktas.

Det kan inte vara bra att de studerande stuvats in i jättekollektiv, där de helt förlorar kontakten med alla de människor i svenskt arbetsliv, som gör det möjligt för dem att studera på de förmånliga villkor, som de har i dag. För lång vistelse inom en och samma miljö torde komma att medföra svåra omställningsproblem, när de en gång skall träda in i förvärvslivet.

Det tillkommer nu universitetsfilialer och högskolor runt om i landet även på relativt små orter. De förläggs dit därför att det är lämpligt ur lokaliseringsynpunkt. Jag tror att det är fel att förlägga högre undervisningsanstalter till vissa orter enbart eller i varje fall huvudsakligen med ledning av sysselsättningsaspekter. Man måste också ta hänsyn till andra faktorer, t. ex. att eleverna skall få korta resvägar, att orterna skall få en så allsidig sammansättning som möjligt, d. v. s. att vi skall få ett fullt integrerat samhälle o. s. v.

Västerås är en stor och mycket snabbt växande industristad, och den ligger i centrum för en snabbt växande industribygd med stort befolkningsunderlag. Där behövs dock ett komplement till industrin på utbildningssidan. Jag hoppas verkligen att utbildningsministern ser på detta problem och allvarligt överväger att i stället för att öka ut de mycket stora anläggningarna av detta slag i Stockholm och i Uppsala i fortsättningen förlägga viss högre utbildning till Västeråsområdet. Det finns redan nu vissa befintliga lokaler som direkt torde kunna användas. Antalet studentrum och studentlägenheter torde bli mindre än om de studerande det här kan bli fråga om skulle studera på annan ort. De totala samhällsinvesteringarna borde därför, som jag nyss anförde, bli mindre.

Jag och många andra från Mälardalen och Bergslagen väntar med stort intres-

Remissdebatt

se på en proposition även i detta ärendet inom en inte alltför avlägsen framtid.

I Bärgslagsbladet läste jag häromdagen, att riksdagen öppnats och att i statsverkspropositionen lovades sänkning av inkomst- och förmögenhetsskatterna. Det där lät ju bra, felet var bara att notisen var från 1929. I dag ser verkligheten i många avseenden ut på ett helt annat sätt.

Landstingsskatten har bara under 1960-talet stigit från i medeltal i landet 4:38 kr. för år 1960 till 7:64 kr. per skattekrona år 1969 och 1970 torde den överstiga 8 kr. I Västmanland har den skatten ökat från 3:50 till 8:00 kr. d. v. s. mer än fördubblats.

Den totala utdebiteringen inklusive landstingsskatten, exempelvis i Västerås stad, har ökat från 16 kr. till 22:25 kr., d. v. s. en ökning med 6:25. Härav faller 4:50 eller 71 procent på landstinget. Den högsta skatten i dag tycks Lojsta församling på Gotland ha med 25:64 kr. och Malmö den lägsta med 18 kr. Ser man framåt på 1970-talet måste man tyvärr kallt konstatera att trenden är densamma som under 1960-talet. Vi får snabbt ökade kostnader på den primärkommunala och kanske främst på den landstingskommunala sidan där ökningstakten under de närmaste åren t. o. m. beräknas stiga, bl. a. beroende på en nödvändig fortsatt utbyggnad av sjukvården och på grund av den förkortade arbetstiden samtidigt som sjukvården måste pågå dygnet runt under hela året.

Med de nyss anförda siffrorna som bakgrund tar man med oro del av årets statsverksproposition som inte ger några större löften om minskning av de kommunala bördorna.

Man har ännu större skäl att hysa oro för den aviserade skatteomläggningen. Tyvärr har vi inte fått någon proposition, men finansministern har ju låtit en del sippra ut och det gör att det finns anledning att i debatten säga yt-

terligare några ord utöver vad som redan yttrats.

Enligt vad som framskyttat kommer kommunalskatten inte att vara avdragsgill i fortsättningen. Detta avdrag skall i stället ersättas med ett bottenavdrag och en ändrad skatteskala, dock så konstruerad att de högre inkomsttarna endast till en mindre del blir kompenserade. Vad blir följden av en sådan konstruktion? Jo, de som bor i orter med låg kommunalskatt blir — om samma skatteskala används, och det är förmodligen meningen — mera kompenserade än de som bor i en högskattekommun. En person med t. ex. 600 skattekroners inkomst, alltså en rätt hög inkomst, betalar vid 18 kr. utdebitering 10 800 kr. i kommunalskatt. En person med exempelvis 23 kr. i kommunal utdebitering betalar 13 800 kr. Han har efter nu gällande regler fått 3 000 kr. större avdrag vid beräkningen av den beskattningsbara inkomsten till statsskatt. Eftersom statsskatten via inkomster mellan 40 000 och 60 000 i beskattningsbar inkomst utgör 48 procent inom skiktet blir det en skatteminskning på nära 1 500 kr.

Den personen får alltså i fortsättningen i jämförelse med t. ex. en Malmöbo en relativ skatteförsämring med ungefär 1 500 kr. Dessutom kommer också den ökning av skatten som skattereformen i det inkomstläget i sig själv torde komma att medföra att drabba denna person. Har han en hemsittande fru kommer han också, efter vad det sägs, att drabbas av en ytterligare försämring.

Jag hoppas att finansministern vid utformningen av propositionen verkligen tar sig en ordentlig funderare över det problem jag har tagit upp till diskussion.

I det sammanhanget bör finansministern också tänka på svårigheterna vid kommande löneförhandlingar. Då kommer krav på kompensation att ställas av dem som drabbas av en relativ för-

Remissdebatt

sämring. Att de som har högre inkomster av någon sorts idealitet med jämlikhet som högsta mål skulle gå med på en försämring utan mycket hårda förhandlingar tror jag inte ett ögonblick på. Det vet jag för övrigt av egen ganska ingående kännedom om löneförhandlingar.

Några som i vissa sammanhang omtalas som mycket gynnade är villaägarna. Ibland kan man av vissa personer höra att räntorna på villalån inte borde vara avdragsgilla, men detta faller ju på sin egen orimlighet, eftersom alla räntor i princip är avdragsgilla.

De som inte har några lån får med det höga ränteläget vi just nu har relativt låg skatt på det insatta kapitalet, men att göra en konstruktion som inte drabbar den skuldsatte villaägaren ännu hårdare än i dag torde vara svårt. Det är många som med bävan ser fram emot de nya pålagor de kan vänta sig på grund av de nya taxeringsvärdena, om inte procentsiffrorna eller taxeringsvärdesgränserna för beräkning av bruttointäkten ändras. Ränte- och amorteringskostnaden för speciellt dem som nyss blivit villaägare är för närvarande så stor att många har mycket svårt att klara av sina åtaganden.

I detta sammanhang vill jag säga några ord om den stora insats som villaägaren gör för att skapa en trivsamt miljö omkring sig och andra. De trädgårdar som villaägarna med svett och möda anlagt och sedan ömt vårdar är något som många har glädje av, utan att det allmänna har behövt bidra till det. Hur skulle våra samhällen se ut, om villaägarna inte hade sina trädgårdar? Det är en njutning att promenera genom ett prunkande villaområde. Villorna och trädgårdarna löser också på ett naturligt sätt både fritidsproblem och konditionsproblem. Ju mera fritid vi får, desto angelägnare blir det att så många som möjligt ges tillfälle att skaffa en egen villa.

Med den skiss till skattereform som

man kan se framför sig, dels med ledning av vad som står i statsverkspositionen, dels med ledning av vad som sipprat ut, ställer man sig också frågan hur det i framtiden skall gå för våra familjeföretag. Kan t. ex. ungdomarna i en företagarfamilj ha en reell chans att överta rörelsen när den äldre generationen drar sig tillbaka? Är det en framsynt politik att ordna skattesystemet så, att driftiga personer inte vågar eller har möjlighet att driva en rörelse i framtiden? Innan Avundsjuke-Sverige har drivit utvecklingen så långt att vi bildligt talat sågat av den gren vi sitter på bör finansministern, med all den pondus han onekligen besitter, försöka presentera ett skatteförslag som inte tar bort den privata kapitalbildningen utan i stället skapar möjligheter för driftigt folk att i fortsättningen driva företag till allas båtnad.

Herr WENNERFORS (m):

Herr talman! Herr Enskog inledde sitt anförande med att uttrycka oro för den ökade mellanölskonsumtionen. Han sade att den ökar framför allt bland ungdom och att man där t. o. m. kan tala om missbruk. Herr Enskog slutade det avsnittet i sitt inlägg med att uppmana alla riksdagsmän att verka för en frivillig överenskommelse över hela landet, som går ut på att man inte skall sälja mellanöl till ungdomar under 18 år.

Jag vill säga till herr Enskog att även jag känner oro, och jag tror att många av våra kolleger i kamrarna också gör det. Beträffande frågan om en frivillig överenskommelse, utformad på föreslaget sätt, är jag emellertid en aning tveksam. Jag skulle gärna vara med om ett sådant upprop som herr Enskog föreslog, även om jag inte tror mycket på restriktiva åtgärder — och jag tycker att detta upprop har sådan karaktär — men då skulle jag vilja att herr Enskog gör ett tillägg till detta.

Remissdebatt

Det tillägget skulle innebära en uppmaning till våra kolleger att vi av de 150 miljoner kronor som herr Sträng räknar med att få in på höjningen av öl- och tobaksskatterna tar 3 å 4 miljoner kronor för att bedriva en omfattande upplysningskampanj som riktar sig speciellt till ungdomen. Om vi kan enas om det, så vill jag gärna vara med om det föreslagna uppropet. Det blir emellertid tillfälle att tala mera om ölet nästa vecka — kanske t. o. m. på lördag eller söndag, har det ryktats. Vi får sålunda återkomma till den frågan.

Är deltidstjänster eftersökta? Ja, undersökningar visar att 100 000 personer för närvarande söker deltidarbete. Trivs då de som har deltidarbete med detta? Ett svar på den frågan ges i en undersökning om detaljhandelns deltidanställdas syn på sin anställningsform. I denna undersökning framhölls bl. a. genomgående att de tillfrågade trivedes utomordentligt väl med deltidarbetet. Vidare underströks att endast 4 procent av dem som deltog i undersökningen ville gå över till arbete på heltid.

Ofta uppmålas i vackra talesätt beredvilligheten att öka möjligheterna till deltidarbete. Dess värre misstänker man att det dominerande manliga inslaget i statsråds-kretsen, i generaldirektörskåren, i byråchefskåren och i politiska församlingar motverkar en framtynt utveckling. Vad beror det på att endast 20 000 av ca 400 000 anställda inom den offentliga sektorn har deltidarbete?

Löneministern, statsrådet Löfberg, tyckte i ett svar på en enkel fråga, framställd av mig under höstriksdagens slutskede, att allt var bra som det var och att ytterligare åtgärder för närvarande inte skulle vara nödvändiga. Men varför, herr statsråd — jag upprepar frågan i förvissning om att statsrådet just nu sitter på huk vid en högtalare, lyssnande på inrikespolitiskt betydelse-

fulla inlägg — är då antalet deltidstjänster inom den offentliga sektorn så ytterligt litet?

Självfallet bör staten som arbetsgivare omgående vidta åtgärder för att de föreskrifter som faktiskt gäller för myndigheterna omsättes i praktisk handling. Inom den enskilda sektorn kan många goda erfarenheter redovisas. Såväl arbetstagar- som arbetsgivarparterna anser ett mindre statistiskt sätt att se på antalet arbetstimmar per vecka vara till fördel.

En kvinnoorganisation betraktar kanske frågan om deltidstjänster som en särskilt angelägen s. k. kvinnofråga. Jag ser det inte så. Över huvud taget hoppas jag att uttrycket »kvinnofrågor» alltmer skall försvinna. Tyvärr motverkas en sådan tendens av en mängd krafter i samhället, icke minst i veckopressen. I tidningen Vi såg jag för en tid sedan följande rubrik: »Det är kvinnorna som vill ha pynt omkring sig.» Vad är det för prat? De flesta människor oavsett kön vill väl se ett pyntat hem.

En riksdagskollega sade ilsket när jag berättade vad jag skulle tala om i dag: »Ja, tänk om man kunde få bort dessa fördomar!» Som ett exempel på dessa nämnde min kollega följande budskap som förekommit i en s. k. damtidning: »Slösa på levande ljus, ty kvinnor blir vackrare i levande ljus!» Struntprat! Tänk om budskapet hade utformats på följande sätt i stället: Slösa på levande ljus, ty mänskliga varelser, oavsett kön, blir vackrare i levande ljus! Men det hade väl inte passat veckotidningsredaktören och framför allt inte hans eller hennes syften.

Frågan om deltidstjänster är verkligen en angelägenhet för oss alla oavsett kön. Visserligen är det i dag övervägande kvinnor som innehar deltidstjänster. Men tro mig: om 10—20 år kommer fördelningen att ha förändrats avsevärt och efterfrågan på deltidstjänster över huvud taget kommer att

Remissdebatt

ha ökat. Inte minst finns det skäl att vänta sig en sådan utveckling just i dessa dagar när finansministern aviserar ett skattesystem som bl. a. skall stimulera till förvärvsarbete för båda makarna utanför hemmet.

Utvecklingen kan bli en smula annorlunda än vad herr Sträng och regeringen kanske tänkt sig. Värdet av att vara hemma hos barnen när de är små är en viktig faktor i detta sammanhang som kommer att påverka utvecklingen. En annan faktor är bristen på daghemspplatser och hembiträden. Således kan följden bli att efterfrågan på deltids-tjänster avsevärt ökar. Och kanske kan t. o. m. sådana familjer bli allt flera där båda makarna har deltidsarbete utanför hemmet i ett slags skiftesarangemang.

Herr talman! Jag skall sluta med att notera att det verkligen är svårt att bedöma hur makarna i 1980-talets familj kommer att fördela arbetsuppgifterna mellan sig. Problematiken kan i frågeform tillspetsat formuleras på följande sätt — en fråga som kommer att bli allt vanligare i riksdagshandlingarna: Varför skall kvinnorna ha monopol på daglig samvaro med barnen när dessa är små?

Herr MOSSBERG (s):

Herr talman! Denna remissdebatt har väl blivit en del av årets valrörelse, och det är kanske framför allt detta som ligger bakom det starka engagemanget från partiledarna m. fl.

Om det framlagda budgetförslaget har en tidning skrivit att det inte är jämlikhetsfrämjande. Det förvånar mig att man vill se budgetförslaget innehåll så, eftersom det ändå syftar till förbättringar på ett flertal områden — det gäller t. ex. utbildningspolitiken, familjepolitiken, socialpolitiken och de handikappades förhållanden, för att inte tala om förslaget till nytt skattesystem.

Nog är det ändå en oförlätlig överdrift, tycker jag, när en »mörkblå

röst» i en tidning gör gällande att det om herr Strängs budget lugnt kan konstateras att den har föga med förnuft och i själva verket knappast heller något med jämlikhet och rättvisa att göra. Detta är om något en överdrift. Men vi är vana vid permanent kritik från sådana håll, och det var ingenting annat att vänta den här gången heller.

Nu har partiledarna, som jag nyss var inne på, tacklat varandra och sökt övertyga kamrarna om vilken politisk ideologi som är den bästa när det gäller att skapa mera jämlikhet för svenska folket. Det är väl ingen som tror att någon har lyckats övertyga någon annan.

Vad gäller de borgerliga partierna är jag ganska fundersam i vissa stycken. Det är framför allt deras sätt att agera då de argumenterar för sin politik som gör mig undrande.

Under flera år har det talats rätt mycket om enpartivälde, om att socialdemokratin måste förvisas till minoritetsställning o. s. v. Att de borgerliga har en het längtan att nå majoritetsställning är fullt naturligt. Men när de inte har förmågan och kanske inte heller viljan att skapa en enhetsfront mot arbetarrörelsen tycker jag att de skall tala litet tystare om angelägenheten av och möjligheterna för att störta ministären Palme. Vi får väl se om även årets björnjakt leder till att jägarna skjuter på varandra.

Jag hade tänkt gå in på lokaliseringsfrågor som berör Värmland, men eftersom herr Andersson i Storfors redan tagit upp sådana frågor och då herr Eskel senare under debatten kommer att beröra saken skall jag avstå. Låt mig i stället utveckla några synpunkter på jämlikhetsfrågan i allmänhet och se litet närmare på partiernas agerande i och intresse för denna fråga.

Under senare år har jämlikhetsdebatten tilltagit i styrka och även i bredd, vilket jag hälsar med tillfredsställelse. Jämlikhetskravet är ingen ny

Remissdebatt

företeelse. Detta krav har alltid burit upp arbetarrörelsens kamp för ett rättvisare samhälle. Många medborgare anser att det är viktigast att försöka skapa jämlikhet i fråga om inkomster. Det näst viktigaste är jämlikheten beträffande skatterna.

Det råder inget tvivel om att det ligger mycket i ett sådant talesätt. Det kan ändå inte vara rimligt att låta den stora frågan om solidaritet och jämlikhet begränsas till att bara gälla inkomstfördelningen mellan olika löntagargrupper. Bristande jämlikhet förekommer mer eller mindre på nästan alla områden i vårt samhälle. För att nämna några områden kan sägas att det föreligger bristande jämlikhet mellan kvinnor och män, mellan kroppsarbetare och övriga arbetstagare. Vi upplever väsentliga skillnader mellan olika landsdelar och sist men inte minst ser vi en skriande brist på jämlikhet mellan oss här i Sverige och u-ländernas folk. Sist men inte minst kan sägas att vi i vissa avseenden enligt min mening har en odemokratisk ordning, eftersom det hos oss finns ett fåtal personer som har mycket stor ekonomisk makt och därmed möjlighet att i långa stycken påverka vårt lands utveckling.

Arbetet med att uppnå jämlikhet måste tränga in på nästan alla områden, men eftersom inkomster och skatter berör så många människor, bör kanske dessa områden stå i förgrunden.

Jag skall helt gå förbi löneområdet, även om det är mycket intressant att närmare studera dettå.

Det föreliggande förslaget till ett nytt skattesystem är både produktionsvänligt och jämlikhetsbefrämjande. Innan vi får propositionen med de utarbeteade skatteskalorna på bordet är det svårt att veta hur utslaget blir över hela fältet. Naturligtvis har vi bara att ta fasta på själva principerna, men för dagen säger oss dessa en hel del. Även om jag skulle vilja sätta ett frågetecken för

någon del av förslaget, måste jag säga att ingen verkligt jämlikhetssträvande politiker med berättigande kan göra gällande att förslaget inte leder till större jämlikhet på skatteområdet. Det är klart att en del människor får betala högre skatt, men det är då förmodligen människor med sådan ekonomisk ställning att de i solidaritetens namn förmår att hjälpa många andra som har det betydligt sämre.

Vi måste ha klart för oss att det inte går att av sig självt få fram ett av rättvisa präglat samhälle. Förutom ekonomiska resurser behövs politisk vilja och handling, helst från alla partier. Man bygger inte upp ett jämlikhetssamhälle med borgerlig politik såsom jag upplever denna. Det synes mig finnas politiker, som bara vill tala om sådan jämlikhet men som vill slippa ifrån det hela i praktisk handling. Konsekvensen bjuder väl ändå att vackra ord leder till viljan att även handla. Ökad jämlikhet måste betalas och den måste betalas av dem av oss som har det bättre ställt än många andra. I dag är det inte längre möjligt att låtsas som om ett av rättvisa präglat samhälle skall kunna skapas utan att de mera besuttnas ställning rubbas. Vi befinner oss i ett sådant läge att många människors känsla och förståelse för de medmänniskor som har det svårt ställs på hårda prov. Nu får vi se hur djupt den verkliga gemenskapen har nått. Ökad jämlikhet måste visserligen åstadkommas med pengar, men det fordras också en större portion solidaritet mellan människorna än tidigare.

Vår välfärdsstat är långt ifrån fullständig. Steg för steg har folkhemmet byggts upp, men det återstår mycket att förbättra. Jämlikhetens samhälle kan inte nås under kort tid. Det krävs fortsatta åtgärder och tålmodigt reformarbete innan vi helt har raserat privilegiesamhället, som tyvärr ännu finns kvar på vissa områden. Starka krafter motarbetar en sådan utveckling.

Remissdebatt

Vi har en kraftig ekonomisk maktkoncentration att brottas med. Våldiga förmögenheter är fortfarande samlade hos ett fåtal privatpersoner. Erfarenheten säger oss att dessa intressen inte alla gånger stöder våra jämlikhetsåtgärder.

Det förhåller sig nämligen så, att en liten ekonomisk överklass äger den helt dominerande delen av aktiestocken. Det lär finnas ca 4 000 miljonärer och mångmiljonärer i vårt land och ca 50 000 personer som tillhör miljonärskategorin. Bland dessa ca 50 000 är det förvånande få som är stora aktieägare, men dessa äger ca 65 procent av alla aktier i landet.

De personer som var styrelseordförande eller verkställande direktörer i omkring 100 börsnoterade företag hade för bara några år sedan en sammanlagd förmögenhet på inemot 400 miljoner kronor. Medelinkomsten var upp emot 400 000 kronor. Ett tiotal av dessa människor äger över 10 miljoner och en lär äga omkring 65 miljoner kronor. Det är enligt min mening dessa personer som representerar maktkoncentrationen i landet. Förmögenheten och makten hänger samman. Det är också de som i mycket styr den ekonomiska utvecklingen i Sverige. Jag ser dessa förhållanden som inte fullt demokratiska och därmed som hinder för ett jämlikare samhälle.

Skatten på förmögenheter kommer väl att skärpas, och när det gäller förmögenheter över 1 miljon kronor bör den enligt min åsikt skärpas kraftigt. Förmögenhetsinnehavare söker nu på olika sätt slippa undan skatt, bl. a. genom att överföra stora belopp på sina barn. Dess bättre kommer sådana kryphål att täppas igen.

En revidering av arvsbeskattningen torde också vara på sin plats. Gällande arvsrätt kan ur jämlikhetssynpunkt inte försvaras. Jag tycker att den inte är helt demokratisk, eftersom den kan leda till att en del människor föds till att överta kontrollen över mäktiga till-

gångar, vilka bör betjäna hela samhället. Det torde vara ett berättigat jämlikhetskrav att minska klyftorna mellan kapitalägare och löntagare. Jag anser det vara ett viktigt inslag i frågan om ökad ekonomisk demokrati.

Jämlikhetspolitiken är en strävan att på alla samhällsområden förverkliga vad jag vill kalla rättfärdighetens princip — att bygga vidare på solidaritetens grundval. Den mänskliga solidariteten är ju arbetarrörelsens löfte till de svagare i samhället. Fackföreningsrörelsen och socialdemokratin är de främsta bärarna av jämlikhetskraven.

Nu krävs ett politiskt nytänkande vad gäller jämlikheten. Borgerlig politisk ideologi hindrar dock förmodligen en samlad ny samhällssyn. Även om man märker en borgerlig dragning åt vänster är det ändå överoptimistiskt att tro att vissa partier allvarligt vill eller för sina finansärer får stödja den solidaritetspolitik som arbetarrörelsen bedriver. De som går emot ökad jämlikhet över hela fältet utmanar därmed socialdemokratin, och jag hoppas att detta på ett sätt som tilltalar mig skall ge utslag i årets val.

Till de borgerliga partier som motarbetar arbetarpartiet vill jag gärna säga: Presentera ett klart och tydligt alternativ till socialdemokratins politik! Jag tror att väljarna gärna vill ha ett sådant att ta ställning till. Bara på missnöjesyttringar vinner de borgerliga inget varaktigt gehör hos väljarna. Ännu mindre går det att medverka till eller åstadkomma ökad jämlikhet genom att ständigt — sådant förekommer — missänkliggöra en politik vars resultat vi kan se efter ett 35-årigt sossestyre här i landet.

Men den inbördes borgerliga rivaliteten medför väl att det inte går att enas om ett verkligt alternativ. Erkända politiska observatörer säger att de borgerliga partierna — då avses kanske främst folkpartiet och centerpartiet — tävlar om att ligga så nära

Remissdebatt

socialdemokraterna som möjligt. Ja, man kanske tycker sig märka att debattatmosfären stundom försiktigt orienteras åt vänster. Jag tror dock inte att svenska folket-väljarna låter sig luras av en sådan taktisk vänstervridning.

Efter valet 1968 skrev en borgerlig tidning: »Är det någonting jag tror är fel i svensk politik, så är det idén att man ska bekämpa socialdemokraterna genom att försöka vara så lika dem som möjligt.»

Det gör inte mig någonting att man ligger nära oss och liksom skaver oss i sidan. Endera dagen spricker en sådan taktik. En sak är dock alldeles klar: Det finns fortfarande en klar skiljelinje mellan arbetarrörelsen och borgerligheten, och vi på vår sida skall ytterligare klargöra denna skillnad fram till höstens val och även därefter.

Hittills har socialpolitiken betytt mycket då det gällt att öka jämlikheten. Men nu upplever vi att våra ambitioner och förverkligandet av människligt vårdande socialförsäkringar och sjukreformer inte räcker. En vidare och djärvare jämlikhetspolitik måste bedrivas, naturligtvis i takt med våra ökade resurser. Sedan kan man ha delade meningar om fördelningen av dessa resurser.

Före och under ett sådant reformarbete försöker de borgerliga ibland att bromsa men efteråt, då det förverkligats, accepterar nästan alla det och vill helt eller delvis ha äran därav. Det lönar sig förstås inte heller att försöka riva upp för svenska folket viktiga reformbeslut, ty det är väl som en journalist skrev om Gunnar Sträng — och finansministern får då som vanligt representera vårt parti: »Han bygger sitt nya Sverige långsamt, alltför långsamt för oss otåligen, men med tunga timmerstockar som till slut ingen domkraft lyckas rubba.»

Det svenska folkhemmet, som det ser ut i dag, är till största delen ett resultat av arbetarrörelsens politiska sam-

hällsyn satt i tillämpning. En borgerlig partiledare sade för mycket kort tid sedan ungefär följande: Sverige har utvecklats till ett bra land för dess folk — bra bl. a. av den anledningen att vi har friheten och möjligheten att göra det ännu bättre.

Detta tycker jag var ett mycket gott betyg för vår politik.

Med ett bättre samhälle menar jag ett i alla avseenden jämlikare samhälle. Alla partier har friheten och möjligheten att hjälpa till i jämlikhetsarbetet, t. ex. genom att stödja föreliggande budgetförslag. Därmed förbättras folkhemmet ytterligare.

Jämlikhet är den praktiska delen av arbetarrörelsens politiska ideologi. Jämlikhet nås inte bara genom radikala ord, inte heller med överbud och taktiska politiska finter utan fastmer genom våra samlade resurser, skapade av en demokratisk socialistisk politik och fördelade på solidaritetens grund. Ty det är ändå så att politisk vilja, ekonomiska möjligheter och solidaritet är receptet för ett jämlikare samhälle, ett samhälle där människan står i centrum.

Fru NILSSON (cp):

Herr talman! I denna remissdebatt har vårt lands näringsliv varit föremål för livlig debatt. Detta är helt naturligt, eftersom det produktionsresultat som vi alla gemensamt presterar ger oss utrymme för att göra de samhällsinsatser vi strävar efter.

Det som i debatten sagts om de mindre och medelstora familjeföretagens svåra situation just nu vill jag med kraft understryka. Jag förstår väl att finansministerns värsta huvudvärk — enligt hans egen utsago här i kamraren i går — när det gäller att arbeta fram den bebådade skattepropositionen förorsakas av problemet att skapa dragligare förhållanden för dessa företag.

Vi har här i landet omkring 200 000

Remissdebatt

familjeföretag utanför jordbrukssektorn, och över 90 procent av industri-företagen tillhör gruppen mindre företag. Det är alltså ytterst angeläget att regeringen med finansministern i spetsen gör erforderliga utredningar angående de näringspolitiska och samhälls-ekonomiska konsekvenserna av det förslag till skattereform som aviserats. Inte minst gäller detta kapitalbeskattningen. Om man vid utformningen av denna inte tillräckligt beaktar småföretagens svåra situation och ger dem bättre ekonomiska resurser — jag tänker då också på de hårda kreditrestriktionerna och det höga ränteläget — kommer man att allvarligt undergräva deras likviditet och rycka undan grunden för det svenska näringslivet.

Efter denna deklaration angående de mindre och medelstora familjeföretagen i allmänhet, vill jag gå över till att säga något om trädgårdsnäringen.

Den svenska trädgårdsodlingen har utvecklats till en näringsgren av väsentlig ekonomisk betydelse. Detta är värt att notera när vi i dag har besvär med valutareserven och underskottet i handelsbalansen. Åtgärder av olika slag för att förbättra förhållandena inom denna näring har vidtagits av statsmakterna. Exempel härpå är rationaliseringsstöd, konsulentverksamhet, yrkesutbildning, forskning, försöksverksamhet och upplysningsverksamhet. Trädgårdsodlarna har svarat härpå genom att skapa effektivare produktionsenheter. Dessa faktorer tillsammans gör att den svenska odlingen hävdar sig väl i jämförelse med övrig rationell trädgårdsodling i Europa.

Vi kan också glädja oss åt att konsumtionen av trädgårdsprodukter stiger oavbrutet. Det vore önskvärt om denna stigande konsumtion kunde tillgodoses genom en ökning av produktionen inom landet. Eftersom förhållandena skärpts för trädgårdsföretagen liksom för andra företag får vi emellertid bevittna att en allt större del av

konsumtionsökningen när det gäller trädgårdsprodukter tas om hand av importerade varor. Man måste alltså vidta ytterligare åtgärder, om man, för att tillfredsställa kraven på en ökad konsumtion, vill att den svenska trädgårdsodlingen skall leva kvar och utvecklas.

Det är allmänt erkänt att de svenska trädgårdsprodukterna är av högsta kvalitet och begärliga för konsumenterna. I denna situation vore det enligt min mening väl värt att satsa på att ge den svenska odlingen bättre förutsättningar att leva vidare. Vid en nyligen företagen resa i England hade jag tillfälle att diskutera med företrädare för trädgårdsodlingen där. Vid dessa samtal fick jag reda på att man från statens sida på ett helt annat sätt än här engagerar sig vid nyetablering av växthusanläggningar. Det förefaller mig som om villkoren för att erhålla förvärvs- och rationaliseringslån för närvarande är alltför snäva, och jag skulle önska att dessa kunde förbättras och att möjligheterna till nyetableringslån undersöktes. Det tror jag skulle vara utomordentligt värdefullt för nyrekryteringen till näringen. Det är många unga människor, som är intresserade av trädgårdsodlaryrket och gärna skulle vilja ägna sig åt trädgårdsodling i ett eget företag. Vad som i dag i stor utsträckning avskräcker dem är de mycket höga kostnaderna för att uppföra en ny, effektiv växthusanläggning. Vill man i dag skaffa sig en sådan anläggning är man alltså hänvisad till att köpa en gammal växthusanläggning och den vägen utnyttja de lånemöjligheter som står till buds, en föga rationell ordning enligt min mening. Jag efterlyser alltså åtgärder från statsmakternas sida på detta område.

Företag, som har en blandad produktion av jordbruks- och trädgårdsprodukter, kan i dag inte utnyttja de lånemöjligheter som finns, om inte 50 procent av produkterna tillhör trädgårdssektorn. Detta är också en tveksam och

Remissdebatt

stelbent bestämmelse, som det ur näringens synpunkt skulle vara värdefullt att få översedd och ändrad.

En ökad produktion finns det, som jag tidigare nämnde, utrymme för, men detta är under förutsättning att näringsutövarna tillförsäkras hyfsade arbets- och inkomstförhållanden.

Jag har lagt märke till att man vid diskussionerna om ett eventuellt utvidgat nordiskt ekonomiskt samarbete talar mycket om t.ex. jordbruks- och fiskefrågor men mycket litet om trädgårdsnäringen, så också i årets statsverksproposition, och detta trots att denna närings produktionsvärde är dubbelt så stort som fiskets. Jag har för min del redan i våras, då jag framställde en enkel fråga i denna sak, uttalat min oro för att trädgårdsnäringens speciella problem inte tillräckligt skulle komma att beaktas vid dessa diskussioner. Om vi skulle kunna åstadkomma ett exakt likadant system för handeln med trädgårdsprodukter i varje land inom Norden skulle jag inte hysa någon oro för den svenska trädgårdsnäringens konkurrensförmåga. Men kommer vi att få en enhetlig nordisk tullunion för denna näringsgren? Vad jag är orolig för är att den svenska trädgårdsnäringen skall ställas inför ett danskt krav om speciella preferenser, som framför allt skulle gynna detta lands trädgårdsodlare. Detta vore enligt min uppfattning orimligt, då man i Danmark — liksom för resten också i Norge och Finland — har mycket restriktiva importregleringar, som under den egna produktionssäsongen har karaktär av importförbud. Till Sverige sker däremot en så omfattande import av trädgårdsprodukter att den i hög grad har bidragit till den olyckliga reduceringen av vår valutareserv.

Mot denna bakgrund skulle det vara felaktigt att från svensk sida acceptera ett preferenssystem, som skulle sätta de svenska trädgårdsodlarna i ett ännu svårare konkurrensläge.

Jag hade i somras glädjen att höra jordbruksministern tala på Sveriges handelsträdgårdsmästareförbunds årskongress. Såväl jag som de övriga årsmötesdeltagarna uppskattade jordbruksministerns deklaration att eventuella vinster av ett utvidgat nordiskt ekonomiskt samarbete inte får nås genom att vissa näringars intressen eftersätts. Jordbruksministern kunde väl heller inte undgå att lägga märke till att de svenska trädgårdsodlarna var villiga att acceptera en nordisk tullunion med lika villkor för alla.

Läget blir dock ett helt annat och mycket mer problematiskt om man i stället för en tullunion väljer något av de preferenssystem som den nordiska ämbetsmannadelegationen presenterade i sin under sommaren framlagda rapport. Jag vet givetvis inte vilka buden har varit när ämbetsmannadelegationen har behandlat dessa frågor, men min vetskap om tongångarna bland nordiska trädgårdsodlare säger mig att man i Danmark, Norge och Finland, om förhandlingarna går i lås, kommer att tillämpa något preferenssystem som har formen av kvantitativa restriktioner.

Kommer i ett sådant läge den svenska regeringen att svika sina trädgårdsodlares rimliga begäran att samma system skall tillämpas inom Norden? Det är i så fall ett förfaringsätt som endast kan tillåtas om man på svensk sida inför ett likvärdigt preferenssystem och samtidigt ser till att vi kan få sälja trädgårdsprodukter även till Danmark, Finland och Norge, så att vi inte som nu blir utestängda genom dessa länders importförbud. Danmark säljer redan trädgårdsprodukter till Sverige för cirka 70 miljoner kronor per år, samtidigt som man genom en restriktiv importreglering hindrar oss att sälja till Danmark.

Detta är enligt min mening en dålig form av nordiskt ekonomiskt samarbete. Det av ämbetsmannakommittén

Remissdebatt

framlagda förslaget till preferenssystem kan dock tyvärr medföra att det ekonomiska samarbetet på detta område kommer att inledas på ett sådant sätt, att man både konserverar och tillskapar olikheter som är till nackdel för den svenska trädgårdsodlingen. Ingen skulle vara mer tacksam än jag om dessa mina farhågor vore ogrundade. Både jag och andra inom trädgårdsnäringsen verksamma skulle också bli glada den dag jordbruksministern kunde ge oss en verkligt lugnande försäkran.

Så, herr talman, vill jag anföra några synpunkter på statsverkspropositionens bilaga 10, D 5, Bidrag till vissa föräldraorganisationer, och i det sammanhanget beröra det viktiga ämnet samarbete hem-skola.

Skolan är under en följd av år den uppväxande generationens arbetsplats. Oberoende av formerna i skolsituationen verkar samarbetet mellan individer och grupper i och kring skolan stimulerande på tillväxten och fördjupande på samhörighetskänslan.

Ett skolsamhälle som eftersträvar ökad samhörighet måste stimuleras till nära kontakter mellan enskilda och grupper. Föräldrarna är den vuxengrupp som bör ha möjlighet att först uppleva vad de unga bär inom sig och vad den nya ungdomskulturen innehåller. En fördjupad och öppen dialog, där elevernas föräldrar deltar, bör också ge skolan ökade möjligheter att följa förändringarna i dagens arbets- och kulturliv.

För att föräldrarna skall kunna fullgöra sin roll i samarbetet måste de få kunskap om dagens skolsamhälle genom utbildning och fortbildning — det är lika självklart för dem som för andra berörda. Av särskilt stor vikt är att den stora gruppen föräldrar med passiv inställning intresseras och stimuleras att engagera sig i det samarbete inom skolans värld som är en nödvändighet under barnens uppväxtår.

Såväl en svensk som en amerikansk

undersökning bland fjortonåringar visar att mer än 50 procent anser att föräldrarna är den grupp i deras omgivning som betyder mest. Bristande intresse och förståelse från föräldrarnas sida kan lätt blockera ett barns möjlighet att fungera framgångsrikt i skolmiljön.

Hem- och skolarörelsens uppgift är att söka medverka till att förverkliga dessa intentioner. De enskilda hemmen inom klassens ram är hem- och skolarörelsens viktigaste enhet. Klassombuden och huvudklassombuden är därför den primära målgruppen i den funktionärsutbildning som Riksförbundet Hem och Skola bedriver. Klassombudens främsta uppgift är studieledarens, att inom klassens föräldragrupp tillsammans med lärare, elever och övriga inom skolan sysselsatta personer leda samtal och studier kring gemensamma aktuella frågor. Den av naturliga skäl relativt snabba omsättningen av funktionärer fordrar kontinuerlig och planmässig utbildningsverksamhet inom föreningarna. Antalet föreningsfunktionärer inom riksförbundet är 1 165 ordförande, sekreterare och kassörer i lika många Hem- och Skola-föreningar, 1 165 huvudklassombud och 30 000 klassombud.

Dessa utför sina uppgifter helt utan ekonomisk ersättning. Antalet funktionärer är alltså av sådan storleksordning, att funktionärsutbildningen för att få avsedd effekt måste decentraliseras.

Förbundets regionala organ — de 25 Hem och Skola-distrikten — samordnar utbildningsverksamheten och erbjuder genom konferenser, ofta i samarbete med länsskolnämnderna och bildningsförbunden, regional utbildning av funktionärer inom föreningarna. De direkta ömsesidiga kontakterna mellan Hem- och Skola-föreningarna och förbunds-kansliet är av idégivande och servicebetonad karaktär.

Förbundets organ, tidskriften Barn i hem-skola-samhälle, utgör ett viktigt

Remissdebatt

instrument i informationshänseende. Den läses också av många ledamöter i skolstyrelser och barnavårdsnämnder, av lärare och andra intresserade yrkesgrupper. Förlagsverksamheten inom förbundet med specialinriktat material är i dag en förutsättning för Hem- och Skola-föreningarnas aktiviteter.

Efterfrågan på ändamålsenliga hjälpmedel ökar. Nyheter av organisatorisk, pedagogisk och metodisk art föreligger eller är att vänta på nära nog alla nivåer i skolsamhället.

Behovet av upplysning om de ändrade skolförhållandena torde under budgetåret 1970/71 vara större än under något tidigare år. Förbundets Hem- och Skola-föreningar ingår bland de viktigaste medarbetarna vid skolans marknadsföring av denna omfattande information. Effekten av skolans hälsovårdande insatser är beroende av kunskap och förståelse från inte minst föräldrarnas sida. Speciell uppmärksamhet kräver härvid alkohol-, narkotika- och rökvanorna bland eleverna.

De handikappade elevernas situation uppmärksammas av förbundet. Sålunda ägnades 1968 års höstkonferens helt åt detta ämne. Antalet barn och ungdomar som med sina föräldrar invandrar och välkomnas i den svenska skolan ökar snabbt. Vid deras anpassning i sin nya tillvaro erbjuder Hem- och Skolärörelsen många naturliga kanaler.

Trafikfostran som en gemensam uppgift ger goda utgångspunkter för ömsesidiga kontakter hem-skola.

Hem- och Skola-föreningarnas intresse omspannar givetvis hela skolans verksamhet. Jag har med dessa exempel velat visa arbetsfältets spännvidd.

Hem- och Skolärörelsen i landet kan i år se tillbaka på ett 25-årigt arbete, där samarbete varit den bärande idén. Uppbyggnaden har ägt rum utan hjälp av statsbidrag. Föräldrarnas medlemsavgift har formen av frivilligt bidrag. Dagens 1 165 föreningar omfattar alla hem för nära 700 000 elever och sko-

lornas samtliga befattningshavare. Den positiva utvecklingen under senare år — över 100 nytillkomna föreningar årligen — har varit möjlig främst genom enskilda föräldrars och skollärares engagemang. De många frivilliga arbetsinsatserna inom förbundets olika organisationsled utgör Hem- och Skolärörelsens största tillgång.

Primärkommunernas och landstingens under de senaste åren allt oftare förekommande stöd utgör stimulerande tecken på den vikt de lokala och regionala myndigheterna fäster vid verksamheten. Tillerkännandet av statsbidrag till förbundet har också inom rörelsen uppfattats som ett officiellt erkännande av dess roll i skolans värld. Alltfort svarar dock föräldrarna själva för huvudparten av det ekonomiska underlaget för verksamheten.

Den aktiva och opinionsbildande föräldragruppen — cirka 30 procent av det totala antalet föräldrar till barn i skolan — ställer under verksamhetsåret 1969/70 genom medlemsavgifter, prenumerationsavgifter och inköp av förlagsmateriel sammanlagt 411 000 kr. — varav 275 000 kr. är medlemsavgifter — till förfogande för förbundets verksamhet. Statsbidrag utgår samma år med 100 000 kr.

Skolöverstyrelsen har i årets petita uttalat sin stora och oreserverade uppskattning av förbundets verksamhet och föreslagit en höjning av statsbidraget till Riksförbundet Hem och Skola. Alla av skolans verksamhet berörda parter betonar i dag det absolut nödvändiga samarbetet mellan hem och skola. Det är därför min förhoppning, att riksdagen vid behandlingen av denna punkt i statsverkspropositionen kommer att visa en mera positiv inställning till Riksförbundet Hem och Skolas ekonomiska förhållanden än utbildningsministern har gjort.

Förslag i ärendet kommer att framläggas, som kommer att möjliggöra detta.

Remissdebatt

Herr WESTBERG i Ljusdal (fp):

Herr talman! Remissdebatten spänner ju över mycket stora fält, och många frågor av intresse har tagits upp till behandling. Självfallet finns det anledning att beröra många av de sektorer som avses i statsverkspropositionen, men jag skall inte göra det. Jag skall fatta mig så kort som möjligt. Jag kan beträffande lokaliseringspolitiken och vägpolitiken instämma i vad herr Jönsson i Ingemarsgården tidigare hade att anföra, dock med tillämpning på mitt eget län.

Vad jag först ville säga något om gäller vuxenutbildningen. Jag delar utbildningsministerns uppfattning, redovisad i statsverkspropositionen, att en av de viktigaste jämlikhetsfrågorna i dag gäller vuxenutbildningen. Jag beklagar att det tagit så lång tid innan regeringen kommit fram till den uppfattningen, men jag hälsar med verklig tillfredsställelse att stödet till denna utbildning i årets statsverksproposition prioriterats och att detta framför allt gäller åtgärder som gynnar dem som har kort grundutbildning.

Då de aktuella förslagen på vuxenutbildningsområdet kommer att framläggas i en särskild proposition senare i vår, skall jag för dagen inte säga mycket mer i denna fråga. Men redan nu vill jag än en gång framhålla behovet av en mera fullständig genomgång av hela vuxenutbildningsfältet i fråga om behov, tillgång och efterfrågan. En kartläggning av hela detta fält har varit ett önskemål från vår sida under många år, och jag har mycket svårt att förstå regeringspartiets kallsinnighet inför det kravet.

En viktig detalj vad beträffar förutsättningarna för att delta i vuxenutbildningen är möjligheterna att få tjänstledighet för vuxenstudier och de ekonomiska villkoren vid en sådan tjänstledighet. De frågorna måste ägnas stor uppmärksamhet, men även till detta får vi återkomma senare.

Efter denna mera parentetiska inledning vill jag övergå till mitt egentliga ärende. Det gäller inte utbildningens organisatoriska sida utan dess insida. Vad är det vi vill meddela de unga? Med vilka idéer och föreställningar vill vi rusta dem inför en värld som av så många upplevs som steril och människofientlig? Vi vill ju ge dem ett mänskligare samhälle, ett som är bättre att leva i, trivsammare och varmare. Då är det först och främst viktigt att veta, att ungdomarna själva verkligen frågar efter sådana ting. Den nyligen företagna enkäten bland 2 000 15-åringar visar med all tydlighet att ungdomens problem just är av existentiell art. De rör sig om så väsentliga saker som rasfrågor, sexualitet, kärlek, lidande, människovärde, meningen med livet, frihet, ansvar, ensamhet och gemenskap. Av inga ställs livsfrågorna så allvarligt som av tonåringar.

Men vilka svar ger vi dem? I grundskolans nya läroplan har man nyligen strukit ordet fostran som ersatts med personlighetsutveckling. Vad är avsikten med denna ändring och vem har beslutat den? Hur ser utbildningsministern på den frågan? Alla människor har ju ingalunda plötsligt kommit överens om att inte utöva någon påverkan på de unga, och då måste också skolan sluta. Inte heller har den psykologiska vetenskapen plötsligt upptäckt att en människa utvecklas bäst i ett tomrum där inga andra påverkar henne. Tvärtom, den nya socialpsykologin är full med sådana uttryck som »det sociala fältet», där människan ibland framställs som bara en knutpunkt för olika inflytanden. Dessa inflytanden, som lika gärna kunde kallas fostran, utövas sannerligen flitigt på alla håll. De som till för kort tid sedan styrde SECO, de som spelar pjäser i skolorna, de som gör barn- och ungdomsprogram i TV, de som skriver böcker för ungdom, de undandrar sig sannerligen inte sin plikt att påverka och fostra ungdomen

Remissdebatt

i den riktning som de anser vara den rätta. Skulle då skolan vara den enda institutionen som inte får eller bör påverka, och är detta anledningen till att man har strukit begreppet fostran i läroplanen? Vad säger utbildningsministern?

Känner vi vårt ansvar för de unga kan det aldrig bli likgiltigt för oss vilken livsåskådning och vilka normer som de unga väljer. Och så såg vi det inte heller när vi fattade beslutet om grundskolan. Visserligen konstaterade vi den gången att samhället är pluralistiskt. Skilda uppfattningar i livsåskådningsfrågor gör sig gällande och gamla normsystem som många människor alltjämt anser giltiga har av andra ersatts med nya, som framhölls i särskilda utskottets utlåtande. Men vi slog också fast att det ändock finns ett gemensamt minimum, nämligen humanitetens och demokratins ideal, som skulle utgöra den grund på vilken skolans fostrare i första hand skulle bygga. Objektiviteten får därför aldrig drivas in absurdum. Det finns vissa normer som alla bör respektera och följa, och de normerna måste klart formuleras och klart utsägas samt ingå i den fostran som vi är skyldiga att ge de unga. Att humanitetens och demokratins ideal har sina starkaste källsprång i kristendomen är det för mig naturligt att konstatera.

Men vårt ansvar för de unga gäller inte endast skolan och den fostran som där ges. Vi får inte glömma att skolans möjligheter att påverka de ungas attityder och beteenden är beroende av den inställning som samhället i övrigt intar eller fritt låter komma till uttryck. Det av samhället accepterade opinionstrycket beträffande t. ex. användning av tobak och alkohol utsätter de unga för enormt svåra kraftprov. Vi har sett detta inte minst när det gäller reklamen för och försäljningen av mellanöl. De är väl ingen som vill påstå att jag gör mig skyldig

till en felbedömning, om jag hävdar att en alltför stor del av våra unga inte klarat det kraftprovet. Och det förvånar mig inte alls. Det är inte i första hand de ungas fel när vi i dag har anledning konstatera att mellanölet har blivit en riksolycka. Det är de människor som bär ansvaret för frisläppandet av mellanölsfloden och de många som profiterar på användningen av de gifter som här måste ta på sig det största ansvaret. Eller som chefen för skolöverstyrelsen uttrycker det: »Alkohol- och narkotikamissbruket bland ungdomen är inte i första hand ett ungdomsproblem utan en följd av de vuxnas förräderi.» Vi kan inte bara blunda och vandra vidare. Vi måste handla, göra något för att minska trycket och minska alkoholskadorna, som håller på att växa oss över huvudet. Skolöverstyrelsens förre och nuvarande chefs varningsrop borde få oss alla att vakna.

I likhet med vad jag gjorde under en debatt i höstas vill jag vädja till finansministern att han antingen genom alkoholpolitiska utredningen eller på annat sätt, tar initiativ i syfte att söka rätta till det misstag som frisläppandet av mellanölet på det sätt som skedde innebar. Jag skulle gärna vilja veta om finansministern har ändrat ståndpunkt i den frågan sedan vi senast diskuterade den. Det finns för övrigt anledning att påskynda alkoholpolitiska utredningens arbete genom att ställa alla behövliga resurser till dess förfogande. Men det gäller också att försöka öka mottrycket genom bl. a. ökad upplysningsverksamhet. Den saken får jag emellertid återkomma till motionsvägen.

Vi har alla ett ansvar för den allmänna samhällsattityden, men utan tvivel spelar massmedia där en oerhört stor roll. Utan att förringa allt det värdefulla som exempelvis genom TV och radio går ut över landet vill jag säga att vi mera måste uppmärksamma den

Remissdebatt

negativa påverkan av samhällsattityder och förhållningssätt som dessa massmedia utövar. Jag har vid flera tillfällen tagit upp de enligt min mening skadliga våldsfilmerna i TV och bl. a. begärt ökad forskning kring frågorna om filmens påverkan. I en motion från vårt håll till årets riksdag kommer vi att begära ökad massmediaforskning för detta och liknande ändamål. Säkertligen skulle Sveriges Radio-TV också kunna påverka opinionsläget när det gäller gifterna genom en stramare hållning till tobak och alkohol i sina program och genom vidgad upplysningsverksamhet om gifternas skadeverksamhet. Kampanjen mot narkotika visar att detta är möjligt. Massmedia, särskilt TV, har en oerhörd genomslagskraft, och de människor som bestämmer programutbudet måste besinna det ansvar som åvilar dem.

Men självfallet kan ingen av oss frigöra sig från det personliga ansvar vi har för utvecklingen genom att lasta över det på vissa institutioner och grupper i samhället. Vi har alla vårt personliga ansvar för utvecklingen både här hemma och ute i världen. Genom t. ex. våra insatser i u-hjälpsarbetet kan vi bidra till att öka förståelsen och känslan av gemenskap folken emellan. Men ansvaret gäller i första hand vår vardagsmiljö. Överallt och i alla sammanhang måste omsorgen om medmänniskan komma till uttryck. Därför är det också angeläget att i arbetslivet fråga efter människornas trivsel, harmoni och hälsa och inte enbart efter produktionsresultat. Det är med verklig

tillfredsställelse jag konstaterar att regeringen är beredd att satsa mer på arbetarskydd och att utreda frågan om ökad trygghet i anställningen — krav som sedan länge framförts från vårt håll.

Vill vi arbeta för ett mänskligare samhälle måste vi ha sociala mål för utvecklingen. Tekniken får aldrig bli ett självändamål utan den måste användas till tjänst för människan.

Genom att förbättra de enskilda människornas möjligheter att påverka besluten i arbetslivet liksom i de politiska församlingarna kan samhällsutvecklingen formas i samklang med människors önskemål och förhoppningar.

Herr talman! Låt mig avslutningsvis citera några ord av Gunnar Helén, som har sagt följande: »Att fördjupa demokratin genom att sprida inflytande till de många och motverka att makt samlas på några få händer framstår som en av de mest betydelsefulla förutsättningarna för ett samhälle, där varje människa kan känna sig hemma, ett samhälle präglad av en liberal respekt för människors lika värde.»

På förslag av herr förste vice talmanen beslöt kammaren att uppskjuta den fortsatta överläggningen till kl. 19.30, då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 17.05.

In fidem
Sune K. Johansson

Torsdagen den 22 januari

Kl. 19.30

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr andre vice talmannen.

§ 1

Remissdebatt (forts.)

Herr andre vice talmannen meddelade, att överläggningen rörande Kungl. Maj:ts propositioner nr 1, angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1970/71, och nr 2, angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1969/70, nu komme att fortsättas; och lämnades därvid enligt förut gjord anteckning ordet till

Herr ÖSTRAND (s), som yttrade:

Herr talman! Jag förstår mycket väl dem som säger att det är stimulerande att hålla ett anförande från talarstolen inför en fullsatt kammare. Men jag skall i alla fall med några ord beröra två områden av samhällssektorn, nämligen bostäder och arbetsmarknad.

Bostadspolitiken har, såvitt jag förstår, under hela 1960-talet varit ett mycket kärt debattämne i denna kammare. Fram till 1966 kretsade debatten främst kring storleken av det årliga bostadsbyggandet, mest på grund av den markanta överefterfrågan vi hade på moderna bostäder i praktiskt taget hela landet. Orsakerna till denna överefterfrågan var givetvis flera. En av orsakerna har varit den urbanisering som ägt rum under 1960-talet med en mycket stark inflyttning till tätorterna. Det har inte bara varit fråga om en omflyttning inom regionerna, utan ännu

mer markant är måhända den befolkningsomflyttning som skett mellan olika landsändar och då med en stark dragning till de södra och mellersta delarna av landet.

Urbaniseringen beror givetvis också i stor utsträckning på den mycket snabba strukturomvandling som näringslivet och hela samhället genomgått under det decennium som nyss nått sitt slut. Jag är övertygad om att denna trend kommer att fortsätta i samma eller ökad takt även under 1970-talet. Alla prognoser tyder på detta. Samhället har ju också med olika medel sökt underlätta och styra denna utveckling på ett ur samhällets synvinkel riktigt sätt, så att inte enbart företagsekonomiska utan även samhällsekonomiska aspekter har fått vara avgörande. Vi får i detta sammanhang inte glömma bort att det är enskilda människor som drabbas och som många gånger starkt reagerat mot den utveckling som skett.

Hittills har väl arbetsmarknads- och lokaliseringpolitiken varit de främsta hjälpmedel som vi haft till vårt förfogande i detta avseende. Nu har det tyvärr visat sig att främst lokaliseringpolitiken i sin nuvarande utformning inte räckt till för en balanserad utveckling. Det är därför man nu med spänd förväntan ser fram mot den proposition som inrikesministern aviserat längre fram i vår om lokaliseringspolitikens fortsatta utformning. Även om lokaliseringsutredningens delbetänkande hade kunnat innehålla förslag till radikala ingrepp innehåller det i alla fall en del synpunkter som kan vara värda att beakta. Men jag är samtidigt övertygad om att den nya propositionen kommer att innehålla förslag till regler

Remissdebatt

som på ett helt annat sätt än tidigare ger samhället möjligheter att styra processen. Vi kommer nämligen inte att klara av detta enbart genom frivillig samverkan och generösa bidragsregler, utan samhället måste också ha ett effektivt styrinstrument till sitt förfogande. Det får inte bli så att det enskilda näringslivet för snöd ekonomisk vinnings skull bestämmer utvecklingen, utan det är människorna som genom sina i demokratisk ordning valda ombud som i alla avseenden skall ha det avgörande inflytandet på samhällsutvecklingen. Och då menar jag en utveckling som fostrar harmoniska människor i boendevänliga miljöer.

En av våra främsta uppgifter inför 1970-talet blir mot denna bakgrund att med en riktigt utformad lokaliseringspolitik i kombination med en väl avvägd regionalpolitik först och främst begränsa den explosionsartade utvecklingen framför allt i storstadsregionerna till förmån för en mera balanserad utveckling i hela landet. Och när jag säger »hela landet» inbegriper jag givetvis Norrland, som i ganska stor utsträckning även måste prioriteras.

Den enskilda människan kommer under 1970-talet att ställa större krav på samhället än någonsin tidigare. Kraven kommer bl. a. att gå ut på att genom samhällets medverkan skapa regioner med ett väl utvecklat näringsliv som ger valmöjligheter och där man samtidigt har en väl utvecklad samhällsservice på de flesta områden. Men det skall vara regioner av den typ och storleksordning där harmonin och trivseln blir de naturliga inslagen. Även i det här avseendet är jag övertygad om att socialdemokratin får bilda stöttrupp.

Låt mig återgå till utvecklingen inom bostadssektorn under 1960-talet. Jag nämnde i min inledning att debatten i stort gällt bostadsbyggandets omfattning, där en annan bidragande orsak till den överefterfrågan som rätt och som fortfarande råder till viss del får

förklaras av socialdemokratins sociala målsättning, nämligen att med bostads-sociala åtgärder göra det möjligt för alla människor att kunna efterfråga en modern bostad.

Vi har för närvarande ett bostadsbyggande av en omfattning som är unik vid en internationell jämförelse. Samtidigt måste man göra klart för sig att ett bostadsbyggande av den här omfattningen inte hade kunnat ske om vi inte vidtagit en rad åtgärder, som givit kommunerna möjligheter till långsiktig planering. Jag kan nämna några, nämligen den kommunala förköpsrätten, tomrättslånen, marklånefonden. I det här sammanhanget kan man väl också säga att flera av de åtgärder som vidtagits i detta avseende skett delvis under hårt borgerligt motstånd.

Med den målsättning som socialdemokratin slagit fast, en miljon lägenheter på tio år, kommer debatten i fortsättningen att kretsa inte så mycket kring omfattningen utan desto mer om miljön och kostnadsutvecklingen. Mellan åren 1966 och 1968 hade vi ingen tendens till stegring av byggnadskostnaderna, snarare tvärtom. Däremot får man befara att den här trenden kommer att brytas under 1969 mest på grund av den markanta stegringen av materialpriserna. Det här är enligt min mening — den delas av många — ett område där det inte råder någon eller mycket ringa konkurrens. Är det meningen att man från näringslivets sida skall utnyttja en högkonjunktur genom att ta ut oskäligen vinster på byggmaterial, finns det all anledning för samhället till skärpt uppmärksamhet och även att vidtaga kraftfulla åtgärder för att tillrättalägga en sådan här utveckling.

Ett rationellt byggande, som är en av grundförutsättningarna för att hålla kostnadsutvecklingen under kontroll, är i mångt och mycket en planeringsfråga från statsmakternas, kommunernas, byggherrarnas och entreprenörernas si-

Remissdebatt

da. Successivt har också riksdagen såsom jag tidigare nämnt skapat möjligheter för kommunerna att förbättra planeringsberedskapen. Ytterligare ett värdefullt initiativ i det här avseendet tog 1969 års värriksdag när vi beslöt om vissa ändringar i den s. k. bostadsbyggnadsplanen.

Tidigare har ju riksdagen fastställt en bostadsbyggnadsplan för löpande kalenderår och de närmast följande två kalenderåren. Den plan som fastställdes 1969 omfattar löpande kalenderår och närmast följande fyra kalenderår. För de första två åren gäller planen bostadsbyggandet i hela landet. För de följande tre åren skulle fördelningen ske på orter och regioner med ett expansivt näringsliv och en positiv befolkningsutveckling. Syftet med en övergång till fleråriga besked i form av ett garanterat program var givetvis ytterligare ett led i att främja en långsiktig planering av bostadsbyggandet.

Nu kan man konstatera att bostadsstyrelsen i sin fördelning av det garanterade programmet för åren 1971—1973 kommit fram till att det endast är 48 orter och regioner som uppfyller de här angivna fordringarna. Detta innebär att samtidigt som planeringsberedskapen ytterligare förbättras i dessa regioner blir det en klar försämring i förhållande till tidigare i många orter och regioner, där det under överskådlig framtid föreligger behov av ett kontinuerligt byggande. I takt med att kommunreformen genomföres skapas i många fall kommunala enheter av en helt annan storleksordning än för närvarande. Då öppnas också möjligheter att på ett helt annat sätt än vad som tidigare var fallet i kommunblocken samordna och på så sätt skapa underlag för långsiktigare planering.

De möjligheter till kostnadspressande åtgärder som fleråriga besked ger får givetvis inte begränsas till att gälla enbart de orter, som bostadsstyrelsen har stannat för, utan bör även omfatta orter

där ett konkret planerat och godtagbart program visar att behov av ett kontinuerligt byggande föreligger. Man behöver fördenskull inte sträcka ut planeringsperioden till fem år i denna typ av kommuner, utan det räcker helt säkert med tre år. För att tillgodose detta behov krävs det endast en måttlig ökning av det garanterade programmet för det tredje året. Målsättningen måste naturligtvis vara att ge alla kommuner, där behov av ett kontinuerligt byggande föreligger, möjlighet till en långsiktig planering. Detta har även stor betydelse när det gäller att så långt det går eliminera säsongarbetslösheten bland byggnadsarbetarna, vilket är mycket besvärligare i de regioner som jag nu har i tankarna än på andra håll.

Herr talman! Mycket har gjorts för att främja ett rationellt byggande, och jag har i mitt anförande endast berört några områden. Ännu återstår dock viktiga komplement. Jag tänker närmast på önskemålet om en förenklad expropriationslagstiftning och en modern byggnadslagstiftning, anpassad till ett föränderligt samhälle. Därför, herr talman, vill jag avslutningsvis uttrycka min förhoppning om att propositionen om en förenklad expropriationslagstiftning snart läggs på kammarens bord samt att bygglagutredningen så långt möjligt forcerar sitt arbete.

Härefter anförde:

Herr JOHANSSON i Växjö (cp):

Herr talman! Miljö- och naturvård har utan tvivel blivit ett ämnesområde inom svensk samhällsdebatt som populärt uttryckt är »inne». Detta är enbart gäldjande. Att människorna i allmänhet uppfattar värdet av en god arbetsmiljö, hemmiljö o. s. v. bör ju vara ganska naturligt, liksom att de bl. a. för sin rekreation vill kunna uppsöka ett stycke svensk natur. Men att intresset för dessa frågor just under de senaste åren har blivit mera markant än tidi-

Remissdebatt

gare för också tankarna till det gamla talesättet att »hälsan tiger still». Den tid är nämligen inte så värst avlägsen då vi hade god tillgång på ren luft och rent vatten, då stressen i arbetslivet inte var så påtaglig och då vårt kulturlandskap fanns bevarat i stor utsträckning. Då tänkte vi inte så mycket på dessa värden.

Nu känner vi emellertid att det är något som börjar gå oss förlorat. Då vaknar vi upp. Vi borde ha vaknat upp tidigare, men jag är optimistisk nog att påstå att vi inte är för sent ute. Med god vilja bör vi kunna återställa mycket som till synes har gått till spillo. Den goda viljan har också visat sig finnas.

Att vi inom miljövärden har mycket att lära och mycket att göra är fullt klart. Vi gör oss väl skyldiga till en viss begreppsförvirring och sammanblandning när vi uttalar oss om miljövärden, och någon strikt uppdelning finns inte för den delen. Man brukar schematiskt dela in miljöbegreppen i fysisk och social miljö. Den fysiska miljön är kanske mera påtaglig för oss. En dålig sådan miljö finner vi där förorenade vattendrag, förorenad luft och bullerstörningar är för handen. Till den sociala miljön för vi stressfaktorer i arbetslivet och i relationerna mellan människorna och mellan människorna och företeelser som skapats av människorna.

Ofta har dock den fysiska och den sociala miljön samröre med varandra. Låt mig ta ett exempel. Intill ett bostadsområde förläggs en nedsmutsande och otrivselskapande industri. Då vållas, som det heter i hälsovårdsstadgan, sanitär olägenhet. Ett ingrepp görs i den fysiska miljön och samtidigt försämras den sociala miljön. Irritation uppstår och relationerna människorna emellan blir störda. Den oro som i dag råder på arbetsmarknaden beror väl bl. a. på bristen på god arbetsmiljö.

Den 1 juli 1969 trädde den s. k. miljöskyddslagen i kraft. Det är att hälsa

med tillfredsställelse att vi har fått denna lag, vars huvudsakliga syfte är att förebygga olika störningar så långt detta är ekonomiskt och tekniskt möjligt. Vad man kan beklaga är att denna lag ingriper enbart vid miljöskador från fast egendom, medan däremot rörliga föroreningskällor såsom buller från motorfordonstrafiken, flyget osv. inte är angripbara med denna lag.

De statliga stimulansåtgärderna för att skapa en bättre yttre miljö sker bl. a. i form av bidrag till kommunala avloppsreningsverk och till vatten- och luftvårdande åtgärder inom industrin. Detta är fullt i enlighet med var folk i allmänhet anser att insatserna skall göras. Storleken av anslagen till kommunala reningsverk är baserad på den reningsgrad som anläggningen får. Detta är enligt min mening riktigt; kommunerna skall stimuleras till att anskaffa så effektiva reningsverk som möjligt. Men det skulle ha varit önskvärt att bidraget till denna verksamhet varit större än vad som föreslås i statsverkspropositionen i år.

Beträffande bidragen till industrins miljöskyddande verksamhet läser jag i statsverkspropositionen att jordbruksministern med ett anslag på 50 miljoner kronor vill fortsätta upprustningen av industrins vatten- och luftvårdande investeringar. Med industrins egen insats av kapital plus vad staten ger skall man under en femårsperiod komma upp i en miljard kronor för denna angelägna investering. Det behövs mer än väl. Att samhället skall hjälpa till med att återställa vad vi tidigare har försummat är självklart. Svensk industri har dessutom så många andra problem att brottas med — t. ex. konkurrens med utlandet — att man inte kan fordra att den själv skall bära hela bördan för miljövärden. Den får naturligtvis dra sitt strå till stacken, och med det nämnda anslaget blir statens insats 25 procent av den totala investeringen och resten skall företagen svara för.

Remissdebatt

I början av mitt anförande uttryckte jag mig ganska optimistiskt om förut-sättningarna för att få till stånd en bättre tingens ordning i fråga om detta stora problemkomplex. Jag gör det av två orsaker: dels förstår folk faran och inser nödvändigheten av att åtgärder vidtas, dels inger dagens teknik i fråga om konstruktion av reningsverk hopp om godtagbar rening. Man kan med all rätt påstå att det är det moderna samhället som har givit upphov till miljöförstöringen, men modern teknik kan hjälpa oss att återställa åtskilligt av vad som gått förlorat.

Så vill jag gå in på ett närbesläktat område, naturvården. 1970 skall gå till historien som det verkliga naturvårdsåret. Olika arrangemang kommer att gå av stapeln under året, dels för att snygga upp i naturen bl. a. utmed våra landsvägar, dels för att inpränta naturvett hos vårt folk. Kampanjen är välkommen. Kommuner och organisationer får verkligen ligga i selen för att förverkliga mångas intentioner — ett mer städat svenskt landskap. Jag vill bara önska lycka till. Med rätta kan man påstå att svensken allteftersom befolkningskoncentrationen till tätorterna fortskrider får ett allt större behov av vistelse i skog och mark under fritiden. Människorna finner här avkoppling och rekreation. Att fritt få ströva omkring i vårt fagra svenska landskap är värt att uppskattas och det görs också av flertalet människor. Allemansrätten ger oss en frihet som är enastående i hela världen. Vi får plocka bär och svamp, vi kan ta ett bad från en strand, vi kan plocka blommor — i varje fall vissa arter — ja, vi är lyckligt lottade att vi har dessa rättigheter.

Tyvärr finns det också många människor som under vistelsen i naturen lever efter den principen att de inte heller har några skyldigheter. Man kan se detta på vandaliseringen — på nedtrampade fält, övergivna fågelägg, sargade djur, sönderbrutna träd, krossade

flaskor och mycket annat som vållas på grund av oansvarighet, obetänksamhet och okunnighet. Det är människor i alla åldrar, inte minst vuxna, som åstadkommer detta. Det är tydligen svårt att leva efter den lag som säger att man skall respektera gästfriheten.

Jag ser med viss oro på utvecklingen när det gäller vår fågelfauna. Vi har fridlyst arter för att de inte skall decimeras i alltför hög grad så att de kanske om någon generation rent av kan vara helt försvunna ur vår fauna. Bland annat våra rovfåglar är sålunda fridlysta, och det är bra. Men trots detta finns det människor som handlar mycket omdömeslöst; polisen har t. ex. i frysboxar hittat rovfåglar som varit på väg till en konservator. Handlar folk på det sättet har vi snart inga rovfåglar kvar. Vi har infört en större restriktivitet när det gäller användningen av kvicksilverpreparat och detta har till resultat givit en viss ökning av beståndet av dessa fåglar. Men om folk i rent kommersiellt syfte betar sig på det sätt jag nämnt, kommer det att gå illa med beståndet.

Den hävdvunna allemansrätten vill vi behålla; den är en oersättlig tillgång för vårt folk. Men vi bör då samtidigt ikläda oss förpliktelsen att varsamt handskas med denna gåva. Naturvårdsåret 1970 kan åstadkomma mycket i det hänseendet.

Vi läser med intresse i statsverkspropositionen om det inventeringsarbete, som pågår och som i många län redan är slutfört, beträffande önskemål om naturreservat eller annan form av skydd för vissa områden inom det svenska landskapet till glädje för vår generation men även för dem som kommer efter oss. Fullföljandet av detta arbete, d. v. s. statens inköp av vissa områden för naturreservat, kommer att kosta mycket pengar. Nu är det ju inte meningen att alla dessa inventeringsobjekt skall realiseras i form av naturreservat. Det finns olika grader av

Remissdebatt

skydd, och det betyder att även kostnaderna för inlösen av olika objekt varierar. Men skall man tillgodose de olika länens behov av naturvårdsobjekt, kommer det ändå under de närmaste åren att krävas avsevärda belopp.

Naturvårdsverket framhåller bl. a. att en areal av 106 000 hektar var den 1 juli 1969 belagd med förbud enligt 11 § naturvårdslagen. Jordbruksministern har i år varit generös när det gäller anslaget till ersättning för bildande av naturreservat m. m. Men jag är övertygad om att han får ta än djupare tag i kassakistan till ett annat år om förhoppningarna ute i länen skall kunna infrias. Det har på visst håll framkommit propåer om att den mark, som bör bli naturreservat eller som på annat sätt bör skyddas, skall överlämnas gratis till det allmänna; en konfiskering skulle alltså ske. Jag reagerar mot ett sådant resonemang. En skälig ersättning för denna mark bör vara riktmärket.

Vi har på senare år börjat tala om att vi behöver vårda landskapsbilden. På grund av den snabbt pågående strukturrationaliseringen inom jordbruket har landskapsbilden förändrats; ja, det sägs att landskapet håller på att buskas igen. Den landskapsvård som gratis utförts av de svenska bönderna kommer staten i fortsättningen att få ge ut dryga pengar för att klara av. Helt kan man aldrig bemästra denna uppgift, och det är heller inte att begära. Jag beklagar att den tidigare jordbruksministern aldrig ville koppla samman jordbruksdrift och landskapsvård. Vad den nuvarande chefen för jordbruksdepartementet anser är något oklart. Här i kammaren har han vid något tillfälle, om jag minns rätt, förfäktat en uppfattning som i viss mån överensstämmer med statsrådet Homqvists. Jag hoppas ändå att statsrådet Bengtsson skall se litet mer realistiskt än sin företrädare på detta problem. Den förhoppningen har jag fått bl. a. av hans skrivning i

4 — Riksdagsdebatterna 1970. Andra kammaren. Nr 3

statsverkspropositionen, där han säger sig avvakta naturvårdsverkets äskande av ett anslag till landskapsvårdande åtgärder. Han vill vänta på resultatet från den arbetsgrupp inom verket som har att se över dessa frågor. Vi kanske kan hoppas att man genom detta arbete skall komma fram till en lösning som innebär att det på vissa håll kan bedrivas någon form av jordbruk — kanske ett extensivt sådant — som samtidigt innebär ett skydd av landskapsbilden.

Jag tror det skulle bli en billig och effektiv lösning. Det skulle också vara av värde — inte minst för bevarande av landskapsbilden — om den lust till jordbruksnedläggelser som man har på sina håll något mattades. Det måste också till insatser av annat slag för att bibehålla det öppna landskapet — det vill jag gärna medge. Sådana görs också i dag, t. ex. genom arbetsmarknadsstyrelsens försorg bl. a. i form av beredskapsarbeten.

Herr talman! Till sist: Låt oss alla hjälpas åt att göra 1970-talet till miljöförbättringens och naturvårdens årtionde både här i landet och i världen i övrigt.

Fru FRÄNKEL (fp):

Herr talman! Vi lever i ett utbildningssamhälle, där vi utbildar oss för de uppgifter vi ställs inför i livet. Men för en av dessa uppgifter, en av de svåraste, den nämligen att vara förälder, utbildas vi inte. För en sådan utbildning har regeringspartiet visat en alldeles otrolig brist på intresse. År efter år har oppositionen motionerat om föräldrarutbildningen. Herr Ekström sade i dag på förmiddagen att det är svårt med mittenpolitik. Jag för min del finner, att det är svårt att få respons för vår politik, även om våra idéer är vettiga.

Senast vi motionerade i denna fråga var 1969. Man avfärdade då våra motioner genom att hänvisa till SÖ:s remissvar, i vilket SÖ underströk att frå-

Remissdebatt

gan var väsentlig och att Sö skulle göra allt för att tillgodose denna utbildning inom ämnesområdet familjekunskap. Detta finns nu representerat i grundskolan. Men jag menar, att det är ännu viktigare att man inför detta ämne i gymnasieskolan. Ungdomarna står då i tiden närmare sin uppgift att bli förälder. Varför inte dra omedelbar, praktisk nytta av de av SÖ vitsordade goda erfarenheterna av försöksverksamheten i Karlstad?

Föräldrautbildning i skolan är viktig. Det vilar sannerligen ett stort ansvar på SÖ för att föräldrautbildningen genomförs riktigt. Men denna utbildning kommer ändå bara att bli en grund för en vidareutbildning som bör ges inom vuxenutbildningens ram, och den skall naturligtvis anpassas efter de föräldrar som får den, d. v. s. man får ta hänsyn till om det gäller unga människor som inom kort skall bli föräldrar, om det gäller föräldrar med småbarn i lekskoleåldern, föräldrar som har skolbarn eller tonåringar, o. s. v.

Det var mycket intressant men föga uppbyggligt att ta del av den diskussion som fördes under ett symposium här i Stockholm angående elevvårdsfrågor på lågstadiet. Där konstaterades, att de psykiska besvären hos eleverna ökat och förekommer i allt lägre åldrar. Allt fler lågstadieelever har sömnsvårigheter, och föräldrarna vill ha sömntabletter eller lugnande medel till barnen. Det är faktiskt så, att 40 procent av alla de barn, som man nu söker psykiatrisk hjälp för, är barn som är under mellanskoleåldern. Skolsköterskor i andra storstäder bekräftar att förhållandet är detsamma där. Man påpekar också, att föräldrarna verkar yngre och mera omogna nu än förr, att de verkar rådvilla. De har försökt olika metoder att komma till rätta med problemen och vet till sist ingen annan utväg än tabletter, och troligen kan på det sättet ett tablettmissbruk hos de vuxna grundläggas redan här.

De här föräldrarna skulle ha behövt hjälp på ett tidigare stadium i en föräldraskola. Sådana kunde bl. a. knytas obligatoriskt till barnvårdscentralerna, fogas till värnpliktstjänstgöringen och barnstugorna. Viktigt är det nämligen att inte bara modern utan också fadern fångas in i denna utbildning. Kanske skulle man då också kunna få bort diskussioner där pappans lämplighet att ta hand om sina barn ifrågasättes bara därför att han är man och inte har några kunskaper om barnens skötsel och om barnpsykologi.

Barn misshandlas fysiskt och psykiskt. En mor lämnar sitt barn ensamt i en bil i timmar för att gå till sitt arbete. Narkotikaovanorna ökar i allt lägre åldersgrupper. Vi kritiserar föräldrarna, men har vi rätt att göra det, när vi inte kan erbjuda dem ens elementär undervisning i barn- och ungdomspsykologi? Nej, naturligtvis har vi inte det!

Herr talman! Jag har tillåtit mig att ta några få minuter i anspråk under denna långa debattdag för att ta upp en fråga, som jag tycker är oerhört väsentlig för mig, nämligen hur våra barn från sin allra tidigaste barndom skall kunna få en riktig fostran i sina hem.

I vårt komplicerade och stressade samhälle, där inte ens den äldre föräldragenerationen har tid och möjlighet att ge stöd och hjälp åt den yngre, där isoleringen i de stora hyreshusen, där människorna inte ens känner varandra, är pressande, måste det allmänna finna möjligheter att ge utbildning och därmed stöd åt föräldrarna.

Det tycs mig som om vi kommit in i ett ekorrhjul: vi tar vård om människor — unga och gamla — och vi söker bota dem. Men vi måste försöka finna roten och upphovet till det onda. Har vi nu, som många läkare och psykologer säger, funnit en av rötterna till det onda, så menar jag, herr talman, att vi inte får nonchalera detta, utan vi måste omedelbart sätta in våra krafter för att hjälpa människorna och på det sättet

Remissdebatt

försöka åstadkomma ett mänskligare samhälle.

Herr THYLEN (m):

Herr talman! I den nyligen presenterade statsbudgeten konstaterar finansministern att den svenska bytesbalansen starkt försämrats. Det innebär med andra ord att det flyter ut mer pengar ur landet än det kommer in utländska valutor.

Det borde finnas två sätt att klara detta problem: antingen att öka den svenska exporten eller att minska den svenska importen. För finansministern ligger det naturligtvis nära till hands att ordinera patienten den vanliga medicinen — att öka exportansträngningarna.

Självfallet skall vi göra vad vi kan för att öka produktionen hos de svenska företagen, men hemmamarknaden är redan hårt ansträngd — nu syftar jag i första hand på små och medelstora industrier — och det är dessa företag som i så fall måste tänja sig ytterligare.

Det är ingen hemlighet för finansministern att en väsentlig del av underskottet får tillskrivas de svenska turisternas ohämmade penningflöde. Denna form av export motsvaras inte på långa vägar av andra länders turistvaluta som kommer till vårt land. Biljetterna till fjärran sköna rekreativsmål kostar inte mycket — det lär oss tidningarnas reseannonser — men däremot blir uppehållet i Italien, Spanien, på Mallorca eller Kanarieöarna eller i det senaste rese-målet, Nordafrika, i hög grad kännbart för AB Sverige.

Vi hade tidigare en begränsning av den mängd turistvaluta som man tilläts utföra i samband med dessa resor. Det kan väl inte sägas vara en populär medicin, men den har tillämpats och tillämpas fortfarande av många länder. I valet mellan att klara valutasituationen och att försämra vår ställning på världsmarknaden bör trots allt valet inte vara svårt. Måhända behöver man inte till-

gripa en direkt maximering av turistvalutatilldelningen — kanske räcker det med att man som amerikanerna progagerar för en omläggning av semesterresorna till svenska turistorter.

Jag vill ingalunda tala för ett resestopp, men väl för en begränsning. Om 10 000 människor semesterar på soliga latituder och gör av med 1 000 kr. per person, blir detta tillsammans 10 miljoner kronor. I själva verket är turistströmmen avsevärt större, och ofta är de belopp som man spenderar mycket högre.

Som jag tidigare framhållit är tvång och pålagor inte någon väg som kan rekommenderas annat än i yttersta nödfall, men nog borde man kunna dirigera de svenska turistströmmarna på ett sådant sätt att den inhemska turistindustrin fick en högre andel av semesterpengarna. Det finns gott om svenska fritidsområden och turistmål som våra utlandsresande svenskar känner föga eller inte alls. Felet är möjligen att man där inte talar spanska eller italienska, men möjligheten till vila och rekreation är minst lika god som på Medelhavets turistorter.

Så länge inte den bohuslänska kusten är blockerad av olika industrier kan dess skärgård väl konkurrera med den miljö som bjuds turisten på Kanarieöarna. Den svenska fjällvärlden är vida överlägsen den natur som Spanien, Italien, Tunisien eller Gambia kan erbjuda, för att bara ta några exempel.

Det är således inte turistmål som saknas. Möjligen har man i dessa länder klarare än i Sverige insett vilken betydelse som ligger i att framhålla de värden som ett planerat fritidsområde innebär.

Våra kommuner i de naturliga turistområdena brottas i många fall med så stora ekonomiska svårigheter på grund av ett vikande skatteunderlag, att de inte har råd eller möjlighet att satsa på en utbyggnad av sina turistanläggningar. Turismen är i många länder en

Remissdebatt

omhuldad industri med inriktning på såväl landets egna invånare som på utländska gäster. I Sverige däremot lever turismen i skymundan. »Visst skall vi ha turism, visst skall vi hjälpa turismen, men det finns faktiskt en del angelägnare saker för tillfället» — det är det ständigt återkommande svaret då man för dessa frågor på tal.

Om man inför valutarestriktioner för våra utlandsresenärer, borde man ge dessa ett fullgott alternativ genom en satsning på de svenska fritidsorterna. Vad som erfordras är givetvis en generalplan för hur vi skall kunna bevara de svenska kusterna och den svenska fjällvärlden eller, med andra ord, hur vi skall göra det möjligt för svenskar att utnyttja den ökade fritiden på ett vettigt sätt inom landets gränser.

Fru THUNVALL (s):

Herr talman! Budgeten i sin helhet liksom det väntade skatteförslaget har redan behandlats från olika utgångspunkter av åtskilliga talare. Det har också talas om jämlikhet, och jag tror att t. o. m. könsrollsdebatten har tagits upp tidigare i dag. För att inte riskera upprepning så här i slutet av andra dagen har jag valt att koncentrera mig på några detaljer som gäller trygghet och säkerhet och som jag vid genomgången av några departements bidrag till den statsverksproposition som nu remissbehandlas har funnit angelägna.

Min partivän Sven Ekström har redan i sitt inlägg tidigare i dag tagit upp frågor kring lokaliseringsutredningen, som nyligen har framlagts varvid han även uttalade sig angående Ljusdalsregionen. Jag har därför ingen anledning att just nu utveckla den frågan, utan jag kan inskränka mig till att instämma i de synpunkter som han framförde och återkomma när proposition i ämnet föreligger.

I kommunikationsdepartementets huvudtitel finner jag uppgifter av vikt för glesbygden — den glesbygd som blir

allt glesare i den snabba struktur- och industrirationalisering som vi är utsatta för. Som ett led i strävandena för en samhällsekoniskt riktig utveckling av transportsektorn har SJ under senare år fått förbättrade möjligheter att effektivt konkurrera med lastbilföretagen, läser jag bl. a. Om SJ lyckas härmed, tror jag att det hälsas med tillfredsställelse av alla övriga bilister, som nu kämpar med de långa lastbilstågen på våra vägar. Jag är medveten om att sådana även i fortsättningen kommer att finnas där, men det vore en nåd att bedja om att de inte blir flera och att de inte blir så långa i fortsättningen. I propositionen står det vidare att konkurrensen bl. a. kan ske »genom att full ersättning numera lämnas SJ för driften av olönsamma järnvägslinjer som upprätthålls av lokaliseringspolitiska och andra sociala skäl». Eftersom jag bor i en bygd där alla de kriterier som tänkas kan i detta avseende kunde ha åberopats för att ej nedlägga först järnvägen och sedan de s. k. olönsamma SJ-bussarna, hoppas jag, att det som nu står i propositionen skall få gälla mera, skall jag säga, »seriöst» i fortsättningen.

Sedan lokaltrafiken lades ned vid SJ i min hembygd, var den enda bussförbindelsen en SJ-landsvägsbuss, som samtidigt var enda möjligheten för den delen av kommunen att erhålla färskvaror. Här kunde väl de sociala skälen bl. a. ha gällt. För att SJ skulle uppehålla den linjen, krävdes kommunen på ett bidrag på 3 000 kronor för ett år. Hur mycket det kan komma att gälla vid nästa uppgörelse vet vi inte. Summan förefaller att vara ringa för SJ men betyder en hel del för en liten kommun. Jag är medveten om svårigheterna och ser själv att passagerarna är få många gånger, men det är ändå många människor som kommer i kläm och som inte får del av vårt ökade välstånd, när en nödvändig resa t. ex. till närmaste tätort för dem blir onormalt hög i jämförelse med vad den är för

Remissdebatt

andra som t. ex. har en förbindelse i timmen eller liknande. I det här fallet kunde det komma att bli taxiresor på åtskilliga mil, om bussförbindelsen upphör. Det kanske kunde löna sig att övergå till mindre bussar men ändå behålla ett kollektivt färdmedel. Den lokala trafikservicen har givetvis uppmärksamats och en planering »Modell Vilhelmina» har utformats. Kostnaderna för en sådan utformer att beaktas vid den extra skatteutjämnings fördelning. Jag förväntar att sådana kostnader som jag här nämnt också kommer in i den bilden. Något liknande Vilhelminatypen har redan prövats i många glesbygdskommuner, och det är att hoppas, att någon försämring inte kommer att uppstå vid sammanslagning till storkommuner, d. v. s. att den extra skatteutjämnings måste få tas med i beräkningen av just de här grunderna, så att kommunerna ej av ekonomiska skäl hindras fortsätta den av den lilla kommunen påbörjade servicen. Jag är inte så orolig för egen del men ville påvisa att problem kan uppstå, då avvägningar blir svåra i de blivande storkommuner-na.

När jag är inne på glesbygdsp Problemen vill jag betona vikten av att den nya utredning som nu är i arbete snabbt skall framlägga förslag till lösningar. Det är nämligen bråttom. Frågan har ju tidigare varit under utredning av en expertgrupp i departementet — vi har glesbygdskonsulenter och försöksverksamhet pågår — varför det väl närmast gäller en samordning och sammanställning. Vad beträffar glesbygdsservicen är det glädjande, att man nu inte längre talar bara om service för pensionärer och handikappade, även om det är nog så angeläget. Svårigheterna kan nämligen vara stora även för den övriga befolkningen som är bosatt på dessa orter. Den höjning som socialministern föreslår utöver det av socialstyrelsen beräknade behovet noteras med tacksamhet. Det gäller flera av anslagen på detta

område och innebär bl. a. att försöksverksamheten med vård och serviceaktiviteter i glesbygder får ett fördubblat anslag genom höjning från 5 till 10 miljoner kronor.

Herr talman! Jag hade också tänkt att ta upp några trafiksäkerhetsproblem men först skulle jag vilja säga något om servicen för de handikappade på ett par speciella områden. Vad jag i första hand nu liksom tidigare skulle vilja angripa är samhällsplaneringen. Varför gör man trottoarkanterna högre än de varit tidigare vid omläggning av gator, och varför kan man t. ex. inte vid gat hörnen göra en snedning för att underlätta för dem som inte kan förflytta sig så lätt, så att de kan ta sig upp och ned från en trottoar? Är det för biltrafikens skull? Jag kan inte tro att vi förblindats så, att vi inte ser också till andra realiteter. Jag är medveten om att bl. a. byggnadsnämnderna fått rekommendationer att ta hänsyn härtill i sitt arbete. Den grupp som i första hand skulle få nytta av en ändring blir tyvärr större och större och det gäller även yngre, bl. a. till följd av olyckshändelser i trafiken.

På flera håll har det blivit resultat vid nyplanering, men herr talman, inte överallt. Jag skulle vilja påstå att de flesta som planerar vår gatumiljö inte visar den hänsyn till dessa problem som kunde krävas. Det är min önskan att information på nytt sprids härom.

Många av de speciella hjälpmedel som måste installeras i invalidbostäder är av den arten att de borde kunna vara standard i alla lägenheter, vilket jag också pläderat för tidigare, och jag vill nu bara än en gång understryka mina synpunkter. Jag tror inte att kostnaderna då skulle behöva bli så mycket högre. En ombyggnad och installation efteråt är däremot som vi vet mycket dyr.

Under socialhuvudtiteln sorterar också frågor som rör barnvården. I akt och mening att finna former för att på ett tidigt stadium upptäcka sjukdomar

Remissdebatt

eller defekter hos små barn hade jag tänkt ta upp frågan om obligatoriska besök vid barnvårdscentralerna, men jag har till min glädje funnit att statsrådet Odhnoff redan i december tillsatt en utredning i hithörande frågor och vill därför passa på tillfället att tala om angelägenheten av att denna viktiga utredning arbetar snabbt.

Beträffande säkerheten i trafiken som jag ville ta upp i mitt inlägg redovisar årets statsverksproposition flera positiva inslag som tar sikte på såväl fordonet och trafikmiljön som människan i trafiken. Nya bestämmelser har trätt i kraft vid årsskiftet 1969—1970, och jag hoppas de skall bidra till att nedbringa antalet olyckor. Efter en svår olycks- helg i slutet av förra året uttryckte kommunikationsminister Norling oro för utvecklingen och framhöll att åtgärder måste vidtas om ingen bättring inträdde; bl. a. nämndes obligatoriskt reflexmateriel för gående. Herr talman! Med detta som stöd för min uppfattning är det med stor tillförsikt som jag till vederbörande utskott kommer att överlämna förslag om obligatorium härvidlag.

I sina petita har NTF begärt att grundbidragen och extrabidragen till länskommittéerna bör höjas för att göra det möjligt för dem att anställa en konsulent, i varje fall på deltid. Många landsting har beviljat bidrag för den verksamheten, men för många länskommittéer är det ekonomiskt omöjligt att utan ökat anslag från staten genomföra det ambitiösa trafiksäkerhetsarbete som man vill utföra men som kräver att man får en konsulent till hjälp. Det är min bestämda uppfattning att landstingen, som ju är sjukvårdshuvudmän, skulle ha mycket att vinna på ett ekonomiskt stöd till sina länskommittéer och att trafiksäkerhetsarbetet inte är en angelägenhet bara för staten och frivilliga krafter.

NTF har vidare begärt anslag för att kunna bygga ut Barnens trafikklubb.

Verksamheten som startade för ett par år sedan har rönt stor uppskattning eftersom den också ger information till föräldrarna. Jag är övertygad om att vägen via barnen är effektiv när det gäller upplysning förutom att barnen tidigt blir trafikmedvetna, och därför vore det felaktigt om NTF skulle behöva minska denna verksamhet på grund av för små anslag. Den ringa höjningen av NTF:s hela anslag som departementschefen anvisar inger farhågor att de aktiviteter som jag här nämnt måste skäras ned av ekonomiska skäl och det vore, herr talman, verkligen beklagligt.

Det är angeläget att de utredningar som arbetar på att finna metoder att öka trafiksäkerheten och därmed nedbringa antalet olyckor med dödade och skadade i trafiken blir i stånd att lägga fram snabba och effektiva förslag. Olyckskurvan är nu alltför olycksbådande. Jag vill därför sluta med något som jag berörde i början av mitt inlägg, nämligen de långa lastbilsfordonen. Jag är väl medveten om att det är ett företagar- och åkarintresse att kunna ta med så många ton last som möjligt vid varje transport, men det var ett olyckligt beslut vi fattade när vi fastställde fordonslängden till 24 meter. När vi gjorde det, sades det att den tidigare frånvaron av bestämmelser hade givit oss mycket längre transportfordon på vägarna, men jag har funnit att lastfordonen har blivit längre efter den dag då beslutet fattades. Jag lät mig övertygas då och ville vinna erfarenheter av beslutet, men när jag nu funnit vilka stora trafiksäkerhetsrisker dessa fordon utgör, har trafiksäkerhetsfrågorna och nedbringandet av olycksriskerna blivit viktigare än något annat.

Härtill kommer att inget annat land har godtagit den fordonslängd som vi har här i Sverige, och jag frågar mig vad vi har att vinna på exportfordon som inte får köra över våra gränser därför att de är för långa. De utgör en fara på våra vägar, inte minst vinter-

Remissdebatt

tid då snöplogkanter gör vägarna smalare. De utgör också en fara vid färd genom tätorter med trånga gator. Det är hög tid att vi nu omprövar detta vårt olycksaliga beslut.

Herr talman! Med detta avsnitt i mitt anförande har jag önskat medverka till en ytterligare satsning på trafiksäkerheten. Olyckorna i trafiken får inte negligeras — och jag vill inte heller säga att myndigheterna gör det. Men vi måste alla skärpa oss och hjälpas åt på detta viktiga avsnitt av vår samhällssektor.

Herr ERIKSSON i Bäckmora (cp):

Herr talman! Vid riksdagens högtidliga öppnande fick vi i trontoalet på sedvanligt sätt en uppräknig av de reformförslag som regeringen har för avsikt att förelägga årets riksdag. Detaljutformningen av de förebådade reformerna är i denna stund föga känd, men stort intresse har knutits till herr Strängs skatteförslag, som många talare i denna remissdebatt redan har varit inne på. Jag skall därför inte nu uppehålla mig särskilt mycket vid den saken utan bara säga några ord därom. Vi vet ju ännu inte riktigt hur den propositionen kommer att se ut; vi rör oss än så länge med rätt många obekanta faktorer.

En skattesänkning för låginkomstgrupperna hälsar jag med tillfredsställelse. Jag finner det solidariskt och rättvist att de högre avlönade i vårt samhälle, inklusive riksdagsmän med eller utan dubbellöner, får dela med sig av sin bättre ekonomiska ställning. Ryktesvis har det emellertid sagts att sambeskattade, bl. a. jordbrukarhustrur och övriga hemmaarbetande kvinnor, kommer att få vidkännas en skattesärskärping, och jag vill därför med kraft framhålla att de utgör en grupp människor som tillhör låginkomsttagarna, och det måste därför vara orimligt att konstruera ett skatteförslag som får sådana

verkningar. Här är det fråga om kvinnor som gör en minst lika värdefull insats som någon annan i hem och familj. Tusentals hemmafruar är dessutom bosatta på orter där det inte finns någon arbetsmarknad. Därför är det orimligt att lägga en straffskatt på dem. De har i realiteten inte något annat val än att arbeta i hemmen, och det bör vara lika värdefullt ur samhällets synvinkel. Det är därför min förhoppning att finansministern tar hänsyn till dessa grupper, när han utformar sin skatteproposition.

I sin 45-miljardersbudget har regeringen gjort betydande satsningar på en rad viktiga samhällsområden. Ett sådant erkännande vill jag gärna göra, och en annan uppfattning skulle inte vara med verkligheten överensstämmande. Det är ju fråga om reformer som vi alla får vara med och betala. Men det finns ändå viktiga samhällssektorer som man inte kunnat tillgodose i den utsträckning som hade varit önskvärd. Jag tycker att de krympande väganslagen verkar oroande, inte minst mot bakgrunden av den trafikutveckling som vi har i vårt land och de höga döds-siffrorna på våra vägar.

Trafiken i Gävleborgs län kräver ett högt antal offer, framför allt på vissa sträckor längs E4. Sedan jag senast diskuterade denna fråga i riksdagen med kommunikationsministern — det var för resten dagarna före jul — har beklagligt nog den s. k. »Dödens väg» krävt ytterligare offer. Jag upprepar ännu en gång mitt krav på snara punktinsatser på dessa sträckor för att undanröja de uppenbara trafikfällor som finns. Det måste anslås extra medel för en upprustning av sådana vägsträckor, där trafikanterna dagligen utsätts för stora dödsrisker.

Också länsvägarna i vårt län är i vissa fall av mycket dålig standard. Härvidlag behövs punktinsatser i form av kurvrätning o. d. I så fall skulle väsentliga förbättringar uppnås. Förhållandet är detsamma med anslagen till de en-

Remissdebatt

skilda vägarna. I vårt län ligger ansökningar hos myndigheterna för hela tio år framöver som inte kan tillgodoses. De signalerade prutningarna på väganlagen för de kommande åren rimmar illa med de behov som för dagen föreligger.

I anslutning till min interpellation i slutet av förra året angående indragningen av persontrafiken på järnvägslinjen Ljusdal—Hudiksvall vill jag nu notera att länsstyrelsen i länet tillhör de remissinstanser som i likhet med vad de berörda kommunerna tidigare gjort motsätter sig en sådan indragning. Jag framhöll då vilka återverkningar en sådan indragning skulle komma att få inte minst för sådana framåtsträvande kommuner och orter som exempelvis Delsbo. Jag hoppas att regeringen nu kommer att ta hänsyn till de faktiska omständigheterna i denna fråga vid den slutliga prövningen av ärendet.

Jag avvaktar också med intresse propositionen om en förstärkning av de lokaliseringpolitiska insatserna i Norrland och annorstädes med anledning av den Lemneska utredningen. I denna finns visserligen inte Gävleborgs län medtaget, och det hade därför funnits anledning att nu under den allmänna motionstiden ställa yrkanden om åtgärder inom detta område. Regeringen har emellertid tidigare ställt i utsikt åtgärder inom Ljusdalsregionen och andra områden i Hälsingland, och jag hyser därför förhoppningar om att regeringen i den väntade propositionen skall infria sina löften i detta avseende. Om så inte skulle bli fallet, vill jag förbåda att jag motionsvägen kommer att ställa yrkanden därom.

Jag vill också understryka angelägenheten av att Gästrikland förs in bland de områden som skall erhålla lokaliseringsstöd. Gästrikland har regioner med permanent undersysselsättning, och enbart Gävleregionen har på några år förlorat ca 3 000 arbetstillfällen. Över huvud taget finner jag det högst otillfreds-

ställande med den gränsdragning som nu tillämpas i olika sammanhang mellan Gästrikland och Hälsingland. Jag har många gånger tidigare här i riksdagen påtalat detta förhållande, och för varje gång framstår en sådan här uppdelning av länet som alltmer orimlig. Det gäller inte bara lokaliseringsstödet, där Gästrikland varit minst gynnat, utan förhållandet är detsamma i fråga om indelningen i skattekraftsområden, i fråga om det extra mjölkpristillägget m. m. Gästrikland har genomgående fått det minsta stödet, och jag tycker, herr talman, att det kan vara dags att ändra på detta något avvita förhållande.

Vad jag också saknar i statsverkspropositionen är mera kraftfulla insatser för glesbygdens människor. Det gäller framför allt upprustning av bostäder och vägar men också förbättrad samhällsservice över huvud taget. Det gäller inte bara att med bidrag flytta bort folk. Samhället måste också vara med om att skapa trivsel och trygghet för de människor som stannar kvar — jordbrukare och många andra.

Till sist skulle jag vilja säga några ord om ett annat problem som numera tycks gälla både stad och landsbygd, och det är mellanölets inträngande i våra skolor, som jag tycker verkar högst oroande. Det har gått så långt att man kan läsa i tidningarna om sjuåringar som uppträder berusade av mellanöl på skolgården i skolan. Och detta tycks inte vara något ovanligt — tvärtom synes öldrickandet få en allt större omfattning i skolorna.

Härvidlag måste samhället och myndigheterna vidtaga snara åtgärder. Föräldrar, skolläsnare och skolstyrelser står ganska maktlösa inför detta problem så länge ölet får försäljas så fritt som nu sker. Jag tycker därför att en åtgärd kunde vara att vi höjde åldersgränsen för inköpen i affärer till exempelvis 20 år och att vi också borde begränsa den ohejdade ölreklam som nu förekommer.

Remissdebatt

Fru ERIKSSON i Stockholm (s) kort genmäle:

Herr talman! Det var intressant att höra herr Eriksson i Bäckmora tala ungefär som herr Jonasson gjorde tidigare när det gällde skattefrågan. Jag vill fråga: Har herr Jonasson och herr Eriksson i Bäckmora tagit avstånd från herr Hedlund när han tidigare krävt individuell beskattning för familjerna? Tog ni avstånd från de motioner som då lämnades in, åtminstone vid två tillfällen, och där det hette att rättvisan kräver att det skall vara individuell beskattning?

Ni gick tillsammans med folkpartiet när det gällde att hävda den meningen också, och ni argumenterade med en stark ton av förebråelse mot regeringen som ännu inte framlagt ett förslag i den riktning ni önskade.

Har ni nu kommit att ångra er eller tycker ni bara att konjunkturen i dag verkar vara gynnsammare för den som påstår att herr Strängs förslag innebär att man splittrar familjerna? Högern har sagt ifrån ganska bestämt på den punkten, men jag har inte hört att centern varnat för särbeskattning under dessa år, då det varit populärt att tala för särbeskattning.

Herr ERIKSSON i Bäckmora (cp) kort genmäle:

Herr talman! Det var intressant att fru Eriksson i Stockholm tog upp just denna fråga, ty i den mån centern varit inne på frågan om individuell beskattning och särbeskattning har vi från vårt håll varje gång klart deklarerat att det måste göras undantag för de grupper som inte vill och inte kan söka sig ut på arbetsmarknaden — där det inte finns en arbetsmarknad för kvinnorna. Det är med dessa undantag som vi diskuterat dessa frågor. Det överensstämmer precis med vad jag här har sagt i mitt anförande. Jag har väddat till finansministern om att han skall se till att man gör ett klart undantag för

de grupper som inte har en arbetsmarknad att tillgå eller som önskar ägna sig åt hemarbetet.

Herr TOBÉ (fp):

Herr talman! Först ber jag att få tacka fru Eriksson i Stockholm för att hon gjorde debatten till en liten remissdebatt igen. Jag ämnar dock inte ingå på de olika åsikter som framfördes av fru Eriksson i Stockholm och herr Eriksson i Bäckmora.

Till en början skulle jag vilja knyta några reflexioner till fullständighetsseriet inom vissa delar av samhällsplaneringen. Vid förra årets remissdebatt visste vi inte särskilt mycket om riksplanering. Så småningom lämnades besked. Jag hade en interpellationsdebatt med dåvarande kommunikationsministern, statsrådet Lundqvist, som lämnade mig norra Europas längsta interpellationssvar, 14 tätskrivna sidor. Detta klaggörde ju en hel del.

Under sommaren lättades det ytterligare på förlåten då det kom ut två skrifter från riksplaneringsgruppen. Dessa hade ett mycket intressant men ojämnt innehåll. Det verkade som om riksplaneringsgruppen utfört en forcerad städning av sina lådor och lämnat fram det material som fanns.

För några dagar sedan fick vi den tredje delen från riksplaneringsgruppen, som handlade om miljöförändring och fysisk planering. I fråga om förhållandet mellan fysisk och ekonomisk planering säger man att »sambandet är illa utvecklat». Det kanske hade varit bättre om man hade sagt att det varit utvecklat.

Det schema över arbetsgången vid översiktlig regionplanering som redovisas där visar alltnog 50 olika stationer på vägen till en regionplan. Det visar hur komplicerad den här tillvaron är då man skall försöka att systematisera och planera för en fortsatt framtid. I schemat med de 50 stationerna skall sedan också riksplaneringen gripa in.

Remissdebatt

Det är ingen enkel tulipanaros man har satt sig före att dra upp. Det manar till begränsning, kanske till förtret för de alltför många som förväntar att riksplaneringen skall lösa de flesta av deras problem. Jag önskar lycka till och hoppas att också begränsningens konst skall odlas i civildepartementets riksplaneringsgrupp. Jag hoppas också mycket av det inflytande som kan komma från den rådgivande grupp som satts att råda och bevaka det hela.

Fortfarande efterlyser jag i alla fall något klargörande om hur riksplaneringens resultat skall kunna fogas till kommunernas planering i den demokratiska ordning som sker där och som kommer att ske enligt den nya bygglag som man håller på att utarbeta. Bygglagsutredningen som skall göra detta arbete har i sina direktiv bara fått reda på att man skall utgå ifrån att det finns en riksplan men inte hur den skall fogas till det andra systemet av planer.

Herr talman! Från riksplaneringen tänker jag nu övergå till att säga några ord om inrikesdepartementets regionalpolitiska handlingsprogram. I remissdebatten förra året uttalade jag min tacksamhet för den redovisning av Länsplanering 67 som den då avgående inrikesministern Rune Johansson lämnade i statsverkspropositionen. Senare under året har redovisningen fullständigats och utgivits i serien SOU: 27. Liksom i tidigare sammanhang vill jag framhålla att man inte skall förledas av ordets makt över tanken. Det var inte en planering som då verkställdes. Det är en prognos, i huvudsak grundad på trender i de senare årens utveckling. Sådana prognoser kan, särskilt om de är negativa och inte behandlas med varsamhet, vara förödande för vederbörande landsända. Jag är rädd att de redan har vållat skada på ett eller annat sätt.

Kungl. Maj:t utfärdade i somras ett cirkulär — Svensk författningssamling

nr 438 år 1969 — vari samtliga statsmyndigheter anbefalldes att vid beslut som rör lokalisering av offentliga investeringar eller som på annat sätt har betydelse för den regionala utvecklingen beakta länsplaneringens prognoser. Med stöd av detta cirkulär handhas nu bostadskvotering, AMS-insatser, lokaliseringstöd och mycket annat, och utgångspunkten är det ofullgångna prognosmaterial som länsplaneringen levererat.

Förra årets vårriksdag behandlade inrikesministerns redovisning av länsplaneringen. Ärendet bereddes av statsutskottets tredje avdelning och bankoutskottet. Utskotten föreslog att redovisningen skulle godtas, och riksdagen beslöt i enlighet därmed. Vid behandlingen fördes också på tal den fortsättning av länsplaneringen som regeringen redan innan riksdagsbehandlingen var slut hade anbefallt länsstyrelserna via ett cirkulär, som utkom någon gång i mars. Utskottet höll då fortfarande på med frågan. Saken omnämndes i dess utlåtande, men cirkuläret var inte bekant för utskottets ledamöter.

Cirkuläret innebär alltså ett uppdrag åt länsstyrelserna att utarbeta regionalpolitiska handlingsprogram. Den verksamheten är nu i full gång, och ute i kommunerna har man mycket undrat hur det insamlade materialet till slut skall användas. Om bearbetningen av investeringsobjekt och beskrivningen av orternas servicestruktur m. m. skall handhas av samma personer som författat de utlämnade exemplen på hur blanketterna skall fyllas i, då finns det anledning att vara orolig för slutresultatet. Exempelen avslöjar tyvärr okunnighet om den kommunala förvaltningens villkor och funktion.

Det gäller här högst allvarliga saker för en del kommuner, det gäller hela deras existens. Då måste man handskas varsamt med uppgifterna. Varför göra en ny, landsomfattande översikt, som i alla fall inte kan gå till grunden med

Remissdebatt

problemen? Varför inte i stället inrikta intresset och krafterna på de områden som man redan nu vet behöver stöd och behöver det omedelbart? Den storartade utredningsapparat som nu satts i gång får inte undanskymma målet: att fatta beslut om ett regionalpolitiskt program och sedan försöka fullfölja det.

Om jag alltså är orolig för på vad sätt de nu från kommunerna insamlade uppgifterna kommer att tas om hand, är jag också något undrande över den skisserade slutfasen i handlingsprogrammet beträffande bl. a. kommunernas investeringsverksamhet. Tydligt är det meningen att för varje sektor i det kommunala livet rätten att göra investeringar skall begränsas. Det ginge väl an, om en kommun fick begränsa sig till att hålla sina totala investeringar inom en bestämd ram. Vissa år med brist på kapital och andra år med brist på arbetskraft kan motivera det. Men vilken statsmyndighet och vilken tjänsteman på länsplanet eller centralt vet bättre än kommunalmännen själva vilka investeringar som behöver göras inom de resurser som finns eller den ram som ges det ena eller andra året? Är inte just denna prioritering det som de kommunala organen verkligen lärt sig att bli experter på, då resurserna varit knappa under senare år och man ogärna höjt skatten ytterligare?

Detta förmyndarskap i detalj stämmer inte överens med statsmakternas argument för en ny kommunindelning, och det kan inte vara behövt att sätta i gång över hela landet med motiveringen att det utgör ett led i uppbyggandet av ett regionalpolitiskt program.

Det lär nu utarbetas en matematisk modell för att bl. a. studera hur variationer av olika variabler påverkar helhetsresultatet av en kommuns verksamhet. Om man databehandlar en sådan modell kan man få de mest befängda resultat, och endast under mycket goda

kombinationer ger modellen ett godtagbart slutresultat. Kommunerna och deras beslutsorgan består av människor, och den modell är ännu inte konstruerad som kan föra in psykologiska och mänskliga synpunkter i behandlingen. Sådant betraktas vid data-programmering som grus i maskineriet. Om nu någon modell av detta slag kommer till stånd — jag förstår att det kan vara frestande i fullständighetsraseriets tecken — vädjar jag till vederbörande att inte släppa ut några resultat av eventuella provkörningar utan att de har granskats och diskuterats med folk som har begrepp om kommunal förvaltning och har ansvar för att kommuner av olika slag skall fungera.

Slutligen, herr talman, skulle jag vilja som ett kuriosum tillägga några ord om finansplanens vokabulär. Förra året kunde jag konstatera att författarna till den preliminära nationalbudgeten inte förstått sitt eget fikonspråk. De hade skrivit om kommunernas lånebehov, som alltså intresserar mig mycket, att »kommunernas negativa finansiella sparande under 1968 skulle ytterligare försvagas». Detta är helt obegripligt, i varje fall utsäger det inte vad man menade — man skrev det i klartext på ett annat ställe. Om författarna hörde på mitt anförande eller läste det efteråt vet jag inte. I år står det emellertid rakt på sak att kommunernas finansiella sparande under 1969 kraftigt försvagats.

Herr RINGABY (m):

Herr talman! Jag vill redan från början förutskicka att jag kommer att vara ganska kritisk i mitt anförande — jag tycker att den allmänpolitiska utvecklingen liksom inbjuder till det.

Sällan har väl fyra sidor i ett bokverk studerats så intensivt som sidorna 16—19 i årets finansplan, där den kommande skattereformen mycket svagt antyds. Det spekuleras friskt om innebörden av de kryptiska formulering-

Remissdebatt

arna beträffande detta skatteförslag utan att någon, kanske inte ens finansministern själv, vet vad som komma skall. Liksom alla andra i denna debatt finner jag det otillfredsställande att ett helt folk i flera månader skall behöva gå och spekulera över en halvkväden visa som handlar om en så vital fråga som dess skatter. Men det är kanske avsikten — herr Sträng vill måhända avlyssna reaktionen från olika grupper för att sedan finslipa förslaget enligt minsta motståndets lag. Hans avsikt är kanske också att vänja massorna vid tanken på en kraftig skattehöjning — ty det är nog det som det ytterst är fråga om.

Jag skall bara beröra ett par saker som behandlas på dessa fyra sidor. Det gäller frågor där jag anser att regeringen har gjort allvarliga felbedömningar som kommer att skada landets ekonomiska utveckling.

På s. 18 i finansplanen, där skatteförslaget berörs och där det talas om att vissa grupper får ökade bördor för att andra skall ges skattelättnader, heter det: »Ett solidariskt ansvar för reformen måste präglå löntagarorganisationernas handlande. Krav på kompensation för den prisstegring som blir följden av höjningen av mervärdesskatten och som i sak inte är något annat än ett medel för omfördelningen skulle äventyra såväl den åsyftade omfördelningen som den samhällsekonomiska stabiliteten.»

De raderna vittnar om en så himmelsblå naivitet, att man vägrar att tro att vår jordnära finansminister har hållit i pennan; här måste väl statsminister Olof Palmes berömda visioner ha spökats i bakgrunden.

Hur bär sig finansministern åt för att i dag vaska fram någon lojalitetsförklaring mot låglönefolket från gruvarbetarnas vilda strejkaktion i malmfälten? Var det lojalitet mot låglönegruppen som låg bakom den vilda strejken i Volvo-Torslandaverken, vilken ledde

till ett lönelöft på 12 procent från 12:50 till 14 kr. i timmen, medan låglönefolket ligger kvar på sex, sju eller åtta kronor i timmen? Dessa grupper lär inte få någon höjning!

Nog är det över huvud taget ett underbetyg för regeringens politik när bättre betalda arbetare och tjänstemän, som också får slita hårt för sin lön, måste få sin standard sänkt bara för att relativt begränsade låglönegrupper skall kunna hjälpas en smula — jag stryker under orden *en smula*, ty det är fråga om en mycket ringa skattesänkning. Den största delen av pengarna kommer att gå åt till att kompensera pensionärer, studerande och kommuner. En mycket ringa del av pengarna kommer att gå till själva skattesänkningen.

Borde inte låglönegrupperna kunna hjälpas utan att man försämrar för den stora medelklassen med över 30 000 kronors årsinkomst? Sophämtaren i det villaområde där jag bor har 36 000 kr. i årslön. Måste han pungslås för att ge de sämre betalda en skattelättnad? Regeringen kommer aldrig att kunna förklara rättvisan häri för det svenska folket. Och regeringen kommer aldrig att kunna förmå löntagarna, vare sig de lågavlönade eller de högavlönade, att avstå från kompensationskrav på grund av momsens höjning till drygt 16 procent och höjningen av de direkta skatterna. Därmed blir också de fromma önskemålen om omfördelning, lojalitet och stabil samhällsekonomi bara »en skrift i rinnande vatten», för att använda finansministerns ord.

En skattesänkning för de lågavlönade kan utan tvivel finansieras på annat sätt än att man plockar från dem som har över 30 000 kr. om året. Folk anser t. ex. att det var helt onödigt att offra tiotals miljoner kronor på att socialisera apoteken och läkemedelstillverkningen, en åtgärd som inte kommer att ge vare sig billigare eller bättre läkemedel. Jag skulle också vilja fråga om

Remissdebatt

regeringen över huvud taget är medveten om den växande irritationen inte minst hos lägre löntagare, småbrukare och småföretagare, hos folk som får kämpa hårt för att klara sig, mot det allt vanligare slöseriet med okontrollerade sociala utgifter.

Här några rubriker:

»Berusad man delade ut pengar och cigaretter efter besök hos socialvården»,

»Prostituerad tjänade 40 000 kr. skattefritt på ett år — fick 11 000 i socialhjälp»,

»Intagen på fängelse fick 8 000 kr. i studiemedel»,

»Grekisk flygplanskapare fick bo på Hotell Carlton för 140 kr. om dygnet»,

»Bråkiga elever i skolan får åka taxi hem», o. s. v. i all oändlighet.

Hur mycket av våra 13 000 miljoner kronor i sociala utgifter slösas bort till ingen nytta?

Det är också anmärkningsvärt, herr talman, att bara en enda i den hundrahövdade skaran av deltagare i remissdebatten nämner dessa saker, som praktiskt taget alla människor ute i landet talar om. Alla vet vi att misstag alltid kommer att begås och att bedrägerier alltid kommer att förekomma. Men nog skulle det vara nyttigt och hälsosamt om t. ex. socialministern någon enda gång kunde träda fram här i kammaren och kraftigt reagera mot avarter på detta område, lova bättring och inte låtsas som om fall sådana som de här relaterade skulle vara helt naturliga och riktiga.

Vilken strävsam låglöntagare får ligga på hotell för 140 kronor om dygnet på statens bekostnad? Måste man vara brottsling för att få göra det? Är det jämlikhet? Skulle inte en mer realistisk syn på detta område räcka för att ge pengar till en skattesänkning för folk med små inkomster utan att pungslå hyggligt folk, arbetare och tjänstemän?

Finansministerns krav på lojalitet mellan löntagarna — en lojalitet som

innebär en standardsänkning för stora löntagargrupper — kommer att mötas av en kompakt mur av ovilja från alla håll så länge folk med egna ögon kan bevittna en offentlig utgiftspolitik som på väsentliga områden helt saknar sparsamhetens prägel. Grunden för en samhällsekonomisk balans och ökad jämlikhet har alltså, enligt finansministerns eget sätt att se, efter strejkuppgörelsen raserats.

Den andra fråga jag skall beröra är kapitalbeskattningsförslaget till skärpta arvs-, förmögenhets- och gåvoskatter. På s. 18 i finansplanen finns en underbar formulering: »Förslaget är f. n. föremål för remissbehandling. Sedan den är avslutad har jag för avsikt att till värriksdagen återkomma med förslag som i huvudsak motsvarar utredningens intentioner.» Man frågar sig varför finansministern över huvud taget skall höra remissinstanserna när han tydligen ändå tänker genomföra beredningens förslag efter sitt huvud. Om regeringen gör det begår den ett politiskt misstag.

Tyvärr har de två mittenpartisterna i kapitalbeskattningsberedningen lagt sig så nära socialdemokraterna att deras ställningstagande kan sägas vara ett principiellt godtagande av det socialdemokratiska förslaget. Man frågar sig med fog vad det kan finnas för grumliga tankar och syften bakom ett skatteförslag som vid varje generationsväxling kommer att skapa allvarliga problem för omkring 2 500 familjeföretag med omkring 400 000 anställda. Utredningen har i sitt förslag på ett upprörande nonchalant sätt helt struntat i alla näringspolitiska bedömningar, och inte heller har den övervägt vilket antal människor som berörs av detta förslag; det har andra experter fått göra.

För börsnoterade storföretag är kapitalbeskattningen inte ett problem för företaget som sådant på samma sätt som för familjeföretag. Att socialdemokraterna med principiellt stöd av en

Remissdebatt

folkpartist och en centerpartist riktar ett dråpslag mot ett stort antal familjeföretag i detta land anser jag vara förra årets största politiska händelse. Att stjälpå våra större välskötta familjeföretag med en konfiskatorisk kapitalbeskattning i syfte att få fram pengar bl. a. till ökad statlig företagsamhet är en politik lika urbotå som att sköta en skog genom att avverka frötallarna och låta buskar och sly stå kvar.

Jag vill upprepa att denna kritik endast gäller de två mittenpartister som suttit med i kapitalskatteberedningen. Glädjande nog har herr Hansson i Skegrie interPELLERAT i denna fråga och krävt besked om de företagsekonomiska konsekvenser som kapitalskatteberedningens förslag kommer att få, och den nye folkpartiledaren Helén har också agerat i denna sak. Jag hyser därför gott hopp om att vi till slut kommer att följa samma linje i denna fråga.

Regeringen borde också besinna att framstegstakten tidigare i vårt land berott just på att socialdemokraterna avstått från äventyrligheter av detta extrema slag.

Regeringen borde också besinna att kapitalskatteberedningens förslag påminner om Ernst Wigforss' famösa kvarlåtenskapsbeskattning, som fick avskaffas sedan den stjälpå ett antal familjeföretag. Det bådar inte gott för framtiden när vi på detta område ser realpolitikern Gunnar Sträng traska omkring i teoretikern Ernst Wigforss' skattepolitiska tassemarker. Skrivbordskonstruktioner om kapitalbeskattningen kan få förödande verkningar då de appliceras på en verklighet som ser helt annorlunda ut än den teoretiska förebilden.

I dagens läge, när utflyttningen av både kapital och begåvningar från vårt land är påtaglig — Staffan Burenstam Linder berörde den saken — borde kapitalbeskattningen sänkas, och inte höjas. Vi ligger ju förut skyhögt över alla

andra länder här i Europa i det avseendet.

Den senaste tidens skrämselfpropaganda mot kapitalägare i vårt land har alldeles påtagligt aktiverat duktiga och förmögna människor att söka sig till andra länder, där man inte betraktar en ambitiös begåvning, som lyckats skaffa sig en hög inkomst och en liten förmögenhet, som en nationell olycka och som ett bevis för ojämlikhet, utan som en tillgång.

Finansministern själv hör till den kategori som har lyckats här i världen, men det är en avsevärd skillnad mellan att politiskt krama pengar ur ett företag och att som företagare pressa fram vinster ur detsamma. Jag rekommenderar finansminister Sträng att köpa sin efterlängtdade herrgård och försöka leva på avkastningen och framför allt försöka skrapa ihop till en latent arvsskatteskuld enligt kapitalskatteberedningens förslag, men finansministern har kanske hesiterat inför detta och därför i stället köpt sig ett hus i Gamla stan.

Svenska företag har under senare år i ökad utsträckning etablerat sig utomlands med dotterföretag på både det producerande och det försäljningsorganisatoriska planet. Självfallet har tullpolitiken spelat en avgörande roll, men under senare år har den inhemska kostnadsutvecklingen och skattepolitiken fått ökad betydelse på kapitaltrycket från Sverige till andra länder. Över 200 000 anställda finns det nu vid svenska företag utomlands, men det mest intressanta är att sysselsättningsökningen har gått fyra gånger så fort vid svenska företag utomlands som vid svenska företag här hemma. Denna utveckling kommer självfallet att påskynas av de nya kapitalskatterna, om de skulle införas.

Socialdemokratisk politik kommer alltså att tvinga svenska företag till ökad aktivitet utomlands, till men för sven-

Remissdebatt

ska arbetare. Denna utveckling motsvaras endast i ringa grad av utländska företags investeringar i vårt land. För närvarande finns 70 000—80 000 personer sysselsatta inom utländska företag i Sverige. Vi ger således mer i detta avseende än vi tar emot av andra länder. Förmodligen kommer också andra länders intresse att investera i vårt land att minska genom den förda politiken. Regeringens politik får alltså ett dubbeltryck till förmån för andra länders arbetare i svenska företag utomlands och till nackdel för svenska arbetare i vårt land.

Med säkerhet kommer även de nya skattesignalerna att påskynda utflyttningen av duktigt folk med skaparvilja från vårt land och hindra motsvarande inflyttning från andra länder. Men vad vet jag, herr talman — kanske skall denna utflyttning av begåvat folk och kapital kompenseras genom en inflyttning i jämlikhetens intresse av fattiga zigenare, greker och jugoslaver. Har kanske finansminister Sträng rent av börjat anamma den gamle teoretikern Ernst Wigforss' herostratiskt ryktbara tes, att fattigdomen är lätt att bära, om den delas av alla?

Det är inget tvivel om att politiken i vårt land inte har skötts bra de senare åren. Den tvingar svenska folket att arbeta allt hårdare och kalkylera allt snävare för att klara sig. Det går som sagt ganska hyggligt tack vare hårt arbete, ofta av båda makarna i en familj, vilket kommer att bli alldeles nödvändigt i framtiden med de nya skatterna och genom ett nästan övermänskligt rationaliseringsarbete i industrin och servicenäringarna och genom kapitalförstöring inom jordbruket.

Vår goda standard kan alltså upprätthållas genom enskildas arbetsinsatser, medan den politiska utvecklingen starkt försämrats. Extrema element skulle t. ex. inte vinna gehör för sina vilda strejkaktioner, om politikens målsätt-

ning vore att överbrygga motsättningarna mellan företag och arbetare i stället för att skapa motsättningar. Politiska eftergifter till vänster gör inte heller dessa element nöjda och fogliga, utan det ökar bara deras krav på radikala åtgärder.

Till slut, herr talman, vill jag säga att den politiska vägen in i 1970-talet ingalunda är rak och problemfri. Tvärtom är den fylld av farligheter och överraskningar, och det vimlar av skiljevägar, utpekade av vägvisare med förledande ord och texter: jämlikhet, rättvisa, välstånd, medinflytande, insyn, vägra värnplikt, bort med skolbetygen, avskaffa kapitalismen, sänk pensionsåldern, rättvisare skatter, miljövard, industri till glesbygden, socialisera bankerna o. s. v.

Om de borgerliga partierna inte skall döma sig själva till en evig minoritetsställning utan inflytande i vårt samhälle, måste de ta sig samman och bryta sig ur det politiska virrvarret, samla ihop sina åsikter och erbjuda väljarna ett klart alternativ till den med stora svårigheter kämpande socialdemokratien. Det kommer att krävas förståelse och samarbetsvilja och en stor fond av politiskt kurage att göra det, men belöningen från väljarna skulle inte utebli. Trots konstiga SIFO-siffror hävdar jag bestämt att det finns en majoritet hos de svenska väljarna för ett icke-socialistiskt enhetligt alternativ, om det bara serverades folket. Aptiten på ett sådant alternativ går det inte att ta miste på. Därför vilar ansvaret tungt på den borgerliga oppositionen inför 1970-talet. Den senaste tidens händelseutveckling kräver denna samverkan.

Herr ÅSLING (cp):

Herr talman! I denna remissdebatt har frågan om den regionala utvecklingen återkommit oupphörligt. Det är väl inget tvivel om att den regionala utvecklingen och balansen blir en av

Remissdebatt

1970-talets stora politiska frågor. Det håller av allt att döma på att växa fram en fördjupad insikt om värdet och nödvändigheten av en rimlig regional balans, men för den som under en följd av år har stått mitt uppe i problemen förefaller det onekligen som om vägen fram till denna medvetenhet har varit lång.

Diskussionen om befolkningsomflyttningarnas sociala och ekonomiska konsekvenser och miljöfrågorna i de expansiva regionerna har varit livlig genom hela 1950- och 1960-talen. Att vi här i landet i jämförelse t. ex. med Norge är regionalpolitiskt så underutvecklade får väl ses som en följd av en övertro på de centrala samhällsorganens möjligheter att beakta för den enskilda människan betydelsefulla utvecklings- och samhällsproblem.

En decentralisering av väsentliga beslutsfunktioner är alltså, som jag ser det, en förutsättning för en bättre regional balans.

Den försöksperiod för lokaliseringpolitiken i dess nuvarande utformning som tog sin början 1 juli 1965 lider nu mot sitt slut. Även om det på ett tidigt stadium stod klart att stödet fått en alltför generell utformning för att kunna vara ett verksamt styrmedel föreligger det, trots att det gått snart fem år, nu bara ett delförslag till verksamhetens fortsättning. Detta delförslag har betydande förtjänster, men det utgör långt ifrån den definitiva lösning av regionpolitiken som måste komma.

Lokaliseringstödet i dess hittillsvarande utformning har inte fått den betydelse man hade skäl att vänta och hoppas. Jämtlands län t. ex., liksom för övrigt också Norrbottens län, har erhållit mindre än 7 procent vartdera. Utfallet är alltså en klar besvikelse framför allt för det norrländska inlandet. Det är också ganska betecknande att Jämtlands län kunnat notera en obruten trend i fråga om befolkningsunderlagets minskning. Under de sista fem

åren har befolkningen sålunda minskat med över 6 000 personer. Tendensen är densamma i övriga inlandsregioner i norr. Detta innebär de facto en tragisk urholkning av utvecklingsmöjligheterna.

Även om alltså betydande ansträngningar gjorts inom lokaliserings- och arbetsmarknadspolitikens ram för en bättre balans i den regionala utvecklingen, är problemet för det norrländska inlandet så akut och så allvarligt, att samhällets åtgärder måste sättas in långt snabbare och mera målmedvetet än hittills. I utflyttningens spår följer nämligen kapitalförstöring och ekonomisk stagnation men också en social och kulturell utarmning, som inte i en handvändning kompenseras av stöd utifrån. Bakom alla temporära åtgärder, alla vackra löften och allt vackert tal måste därför snart kunna skönjas ett mönster, en långsiktig planering och en klar målsättning. Denna målsättning måste konkretiseras och differentieras med hänsyn till skilda regioners aktuella situation. Norrland är t. ex. inte i detta sammanhang ett entydigt begrepp. Förhållandena varierar starkt mellan kustbygd och inland.

Enligt Länsplanering 67 har de jämtländska länsmyndigheterna som mål för sin planering angett befolkningstalet 139 000. Nu är invånarantalet nere i 126 000. Länsplaneringens målsättning var det befolkningstal man ansåg sig böra sträva mot för att kunna erbjuda ett rimligt urval arbetstillfällen och en skälig nivå i fråga om den samhällsliga servicen. Den fortgående befolkningsutflyttningen har emellertid medfört en snedvridning i ålderssammansättningen av den kvarvarande befolkningen, som är något oroande. Skall man upprätthålla den servicestandard i skilda avseenden som Länsplanering 67 siktade till, är det därför möjligt, att målsättningen i dag måste närma sig ett invånarantal på 150 000. Detta kan illustrera vart den nuvarande ut-

Remissdebatt

vecklingen bär hän i det norrländska inlandet.

I och för sig bör inte en sådan hypotetisk och modifierad målsättning vara realistisk. En enkätundersökning som Jämtlands läns landsting genomfört under namnet »Operation återflyttning» visar stort intresse för inflyttning till Jämtlands län om arbetstillfällena kan erbjudas. Närmare hälften av det stora antal personer som svarade på enkäten hade icke jämtländskt ursprung men var alltså intresserade av Jämtland och Härjedalen som arbets- och boendemiljö. Man får väl utgå ifrån att alla dessa personer, varav många med kvalificerad utbildning och yrkeskunskande, till följd av den regionala obalansen som för närvarande råder på arbetsmarknaden tidigare icke ansett sig förutsättningslöst kunna välja bosättnings- och arbetsmiljö. Tills vidare har vi alltså en trend i det norrländska inlandet som pekar nedåt och denne tendens kräver en rad snabba och målmedvetna åtgärder för att brytas. Utflyttningen under fjolåret blev t. o. m. rekordartad för den tid under vilken den nuvarande lokaliseringspolitikens bedrivits.

Den långsiktiga målsättningen måste alltså kombineras med en rad kortsiktiga åtgärder, som bryter trenden och förhindrar att snedbalansen i regional utveckling ytterligare förstärks. Om vi en dag måste ta igen vad som förlorats och bygga upp vad som rivits ned kommer detta att bli mycket dyrbarare än att i dag vidta målmedvetna åtgärder för att hejda en planlös befolkningsomflyttning.

En rad åtgärder skulle kunna sättas in i en »stoppa-utflyttningen-aktion». En etableringskontroll i de tre storstadsområdena skulle inte bara minska pressen på miljö, ekonomi och arbetsmarknad i dessa stockningsområden utan göra det möjligt att få till stånd en seriös lokaliseringssamtal med många företag. Kreditrestriktionerna

borde anpassas och underordnas regionpolitiken. Man borde kunna överväga att de kvoter som nu gäller för bankernas utlåning, med undantag för bostadsfinansieringen, avskaffades för Norrlands inland där kreditexpansionen mig veterligt inte har någon möjlighet att väsentligt förändra vår valutaställning eller verka överhettande på ekonomin.

Transportpolitiken skulle också kunna bli ett snabbt verkande medel för att främja sysselsättningen. Länsstyrelserna i de fyra nordligaste länen har på detta område kommit med en väl underbyggd framställning, som häromdagen fanns på kammarens bord. Taxesättningen inom televerket och SJ samt de av samhället på skilda sätt påverkade begränsande faktorerna för landsvägstrafiken borde avpassas efter målsättningen att skapa en bättre regional balans. Jag tror också att det vid lokaliseringen av statliga institutioner, administrativa enheter och företag skulle kunna göras väsentliga insatser för Norrlands inland liksom beträffande utläggningen av statliga beställningar.

Denna rad av snabbt verkande radikala åtgärder kan kompletteras ytterligare; den får närmast ses som en exempelinsamling. De betydelsefulla resurser som finns i det redan verksamma näringslivet borde också bättre kunna tas till vara. Men på detta område får man utgå ifrån att den aviserade lokaliseringspropositionen skall medföra vissa länge önskade förbättringar.

För dessa bygder spelar de mindre företagen inom industri, servicenäringar och jordbruk en mycket betydande roll, och skilda former av utvecklingsstöd måste därför avpassas härefter. Detta gäller inte minst jordbruket, som i Norrlands inland fortfarande är en av huvudnäringarna och som i stor utsträckning bär upp en miljö som ännu betraktas som attraktiv inte bara för rekreation utan även för arbete och permanentbosättning, om man får tro

Remissdebatt

det jämtländska landstingets enkätundersökning. Stödet till detta jordbruk, kanske främst den dominerande och grundläggande delen, mjölkproduktionen, är alltså mycket betydelsefull även för den sociala ekonomiska miljön i detta område och därmed för regionpolitiken och bör i framtiden behandlas därefter.

De många små företag som bär upp näringslivet i Norrlands inland är till övervägande delen renodlade familjeföretag. Denna företagskategori har därför även ur regionspolitisk synpunkt sin särskilda betydelse till följd av företagsstrukturen i dessa utvecklingssvaga regioner. Det är ett faktum som måste beaktas på skilda områden, t. ex. inom skattepolitiken.

Herr JONSSON i Mora (fp):

Herr talman! Den föregående talaren och flera tidigare talare i denna långa debatt har varit inne på lokaliseringsfrågan, och även jag vill knyta några synpunkter till den.

Strukturförändringarna i vårt samhälle berör oss alla och har flera aspekter. De är en följd av den starka urbanisering som de senaste årtiondena har förändrat våra bygder och samhällen. Vi har fått en stark befolkningsomflyttning som har lett till en uttunning av befolkningen i glesbygderna och en motsvarande tätortsbildning med tillväxt i städerna och en dragning av befolkningen till vissa större centra. Självklart har detta medfört problem, inte bara i glesbygderna utan även i de tillväxande tätorterna. Kommunerna i utflyttningsområdena har fått se underlaget för sin fortsatta existens som självständiga enheter starkt reducerade.

De pågående kommunsammanläggningarna är ett led i strävandena att i denna utvecklingsfas skapa nya och mera bärkraftiga kommunala enheter. Riksdagen har också på regeringens förslag satt 1974 som den gräns då planerna på kommunsammanläggningarna

skall vara förverkligade. Med de krav och förväntningar på de skilda kommunerna som nu ställes av invånarna blir det i många fall en nödvändighet att gå denna väg för att kunna klara samhällets uppgifter, allra helst som inte bara invånarna utan också överordnade myndigheter ställer krav på kommunerna och lägger på dem nya uppgifter, bl. a. skilda serviceuppgifter. Kraven i detta avseende är med rätta sådana att en liten svag kommun inte kan uppfylla dem.

Även om målet att skapa livskraftiga kommunala enheter kan förverkligas, kommer det att inom många av dessa också att finnas glesområden, där trots allt arbetsmarknadsmässiga problem kommer att kvarstå och växa i omfattning. Kommunsammanläggningarna löser inte alla dessa svårigheter.

Jag är förvissad om att dessa problem i hög grad engagerar myndigheter, kommunalmän och arbetsmarknadsorgan. Undersysselsättningen är i många områden klart dokumenterad. För att råda bot härpå krävs en vidgad samverkan mellan skilda parter och organ. Man kan notera att många arbetssökande i bygder med denna struktur har en utpräglad vilja att ta arbete på hemorten, om sådant står att få, i stället för att flytta till andra orter där arbetsmöjligheter finns. En sådan flyttning sker oftast till orter med starkare näringsliv, företrädesvis till större tätortscentra i vårt land.

Låt mig här inskjuta att det i dessa tätortsregioner har uppstått problem av annan art: bostadsbrist, köer, trafiksvårigheter, miljösvårigheter m. m., för att här nämna några. Det kan inte vara bra att denna utveckling får fortgå.

Det är av yttersta vikt att vi försöker skapa möjligheter för glesbygden att leva vidare. Det är viktigt för glesbygdskommunernas eget vidkommande men det är även nödvändigt om dessa skall kunna utgöra turist- och rekreationsområden för storstadens och den större

Remissdebatt

tätortens människor. Dessa kräver också tjänster och service i dessa sammanhang. Utan ett varaktigt underlag under normala förhållanden kan icke heller påfrestningarna under tider då större krav temporärt ställs infrias.

Man kan också hävda synpunkten att det med säkerhet finns goda förutsättningar för att bygga upp ett näringsliv inom många områden som nu inte har ett överhettat arbetsmarknadsläge. Ett inte föraktligt kapital finns nedlagt i tätorter på landsbygden i form av bostäder, allmänna inrättningar, serviceanordningar, skolor o. s. v. Har man därtill goda kommunikationsmöjligheter skulle detta nedlagda kapital bättre kunna utnyttjas genom en ökad lokalisering av företaget och serviceinrättningar till sådana orter. En förstärkning av sådana orters näringsliv skulle ge dem större möjligheter att bli stödjepunkter för kringliggande landsbygd och därmed bidra till att hejda en ytterligare avfolkning.

Kopparbergs län, som jag representerar i denna kammare, har under 1960-talet varit utsatt för en stark utflyttning av arbetskraft. Herr Mellqvist har i ett anförande tidigare under dagen berört denna fråga, och jag skall ytterligare framhålla några synpunkter på de problem som förekommer i vårt län. Den utflyttning av arbetskraft som ägt rum och som har gällt människor i de bästa åldrarna, har under det senaste året lett till en befolkningsminskning på cirka 700 personer. Denna siffra är visserligen lägre än siffran för föregående år, men den är ändå allvarlig mot bakgrund av att den utgör fortsättningen på en trend som pågått under hela 1960-talet. Vi delar denna utvecklingstendens med Norrlandslänen, men i den pågående debatten om Norrlandsproblemen, vilken i och för sig är högst välmotiverad, har svårigheterna i andra skogslän, såsom t. ex. Kopparbergs län, kommit något i bakgrunden.

Jag har därför den uppfattningen att

man vid diskussionen av skogslänens problem också måste uppmärksamma de som berör Kopparbergs län. Skogsnäringen spelar i många av länets kommuner en dominerande roll. När därför rationaliseringen satte in i denna näringsgren och många friställdes blev sysselsättningsproblemen svåra att klara. Visserligen har länet även ett differentierat näringsliv med både stora företag och många mindre och medelstora enheter, men detta har inte varit tillräckligt för att ge sysselsättning åt alla friställda och nytillkommande arbetstagare. Suget till tätortsregionerna har därför blivit så starkt att länet fått denna negativa utvecklingstrend.

Under den pågående försöksperioden för lokaliseringspolitiska insatser har också Kopparbergs län varit föremål för åtgärder av sådan art. De norra och de västra delarna av länet tillhör det allmänna stödområdet, och vissa orter har i ganska stor utsträckning erhållit lokaliseringsstöd. Det har bidragit till att många etablerade företag kunnat väsentligt rationalisera och utvidga sin verksamhet och har även lett till en viss nylokalisering av företag. Man har på detta sätt kunnat redovisa positiva sysselsättningseffekter i form av ökat antal arbetstillfällen och dessutom en viss stabilisering av de företag som redan funnits.

Det kan emellertid konstateras att även den del av länet som ligger utanför det nuvarande stödområdet varit föremål för lokaliseringspolitiska insatser. Det har varit speciellt nödvändigt för orter där insatserna varit motiverade av arbetsmarknadsmässiga skäl.

I det betänkande som 1968 års lokaliseringsutredning avlämnat har den nyss av mig omnämnda stödområdesgränsen diskuterats. Det är fastslaget att länet i fortsättningen bör bli föremål för fortsatta lokaliseringspolitiska insatser. Utredningen förordar därutöver en utökning av stödområdet i Kopparbergs län genom att ytterligare tre

Remissdebatt

kommunblock införlivas med stödområdet. Utredningsmannen har emellertid i sitt förslag inte velat sträcka sig så långt som att införliva hela länet med stödområdet. Bevisligen har kommunblock som nu skall lämnas utanför haft större sysselsättningssvårigheter än en del av de kommuner som enligt förslaget skall komma att ingå i det nya stödområdet.

Länsstyrelsen i Kopparbergs län har i ett remissyttrande utförligt motiverat sitt förslag om att hela länet skulle ingå i stödområdet. Man har särskilt understrukit de negativa utvecklingstendenserna i de områden som enligt lokaliseringsutredningens förslag skulle lämnas utanför. Därutöver har den för regeringen och Sveriges industriförbund gemensamma arbetsgruppen föreslagit att man till 29 orter inom stödområdet som har särskilda förutsättningar i lokaliseringshänseende skulle koncentrera vissa åtgärder. Det material som redovisades skulle användas i en informationskampanj i detta syfte, bl. a. riktad till industrin. Lokaliseringsutredningen har föreslagit att 15 av dessa 29 orter skulle bli prioriteringsorter, och de är samtliga belägna inom Norrlandslänen.

Den nyssnämnda arbetsgruppen hade också i sitt förslag innefattat en ort i Kopparbergs län, nämligen Mora. I sitt remissyttrande har även länsstyrelsen föreslagit att Mora borde upptagas som prioriteringsort. Detta är motiverat bl. a. ur den synpunkten att Mora är huvudort för ett geografiskt stort upptagningsområde — ett område som omfattar kommuner vilka kan betraktas som skogskommuner och därför har sina speciella svårigheter i dagens arbetsmarknadssituation. Utredningen har också uttalat att skogslänen har särskilda problem när det gäller arbetsmarknadsfrågorna.

Jag vill gärna instämma i och understryka de synpunkter som länsstyrelsen har framfört beträffande stödområdets omfattning och när det gäller priorite-

ringsorter. Lokaliseringsutredningen säger i sitt betänkande att enligt dess mening krävs det ytterligare lokaliseringspolitiska insatser för att förstärka näringslivet i Kopparbergs län. Det räcker emellertid inte med punktinsatser av sådant slag som kan användas utanför stödområdet utan det fordras mer permanenta åtgärder, anser utredningen. Jag vill understryka detta och tillägga, att i dessa åtgärder bör enligt min mening även ingå en större kvot av bostadsbyggande, bättre väganlag för att förbättra vägnätet, bättre andra kommunikationer och ett vidhållande av de järnvägslinjer som vi har. Men det bör också finnas utrymme för att till länet förlägga mera av högre utbildning.

Jag anser det angeläget framhålla att länet ur många synpunkter har fördelar och att det kan ta emot en ökad lokaliseringspolitisk satsning. Samtidigt vill jag än en gång betona de speciella problem och svårigheter som länet ur sysselsättningsynpunkt brottats med under det senaste decenniet.

Mot denna bakgrund är det med stort intresse som vi i Kopparbergs län avvaktar hur den proposition utformas som skall ligga till grund för den fortsatta lokaliseringspolitiken. Jag uttrycker förhoppningen att regeringen vid utarbetandet av propositionen skall ta hänsyn till de vägande synpunkter som länsmyndigheterna anfört och som framhållits i denna kammare. Jag understryker nu ytterligare dessa synpunkter. Politiken bör utformas på ett sådant sätt att den kommer att innebära en ökad lokaliseringspolitisk insats i vårt län, så att den nuvarande negativa trenden vänds och de möjligheter tillvaratas som Kopparbergs län i många avseenden har när det gäller en fortsatt utveckling av näringslivet.

Herr OSKARSON (m):

Herr talman! Årets remissdebatt har väl nu definitivt kommit i sin andra

Remissdebatt

andning, och de kvarvarande ledamöterna synes ha gott tilltaget luftutrymme per capita. Många stora och betydelsefulla frågor har berörts, och det borde vara svårt att hitta något område som inte behandlats. Nu är det emellertid inte så, ty en av våra största utgiftsposter och en av våra viktigaste angelägenheter har praktiskt taget inte alls berörts. Jag syftar på försvaret. Har man kanske överlätit försvarsdebatten åt det orealistiska och ovederhäftiga forum som består av vapenvägrare, blåögda nedrustningsfantaster och mer eller mindre högljudda grupper på gator och torg? Är kanske det utrikespolitiska och militärpolitiska läget sådant att det inte finns någon anledning att ägna försvarsfrågan något intresse, eller behöver vi inte tänka på vare sig vår nationella frihet eller säkerhet? Ingenting tycks i varje fall oroa riksdagen på det försvarspolitiska området.

Hur det nu än förhåller sig, vill jag ägna de mig tillmätta minuterna åt försvarsfrågan.

Försvarsministern tillhör tydligen dem som känner sig fullkomligt lugn. Under rubriken »Planeringsinriktningen» i bilaga 6 till statsverkspropositionen konstaterar statsrådet: »Inte heller har det utrikes- och militärpolitiska läget ändrats i sådan riktning att det motiverar en ändring av planeringsinriktningen.» Detta gäller den planering efter horisontell nivå som fastställdes av 1968 års riksdag. Det är en planeringsnivå som medför en kontinuerlig urholkning av den svenska försvarskraften. Det har också klart påvisats av överbefälhavaren i hans petitaframställning att den horisontella planeringsnivån medför att den materiella uthålligheten och kvaliteten blir eftersatt. Så är fallet för armén, bl. a. genom att man för fältförbandens del reducerar anskaffningen av så viktig materiel som radio- och signalmateriel, brobandvagnar, erforderlig ammunitionsutrustning

m. m. Begränsningar har också måst göras i utbildningsverksamheten.

Detta medför att krigsorganisationens kvalitet försvagas såväl materiellt som personellt. För marinens del innebär det bl. a. att ersättning av stridsenheter, särskilt ytstridskrafter, mycket starkt begränsas, vilket medför en kontinuerlig sänkning av försvarskraften både kvalitativt och kvantitativt. Ett flertal objekt har måst senareläggas, och bland dessa finns så väsentliga saker som ubåtsprojekt A 14.

För flygvapnets del har fullföljandet av Viggenprojektet medfört att övrig angelägen materielanskaffning och utrustning fått stå tillbaka. Detta gäller bl. a. stridslednings- och bassystem, där utgående radarstationer inte kan ersättas utom på vissa mycket viktiga stridsbaser. Resultatet blir utan några förskönande omskrivningar en stark försämring av den svenska försvarseffekten.

Är detta rimligt i dagens läge? Försvarsministern anser det tydligen, men är det verkligen så? Hur ser det ut i omvärlden och i vår närmaste omgivning?

Låt mig knyta några reflexioner till dessa frågeställningar. Att det pågår en förskjutning i maktbalansen från Väst till Öst torde ingen kunna förneka. Detta visas klart och tydligt av försvarsutgifternas utveckling inom de båda stormaktsblocken. Inom NATO kan konstateras en dämpning av ökningstakten, medan länderna inom Warszawapakten kraftigt höjt sina försvarsansträngningar. Föregående år ökade Sovjetunionen sin försvarsbudget med över 1 miljard rubel. Men dessa fakta viftar försvarsministern snabbt bort — jag citerar ur samma bilaga: »Detta förhållande kan emellertid inte tas till intäkt för några långtgående slutsatser, bl. a. beroende på att jämförelser försvåras av olikheter i underlaget.» Nog är det i viss mån sant och nog är det bra att ha is i magen för en försvarsminister, men borde ändå inte enbart det faktum

Remissdebatt

att en påtaglig förskjutning av maktbalansen från Väst till Öst håller på att ske komma försvarsministern att något höja ögonbrynen och ta sig en allvarlig funderare?

I Europa, i vår närmaste omgivning, befinner sig i dag 1,5 miljoner man under vapen, topputrustade med modern, tekniskt högtstående materiel, med stridsvagnar o. s. v. Förbanden har hög beredskap och deras stridsvärde måste betecknas mycket högt. På NATO-sidan finns ca 600 000 man, organiserade i ett 25-tal divisioner, och inom Warszawapakten över 900 000 man, organiserade i ca 65 divisioner. Detta ger styrkerelationen 3 : 1 till Östs fördel, vilket anses bilda underlag för ett framgångsrikt anfallsföretag.

Framflyttningen av de sovjetiska förbanden i Tjeckoslovakien har avsevärt förkortat insatstiden för dem. Dessa styrkor är kvar, trots löftet om bortdragnin g och trots att de tjeckoslovakiska förbanden intensivt har övats och förstärkts under 1969 och enligt yttrande av den tjeckoslovakiske försvarsministern Dzur vid den s. k. »befrielse-dagen» den 9 maj att nu ingår tjeckoslovakiska styrkor i Warszawapaktens första echelong.

Berlinproblemet finns kvar. Det fick vi en ny, påtaglig påminnelse om så sent som i går, då Östtyskland demonstrativt periodvis stoppade landsvägstrafiken till Västberlin som protest mot Bonnregeringens beslut att förlägga vissa utskottssammanträden till Västberlin.

Under 1969 har NATO haft s. k. »brandkårsövningar» inom Nordkalottområdet. Dessa övningar har väckt mycket stark irritation inom Sovjetunionen, trots att de har genomförts på stort avstånd från den sovjetiska gränsen. Sovjetunionen själv har dock samtidigt bedrivit övningar alldeles i närheten av gränsområdet. Den brittiske utrikesministern betonade för kort tid sedan i ett anförande angående den militärpolitiska

utvecklingen behovet av tillräckliga konventionella styrkor bl. a. i Nord-europa: »Den balanserande betydelsen av ett starkt konventionellt svenskt försvar framstår klart i detta sammanhang.»

Låt oss sedan mycket summariskt se på ett annat område, som ligger något längre bort från våra gränser men som mycket snabbt vid en olycklig utveckling kan direkt påverka det militärpolitiska läget inom hela Europa. Det gäller Mellersta Östern.

Läget har fortgående skärpts och direkta krigshandlingar har blivit alltmer omfattande för varje dag som går; senast kunde vi konstatera det i dag. Varken ambassadör Jarrings mission eller New York-förhandlingarna har haft någon framgång. Situationen i flera av Mellersta Österns stater, bl. a. i Libanon, är mycket labil och osäker.

Libyen har efter revolutionen mer aktivt engagerat sig i konflikten mellan arabländerna och Israel. Ett ytterligare bevis på den aktiviteten fick vi i går då Libyen utökade sin luftflotta med 100 flygplan inköpta från Frankrike. Av dessa var åtminstone 80 stridsflygplan av det inte okända märket Mirage. Är Libyen kanske enbart transitland för en slutlig leverans till Egypten?

Att en påtaglig risk finns för en ny utlösning mellan Israel och arabstaterna torde ingen kunna förneka. Sannolikt kommer stormakterna att försöka hålla sig utanför en sådan konflikt, men vad skall ske om Israels existens verkligen hotas? Vi vet att Israel har ett från försvarspolitisk synpunkt mycket oför-månligt läge.

Den ryska medelhavsflottan har successivt byggts upp sedan 1964 och torde nu uppgå till 30—40 enheter. Att den tjänar som ett instrument för den ryska utrikespolitiken torde vara uppenbart. Sovjet önskar inte heller se att arabländerna lider ett nytt bakslag i en ny konflikt med Israel, detta av såväl strategiska och ekonomiska skäl som av

Remissdebatt

prestigeskäl. SALT-förhandlingarna i Helsingfors pekar visserligen på förhandlingsvilja mellan stormakterna, vilket är väsentligt, men samtidigt som dessa pågår bygger man på båda sidor upp sina robot- och antirobotsystem. Man kan inte vara enbart optimistisk beträffande ett positivt resultat, när förhandlingarna förs mot en sådan bakgrund.

I vårt eget närområde är den marina aktiviteten stor från såväl NATO som Warszawapaktens länder. Flygverksamheten är också mycket livlig under hela året. Främmande fartyg och flygplan kränker vårt territorium eller bryter mot våra tilläggsbestämmelser ett flertal gånger på året. Vad som är avsiktligt eller oavsiktligt är svårt att bedöma.

Mot bakgrunden av vad jag ovan sagt och med de omfattande militära resurser som finns i vår närhet vore det oförsvarligt att försöka invagga svenska folket i någon falsk trygghetskänsla.

Den oroande politiska utvecklingen mellan Sovjet och Kina har jag helt förbigått — inte för att jag nonchalerar den utan för att jag har velat hålla mig till vår närmaste omgivning.

Låt mig som avslutning på detta avsnitt betyga att jag tror att vi alla är lika besjälade av en önskan att vi skall slippa framtida uppgörelser stater emellan med vapenmakt. Vi får dock inte gå så långt i vårt önsketänkande, att vi inte vågar se realistiskt på omvärlden och på den faktiska militärpolitiska situationen.

Mot denna bakgrund är många med mig oroliga för den försvarspolitik som oeftergivligt får till resultat att vi inte kan följa med i den snabba militärtekniska utveckling som pågår runt omkring oss utan obönhörligt blir efter. Intentionerna i 1968 års försvarsbeslut bedöms av ansvariga militära myndigheter inte kunna uppfyllas med nuvarande kostnadsram, och handlingsfriheten är starkt begränsad. Det är där-

för högst angeläget att de militära myndigheterna får underlag för en långsiktig planering. En parlamentarisk utredning bör därför snarast tillsättas så att den omgående kan sätta i gång sitt arbete och så att den i god tid kan framlägga förslag för budgetåret 1972/73. Riktlinjerna bör vara klara i så god tid, att planeringen redan fr. o.m. nästa budgetår kan anpassas efter en realistisk nivå.

Herr talman! Låt mig slutligen helt kort beröra ett par andra punkter i denna del av statsverkspropositionen.

Jag är lika angelägen som försvarsministern om att det skapas arbetstillfällen i Norrland. Men när man lokaliserar ett nytt militärförband bör man enligt min uppfattning med allvar beakta att uppbyggnadsskedet är kort jämfört med den tid som förbandet skall fungera på sin nya plats. De stora krav som ställs på moderna utbildningsanordningar och övriga anläggningar vid ett förband för att man skall uppnå högsta effektivitet medför stora och dyrbara investeringar. Om högsta utnyttjandegrad skall kunna uppnås krävs större utbildningsenheter än vad våra nuvarande förband utgör. Samband och samordning mellan flera förband bör vara möjlig för att utbildningsanordningarna tidsmässigt skall kunna utnyttjas till sin fulla kapacitet. Detta hoppas jag i fortsättningen kommer att beaktas vid lokaliseringen av nya förband, så att vi efter hand bygger upp rationella utbildningsenheter. Detta är möjligt att åstadkomma inom övre Norrland, och jag vill än en gång poängtera att jag instämmer i uppfattningen att detta nya förband bör lokaliseras till Norrland.

Försvarsministern aviserar en proposition under vårriksdagen angående ökat ekonomiskt stöd till hemvärnet och de frivilliga försvarsorganisationerna. Jag vill enbart vädja till statsrådet: Förfuska nu inte vid propositionsskrivningen de förslag som utredningen lagt

Remissdebatt

fram i sina båda betänkanden och som i sina huvuddrag är bra, även om det finns skönhetsfläckar! Låt hemvärnet och frivilligorganisationerna nu få de förbättrade arbetsförhållanden som de så länge väntat på och som de så väl gjort sig förtjänta av.

Fru JONÄNG (cp):

Herr talman! Det finns en fråga som kommit i förgrunden i debatten, en fråga som jag känner ett starkt engagemang för och som berör ett mycket stort antal människor, en grupp människor som aldrig varit särskilt högröstade av sig men som med stigande ångslan lyssnat på debatten och som nu gripits av desperation och förargelse, en grupp människor som i tidningsinsändare, i brev och telefonsamtal säger: Nu går det inte längre, vi orkar inte längre med denna förföljelse från samhällets sida. Gör någonting!

Denna grupp är de s. k. hemmafruarna. Jag tänker inte använda ordet »hemmafru»; det har en negativ klang, tror jag. Jag tänker å andra sidan inte heller tala om »de yrkesarbetande kvinnorna». Jag tänker tala om de hemarbetande kvinnorna. Vad jag skall finna för uttryck för den andra gruppen är litet svårare att säga. »De utarbetade kvinnorna» är inte särskilt bra; jag tror att vi måste hitta ett bättre och mer adekvat uttryck, en beteckning som visar att det är fråga om arbete och yrke, vare sig man arbetar i hemmet eller utanför hemmet.

Debatten om de hemarbetande kvinnorna har blivit något av en hatdebatt, där sakligheten och toleransen har kommit bort. Inte minst har det blivit en debatt fylld av aggressioner och intolerans mellan dessa båda kategorier kvinnor: de som arbetar i hemmet och de som arbetar utanför hemmet. Jag tror att vi måste försöka komma ur de låsta positionerna. De båda kategorierna måste diskutera och debattera tillsammans. Vi måste få en ny debatt som är

mer positiv och mer konstruktiv. Vi måste förstå att det på bägge sidor finns problem och att vi gemensamt måste försöka lösa dem. Den hemarbetande kvinnan har sina problem: hårt arbete, isolering, psykisk press av olika slag. Och den kvinna som arbetar utanför hemmet har sina: barnpassning och alla de svårigheter som är förenade med det dubbelarbete som dessa kvinnor ofta har. Jag kan hänvisa till det aktuella fallet med den kvinnliga rådmannen, vars tjänstledighet för barns-börd inte räknades som likvärdig med den tjänstledighet en man har för militärtjänst. Dessa båda kategoriers problem måste lösas gemensamt och tillsammans med männen. Vi borde se till att den hemarbetande kvinnan får bättre villkor när det gäller socialförsäkringar, vårdbidrag och dylikt lika väl som vi borde se till att en kvinnlig rådmän inte behandlas så som skedde.

Det finns alltså ingen anledning att fördjupa klyftan mellan kvinnorna, utan vi borde i stället gå fram gemensamt, angripa och försöka lösa de olika problem som finns. Vi måste få en ny debatt; inte minst de politiska kvinnoförbunden måste se sitt ansvar för alla kvinnor och initiera debatten.

Jag tror på möjligheten av ett gemensamt arbete på detta område, därför att jag tror att vi i stort sett kan vara överens om målsättningen, d. v. s. om kvinnans roll i samhällslivet. Den målsättningen innebär att man och kvinna skall ha samma möjligheter, både teoretiskt och praktiskt, när det gäller utbildning och arbete, och samma skyldigheter när det gäller försörjning av familjen, barnuppfostran, hemarbete och politiskt ansvarstagande på olika nivåer. Jag vill som en del av denna målsättning se en ökad ekonomisk självständighet för varje individ. Jag vill även ha en ny syn på modersfunktionen och därmed också ökad insikt av fadersfunktionens betydelse.

Jag kommer sedan in på det avsnitt

Remissdebatt

av debatten där aggressionerna sätter in som värst. Det gäller valfriheten. Det är inte bara det att det i praktiken inte finns någon valfrihet eller någon valmöjlighet för kvinnorna. Inte ens i debatten och i teorin lämnas något verkligt utrymme för valfriheten. Det är precis som med kejsarens nya kläder; det talas så riktigt och vackert om valfriheten att man nästan tror att den finns ända tills man alldeles som barnet i sagan upptäcker att det inte finns någon täckning för talet — det är bara tomma ord. »Ut med hemmafruarna på arbetsmarknaden!» Det är ett av många kategoriska slagord. Där finns ingen valfrihet. »Hemmafruarna snöper barnen i deras utveckling», säger enligt pressen ett socialdemokratiskt statsråd. Och regeringen aviserar en höjning av skatten för familjer där bara ena maken arbetar. Det är sannerligen inte heller någon valfrihet. Det är bekvämt att gömma sig bakom ordet valfrihet, därför att det är någonting som vi alla vill ha, men den finns inte ens i teorin, ännu mindre i praktiken. Vi har på många platser i vårt land ett ensidigt näringsliv som över huvud taget inte erbjuder kvinnorna några arbetsmöjligheter. Och där det finns arbetsmöjligheter finns det inte alltid daghemspplatser eller andra möjligheter till barn-tillsyn.

Man frågar sig: Hur ser kvinnornas utbildning ut? Det är många som inte har mer än sexårig folkskola. Vilka satsningar gör samhället där? Hur värderar man över huvud taget det arbete en hemarbetande kvinna utför? Är inte det en samhällsinsats som också den är värd pengar, om vi skall räkna ekonomiskt? Är det inte en samhällsinsats som somliga kvinnor gör när de arbetar i hemmet med hushållsarbete, med uppfostran o. s. v.? Vidare har vi alla de kvinnor som sköter åldriga föräldrar — det är också en samhällsinsats som inte värderas.

Jag skall inte bli patetisk, men jag

frågar mig, om verkligen inte alla dessa hemmaarbetande kvinnor har betytt någonting i vårt samhälle. Har de ändå inte medverkat till att skapa goda hem och därmed ge våra barn och ungdomar en god grund att bygga på och goda livsbetingelser? Respekt för människors arbete och människors insatser i samhället trodde man var någonting självklart, men det verkar som om det skulle behövas speciell upplysning om det.

Hela situationen i dag vittnar om ett svek mot hundratusentals kvinnor i vårt land. »Ut på arbetsmarknaden!» säger man. Man lägger straffskatt på dem, och man fördyrar hushållsapparaterna med 4 procent. Var finns de positiva åtgärderna och insatserna för att göra dessa kvinnors ställning lättare?

Vad har man nu åstadkommit med den hätska debatt som har förts? Man har lagt ännu mera sten på en redan tung börda. De hemmaarbetande kvinnorna har kommit i en svår situation, där de känner sig jagade och förföljda, där deras livsverk helt enkelt raseras, där man helt sonika säger till dem, att det arbete som de har gjort och gör inte är någonting värt, ja till yttermera visso är skadligt. Detta har man svart på vitt på, eftersom ett socialdemokratiskt statsråd fortfarande enligt pressen säger att dessa mödrar hindrar sina barns utveckling.

Hur kan ett samhälle behandla individer på detta sätt? Jag tycker att dessa onyanserade, intoleranta angrepp på en stor grupp av kvinnor är och kommer att förbli en skamfläck för vårt samhälle. Jag vill uttrycka som min mening att dessa kvinnor har gjort insatser som samhället i stället borde vara tacksamt för.

De hemmaarbetande kvinnorna har, förutom denna psykiska press som samhället lagt på dem, även konkreta problem av stora mått. Vi har småbarnsmodern som ofta upplever en svår isolering, även om hon har en ansvarsde-

Remissdebatt

lande make. Hon får problem med barnpassning och barnsjukdomar som lägger hinder i vägen för tänkta planer. Vi har modern med de litet äldre barnen vilka börjar komma upp i tonåren, med allt vad det innebär av problem, oro och stress. Vi har inte minst kvinnan i 40—45-årsåldern, vars barn har vuxit upp och som plötsligt står där utan arbete, utan utbildning och utan uppgifter i livet. Här ryms en djup tragik. Vad skall dessa kvinnor göra? De vet att de redan vid 45-årsåldern räknas som överåriga på arbetsmarknaden med den åldersysteri som förekommer i vårt land i dag. Självt anser de sig vara i sina bästa år. Är det stimulerande att över huvud taget ge sig in i en utbildning, när man vet att man betraktas som överårig redan när man börjar den?

Vi har kvinnorna som *måste* arbeta hemma, de som arbetar i det egna företaget, affären, jordbruket. Vi kan som exempel ta jordbrukarhustrun. Hon arbetar tidiga morgnar och sena kvällar, hon sköter ladugård, djur, barn och hushåll. Redan det är en tung arbetsbörda. Nu skall hon drabbas ännu hårdare för att hon inte arbetar utanför hemmet.

Vi har vidare alla de kvinnor som är gifta med män som reser och som har barn i familjen, de som är gifta med sjömän av olika slag, flygare, kanske riksdagsmän eller handelsresande. Var kommer de in i bilden?

Man kan visst ha visioner om hur i ett framtida samhälle man och kvinna skall arbeta tillsammans och dela ansvar i allt, men att söka materialisera visioner för vilka det inte finns underlag och möjligheter är inte någon realistisk politik. En realistisk politik är att visserligen ha målsättningen klar för sig men också att se verkligheten sådan den är. En realistisk politik är att inte jaga människor som villebråd, utan ge upplysningar om målsättningen, informera om de arbetskraftsbehov som

finns i samhället, om de insatser som man där förväntar sig av kvinnorna. Det är att man först skapar förutsättningarna för kvinnorna att fungera på arbetsmarknaden, sedan visar vad man har att bjuda och så säger till kvinnorna: »Var så goda och välj!» Det fria valet skall vi väl ändå få ha?

Jag tror det var herr Mossberg som i ett tidigare anförande sade, att det är arbetarrörelsens politiska samhällssyn som präglar vårt samhälle i dag. Jag tror att han har helt rätt när det gäller de hemmaarbetande kvinnornas situation — det är den socialdemokratiska politiska samhällssynen som där tar sig uttryck. Jag för min del, liksom centerpartiet, vill föra en realistisk politik som innebär att vi ser målsättningen och genom en ständig information försöker nå ut till kvinnorna med upplysning om utbildningsmöjligheter, arbetskraftsbehov o. s. v. och som också innebär satsning för att skapa förutsättningar för en verklig valfrihet för kvinnorna. Jag är övertygad om att kvinnorna känner sitt samhällsansvar och fortsätter att söka sig nya vägar för att på skilda sätt bära det ansvaret genom arbete och insatser både i hemmen och på arbetsmarknaden.

Fru ANÉR (fp):

Herr talman! Tillåt mig hjälpa fru Jonäng med en liten terminologisk finness! Man kan indela kvinnorna i två grupper: de som arbetar hemma och de som arbetar både borta och hemma. De som arbetar borta, på deltid eller på heltid, arbetar också hemma. Jag har ännu aldrig träffat på någon yrkeskvinna — jag skäms inte för att använda det ordet — som har det lika väl ställt med service som en man i motsvarande inkomstklass med hemmafru.

Valfriheten existerar inte, säger fru Jonäng. Jag är inte säker på att det är den sortens valfrihet vi vill ha, att en fullt frisk vuxen arbetsför människa skall ägna hela sin arbetskraft åt att skö-

Remissdebatt

ta den personliga servicen för en vuxen, frisk, arbetsför karl och eventuellt några ungdomar. Jag tycker inte det kan kallas för straffskatt, om det skall betalas skatt för detta arbete. Varför skall inte alla människor betala skatt för sin lön?

Nu är detta en abstrakt teckning av situationen. Jag bortser med flit från dem som har småbarn och verkligen sköter dessa — det är fullt tänkbart att de bör ha vårdlön av samhället. Jag tänker i stället på dem vilkas barn har flugit ut ur boet. Fru Jonäng sade att de plötsligt står utan arbete. Men skall de fortsätta att leva utan att arbeta?

I den praktiska frågan som har med särbeskattning och sambeskattnings att göra tror jag att fru Jonäng och jag och våra partier är något så när ense om att det blir förskräckliga övergångssvårigheter för alla de kvinnor som genom särbeskattningsen eventuellt — vi har ju ännu inte sett tabellen — får ekonomiska svårigheter och som arbetsmarknaden verkligen inte ropar efter. Men det finns nog i grund och botten ingen möjlighet att lösa dessa frågor utan en utredning av det slag som vi i flera år har motionerat om och kommer att motionera om även i år, nämligen en verkligt rejäl nationalekonomisk utvärdering av hemarbetet, vem som än utför det. Det går inte att diskutera sådant här, innan man har ordentligt sifferunderlag eller åtminstone någon form av väg- och mätbara storheter att bygga på.

Herr talman! Jag skulle sedan faktiskt vilja anknyta till vad herr Oskarson började sitt anförande med. Han talade om de stora och ökande luftkuber som vi här i kammaren vid denna tid på kvällen har tillgång till. Han sade också att han ville tala om en av de verkligt stora frågor som ingen hade talat om tidigare i remissdebatten. Jag skulle också vilja gå in på en annan som jag tycker otroligt stor och väsentlig fråga, som jag tror inte har berörts här något vidare. Det är naturligtvis miljövärden.

»Det är ett tecken på att vi har misslyckats med att kontrollera vår teknologi, när vi har utvecklat ett system för att ge ren luft åt en människa på månen, men inte kan göra detsamma för invånarna i våra städer.» Det var en amerikan som sade detta för två år sedan. Det har bara blivit än mer aktuellt sedan dess. Det har kommit fler människor till månen, vi har fått värre luftföroreningar i våra städer. Men det intressantaste ordet i det där lilla citatet är faktiskt det lilla ordet »vi». Vilka är »vi», som kan så mycket teknologi och kontrollerar den så illa?

Ja, i en mening är det förstås hela mänskligheten. I en annan mening är det våra representanter bland forskare och politiker. Vi är tvungna att tänka globalt nu för tiden på ett sätt som aldrig förr. Detta är vad beträffar miljövärden fullständigt självklart. Man får nya och hemska exempel på det varje dag. Jag skulle vilja uppbygga kammaren med ett litet exempel på detta.

I oktober i fjol framlades och accepterades en rapport om jordens allmänna miljöproblem av den högsta vetenskapliga kompetens man kan få tag i. Det är någonting som heter ICSU, en internationell sammanslutning av alla världens olika forskarförbund. Den hade bett en ryss, en engelsman och en svensk att göra en rapport. I denna nämnde man bl. a. på tal om farorna för föroreningar av världshaven dels risken för oljeutsläpp, dels risken att olika djur- och växtarter skadas så att man förlorar vissa naturliga varningssignaler och slutligen att alla gifter som slängs ut i vattnet förr eller senare kommer tillbaka till människorna.

Det låter ju rysligt nog. Men ungefär samtidigt i höstas var det en annan professor — han hette Lamont C. Cole vid Cornell University — som talade om sina farhågor för världshaven. De hade en ny storleksgrad. Han påvisade nämligen, att i de industrialiserade delarna av världen producerar vi bara ungefär

Remissdebatt

60 procent av det syre som samtidigt går åt. Var kommer resten ifrån? Den kommer huvudsakligen från oceanens yta. Där simmar omkring plankton, som producerar omkring 70 procent av allt det syre som släpps ut i atmosfären varje år.

Nu förhåller det sig så, att USA skickar ständigt och jämt tankbåtar till Vietnam med oerhörda mängder av någonting som heter picloram, ett mycket kraftigt växtödande medel. Det användes för att avlöva de vietnamesiska skogarna. Om man nu tänker sig att någon eller några av dessa tankbåtar råkar ut för en olycka, vilket ju kan hända, så sjunker den med allt sitt innehåll i Stilla Oceanen. Det vore kanske bra för Vietnam, men vad skulle hända med planktonlagren på Stilla Oceanens yta? Det vet ingen, inte ens de som tillverkar detta gift. Vad man vet är att picloram är så giftigt, att när man använder gödsel efter djur som har ätit växter besprutade med picloram dör all växtlighet som man använder denna gödsel till.

Vi — vilket alltså i detta speciella fall betyder USA:s försvarsministerium — har alltså mer eller mindre i vår makt att stoppa denna planets syretillförsel eller i varje fall en väsentlig del av den. Detta är den sorts problem som man hoppas kommer att bli behandlade vid den miljövärldskonferens som FN om två år håller i Stockholm. Det är av största vikt att den konferensen får bli en verkligt politisk konferens, där inga vetenskapliga fakta tystas och där konsekvenserna tydligt uttalas. En uppvisning i nationella skönmålningar, som det finns vissa anledningar att frukta, har vi inte någon glädje av — vi, jordens befolkning, jordens nationer och den enskilde Svensson.

Men medan vi håller på att arbeta på de internationella miljövärldskonferenserna, som jag anser vara en av våra mest väsentliga utrikespolitiska uppgifter, måste vi även försöka få miljövärlden inom våra egna gränser att fungera bättre. Jag vill

i detta sammanhang bara ta upp några få punkter.

Vi behöver en mera miljövärldsinriktad fysisk riksplanering och parlamentarisk representation i denna. Icke ens jordbruksministrernas utlovade informationsorgan kan riktigt ersätta den reella insyn som behövs i fråga om användningen av våra naturresurser. Vidare erfordras en förutsättningslös diskussion om de medel som skall användas för att komma till rätta med miljöförstöringen, d. v. s. om det skall vara avgifter eller direkta förbud. I remissvaret till FN angående just 1972 års konferens står det, att avgifter är så mycket besvärligare att bestämma och administrera än förbud och att de senare därför anses bättre. Men detta kan ju inte vara avgjort en gång för alla. Givetvis finns det fall där avgifter vore bättre, t. ex. när det gäller en mycket stor vara som är besvärlig, fast inte livsfarlig, och som är mycket svår att ersätta med något annat. En parlamentarisk kommitté som undersöker och avväger alla slags åtgärder — avgifter, förbud o. s. v. — är nödvändig för att man skall kunna använda alla dessa medel på effektivaste sätt.

Vidare behöver vi också mer än vi denna gång lovats av undervisningsministern i fråga om den forskning, som gör att vi kan förstå konsekvenserna av våra åtgärder, innan vi vidtar dem. Detta är definitionen på *ekologin*, enligt vad professor Lamont C. Coles framhållit i den uppsats jag nyss citerade. Ekologin är läran om det sömlösa, biologiska fältet av ömsesidiga påverkningar och reaktioner, som vi alla är inblandade i och inte kan komma ur, vare sig människor, plankton eller pingviner på Antarktis.

Ekologerna, som vi alltså borde ge mera pengar, lär oss bl. a. att betrakta våra sopor som någonting som vi inte bör sopa under mattan och hoppas att ingen ser, utan som en värdefull tillgång, en oundgänglig del av hela jordens ingalunda outtömliga resurser. Vi måste

Remissdebatt

här i landet uppmuntra den forskning som visar hur man även i nutida tätorter kan upprätthålla den naturens kretsgång, som var så självklar på den gamla bondgården.

Slutligen behövs ekologerna för att vår u-hjälp inte skall bli mera till skada än nytta. I rapporten från de vetenskapliga organisationernas internationella råd, som jag citerade i början, uttrycks saken på följande sätt:

»Det bör vara de utvecklade ländernas särskilda ansvar att se till, att varje industri som de finansierar i utvecklingsländerna, arbetar under en hög grad av ekologisk kontroll. Då det sällan finns någon lokal lagstiftning om detta, kan annars en situation utvecklas, som är mycket värre än vad industrinationen skulle tolerera på hemmaplan. Människan har helt enkelt inte råd att upprepa denna typ av misstag. Innan tekniskt bistånd garanteras, bör välkvalificerade ekologiska rådgivare alltid höras. Detta är av särskild vikt när det gäller internationella projekt, och naturligtvis har frågan en särskild räckvidd i tropiska områden, där en ökad teknologisk inverkan på föga kända eko-system skulle kunna ha förödande och långvariga effekter.»

Det här är en av anledningarna till kravet på att ekologisk forskning i Sverige måste utvidgas, så att vi får råd att sända goda experter inom denna vetenskap till vart och ett av våra u-landsprojekt. Vi är skyldiga u-länderna detta, och med »vi» menar jag faktiskt oss här. Det är att beklaga, att statens naturvetenskapliga forskningsråds begäran om ökat stöd till ekologisk forskning inte har kunna bifallas denna gång. Detta kommer att tillhöra de väsentliga frågorna vid FN-konferensen år 1972.

Herr talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Fru JONÄNG (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall inte ingå i någon mera omfattande polemik med fru Anér. I mitt förra anförande sade jag att jag tror på en ökad ekonomisk självständighet för varje individ, men så länge vi inte har ett individuellt system på inkomstsidan kan vi inte heller ha en individuell beskattning.

Sedan vill jag också understryka vad jag sade om valfriheten. Den måste finnas i vårt samhälle. Och det finns inga andra grupper av människor som förmenas friheten att välja arbete.

Fru ANÉR (fp) kort genmäle:

Herr talman! Detta mitt inlägg skall verkligen bli kort: Hur många ensamma mödrar har möjlighet att välja hemmafruns tillvaro?

Herr WACHTMEISTER (m):

Herr talman! Jag vill börja med att framföra ett uppriktigt tack till fru Jonäng för ett anförande som enligt min mening var denna remissdebatts stora händelse. Jag kan instämma i praktiskt taget varje ord hon sade — utom i det att vi skall försöka få en ersättning för ordet hemmafru. Jag tycker tvärtom att vi skall använda det ordet så mycket som möjligt för att få in i människors medvetande att ordet hemmafru är en hedersbeteckning. Det finns inget annat yrke som innebär så mycket arbete. En del människor har tydligen den uppfattningen att hemmafruar är sådana kvinnor som förekom i Allers Familjjournal i min barndom, vilka låg på en divan och åt praliner och läste romaner, men de människorna har verkligen ingenting med dagens hemmafruar att göra. Jag tycker alltså, fru Jonäng, att vi i stället skall enas om att använda ordet hemmafru så mycket som möjligt och inte söka någon ersättning för det.

Sedan går jag över till vad jag hade tänkt säga innan fru Jonäng förvred huvudet på mig — om jag så får säga.

Denna debatt har till stor del rört sig

Remissdebatt

om den varslade skärpningen av arvs- och förmögenhetsskatterna samt — genom kommunalskatteavdragets slopande — indirekt också av inkomstskatten. I går visade finansministern påtaglig irritation över att, som han uttryckte det, oppositionen ville flytta in i kanslihuset för att påverka utformningen av skatteförslaget. Men är det inte just det som är meningen med remissdebatten? Det gäller ju att åtminstone få en fot i dörrspringan innan propositionen avlämnas, för att oppositionen på det sättet skall kunna framföra åsikter som till äventyrs inte kommit fram under frågans remissbehandling. Har regeringen en gång bundit sig i propositionen, så hjälper — med ett parti i absolut majoritetsställning — de 15 dagarnas motionstid föga för oppositionen. Erfarenheterna från förra årets riksdag visar bara alltför tydligt att regeringens trogna transportkompani under utskottsbehandlingen inte vågar ändra så mycket som en bokstav i propositionerna. Det är för övrigt den saken som gör det fullt befogat att i dag tala om ett maktfullkomlighetens enpartivälde eller, som någon betecknat det, demokratur snarare än demokrati, eftersom en av de allra viktigaste byggstenarna i demokratin saknas, nämligen hänsyn till motparten, viljan att kompromissa.

Den där foten i dörrspringan, som finansministern tyckte så illa om, är i år faktiskt väl på sin plats. Kapital-skattekomplexet har t. ex. varit föremål för en utredning, som sannerligen inte har gjort skäl för namnet.

I vänboken till Tage Erlander utlovar SSU-ordföranden Ringholm tre saker som skall genomföras, nämligen

1. republik,
2. alla produktionsmedel skall överföras till staten,
3. all mark skall överföras till staten.

Redan av denna uppdelning av frågorna framgår att han inte har klart för sig att marken också är ett produktionsmedel, men den uppfattningen, eller

snarare missuppfattningen, är han inte ensam om. Vad man efter SSU-ordförandens hotelser om produktionsmedlens förstatligande frågat sig är, om reformen skall ske mot ersättning eller inte. Finansministerns uttalande att han i huvudsak avser att följa kapital-skatteberedningens förslag, tydligen utan hänsyn till vad som kommer att sägas i remissyttrandena, har givit oss svaret på den frågan: det blir konfiskation. Ty när man genomdriver en beskattning som man vet inte ens teoretiskt kommer att kunna bäras av löpande inkomster, så är det ingenting annat än konfiskation — som ju är det litet finare uttrycket för den stöld i statlig regi som det innebär att under sken av lag och rätt tillägna sig annans egendom.

Nog är det märkligt, minst sagt, att en offentlig utredning lämnar ifrån sig ett sådant verk som det som kapital-skatteberedningen presterat utan att ens göra någon kontroll av dess verkningar med hjälp av självdeklarationerna för något hundratal företag. Kan man verkligen betala ut arvoden för ett så miserabelt arbete? Utredningsordföranden och utredningsmajoriteten borde antingen åläggas att på egen bekostnad göra den kontroll som man inte behagat genomföra eller återbetala sina arvoden. Vårt utredningsväsende får helt enkelt inte tillåtas spåra ur på ett sådant sätt. Något ansvar för följderna av sitt förslag har väl ändå en utredning.

Finansministern förklarade i går för oss att förslaget i vissa fall kunde medföra besvärligheter, och vi får väl vara tacksamma för att han hade kommit underfund härmed och även hoppas att han tills vidare lägger förslaget på is. Gör han inte det, har han nämligen antingen inte förstätt något — vilket i förbigående sagt vore högst otroligt — eller visat att han är ute i rena socialiseringsärenden, trots att vi väl hade hoppats att åren skulle ha givit honom det goda omdöme som SSU-ordföranden

Remissdebatt

genom sin ungdom helt naturligt ännu ej hunnit få.

Nog var det betänkligt att i går höra finansministern beskriva den skillnad han anser i skattehänseende finnas mellan den företagare, som har hela sin förmögenhet bunden i företagets arbete, och en kapitalägare, som placerat sina besparingar i aktier och obligationer. I det senare fallet var det, om jag rätt uppfattade herr Sträng, bara att konstatera vad vederbörande kunde behöva och sedan låta staten ta hand om resten. Närmare kan vi i så fall knappast komma Grönköpings Veckoblads förslag häromåret att alla inkomster direkt skulle gå till staten, dit de ju ändå förr eller senare skulle komma, varefter staten tillerkände varje medborgare vad vederbörande bedömdes behöva för sitt uppehälle.

Det är tyvärr nödvändigt att påpeka för kammarledamöterna att arvsskatten redan nu är så hög, att den bara i undantagsfall hinner betalas av under en företagares livstid, varför restskuld hopas på restskuld.

Likviditetsläget för våra små och medelstora företag är sådant, att varje ny utgift inom en mycket begränsad ram innebär slopande av någon förbättrings- eller underhållsåtgärd. Kanske det i detta sammanhang också får påpekas, att inte ens våra allra största jordbruk såsom företag betraktade är mer än medelstora.

Sprängs av nya, icke övervältringsbara skatter företagets ekonomiska ram, måste de tillgångar som över huvud taget går att sälja realiseras — kreatur eller vad det i övrigt kan vara — och därefter följer beträffande jordbruken styckning av de stora rationella brukningsenheter, som våra jordbruksministern i middagstal och vid kreatur-utställningar brukat prisa såsom önskvärda. Om det skett i avsiktligt hyckleri eller på grund av bristande samråd med finansministern vill jag låta vara osagt.

Och vad händer med de fideikommiss, som man i samband med avvecklingslagens tillkomst förklarat vara av sådan betydelse att de inte får splittras? I dessa kan man inte sedan lösöret skingrats stycka av bitar för att i tider av kreditstopp få pengar till skatten.

Det kan väl inte gärna betraktas som oförsynt om vi som — såvida finansministern enligt sitt uttalande i huvudsak accepterar kapitalskatteberedningens förslag — inom bara ett par år måste gå från vår egendom och våra företag begär ett klart besked om vad staten tänker göra med anläggningarna. Det är inte alls bara fråga om dåliga, fallfärdiga företag utan om mängder av solida sådana, som dock har en likviditet vilken inte tål sådana nya påfrestningar.

Jag har begärt ett sådant besked, för första gången för sju år sedan, och har senast upprepat det flera gånger, senast kort före jul. Herr Antonsson ställde samma fråga i går i sitt utomordentliga anförande, men naturligtvis har ingen av oss fått något svar. Så långt sträcker sig tydligen inte de socialdemokratiska visionerna.

Så några ord om naturvården, där i takt med förändringarna i bruknings- och ägareförhållandena farorna för kulturlandskapet ökar. Jordbruksministern uttalar att man i stället för att betala markägarna intrångsersättningar framför allt bör lämna kommunerna bidrag för köp av naturvårdsområden. Man får väl hoppas att den meningen inte tolkas så, att *enbart* kommunala markförvärv kan få bidrag. Det måste vara ett både—och, och jordbruksministern har ju faktiskt också skrivit så att ersättning kommer att kunna utgå för att gottgöra markägare för intrång. Det sista lär på lång sikt bli det avgjort billigaste.

Några yttranden av naturvårdsverkets chef vid ungdomens miljövårdsriksdag för ett par veckor sedan tillsammans med vad underordnade tjäns-

Remissdebatt

temän i jordbruksdepartementet vid andra tillfällen låtit undslippa sig är emellertid ägnade att inge farhågor. Man tycks vara inne på att slopa all ersättning för vägrad rätt till grustäkt eller till bebyggelse enligt den strandlag som jag för övrigt är en glödande anhängare av. Förmodligen är det missuppfattningen att marken inte skulle vara något produktionsmedel som är framme och spökar igen. Förstår man då inte i verk och departement att det inte går att först skattevägen krama ur markägarna den sista droppen och därefter beröva dem även den inkomstkälla som skulle kunna ge dem möjlighet att leva ett par år till?

Men otack är som bekant världens lön. Kom ihåg att det är bonden — likgiltigt om han har 2 eller 20 000 hektar — som genom vidtagna eller underlåtna åtgärder generation efter generation skapat och vidmakthållit det kulturlandskap om vilket vi i dag med all rätt vill slå vakt. Det kan aldrig skyddas på annat sätt än genom att hävdas med samma metoder som en gång skapat det. Det är marginalkostnader som tvingat markägarna att överge dessa gamla metoder — billigast och bäst måste det därför ur alla synpunkter bli att, om vi anser ett område av större utsträckning skyddsvärt, betala just de där marginalkostnaderna till markägaren som ersättning för hans landskapsvård i stället för att förlita oss på arbetsmarknadsstyrelsens röjarlag. De röjarlagen gör ett så förnämligt arbete som möjligt är med yxa, såg och kemikalier, men någon ersättning för kreatursmulen är de inte. Vi kan väl på litet håll skapa intryck av kulturlandskap, men det är nu en gång så att sedan betet upphört, sedan kreatursmulen inte längre gör ett urval av de växter som skall finnas, ändrar örtskiktet mycket snabbt karaktär så grundligt att landskapet blir ett surrogat för det äkta kulturlandskapet — det får bara namnet gemensamt med detta.

Jag har den allra största aktning för arbetsmarknadsstyrelsen. Den är ett handlingskraftigt ämbetsverk, välgörande fritt från byråkrati, men regeringen måste inte ha samma åsikt. Tvärtom kan det inte gärna uppfattas annat än som ett mördande underbetyg för verket att man över huvud taget diskuterar vandalisering av arbetsmarknadsskäl av våra få återstående älvar. Man anser tydligen verket så odugligt till att skaffa arbete åt den personal som blir ledig inom vattenfallsverket, att man för dessa svårigheter på kort tid måste för alltid offra Vindelälven och andra vattendrag i stället för att t. ex. bygga ut norra stambanan för dubbelspår eller snabbare trafik och andra åtgärder.

Den dom som kommer att avkunnas över oss och vår generation av vår ungdom och senare generationer, som vi i vår själviskhet berövat möjligheterna att få uppleva allt vad älvarna har att bjuda och att kunna med dem som referensområden studera miljövärdproblemen, kommer att bli skoningslöst hård — och det med rätta. Vi får verkligen hoppas att den bebådade propositionen i detta avseende ser litet längre än vad utbyggnadsintressena förmått. I annat fall bör vårt land snarast dra sig ur det europeiska naturvårdsåret och avsäga sig värdskapet för 1972 års miljövärdskonferens.

Till sist, herr talman, några ord om försvarsfrågan. Den nu gällande överenskommelsen, som för övrigt inte är någon överenskommelse, löper snart ut, och det är hög tid att en ny försvarsutredning tillsättes. Försvarsministerns meddelande om att det skall ske efter valet tyder just inte på någon större brådska för hans del. Men vart har försvarsdebatten tagit vägen? I ett läge som dagens med oro överallt utanför våra gränser och sannerligen inte långt härifrån borde väl diskussionens vägor gå skyhöga. Därför måste man med beklagande konstatera att försvarsminis-

Remissdebatt

terns beryktade munkorgsparagraf i tjänstereglementet för krigsmakten haft effekt. Åsikter som varit obehagligt stridande mot hans egna har strypts tillsammans med hela debattlusten. Det är på tiden att yttrandefriheten återställs, och jag vill sluta med att uttala den förhoppningen att försvarsministern måtte förstå att den paragrafen varit mera till skada än till nytta och att han därför upphäver den eller åtminstone låter omarbета den så att den blir absolut entydig.

Herr WIKNER (s):

Herr talman! Herr Ringaby sade i sin inledning att han skulle bli kritisk. Jag tyckte att han uppträdde i sin vanliga stil, d. v. s. rent reaktionärt. Efter att ha räknat upp en hel del felaktiga åtgärder som regeringen skulle ha vidtagit väntade jag mig att herr Ringaby skulle ta fram rottingen och säga: Nu får det vara nog!

Något av samma ton hade också den föregående talaren. Nu svider det i skinnet då man skall hjälpa till och betala kravet på jämlikhet. Då reser man borst.

När man suttit under två dagar och lyssnat på den borgerliga oppositionen och dess negativism mot regeringens politik, blir man storligen förvånad. Tror de borgerliga själva att detta skall gå i det svenska folket om man ser tillbaka på den utveckling som skett under den tid socialdemokraterna suttit i regeringsställning? Det är fakta och inte vackra fraser och löften som ger politiken förtroende och framgång. Jag tror att detta har väglett de svenska medborgarna så att socialdemokraterna har fått ansvaret att styra vårt land i över 30 år.

Men det borgerliga valfläsket är lika späckat i år som under föregående valår. Trots vissa bekymmersamma frågor som återstår att lösa borde de borgerliga kunna kosta på sig några erkännande ord för det positiva som regeringen har utträttat. Med den snabba

utveckling som sker på olika områden kommer vi alltid att ställas inför svåra uppgifter. Efterklokhetens princip är borgarnas ständigt återkommande vapen. Det går inte att tillfredsställa alla på en gång, och därför måste det ske en avvägning. Om vi skulle ha haft en borgerlig regering i vårt land under den tid socialdemokraterna har haft regeringsansvaret, hade säkert klassanhället skapat ännu större orättvisor för arbetarklassen. Med den politik som regeringen fört har vi kommit ett långt stycke på väg mot jämlikhet. Jag tror inte att någon kan förneka detta. Jag skall villigt erkänna att det ännu återstår mycket att göra, men detta kan endast en arbetarvänlig, arbetsduglig socialdemokratisk regering klara, det har vi redan bevis för.

Jag skall nu övergå till att beröra Norrlandsproblemen och framföra de synpunkter som jag kommit fram till genom diskussioner om vardagsmänniskans syn på dessa problem.

Jag bor i en landsända och i ett län med stora sysselsättnings- och avfolkningsproblem. Jämtlands län har haft den största procentuella befolkningsutflyttningen sedan mitten av 1950-talet. Men jag är medveten om att regeringen känner till detta. Vi har genom uppvaktningar i olika sammanhang påmint berörda statsråd och regeringen om detta, och vi hoppas få allt det stöd och den hjälp vi behöver för att rätta till rådande förhållanden. Vi får inte blunda för att Jämtlands län och övriga Norrlandslän är utpräglade skogslän, och det är i första hand rationaliseringen inom skogsnäringen som friställt arbetskraft, och detta har skapat sysselsättningsbekymmer. Det har gjorts en hel del för att rätta till situationen, men inte tillräckligt. Här måste alla med förenade krafter bidra till en positiv lösning, inte minst skogsbolagen och skogsägarföreningarna, men hela ansvaret övervältras på staten. Man menar att det är regeringens uppgift att

Remissdebatt

klara svårigheterna. Vi alla är dock en del av staten, och därför har vi ett visst ansvar. Enbart kritik löser inte problemen, men det gör de positiva åtgärderna.

Befolkningen i Jämtlands län minskade med cirka 1 740 personer under år 1969. Detta är ungefär 350 fler än under 1968, vilket innebär det näst högsta minskningstalet — efter Norrbottens län — om man jämför de sju län som uppvisar minskad folkmängd. Den tilltagande befolkningsminskningen är ett resultat dels av ett ökande flyttningsunderskott, dels av att födelsenettot, som under 1968 låg kring plus minus noll, under 1969 varit klart negativt med flera döda än födda. Det sistnämnda inger särskild oro, vilket har framhållits tidigare från denna talstol.

Den bedrivna lokaliseringpolitiken är ett led i strävandena att motverka utflyttningen. För att man i tid skall kunna stoppa upp denna måste emellertid åtgärder sättas in omedelbart. Man får inte vänta tills länet har brist på arbetskraft. Jag vill dock tillägga att jag har tillit till regeringen även i det fallet.

En onormal åldersfördelning skapar ytterligare problem för Norrlandslänet. Som exempel kan nämnas kommunernas kostnader för pensionärernas bostadstillägg. Pensionärerna skall helt naturligt ha rätt till bostadsbidrag, men kanske staten borde ikläda sig hela kostnaden för dessa. Det är inte säkert att skatteutjämningsmedel täcker alla utgifter som överförs på glesbygdskommunerna. Har jag fel på den punkten är jag villig att ta tillbaka detta påstående. En översyn borde emellertid göras.

Det påstås att pengar finns för industrilokalisering men att det är svårt att få tag i industriföretagare som är villiga att etablera sig inom lokaliseringsområdet. Om det förhåller sig så, bör en styrning av företagen ske, och i första

hand bör statliga industrier anläggas där. På detta sätt har regeringen en möjlighet att hämma utflyttningen och ge människorna i Norrland en chans att leva kvar. Jag tror att detta är den enda metoden att snabbt stoppa utflyttningen. Genom undersökningar har man kunnat konstatera att familjer och enskilda som redan flyttat från Norrland är villiga att flytta tillbaka, om de kan få arbete. Det är emellertid en kommunal angelägenhet att skapa förutsättningar för industrilokaliseringen i form av bostäder och servicemöjligheter av olika slag.

Då det gäller mitt eget län med dess långa avstånd tror jag att vi får satsa på flera än tre prioriteringsorter. Ett industricentrum med underleverantörer i mindre orter är en bra lösning. Jag vill återigen starkt betona att en ännu kraftigare satsning på industrier inom Norrlandslänet är nödvändig, och den måste ske snabbt.

Jag har i denna kammare för någon tid sedan i en interpellation framfört den åsikten till inrikesministern, att i de delar av Norrland, där turistnäringen är den enda näring som man kan tänka sig som lokaliseringsobjekt för att ge befolkningen sysselsättning, bör samma stöd ges åt den som åt industrilokaliseringen. Jag vill, herr talman, utveckla dessa tankegångar något vidare i dag.

Licentiat Anders Alvarsson hävdar i en detaljerad studie av glesbygdsp Problemet att ett ökat turistbidrag kan stoppa avfolkningen av Norrland. Enligt uppgifter som jag erhållit är man ganska restriktiv då det gäller stödet till turistnäringen, men jag tror på Alvarssons utredning. Turistnäringen är ett värdefullt komplement till industrilokaliseringen. Jag vill upprepa vad jag sade i samband med interpellationssvaret. En kommun i Jämtlands län får cirka 60 procent av kommunalskatten från turistnäringen. Det belyser väl turistnäringens stora betydelse för kommunerna.

Remissdebatt

Man har räknat ut att ca 400 miljoner kronor tillförs stat och kommun genom den.

En mer framåtriktad planering måste göras för att fylla det behov av områden med fritidsanläggningar som följer med förkortad arbetstid, ökade inkomster och den ökade press på den enskilde som det moderna arbetslivet för med sig. Staten måste enligt min mening hjälpa till genom att vidta ännu kraftigare stödåtgärder för att stimulera denna näringsgren. En ökad satsning på den svenska turismen kan även bidra till att skapa bättre balans mellan turistströmmen till utlandet och till vårt eget land. Enligt uppgift har turistströmmen från utlandet ökat kraftigt de senaste åren.

Man har beräknat att det kostar samhället lågt räknat 200 000—250 000 kronor att flytta en familj från Norrland till södra Sverige. Den vinst som näringslivet får förlorar staten i omställningskostnader, enligt Alvarsson. Man bör i stället subventionera långsiktiga åtgärder i Norrland; det skapar binärningar som också ger sysselsättning. För en del områden i Jämtlands län kommer en ökad satsning på turistnäringen säkerligen att få stor betydelse för sysselsättningen. Det är därför angeläget att utredningen om lokaliseringstöd till turistnäringen påskyndas så att riksdagen med det snaraste får ta ställning till denna viktiga fråga.

Ett mer transportvänligt klimat inom lokaliseringsområdet bör också skapas! De lokaliseringspolitiska stödåtgärderna har i viss mån motverkats av kraftigt stigande transportkostnader. Detta gäller godstransport på järnväg och landsväg samt persontransport med järnväg och flyg. Det måste vara till nackdel för de områden som har långa transporter. För att stimulera det norrländska näringslivet och åstadkomma en livligare lokalisering borde någon form av subventionerade fraktkostnader tillämpas. Denna fråga har disku-

terats under många år, men ännu har den inte fått någon lösning. Indragning av stationsanhalter, höjda gods- och persontaxor samt hotande järnvägsnedläggelser lockar heller inte företagare till lokaliseringsområdet.

En enhetlig zontaxa för oljetransporter och telefonförbindelser borde tillämpas för hela landet. Som det nu är kommer Norrland i kläm. Inlösen av egnahem, då personer inte kan beredas varaktigt sysselsättning inom hemorten, är också en viktig fråga som bör tas upp till omprövning. Det kan inte vara riktigt att den som blir arbetslös och måste sälja sitt egnahem för att flytta till annan ort ensam skall svara för förlusterna. Här bör staten träda emellan. Detta drabbar mest norrlänningar då det stora flertalet inlösta egnahem varit belägna i Norrland; av 211 sådana var alla utom 3 belägna i Norrlandslän.

Det finns även andra frågor som staten bör hjälpa till att lösa: anställningen av lågavlönade inom SJ, av landsvägsbussförare etc. Bussförarna har framfört krav på att få bli tjänstemannaanställda, men trots utredningar och underhandlingar har de inte fått sina krav tillgodosedda.

Jaktfrågorna väntar också på sin lösning. Framför allt bör vi få mer demokratiska bestämmelser för älgjakten. Då en utredning pågår skall jag emellertid inte orda mer härom utan avvakta de resultat som den kan leda till.

Det är inte för att kverulera som jag har tagit upp dessa frågor; de är viktiga för vardagsmänniskan i hennes dagliga gärning, och jag hoppas att de kommer att lösas. Jag menar inte att de skall kunna lösas omedelbart; som jag nämnde tidigare i mitt anförande måste en noggrann avvägning göras. Jag hoppas och tror att den socialdemokratiska regeringen skall kunna lösa dessa problem. Jag tror inte att en borgerlig regering kan klara den saken bättre.

Remissdebatt

Herr WACHTMEISTER (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall inte närmare gå in på herr Wikners anförande utan bara ta upp en liten sak. Han sade att det hade blivit ökad jämlikhet men hur är det t. ex. med textilarbetaren, som för en månad sedan hade 8:50 i timlön, medan Volvoarbetaren hade 12:50? I dag har Volvoarbetaren 14 kr., medan textilarbetaren fortfarande har 8:50. Det innebär väl ingen ökad jämlikhet utan snarare en minskad jämlikhet — om vi nu skall ta bara det lilla exemplet.

Herr Wikner tyckte att jag var stygg som bara kom med negativa påpekanden och inte sade någonting positivt; jag hade inte berömt den socialdemokratiska politiken. Jag hade kunnat säga mycket mer av kritik. Men jag tyckte att vad jag sade räckte fuller väl. Det fanns ingen anledning för mig att berömma den socialdemokratiska politiken. Det gör ni minsann så ofta själva, både när det finns skäl för det och när det inte finns några skäl. Den saken behöver alltså vi i oppositionen inte sköta; vi är här för att kritisera. Är det så att era åsikter överensstämmer med våra, så är det naturligtvis så mycket bättre.

Skall vi göra en liten byteshandel, herr Wikner? Om herr Wikner antecknar alla de positiva sidor som finns i vår politik, skall jag försöka leta reda på de positiva sidorna i den socialdemokratiska politiken.

Herr WIKNER (s) kort genmäle:

Herr talman! Det förvånar mig stortligen att herr Wachtmeister inte upptäckt det jämlikhetsprogram som nu lagts fram av det socialdemokratiska arbetarepartiet.

Herr JOSEFSON i Arrie (cp):

Herr talman! I årets statsverksproposition och särskilt i finansplanen görs det på många ställen uttalanden om åt-

gärder, varom förslag senare kommer att framläggas. De vaga formuleringarna om de kommande propositionerna gör det ganska svårt att bedöma vilka resurser som står till förfogande och vilka konsekvenser de kommande förslagen kommer att medföra.

Klart är emellertid att den allmänna sektorn kommer att växa ytterligare. I en tid när man på alla håll försöker utnyttja teknikens landvinningar för rationaliseringar är det angeläget att detta också sker i den statliga förvaltningen. Målet måste vara att undvika byråkratiskt krångel och att i stället decentralisera beslutanderätten.

Jag skall en stund uppehålla mig vid sjätte huvudtiteln, d. v. s. kommunikationshuvudtiteln.

I slutet av 1969 års riksdag behandlades ett flertal motioner angående trafikpolitiken och en eventuell översyn av 1963 års trafikpolitiska beslut. Såväl vid behandlingen av detta ärende som vid behandlingen av propositionen angående kommuners rätt att i vissa fall överta befintliga transportföretag uttalades från riksdagens sida nödvändigheten av att det upprättas regionala och lokala trafikförsörjningsplaner. Givetvis bör länsstyrelserna med sina planeringsavdelningar ha ansvaret för att arbetet med upprättandet av dessa trafikförsörjningsplaner snarast kommer till stånd. Det nuvarande förhållandet att statens järnvägar, som endast ser ekonomiskt på problemen och som inte tar någon hänsyn till sociala eller lokaliseringspolitiska synpunkter, är den instans som ensam avgör vilka förbindelser som skall vara kvar är orimligt. När jag säger att SJ är den instans som ensam avgör detta, beror det på att jag anser att SJ:s kontakt med kommunerna i stor utsträckning tas först sedan SJ intagit sin ståndpunkt. Kontakten med kommunerna innebär att man frågar om kommunen vill betala för någon linje; i så fall upprätthåller man trafiken och i annat fall nedläggs den. Skall

Remissdebatt

kommunerna och landstinget ha något inflytande på besluten, bör de få vara med om utredningsarbetet och diskutera målsättningen för trafikpolitiken.

Riksdagen uttalade sig för att länsstyrelsens planeringsarbete skulle ske i samråd med lokala och regionala organ, och jag hoppas verkligen att så kommer att ske och att man snarast tar itu med dessa uppgifter.

Det finns i dag ett flertal utredningar som sysslar med frågan om stöd åt de trafiksvaga linjerna, såväl järnvägs- som busslinjer. Problemen är på många håll akuta, och det gäller att snarast möjligt presentera förslag till lösningar. Även från vägkostnadsutredningen väntar vi på ett utredningsresultat.

Riksdagen kommer i år att på nytt ställas inför ett förslag om ändrade skatteregler för lastbilstrafiken. I denna situation borde vägkostnadsutredningens resultat ha varit redovisat och utgjort en väsentlig grund för ett ställningstagande. Vägplan 1970 som presenterades i höstas innehöll en mycket intressant redogörelse för den beräknade utvecklingen på trafikens område. Vägplanen som avser åren 1970—1985 visar bl. a. att man beräknar att antalet bilar under denna period skall öka från 2,2 miljoner till 4,6 miljoner, d. v. s. att vi 1985 beräknas ha en bil för varannan invånare. Huruvida dessa beräkningar kommer att slå in vet vi inte bestämt, men det ger oss ändå ett visst besked om utvecklingen och om vilka krav som kommer att ställas på våra vägar i framtiden.

Enligt vägplanutredningen måste det till en årlig fyraprocentig ökning enligt det lägre alternativet och en sjuochenhalvprocentig ökning enligt det högre för att man skall klara de krav som kommer att ställas på våra vägar. I årets statsverksproposition har kommunikationsministern prutat hårt på vägverkets anslagsäskanden. Det totala anslaget till vägarna ligger 259,5 miljoner under vägverkets begäran. Det är speciellt

under punkten Byggande av statliga vägar som departementschefen minskar beloppen mycket kraftigt eller med nära 120 miljoner kronor. Även på anslaget Drift av statliga vägar prutar kommunikationsministern kraftigt. Anslaget skärs ned med 62 miljoner kronor, och härav utgör 36 miljoner kronor en minskning av anslaget till vägunderhåll. Denna prutning är oroande, särskilt som den innebär en kraftig begränsning av förstärkningsarbetet på länsvägarna och på det sekundära vägnätet. Det framgår att vägverket i sina petita utgått ifrån att investeringsmedlen i huvudsak skall förbehållas det trafikstarka vägnätet. Detta gör nedskärningen så mycket mera allvarlig.

Jag sade i början av mitt anförande att antydningarna i finansplanen om kommande propositioner är ganska dunkla, och detta gäller alldeles speciellt på skatteområdet. Enligt finansplanen skall förslag framläggas om ett helt nytt skattesystem — ett särbeskattningsystem — innebärande att lika skatteskalor skall gälla för gifta och ogifta. Det sägs en del om de problem som uppstår för gifta personer då det inte finns arbetstillfälle för båda makarna. I dessa fall skulle vissa övergångsregler gälla för att förhindra att en skatteskärpning inträder. Jag har den uppfattningen att dylika problem inte bara kommer att uppstå under en övergångsperiod, utan de blir säkert bestående.

Ovissheten är stor också när det gäller uppdelningen av inkomsten i sådana fall då båda makarna arbetar i ett familjeföretag. Detta sker i stor utsträckning i småföretagen inom handeln och i jordbruket. Det vore orimligt om inte en viss uppdelning av inkomsten här finge ske. Jag vet många exempel på hur unga kvinnor vid sitt giftermål slutat ganska välbetalda platser för att helhjärtat göra en insats i familjeföretaget. Det kan inte vara meningen — det skulle vara alldeles orimligt — att dessa skall påläggas en straff-

Remissdebatt

skatt därför att de bytt arbetsplats. Arbetsinsatsen i familjeföretaget är i många fall säkerligen minst lika stor.

En annan skattefråga med i många fall allvarliga konsekvenser för näringslivet är den skärpning av kapitalbeskattningen som aviserats. För närvarande pågår en fastighetstaxering, som medför starkt höjda taxeringsvärden och som innebär att skärpningen av kapitalbeskattningen blir vida större än vad exempelvis skatteberedningens utlåtande visar.

Under de senaste åren har i de expansiva områdena kommunerna inköpt mycket stora markområden till priser som ligger två, ja i vissa fall tre gånger högre än markens avkastningsvärde som jordbruksmark. Dessa fastighetsförsäljningar räknas inte med när man räknar fram hur mycket fastighetsvärdena skall höjas vid taxeringen, men när försäljningarna får sådan omfattning som de fick 1967 i Malmöhus län kommer de ändå att i stor utsträckning sätta sin prägel på hela försäljningen och på försäljningspriserna. Många av säljarna var intresserade köpare av andra jordbruksfastigheter, och hade man fått ett mycket högt pris för sin gård, spelade det mindre roll om också den nya gården betingade ett högt pris. Detta tillsammans med slopandet av den gamla jordförvärvslagen, som inom parentes sagt var ett utmärkt instrument för att hindra att jordbruken blev kapitalplaceringsobjekt, har gjort att prissättningen på jordbruksfastigheter inte har någon som helst paritet med avkastningsvärdet.

Inom skogsbruket utgör avkastningsvärdet grunden för taxeringsvärdet, och nog borde för den som själv brukar sitt jordbruk och har detta som sin inkomstkälla taxeringsvärdet fastställas efter avkastningsvärdet. Motioner i denna riktning har i år väckts av centerpartiet.

Ser man på kapitalbeskattningens förslag, finner man att beredningen

konstaterar att förmögenhetsskatten kan och bör höjas i de högsta skikten men inte, när det gäller förmögenhetsskatten, i mellanskikten. Man pekar också på den pågående fastighetstaxeringen och anser att denna kommer att medföra betydande höjning av taxeringsvärdena.

Med detta konstaterande som bakgrund hade man kunnat förvänta att beredningen också vid ultformningen av skatteskalorna tagit hänsyn till detta konstaterande, men så har inte skett. I mellanskikten, där man ofta finner de mindre och medelstora familjeföretagen, kommer — med de nya taxeringsvärdena inräknade — en betydande skärpning av förmögenhetsskatten att ske.

När man studerar kapitalbeskattningens förslag och de tabeller som visar förändringar i skattebeloppen, får man ett intryck av att höjningar av förmögenhetsskatten inte inträder förrän vid förmögenheter som för gifta något överstiger 450 000 kronor, men då har inte någon som helst hänsyn tagits till den höjning av taxeringsvärdena som kommer att träda i kraft samtidigt med de nya skatteskalorna, nämligen den 1 januari 1971 enligt vad som har sagts beträffande förmögenhetsskatten — att de nya taxeringsvärdena skall gälla från den dagen är klart.

En 50-procentig höjning av taxeringsvärdena, som är riktmärket i det län jag tillhör, förändrar totalt bilden av kapitalbeskattens verkan.

Inom jordbruket, som fordrar mycket stora kapitalinsatser men ger mycket låg förräntning, kommer dessa båda förändringar — kapitalbeskattningen och taxeringsvärdesförändringarna — i många fall att innebära en fördubbling av förmögenhetsskatten. De höjda taxeringsvärdena betyder ingenting som medför att avkastningsvärdet ökar, men den ökade förmögenhetsskatten skall betalas med beskattade pengar.

Jag beklagar därför att kapitalbeskatt-

Remissdebatt

beredningen inte vidtagit några som helst åtgärder för att utreda de samhällsekonomiska eller näringspolitiska konsekvenserna av en skärpt kapitalbeskattning. Kapitalbeskattningen har länge använts som ett fördelningspolitiskt instrument, och ingen motsätter sig att så sker också i fortsättningen, men det måste företas en noggrann avvägning mellan dessa intressen och vad som är möjligt med hänsyn till nödvändigheten av att en rimlig ekonomisk tillväxt kan upprätthållas i näringslivet till förmån för alla samhällsgrupper.

När nu finansministern aviserat en proposition om nya grunder för kapitalbeskattningen, förväntar vi inom centern att finansministern innan propositionen skrivs låter utreda frågan om de samhällsekonomiska och näringspolitiska konsekvenserna av en skärpt kapitalbeskattning.

Till sist ett par ord om lokaliserings- och planeringsfrågor! I den väldiga omflyttning av arbetskraft som har skett och den omstrukturering som sker av näringsliv och arbetstillfällen är det med en viss tillfredsställelse man märker hur regeringen under år 1969 sent omsider också började upptäcka de negativa verkningarna av den pågående befolkningsomflyttningen. Även på detta område — på lokaliserings- och planeringsområdet — har regeringen väntat med att deklarerat sin ståndpunkt. Någon gång under våren kommer en proposition angående den lokaliseringspolitiska verksamheten. Lokaliseringspolitiken har betydelse inte bara inom glesbygdsområden. Jämsides med dessa insatser för att skapa arbetstillfällen bör också planeringsfrågan ägnas ett stort intresse. Det pågående arbetet med uppgörande av regionala handlingsprogram bör skapa förutsättningar för en god överblick över beräknad utveckling, samtidigt som det ger samhället större möjligheter till en insats för att hindra alltför stor koncentration av be-

folkning och sysselsättningstillfällen till några få orter.

Ett decentraliserat samhälle, en regionalpolitisk utvecklingsplanering med ett inflytande från de förtroendevaldas sidan redan på utredningsplanet samt en aktiv lokaliseringspolitik kan verkligt bidra till att skapa både bättre och trivsammare arbets- och boendemiljö.

Herr STERNE (fp):

Herr talman! Jag skall inte fresta herr talmannens tålmod många minuter. Det är egentligen bara ett enda ämne jag vill vidröra. Jag vet inte om herr Wikner är här i plenisalen, men han behöver ändå inte vara orolig, eftersom jag inte kommer att kritisera regeringen. Jag förstår att herr Wikner är imponerad av att en socialdemokratisk regering efter 30 år har kommit så långt, att man går ut i val för att tala om mer jämlikhet. Detta tyder på mångårigt och mycket ingående studium av marxistiska läror.

Jag begärde egentligen ordet av samma anledning som herr Josefson i Arrie. Jag råkar vara kommunalman sedan ganska länge och som kommunalman har jag lagt märke till hur oerhört betydelsefullt det är för våra kommuner och tätorter var de är belägna.

De tätorter och städer som ligger i närheten av en allfarväg eller vid ett flygfält har en oerhört stor fördel jämfört med motsvarande orter med annan belägenhet. Jag lade märke till när finansminister Sträng redogjorde för budgeten, att han talade om sin generositet med anslagen till våra vägar. Jag kunde inte annat än fundera på vad alla de tänkte som sitter i våra länsvägnämnder ute i länen — jag råkar tillhöra en länsvägnämnd också. Jag tänkte på alla dem som var bosatta på orter som inte låg så väl belägna, intill de stora vägarna och järnvägarna, när de lyssnade till talet om dessa många miljoner som ändå fattades. Jag kommer från ett län

Remissdebatt

som har i det närmaste 300 mil grusvägar — fortfarande, i året 1970! Det länet kommer att under den femårsplan som nu föreligger ett av åren få 1 miljon kronor till sina länsvägar. Det torde inte vara svårt att förstå hur mycket man kan göra för 1 miljon kronor, när man har enbart grusvägar i 300 mil, utöver alla andra länsvägar.

Jag har förståelse för att man under sådana perioder som vi nu är inne i, när det är ont om arbetskraft och ont om pengar, från regeringshåll har svårt att anslå stora belopp till våra vägar, även om jag ytterst ifrågasätter, om detta är klokt gjort. Vi vet ju att våra transporter under de närmaste åren kommer att öka oerhört. Man har räknat ut att under den närmaste 15-årsperioden kommer kilometertonmängden att fördubblas. Man kommer upp till 95 miljarder tonkilometer 1985 i stället för 40 miljarder tonkilometer som det nu är. Det är därför nödvändigt att våra vägar upprustas. Våra broar är på många av våra länsvägar inte alls anpassade för den tunga trafik som industrin i dag kräver. I det läget ställer jag mig ytterst tveksam till om det är klokt att man under en period, då det är ont om pengar och man inte kan anslå tillräckligt mycket, fortfarande premierar de s. k. riksvägarna i så stor utsträckning som man gör.

I det län som jag kommer ifrån, alltså Jönköpings län, har vi E 4 som går igenom norra delen av länet, vilket naturligtvis är en fördel för länet. Men det finns oändligt många orter i länet med industri som behöver goda kommunikationer, som inte har tillräckligt goda anslutningsvägar till E 4. Jag skall inte här i kammaren lämna några detaljuppgifter om vägar som behöver upprustas. Men jag kan försäkra er, att det är oändligt många orter som i dag lider av att man inte kan få någon industri placerad där, därför att det inte finns tillräckliga vägförbindelser till E 4 eller söderut.

Det är väl tydligt att det inte finns möjligheter att i ett långsträckt land med den topografi och det klimat som vi har även med ett mycket stort tillflöde av pengar hålla våra vägar i ett skick som motsvarar den transportökning som vi har att förutse. I det läget måste det vara så mycket mer viktigt att man samordnar järnvägstrafik och landsvägstrafik.

Vi har ju ett monopolföretag, statens järnvägar, och vi har ASG, som till stor del ägs av statens järnvägar. Det förs fortlöpande resonemang och diskussioner mellan statens järnvägar och ASG om bästa sättet att samordna trafiken mellan lastbil och järnväg. Men därutöver har vi Bilspedition och vi har enskilda åkare, som varken tillhör ASG eller Bilspedition. Såvitt jag vet har det över huvud taget inte kommit i gång några samtal mellan statens järnvägar och dessa två kategorier av fordonsägare som befraktar varor. Det borde enligt min uppfattning ligga i statens järnvägars intresse att ta initiativ till diskussioner, varigenom man kunde få till stånd en avlastning av transporter på landsväg. Det kan naturligtvis ske på olika sätt. Ett sätt är att använda container, ett annat sätt är onekligen att man helt enkelt använder sig av trailer, och flyttar över trailern till en järnvägsvagn för transport på de långa sträckorna, varefter trailern hämtas av ett nytt dragfordon och körs till den dörr, genom vilken befraktaren skall ha sina varor.

Det är enligt min uppfattning mycket viktigt att lösningen av dessa frågor påskyndas. Jag tror inte att det skulle behöva kosta mycket pengar att ordna en sådan samordning. Sannolikt skulle det förbilliga transporter i stället. Jag tror helt enkelt att det är någonting som inte klaffar i kontakterna mellan statens järnvägar och våra bilåkerier.

Med dessa ord har jag, herr talman, velat stryka under vad herr Josefson i

Remissdebatt

Arrie med många siffror sökt belysa för kammaren beträffande behovet av att man ser över hela fältet i fråga om kommunikationerna i vårt land.

Herr ALMGREN (s):

Herr talman! Vid denna sena timme skall jag fatta mig mycket kort. Jag vill ta upp ett par frågor i statsverkspropositionen. Först vill jag säga några ord om bostadsförsörjningen.

Vid förra årets riksdag beslutades att de s. k. bostadsbyggnadsplanerna i fortsättningen skulle ha ett femårigt perspektiv för att på så sätt underlätta planeringen av bostadsbyggandet. För de första två åren i planperioden skall planen omfatta hela riket, för de tre senare endast orter med ett klart expansivt näringsliv och en långsiktig positiv befolkningsutveckling.

Bostadsstyrelsen har beslutat vilka kommunblock som skall komma i fråga och som anses ha ett expansivt näringsliv och en långsiktig positiv befolkningsutveckling. Det måste vara av stor betydelse ur planeringssynpunkt för de kommunblock, som på detta sätt får ett garanterat bostadsbyggnadsprogram under ett flertal år framöver.

Många kommuner ifrågasätter emellertid lämpligheten av den begränsning av antalet block som nu sker genom att högst tre kommunblock i ett län får del av denna långsiktiga planering, särskilt i ett län som Jönköpings med dess struktur. Industrin är på stark frammarsch på flera orter i länet. Förutom de block som nu godkänts för en mera långsiktig planering finns flera kommunblock med ett expanderande näringsliv.

För Jönköpings läns vidkommande är det viktigt att bostadsbyggandet hålls på en så hög nivå som möjligt med hänsyn till utvecklingen inom näringslivet. Vi har en stark bostadsefterfrågan och det finns flera belägg för detta. Vi har t. ex. inte haft några bekymmer med outhyrda lägenheter, utan det har varit lätt att få hyresgäster till våra ny-

producerade bostäder. I stället har vi tvingats tillgripa provisoriska bostadslösningar på en hel del orter för att i möjligaste mån tillgodose industrins behov. Även om dessa provisoriska bostäder för tillfället kan klara vissa lokala problem är det ingen lösning, ty var och en förstår säkert att bostadsmiljön under sådana förhållanden inte blir den bästa. Länet är därför i mycket stort behov av en större kvot, och även om vi under senare tid fått ökad tilldelning är kvoten alltfjämt otillräcklig.

På tal om miljö är miljöfrågorna på arbetsplatserna särskilt aktuella. De problem det moderna arbetslivet har skapat för människorna i produktionen gör att miljö-, jämlikhets- och trivselfrågor måste lösas fackligt och politiskt.

Det är glädjande att man i årets statsverksproposition tar ett stort steg i denna riktning, vilket sker bl. a. genom lagstiftning om 40-timmars arbetsvecka, genom att anslaget till arbetarskyddsstyrelsen höjs och genom att yrkesinspektionen tillförs betydande förstärkningar och får ökad kapacitet för insatser på arbetsplatserna. Förberedelser pågår också för väsentligt ökad företagshälsovård.

Vidare ställer socialministern i utsikt att inom kort tillsätta en utredning för att verkställa en genomgripande översyn av arbetarskyddslagstiftningen i syfte att få till stånd en lagstiftning som leder till större insatser för att eliminera hälsofarliga miljöer. I samband med översynen av lagen bör hela arbetarskyddsverkets organisation ses över. Denna utredning som inom kort skall tillsättas måste med hänsyn till frågans vikt arbeta med den allra största skyndsamhet. Det är en kapplöpning med tiden, ty i väntan på en ny lagstiftning inträffar olyckor som med en bättre lagstiftning skulle ha kunnat förhindras.

Slutligen, herr talman, vill jag beröra en mycket angelägen jämlikhetsfråga, som ännu väntar på sin definitiva lös-

Remissdebatt

ning, nämligen skillnaden i anställningsvillkoren mellan tjänstemän och arbetare.

Lagförslaget om 40 timmars arbetsvecka är ett led i raserandet av denna skillnad. Men det gäller även anställningsvillkoren i övrigt såsom tryggheten i anställningen, semester, pensioner och sjuklöneförhöjningar.

LO har aviserat ytterligare framstötter för att få bort skillnaden i anställningen för olika grupper, ty det finns ingen rimlig motivering för att uppehålla dessa olikheter mellan dem som arbetar på verkstadsgolvet och dem som arbetar på kontoret. Det är en kvarleva från en gången tid som så snart som möjligt bör försvinna. Kan man undanröja denna orättvisa, och det bör vara möjligt inom rimlig tid, försvinner också många av missnöjes- och konflikthanteringsåtgärderna på arbetsplatserna.

Fru RYDING (vpk):

Herr talman! I den nya tidskrift som fått namnet Arbetsmiljö börjar man en ledare som har titeln »Skördar i storm» med att konstatera följande: »Om det tidigare yrt stickor och strån i debatten om den s. k. yttre miljön har det nu blivit fyr och flamma kring arbetsmiljön. Inte bara i hamnen, skogen och gruvan utan kring hela komplexet arbetsmiljö. Det har länge rått en generande tystnad kring frågorna om en människovänligare arbetsmiljö. Ändå har man haft på känn att en islossning var på väg. Det blev en vårflood.»

Så långt tidskriften Arbetsmiljö.

Påståendet om den generande tystnaden kring dessa viktiga frågor är inte så litet oriktigt. Från vänsterpartiet kommunisternas sida har vi sannerligen inte vare sig här i parlamentet eller på andra håll iakttagit någon generande tystnad. Vi har tvärtom år från år sökt att få statsmakterna att prioritera just dessa viktiga frågor. Det vet kammarernas ledamöter lika bra som jag. Jag skall här inte upprepa vad herr Hermansson

sade från denna talarstol om arbetarskydd och arbetsmiljö. Jag vill bara ytterligare understryka att alla dessa problem och deras lösningar ytterst gäller *arbetarens människovärde i vårt samhälle*.

I detta sammanhang kan jag inte underlåta att citera vad som mycket träffande har skrivits i tidningen Vi av den 1 november 1969, där Per Erik Lundmark på ledarplats skriver bl. a. följande: »Men det allvarligaste och mest upprörande i hela denna fråga» — alltså frågan om förebyggande hälsorisker och arbetsplatsmiljö — »är, att den är så höggradigt kommersiellt inriktad. Det är helt enkelt en fråga om vad det kostar. Gärna diskutera i företagsnämnderna, gärna uppmontra förslagsverksamheten, gärna fundera ut nya skyddsanordningar, gärna på papperet experimentera med olika former av humanisering av livet i industrierna! Men att förverkliga dem, det är fråga om att smyga sig förbi lönsamhetskalkylen. För annars går det inte.»

Och Per Erik Lundmark slutar sin artikel med följande konstaterande: »Ett preciserat och humaniserat arbetarskydd måste skapas, eftersom välfärdssamhällets industrier är benägna att på egen hand ta ansvar för sina anställdas hälsa endast när denna strävan låter sig förena med principen om högsta möjliga produktivitet, högsta möjliga lönsamhet.»

I årets statsverksproposition återspeglas det ökade trycket från en växande arbetaropinion, och man har nu äntligen funnit tiden mogen att föreslå ökade ekonomiska resurser till arbetarskyddsstyrelsen och yrkesinspektionen. För vår del inkasserar vi detta som en vinst och en framgång för alla de framstötter som vi under årens lopp har gjort för precis samma sak.

I detta sammanhang vill jag också ta upp en annan mycket viktig fråga, som har de intimaste beröringspunkter med arbetarskydd och arbetsmiljö. Det är

Remissdebatt

frågan om företagshälsovård och det är inte första gången som vi tar upp den frågan. Karaktären på detta olösta problem är av den art att statsmakterna verkligen inte borde anse det lämpligt att skynda så långsamt som hittills för att få en god lösning till stånd. Samtidigt vill jag emellertid erkänna att frågan är komplicerad. Men därför är det desto viktigare att man verkligen arbetar med högsta intensitet för att få den löst.

Frågan om företagshälsovården har behandlats av en statlig utredning, vars betänkande har beteckningen SOU 1968:44. Betänkandet har sedan varit ute på remiss. Så sent som förra året konstaterade vi i vår motion II:413 att utredningen inte företagit någon analys av ett så viktigt problem som frågan om och i vad mån rekommendationernas principer borde komma till uttryck i lagstiftning eller i särskilda av arbetskyddsstyrelsen utfärdade anvisningar.

Frivillighetslinjen inom företagshälsovården har prövats länge nog. Betänkandet ger material som underbygger slutsatsen att samhället inte helt bör överlåta sådana för folkhälsan viktiga frågor som t. ex. företagshälsovården till vad parterna på arbetsmarknaden kan komma överens om. För övrigt blir det därvid i sista hand en fråga om hur överenskommelserna i praktiken efterföljes.

En så viktig och aktuell fråga som denna är alltså ännu oklar, och vi får inte heller några besked i år. Föregående talare sade att denna fråga skulle påskyndas och att en lösning hade utlovats. Ja, det skulle bara fattas annat. Men de försummelser som redan förekommit inom företagshälsovården är allvarliga nog och är redan alldeles för stora. Ingen ifrågasätter behovet av lagstiftning när det gäller arbetarskydd, trots att den nuvarande arbetarskyddslagen har överlevt sig själv och i realiteten mera skyddar maskinerna än

människorna. Vi vet emellertid att den skall omarbetas. Ingen ifrågasätter heller att det är en samhällelig uppgift att genom yrkesinspektionen utöva kontroll av arbetarskyddslagens efterlevnad. Mot denna bakgrund är det märkligt att man ännu envisas med att hålla fast vid ståndpunkten att frågan om företagshälsovården skall lösas på frivillighetens väg. Vill någon på allvar hävda att resultatet — med den frivilliglinje vi haft — är sådant på detta område att det inbjuder till en fortsättning?

Bortsett från att frågan om huvudmannskapet och ansvaret för företagshälsovården ännu ligger i stöpsleven krävs för en vidgad företagshälsovård givetvis fler läkare och mer av annan personal med kunskaper för detta område. I de instruktioner som utfärdades för arbetsmedicinska institutet vid dess tillkomst år 1966 ingår bl. a. frågan om utbildning av tekniker, läkare och annan personal inom dess arbetsområde. Företagshälsovårdsutredningen har, såsom jag nämnt, uppskattat nyrekryteringsbehovet vid en total utbyggnad av företagshälsovården till 1 300 företagsläkare, 1 950 företagssköterskor, 1 300 skyddsingenjörer och 1 300 tekniker.

Såsom framgått av årets statsverksproposition har arbetsmedicinska institutet inte fått sin begäran om anslag tillgodosedd utan en prutning har ägt rum. Många kanske undrar över anledningen till detta. Särskilt uppseendeväckande och egendomligt kan det förefalla med tanke på de höjda anslagen till både arbetarskyddsstyrelsen och yrkesinspektionen. Det har emellertid visat sig att arbetsmedicinska institutet under sin treåriga verksamhet tyvärr ännu inte kunnat utföra ett arbete som står i nivå med dess uppgifter och med de instruktioner som det fick vid sin tillblivelse. Det är för mig och för många andra ett mycket ledsamt konstaterande, då mycket stora förhopp-

Remissdebatt

ningar inte minst från fackligt håll knöts till detta institut. Men trots detta är det ett faktum att det i dag fungerar på ett icke tillfredsställande sätt.

Anledningen till misslyckandena för detta institut är många. Jag har i en interpellation de första dagarna av årets riksdag till socialministern pekat på några av dessa anledningar och främst då den mycket starka anknytning till Svenska arbetsgivareföreningen som detta institut har haft. Här måste givetvis myndigheterna omgående ingripa. Jag har frågat socialministern om vilka åtgärder som omgående planeras bli vidtagna, så att arbetsmedicinska institutet blir fullt arbetsdugligt och fyller den funktion som det enligt Kungl. Maj:ts instruktioner skall ha i vårt samhälle. Jag tror — jag är optimist — att socialministern inser vikten av att omgående tillskapa ett arbetsdugligt sådant institut.

Herr talman! Först efter det att garantier kan lämnas för detta kan statens anslag komma upp till avsevärt högre nivå än vad som återfinns i statsverkspropositionen i år. Tyvärr har det kommit att utveckla sig så att jag i detta fall har förståelse för socialministerns prutning av det begärda anslaget.

Det är också en annan mycket angelägen fråga av helt skild karaktär som jag vill ta upp i denna debatt och som hittills berörts alltför litet och i alltför ringa utsträckning. Det är frågan om barnstugeverksamheten.

År efter år har vi både genom lokal opinion och genom opinion på riksplånet och också här i kammaren genom motioner och interpellation från olika håll sökt att få till stånd ett ökat antal platser i våra barnstugor. Det är sant att det har hänt en del på detta område. Anordningsbidraget höjdes för några år sedan och utredningar av olika slag har genomförts. Man har konstaterat att från år 1965 har antalet platser för tillsyn av barn med förvärvsarbetande föräldrar ökat från ca 23 000 till närmare

70 000 år 1970 och att kommunerna räknar med ett årligt tillskott på 10 000 platser. I årets statsverksproposition har man också under trycket av en allt starkare opinion föreslagit en höjning av driftbidragen till barnstugeverksamheten. Det är ju driftbidragen som härdaast har drabbat kommunerna.

Allt detta är givetvis bra, och vi noterar det med tillfredsställelse. Men vi tycker ändå att en hårdare satsning är nödvändig i dag. Den är det inte minst därför att barnstugeverksamheten måste ses i sitt riktiga och stora perspektiv med betraktande inte enbart av uppgiften att bereda tillsyn för barn till förvärvsarbetande föräldrar utan också med utgångspunkt i den stora betydelse som måste tillmätas denna verksamhets sociala och pedagogiska effekter för barnet självt. Detta står i dag klart för allt fler, och därför måste de ekonomiska relationerna stat—kommun också betraktas på ett annat sätt.

När jag talar om detta ämne och denna utvidgning av synsättet i fråga om barnstugeverksamheten vore det frestande att gå i polemik med fru Jonäng, som för en stund sedan patetiskt och »snyftande» förde de »stackars» hemmafruarnas talan. Hon gjorde det på ett sådant sätt att jag undrade om tiden under detta århundrade stått alldeles stilla för fru Jonäng. Men jag anser faktiskt att anförandet allra bäst talar för sig självt och att det inte är värt att ödsla ord på i vårt land 1970.

Den frågan som för mig reser sig i detta sammanhang är att *samhället* måste kunna ge både kvinnor och män samma rättighet till inkomst av förvärvsarbete och att samhället på ett verkligt tillfredsställande sätt ordnar med servicemöjligheter. Utan en likvärdig ställning för kvinnor och män i produktionsprocessen kommer talet om jämlikhet mellan könen bara att förbli ett tal som aldrig blir verklighet.

Därför tillbaka igen till vad jag var inne på, nämligen barnstugeverksamhe-

Remissdebatt

ten. I dagens prisläge uppgår driftkostnaderna för barnstugorna till i medeltal 7 500 kronor per plats i daghem och 5 400 kronor i fritidshem. De hittills utgående driftbidragen har bara utgjort 21 respektive 11 procent av driftkostnaderna. Ett statligt driftbidrag som skulle motsvara 40 procent av driftkostnaderna som kommunerna har att bära skulle i dag betyda 3 000 kronor för en daghemsplats och 2 160 kronor för en plats i ett fritidshem.

Men inte ens till dessa summor — tyvärr! — föreslås driftbidragen nu utgå.

Vi anser att kommunerna måste på sikt från staten erhålla bidrag till åtminstone hela lönekostnaden vid barnstugeverksamheten, d. v. s. med 70 procent av driftkostnaderna, därför att lönekostnaderna beräknas uppgå till dessa 70 procent av driftkostnaderna. Vi är medvetna om att man inte i ett slag har möjlighet att göra så betydande höjningar som detta skulle innebära, men om vi för det kommande budgetåret stannade för att åtminstone 60 procent av lönekostnaderna täcktes av statsbidrag, så är de föreslagna höjningarna tyvärr för små.

Vi har därför inlämnat en motion till årets riksdag om att förslagsanslaget till bidrag för driften av barnstugor skulle uppgå till 97 miljoner, innebärande alltså att som en första etapp 60 procent av lönekostnaderna vid barnstugorna täckes av statsbidrag.

Vårt parti har under många år fört fram kravet på en femårsplan för byggande av minst 150 000 platser i barnstugorna. Vi upprepar i år detta krav därför att det är viktigt med en ordentlig planering och därför att det vid undersökningar har visat sig att ytterst få kommuner har en sådan planering. Däremot finns det väl knappast så många kommuner i vårt land som inte har betydligt lättare att utarbeta planeringsnormer för t. ex. p-platser. Detta förhållande anser jag rent ut sagt vara

upprörande. Här måste ett radikalt anorlunda tänkesätt framtvingas.

Herr BLOMKVIST (s):

Herr talman! Innan jag går in på mitt anförande tänker jag först göra några kommentarer till de uttalanden som gjorts här gentemot det socialdemokratiska partiet. Jag ser att herr Wachtmeister är inne i kammaren. Jag kan hålla med honom om en sak, nämligen att det är alldeles uppenbart att varje parti och dess representanter skall granska de övriga partiernas verksamhet. Jag anser det alltså vara fullt legalt att herr Wachtmeister gör det. Jag kan emellertid inte komma ifrån att den kritik som riktas mot det socialdemokratiska partiet är oberättigad, ty socialdemokratien har genom ett mångårigt arbete lyckats ta bort den verkliga nöd och fattigdom som vårt folk tidigare levde i. Det är alldeles uppenbart att det i detta sammanhang har varit nödvändigt med prioriteringar, varvid i och för sig angelägna uppgifter har fått stå tillbaka för att man skulle kunna genomföra en för det breda folket mycket viktig reform.

Jag ber om ursäkt, herr talman, eftersom herr Ringaby inte är närvarande i kammaren, men jag tyckte att det anförande som han höll här i kväll var mycket reaktionärt, och det skulle finnas mycket att säga om det. Herr Ringaby målade upp den bilden av den sociala verksamheten i vårt land att man i våra socialbyråer bara delade ut kontanter till personer utan att grundligt undersöka om det förelåg behov eller inte. Det är en mycket falsk bild, och jag skulle vilja rekommendera de partivänner till herr Ringaby som delar hans uppfattning att studera makarna Inghes bok »Den ofärdiga välfärden». Den ger verklighetsbeskrivning av vårt land som det skulle vara mycket värdefullt även för representanter för moderata samlingspartiet att läsa.

Herr talman! Jag har tidigare sagt

Remissdebatt

att det socialdemokratiska partiet har arbetat på ett sådant sätt att man först sökt lösa de angelägnaste sociala uppgifterna. Men vi har samtidigt riktat kritik mot det bestående samhället. Vi har aldrig påstått att detta samhälle är färdigbyggt. Det kommer alltid att krävas förändringar.

En stor del av vad jag nu kommer att säga är också en beskrivning av den verklighet i vilken människor i vårt land lever — det gäller självfallet andra grupper än dem som herr Wachtmeister och herr Ringaby tidigare har talat om.

Först vill jag uttala min glädje över att årets statsverksproposition innehåller betydelsefulla förslag på viktiga samhällsområden. De prioriteringar som har gjorts tillgodoser flera önskemål som har ställts av människorna ute i arbetslivet. Dit hör satsningen på den äldre och den handikappade arbetskraften, resursförstärkningen till arbetarskyddsstyrelsen och yrkesinspektionen, de ökade driftbidragen till dag- och fritidshem och utbyggnaden av vuxenutbildningen.

När man i dag i olika sammanhang diskuterar fackföreningsrörelsens arbete på arbetsmarknaden kan det förtjäna påpekas att Landsorganisationen har dragit upp riktlinjer och handlingsprogram för många betydelsefulla reformer. Det kan här räcka med att erinra om Landsorganisationens insatser vid utformningen av sysselsättningspolitiken och det arbetsmarknadspolitiska programmet i slutet på 1960-talet. I år kommer socialministern också att förverkliga Landsorganisationens och det socialdemokratiska partiets krav på en översyn av arbetarskyddslagstiftningen.

På arbetslivets område föreslås en kraftig upprustning av de statliga tillsyns- och kontrollmöjligheterna inom arbetarskyddet. Med tanke på de stora brister som fortfarande finns i det förebyggande skyddsarbetet är det vik-

tigt att bygga ut de statliga tillsynsorganen. Det visar sig att arbetarskyddet inte kan fungera som en försvarslinje mot olycksfall på lokala arbetsplatser. I det första numret av tidningen Fabriksarbetaren i år finns ett referat om arbetsmiljön för stenarbetarna. Deras arbetsplatser kan man inte beteckna som säkra eller riskfria. För dem är kampen mot en omänsklig arbetsmiljö en verklig jämlikhetsfråga. Det är främst silikosen, stendammningen, hörselskador och kärlekskramp till följd av alltför kraftiga vibrationer som drabbar stenarbetarna.

Stenarbetaren Erik Persson i Hunnebostrand säger bl. a. följande om stenarbetarnas arbetsmiljö: Nästan allting utom sådant som har med arbetsmiljön att göra har förbättrats. På den sidan är nästan allting undermåligt på varje arbetsplats i Bohuslän. Man har skaffat tryckluftsborrar och jetbrännare och man har lärt sig att såga stenen. Bullernivån har höjts och dammängden har ökat, men ingenting har gjorts för att skydda arbetarna. Nästan alla stenhuggare är hörselskadade och jag skulle tro att omkring tio procent har silikos i olika stadier. Tidigare har stenhuggare inte brytt sig så mycket om dammet, men nu är vi rädda för våra liv.

Det framgår vidare av referatet att de sanitära förhållandena på många håll är under all kritik. Den kraftiga dammbildningen från många arbetsmoment utgör en överhängande silikosrisk, och genom buller får man hörselskador. I samband därmed gör yrkesinspektionens representant, biträdande yrkesinspektören Viking Montell, Göteborg, följande uttalande: »Personligen anser jag att det är bullret som är mest skrämmande. Detta gör att en individ ytterligt snabbt förlorar kontakten med omgivningen. Det kanske låter lite drastiskt att säga så eftersom det är livet som står på spel när det gäller silikosen. Men det tar i regel så lång tid innan skador uppstår av silikos att män-

Remissdebatt

niskorna ändå hinner uppleva hela sin produktiva period. Det borde inte få vara så som det är inom stenindustrin. I det här läget ser jag som den enda lösningen att klappa igen merparten av företagen inom industrin. Men det har vi ingen möjlighet att göra.»

Yrkesinspektören bekräftar i sitt uttalande att stenarbetarna arbetar under mycket svåra arbetsförhållanden med betydande risker för yrkessjukdomar. Vad man i första hand måste reagera mot är självfallet företagets ovilja att göra nödvändiga investeringar för att kunna eliminera olycksfall och hälsorisker. Arbetsgruppen mot buller och damm i stenindustrin, med kanslichef Erik Törnberg i Arbetarskyddsnämnden som ordförande, har utarbetat rekommendationer om skyddsåtgärder på dessa arbetsplatser. Men det föreligger fortfarande ett starkt motstånd från företagen när det gäller att följa dessa rekommendationer.

Vidare måste man reagera mot yrkesinspektörens värdering. Han säger att silikos är mindre skrämmande än buller. Det skulle då bero på att det i regel tar så lång tid innan det uppstår skador av silikosen, att människorna hinner uppleva hela sin produktiva tid. Detta är ett mycket märkligt uttalande av yrkesinspektören.

Under mångårigt arbete inom porslinsindustrin har jag sett många silikosskadade kamrater, som haft mycket svåra och pressande arbetsdagar. Med denna verklighet framför ögonen vill jag vädja till socialministern och arbetarskyddsstyrelsen att snarast möjligt vidta åtgärder för att ge stenarbetarna i Bohuslän en tillfredsställande arbetsmiljö.

Jag vill till sist herr talman, uttala den förhoppningen att översynen av arbetarskyddslagstiftningen måtte ske mycket snabbt. Vi behöver den nya lagstiftningen snarast för att få större möjligheter att öka skyddet för de anställdas säkerhet och hälsa.

Herr NILSSON i Kristianstad (s):

Herr talman! I denna långa rad av deklamationer under remissdebatten skall jag fatta mig mycket kort och endast beröra ett område, nämligen handikappvården. Detta är en stor fråga, på vilken man kan anlägga många synpunkter och beträffande vilken man kan framföra en lång rad önskemål. Jag skall emellertid nöja mig med att peka på några avsnitt som i dagens läge är väsentliga.

Målsättningen för årets budget och för det politiska handlandet över huvud taget i vårt land är *ökad jämlikhet*. Handikappvården kommer därmed i blickpunkten genom att vi just på detta område har de största jämlikhetskraven. Under de senaste åren har stora ansträngningar gjorts för att förbättra villkoren för personer med något slag av handikapp, och det reformarbetet måste med nödvändighet fortsätta. Fortfarande finns det stora grupper handikappade som lever under ytterst svåra omständigheter. Många bor på ett sätt som isolerar dem från utbildning, arbete och kontakt med andra människor. De allmänna kommunikationsmedlen är långt ifrån avpassade så att handikappade kan använda sig av dem. För en rullstolsbunden person förblir det oftast en dröm att kunna resa med statens järnvägar. Busslinjerna utestänger också de handikappade, och flyget är inte heller vidare intresserat av denna resandegrupp. De handikappade utsätts alltså för en allvarlig diskriminering av de allmänna kommunikationsföretagen; där måste en attitydförändring ske.

Samhället måste alltså fungera för alla och inte endast för en ekonomiskt och fysiskt gynnad del av befolkningen. Alltså måste samhället också fungera för de handikappade. Den nuvarande miljöplaneringen förstärker oftast handikappet i stället för att neutralisera det. För att tillgodose de elementäraste rättvisekraven på sociala och kulturella relationer krävs att ett nytänkande

Remissdebatt

sätter sin prägel på den framtida planeringen. Kravet på de handikappades funktionsmöjlighet måste bli tillgodosett; först då kan man tala om en god kvalitet på stadsplaneringen.

Sedan länge har vi förkunnat behovet av en planeringsmetodik som generaliserar bostads- och samhällsplaneringen med utgångspunkt i de handikappades funktionskrav. Med en sådan målsättning skulle vi slippa dyrbara punktinsatser som endast resulterar i halvme-syrer. Undanröjer man hindren för handikappade gör man det också lättare för andra människor att fungera. Man får ett mer människovänligt samhälle.

Till vår glädje kan vi konstatera att det här skisserade tänkesättet så smått börjar vinna gehör hos statliga plane-ringsmyndigheter, och det hälsas med tillfredsställelse. Handikappfrågor ingår numera också i den allmänna lagstiftningen, och det avspeglar en ny syn på verksamheten. Genom tillägg i socialhjälpslagen, skolstadgan och bygg-nadsstadgan har man direkt angett en skyldighet för kommunerna att i vissa avseenden också ta hänsyn till de handikappade. Tyvärr tillämpas inte alltid bestämmelserna så som lagstiftarna har tänkt sig, och det leder till besvikelse för berörda människor ute i landet. Kommunerna bör alltså skärpa sig då det gäller handikappvården. Ett visst ansvar ligger också hos statliga myndig-heter som måste tillse att intentionerna fullföljs.

Då det gäller grundtryggheten blev det för några år sedan en försämring av invaliditetsersättningen genom att försäkringskassorna i flera fall tolkade de nya bestämmelserna mera restriktivt än tidigare. Efter uppvaktning från DHR utlovade socialministern att riks-försäkringsverket skulle göra en under-sökning beträffande kassornas tillämp-nings av de nya bestämmelserna. Ännu har vi inte sett till undersökningen, och jag vill gärna i detta sammanhang ef-terlysa den.

I statsverkspropositionen tillhör han-dikappområdet ett av de prioriterade områdena. Vi kan notera en glädjande uppräknings av anslaget till tekniska hjälpmedel med hela 50 procent. Den kanske viktigaste reformen i budgeten är ändå förslaget om en mellanskola för svårt rörelsehindrade och andra svårt handikappade elever. Till detta hör också ett förslag om vårdartjänst för eleverna. Denna reform leder till att alla ungdomar får en något så när likvärdig start i livet.

Helt nyligen publicerades det en un-dersökning som visade att det finns en mycket stor grupp svårt rörelsehindra-de personer som har ofullständig skol-gång — i en del fall saknades skolgång helt.

Undersökningen avsåg 238 handikap-pade, och av dem hade 59 aldrig gått i någon skola. Ytterligare 59 hade i stor utsträckning fått sin utbildning ge-nom hemundervisning. De övriga hade mer eller mindre bristfällig folkskole-utbildning. Det framgick också av un-dersökningen att bostaden för 129 per-soner inte fyllde de krav, som bör stäl-las med hänsyn till handikappets art och grad. Trots att 166 använde rull-stol, fann man att endast 11 handikap-pade hade sin bostad helt specialin-redd med tanke på detta.

Hela rapporten är skrämmande. Den visar vilka stora hål som fortfarande finns i välfärdssamhället. Dessa handi-kappade ungdomar har fått vänta all-deles för länge på sin utbildning m. m., och det är nödvändigt att undersök-ningen blir föremål för blyxtåtgärder. Man får inte vänta en enda dag med åtgärder för dessa människor.

Flertalet av dem som ingick i under-sökningen är emellertid i medelåldern och ligger utanför den reguljära skol-gången. Därför måste extra utbildnings-gångar skapas, och det bör ske mycket snabbt.

Det kanske svåraste momentet vid re-habilitering av handikappade är att

skaffa arbete. Arbetsvärden gör i det avseendet stora ansträngningar men lyckas inte alltid på grund av många företagens bristande intresse när det gäller att anställa handikappade. Det gäller alltså att övervinna den negativa inställningen mot handikappad arbetskraft vilken man också kan spåra hos statliga och kommunala arbetsgivare.

En förutsättning för att handikappade skall kunna anställas är att man specialarrangerar arbetsplatserna och även i vissa fall ställer arbetsbiträde till förfogande. Till detta utgår statsbidrag, och det bör stimulera företagarna att göra insatser i detta avseende.

Som tiden nu var långt framskriden och flera talare anmält sig för yttrandes avgivande, beslöt kammaren på herr talmannens förslag att uppskjuta den fortsatta överläggningen till morgondagens plenum.

§ 2

Anmälde följande motioner:

nr 202, av herrar *Ahlmark* och *Ullsten*, om offentliga förhör i riksdagens utskott,

nr 203, av herrar *Andersson* i Örebro och *Enskog*, om rätt för kommun att utan vederlag överlåta viss sjukvårdsutrustning till u-land,

nr 204, av herrar *Dockered* och *Eriksson* i Bäckmora, om åtgärder för att tillse att valsedlar finns tillgängliga i vallokal,

nr 205, av fru *Hjelm-Wallén m. fl.*, om sänkning av rösträttsåldern,

nr 206, av herr *Björck* i Nässjö, om utredning angående de värnpliktigas tjänstgöringsförhållanden,

nr 207, av herr *Björck* i Nässjö, om upptagande av Chile som s. k. huvudmottagarland för statligt utvecklingsbistånd,

nr 208, av herrar *Larsson* i Öskevik och *Johansson* i Växjö, om anpassning av viss militär utbildning till det civila utbildningssystemet,

nr 209, av herr *Larsson* i Öskevik

m. fl., om bättre samordning av planeringen inom försvaret och den kommunala planeringen,

nr 210, av herr *Andersson* i Örebro *m. fl.*, angående utbildningen av ingenjörer inom elektronikområdet,

nr 211, av fru *Anér* och herr *Ahlmark*, om utredning angående ett nordiskt kontaktorgan beträffande framtidsforskning,

nr 212, av herr *Björck* i Nässjö, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till Bidrag till vissa elevorganisationer,

nr 213, av fru *Dahl m. fl.*, om statsbidrag för utgivande av vägledning angående borgerlig begravning,

nr 214, av fru *Fränkel m. fl.*, om försöksverksamhet med föräldrautbildning,

nr 215, av herr *Johansson* i Trollhättan *m. fl.*, om ökad forskning angående Östeuropa,

nr 216, av herr *Källstad m. fl.*, angående skoldemokrati,

nr 217, av herr *Källstad m. fl.*, angående universitetsdemokrati,

nr 218, av herr *Källstad m. fl.*, om undervisning för läkare i medicinsk etik och särskild patientvård,

nr 219, av herr *Källstad m. fl.*, om program för en utbyggnad av åldringsforskningen,

nr 220, av herr *Nilsson* i Agnäs *m. fl.*, om en alternativ skola,

nr 221, av herr *Nordstrandh*, om ett samarbetsorgan för europeisk forskning,

nr 222, av herr *Nordstrandh m. fl.*, om inrättande av en professur i religionssociologi vid Lunds universitet,

nr 223, av herr *Nordstrandh m. fl.*, om möjlighet till konfessionell kristendomsundervisning på grundskolans högstadium,

nr 224, av herr *Nordstrandh m. fl.*, om tillämpning av upphovsrättslagen inom de svenska teatrarne,

nr 225, av herr *Strömberg m. fl.*, om utbildning av skolledare,

nr 226, av herr *Ahlmark*, angående invandringen av zigenare,

nr 227, av herr *Eriksson* i Arvika *m. fl.*, om statsbidrag till tekniska hjälpmedel för handikappade,

nr 228, av fru *Frænkel m. fl.*, angående narkotikapolitiken,

nr 229, av herr *Gustafson* i Göteborg *m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till Bidrag till Länkrörelsen m. m.,

nr 230, av herr *Hermansson m. fl.*, om utbyggnad av barnstugeverksamheten,

nr 231, av herr *Johansson* i Skärstad *m. fl.*, om inrättande av fyra tjänster som fångvårdspastor,

nr 232, av herr *Larsson* i Öskevik *m. fl.*, om ändrade bestämmelser för statsbidrag till omsorger om psykiskt utvecklingsstörda,

nr 233, av herr *Nelander m. fl.*, om samarbete mellan kommun och enskild organisation inom socialvård och människovård,

nr 234, av fröken *Sandell m. fl.*, om översyn av bestämmelserna angående omskolningsbidrag,

nr 235, av herr *Strömberg*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till Bidrag till politiska partier,

nr 236, av herr *Svenning m. fl.*, angående viss försöksverksamhet vid fångvårdsanstalten i Malmö,

nr 237, av herr *Werner m. fl.*, om åtgärder för lösning av barntillsynsproblemet,

nr 238, av herr *Östrand m. fl.*, angående bostadsbyggnadsplanen,

nr 239, av herrar *Berndtsson* och *Mattsson*, om ökade resurser för iordningställande av parkeringsplatser,

nr 240, av herr *Börjesson* i Falköping *m. fl.*, om befrielse för handikappad från TV- och radiolicens,

nr 241, av herr *Eriksson* i Arvika *m. fl.*, om nedsättning för döva av TV- och radiolicens,

nr 242, av herr *Eriksson* i Arvika *m. fl.*, om sänkning av telefontaxan för samtal på längre avstånd,

nr 243, av herr *Hedlund m. fl.*, om

åtgärder till stöd för trafiken på längre avstånd,

nr 244, av herr *Hedlund m. fl.*, om avbrytande av järnvägsnedläggningarna i avvaktan på viss utredning,

nr 245, av herr *Mellqvist m. fl.*, om befrielse för döva från TV- och radiolicens,

nr 246, av herr *Thylén*, om en för hela landet enhetlig telefontaxa,

nr 247, av herr *Akerlind*, om inrättande av toaletter på bussar och busstationer,

nr 248, av herr *Ahlmark m. fl.*, om ökade resurser för konsumentforskning och konsumentupplysning,

nr 249, av herr *Andersson* i Örebro *m. fl.*, om höjning av statsbidraget till exportrådet för den mindre industrin,

nr 250, av herr *Gustafson* i Göteborg *m. fl.*, om åtgärder för att stärka konsumenternas ställning,

nr 251, av herr *Magnusson* i Borås *m. fl.*, om avslag på Kungl. Maj:ts framställning om anslag till nybyggnad av tvätterier i Östergötland,

nr 252, av herr *Nordstrandh m. fl.*, om inrättande av kommunal kultur nämnd,

nr 253, av herr *Stridsman*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till Sveriges geologiska undersökning: Prospektering,

nr 254, av herr *Werner m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till Riksantikvarieämbetet och statens historiska museum: Vård och underhåll av fornlämningar och kulturhistoriskt värdefulla byggnader,

nr 255, av herrar *Thylén* och *Oskarsson*, om en generalplan för utveckling av det svenska turistlivet,

nr 256, av herr *Andersson* i Örebro, om undantag från mervärdeskatt för frimärken,

nr 257, av herr *Andersson* i Örebro *m. fl.*, angående investeringskonto vid beskattningen,

nr 258, av herr *Bergqvist m. fl.*, om

översyn av beskattningsreglerna för pensions- och kapitalförsäkringar,

nr 259, av herr *Eriksson* i Arvika *m. fl.*, angående restitution av arvsskatt för dödsbo med skogskontotillgång,

nr 260, av herr *Eriksson* i Arvika *m. fl.*, om inrättande av jordbrukskonto för inkomstutjämnning vid beskattningen,

nr 261, av fru *Hjelm-Wallén m. fl.*, om sänkning av myndighetsåldern m. m.,

nr 262, av herr *Jadestig* och fru *Gradin*, om viss översyn av instruktionen för centrala folkbokförings- och upp-
bördsnämnden,

nr 263, av herr *Larsson* i Umeå, angående avdraget vid beskattningen för ökade levnadskostnader vid bosättning på annan ort,

nr 264, av herr *Larsson* i Umeå, angående beskattningen av realisationsvinst vid avyttring av en- och tvåfamiljsfastighet,

nr 265, av herr *Magnusson* i Borås *m. fl.*, om avveckling av dubbelbeskattningen av svenska aktiebolag och ekonomiska föreningar,

nr 266, av herr *Magnusson* i Borås *m. fl.*, angående rätten till förlustutjämnning vid taxering för inkomst,

nr 267, av herr *Nelander m. fl.*, om rätt till avdrag vid inkomstbeskattningen för gåvor till u-hjälp m. m.,

nr 268, av herr *Thylén*, om anpassning av skatteavdragen till penningvärdeförsämringen,

nr 269, av herr *Johansson* i Växjö *m. fl.*, om ökad kvot för garantilån till jordförvärvs- och rationaliseringslån,

nr 270, av herr *Stridsman m. fl.*, om ökad statlig upphandling från Norrlandsföretag,

nr 271, av herr *Bergman*, om översyn av bestämmelserna om telefonavlyssning,

nr 272, av herr *Gustafson* i Göteborg *m. fl.*, om åtgärder för att stärka konsumenternas ställning,

nr 273, av fru *Hjelm-Wallén m. fl.*,

om sänkning av myndighetsåldern m. m.,

nr 274, av herr *Nelander m. fl.*, om förverkande av ekonomisk vinning vid pornografibrott,

nr 275, av herr *Nilsson* i Agnäs *m. fl.*, angående bestraffningen av lärare vid övergrepp mot elev,

nr 276, av herr *Andersson* i Billingsfors *m. fl.*, om ökad förläggning av semester till sommaren,

nr 277, av herrar *Andersson* i Södertälje och *Nyström*, om tillämpning av hälsovårdsstadgan på anläggningar m. m. inom försvaret,

nr 278, av herr *Fredriksson m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 5, med förslag till allmän arbetstidslag, m. m.,

nr 279, av herr *Henningsson m. fl.*, om förbättrad pension åt handikappad,

nr 280, av herr *Hermansson m. fl.*, om höjning av folkpensionsavgiften,

nr 281, av fru *Håvik m. fl.*, om höjning av barn tillägget vid ålders- och förtidspension,

nr 282, av fru *Håvik m. fl.*, angående rätten till sjukpenning i vissa fall,

nr 283, av herr *Lindberg m. fl.*, angående semesterrätten för skogsarbetare,

nr 284, av herr *Nordstrandh* och fru *Mogård*, angående bestämmelserna om återbetalning av studiemedel,

nr 285, av herrar *Andersson* i Örebro och *Sjöholm*, om förbud mot vissa spelautomater,

nr 286, av herr *Hedin m. fl.*, angående kontrollen av importerade fiskkonserver,

nr 287, av herrar *Johnsson* i Blentarp och *Jönsson* i Arlöv, om ordningsregler vid transport av skolbarn m. fl.,

nr 288, av fru *Mogård m. fl.*, om provisoriskt körkort,

nr 289, av herrar *Thylén* och *Nordstrandh*, om vissa åtgärder för ökad säkerhet i trafiken,

nr 290, av herr *Berndtsson m. fl.*, om kreditgarantier till deltidjordbrukare,

nr 291, av herr *Eriksson* i Arvika *m. fl.*, om statsbidrag till jordbruksföretag för vatten- och luftvårdande åtgärder,

nr 292, av herr *Eriksson* i Arvika *m. fl.*, om en undersökning av de ekologiska verkningarna av stora hyggen,

nr 293, av herr *Grebäck m. fl.*, om höjning av anslaget till den praktiskt vetenskapliga verksamheten vid Weibullsholm,

nr 294, av herr *Hansson* i Skegrie *m. fl.*, om statlig garanti för att trygga Norrvikens trädgårdars fortbestånd,

nr 295, av herr *Jonasson m. fl.*, om kreditgarantier till deltidjordbrukare,

nr 296, av herr *Larsson* i Öskevik *m. fl.*, om översyn av skördeskadeskyddet,

nr 297, av herr *Nilsson* i Lönsboda *m. fl.*, om kreditgaranti för uppförande av lagerhus för jordbruksändamål *m. m.*,

nr 298, av herr *Nilsson* i Lönsboda *m. fl.*, angående taxorna för lantbruksnämndernas beställningsarbeten,

nr 299, av herr *Persson* i Heden *m. fl.*, om statligt kreditstöd till förvärv av familjeskogsbruk,

nr 300, av herr *Strömberg m. fl.*, om inrättande av ett nordiskt miljövärdscentrum,

nr 301, av herr *Werner m. fl.*, angående Falsterbokanalen,

nr 302, av fru *Lewén-Eliasson* och herr *Andersson* i Södertälje, angående prövningen av handikappads ansökan att erhålla fosterbarn,

nr 303, av herr *Lindkvist*, om statlig medverkan till bevarandet av Staden mellan broarna, samt

nr 304, av herr *Mellqvist m. fl.*, om samordning av olika myndigheters rehabiliteringsverksamhet.

Dessa motioner bordlades.

§ 3

Upplästes följande till kammaren inkomna ansökningar:

Till Riksdagens andra kammare

Undertecknad anhåller om befrielse från riksdagsarbetet under tiden 27—28 januari 1970 för deltagande i en konferens i Tel Aviv, Israel.

Stockholm den 22 januari 1970

Gertrud Sigurdsen

Till Riksdagens andra kammare

Undertecknad anhåller om befrielse från riksdagsarbetet under tiden 27 januari—30 januari 1970 för deltagande i en konferens i Tel Aviv, Israel.

Stockholm den 22 januari 1970

Kurt Hugosson

Kammaren biföll dessa ansökningar.

§ 4

Meddelande om enkla frågor

Meddelades, att herr talmannen tillställts sju enkla frågor, nämligen av:

herr *Westberg* i Ljusdal (fp), till herr statsrådet *Löfberg* angående pension till vissa friställda telefonister,

herr *Nilsson* i Bästekille (m), till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet om åtgärder mot erosions-skador vid Löderups strandbad,

herr *Nilsson* i Bästekille (m), till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående åtgärder mot snöhinder för tågtrafiken i Österlen,

herr *Andersson* i Storfors (s), till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet angående tuberkulos bland restaurangpersonal,

herr *Wennerfors* (m), till hans excellens herr ministern för utrikes ärendena angående politisk verksamhet av svenska SIDA-tjänstemän i u-länder,

herr *Sjöholm* (fp), till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet angående beskattningen av makar, samt

herr *Sjöholm* (fp), till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet angående rekryteringen av taxeringsnämndsordförande och kronoombud.

§ 5

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 0.02 på natten.

In fidem

Sune K. Johansson

Fredagen den 23 januari

Kl. 10.00

§ 1

Företogs val av nio medlemmar i Nordiska rådet för tiden intill dess val nästa gång äger rum. Därvid lämnades på begäran ordet till

Herr **FÖRSTE VICE TALMANNEN**, som yttrade:

Herr talman! För vart och ett av de val som skall företagas vid detta plenum ber jag att få avlämna en gemensam lista, vilken godkänts av de av kammaren valda ledamöterna i talmanskonferensen. Varje lista upptar namn å så många personer, som det ifrågavarande valet avser.

Den av herr förste vice talmannen beträffande detta val avlämnade listan upptog under partibeteckningen »Gemensam lista» följande namn:

Skoglund (s)
Mellqvist (s)
Hammarberg (s)
Antonsson (cp)
Ohlin (fp)
Cassel (m)
Bergman (s)
Adamsson (s)
Nilsson i Tvärålund (cp).

Efter det denna lista upplästs och av kammaren godkänts, förklarades de å listan upptagna personerna ha blivit utsedda till medlemmar i Nordiska rådet.

På framställning av herr talmannen beslöts, att riksdagens kanslideputerade skulle genom utdrag av protokollet underättas om kammarens val av medlemmar i Nordiska rådet och om det likaledes till dagens plenum utsatta valet av suppleanter för dem samt anmodas låta uppsätta och till kamrarna ingiva förslag dels till förordnanden för de valda, dels ock till skrivelse till Konungen med anmälan om de förrättade valen.

§ 2

Företogs val av nio suppleanter för de av kammaren utsedda medlemmarna av Nordiska rådet.

Herr förste vice talmannen avlämnade en lista, som under partibeteckningen »Gemensam lista» upptog följande namn:

Hammarsten (s)
Skantz, fru (s)
Johansson i Norrköping (s)
Fälldin (cp)
Wedén (fp)
Björkman (m)
Håvik, fru (s)

Remissdebatt

Gadd (s)
Sundman (cp).

Efter det denna lista av herr talmannen upplästs och av kammaren godkänts, förklarades de å listan upptagna personerna utsedda till suppleanter i Nordiska rådet.

§ 3

Justerades protokollet för den 15 innevarande januari.

§ 4

Remissdebatt (forts.)

Herr talmannen tillkännagav, att den från gårdagens sammanträde uppskjutna överläggningen rörande Kungl. Maj:ts propositioner nr 1, angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1970/71, och nr 2, angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1969/70, nu komme att fortsättas; och lämnades därvid i enlighet med förut gjord anteckning ordet till

Herr HEDIN (m), som yttrade:

Herr talman! Jag skall nu inleda den spännande slutspurt i riksdagens stora maratonlopp med att tala litet om rättssäkerheten.

»Ingen går säker på våra gator.» Så rubricerar tidningen Se en nyligen påbörjad artikelserie om det meningslösa våldet. Under 1969 blev enbart i Stockholm 900 personer grovt misshandlade. Dessa brott har ökat med över 40 procent under ett år i storstäderna Stockholm, Göteborg och Malmö. I Stockholm räknade polisen i november förra året med att ca 450 kvinnoöverfall hade inträffat dittills under året, därav inte mindre än 120 våldtäkter eller flera än under hela 1968.

Vart har hemfriden, gatufriden och kvinnofriden tagit vägen? Vad är det

egentligen för ett samhälle vi lever i, där gamla människor ofta inte vågar gå ut efter mörkrets inbrott och riskerar väskryckning eller direkt överfall också mitt på dagen? Vad är det för mentalitet som sprider sig i vissa ungdomskretsar med till synes fullständig brist på respekt för lagar och förordningar och fullständig okänslighet för medmänniskors lidanden och rätt att få vara i fred? Vad är det som gör att attityden hos denna ungdom har blivit så mycket råare och hänsynslösare än förr, när det gäller både uttryckssätt och våldshandlingar?

Kan man inte kräva att ett rättssamhälle löser dessa problem på ett bättre sätt än vad man gjort här i vårt land? Är det inte ett samhällsintresse av första ordningen att skydda medborgarna till liv och egendom?

Alla är säkert beredda att svara ja på den sista frågan. Men har samhället, har regeringen gjort allt som man rimligen kan begära för att få ett bättre förhållande till stånd?

Allt fler invånare i vårt land har en känsla av att myndigheterna inte förmår bemästra situationen och att samhället inte klarar av sina viktigaste uppgifter, nämligen att ge medborgarna ett rimligt mått av skydd till liv och egendom. Samhället tycks inte heller ha lyckats särskilt väl i sin fostrande uppgift vilken har ett direkt samband med den fråga som jag belyst. Disciplinsvårigheterna i våra skolor vittnar om att man där i många fall inte förmår upprätthålla ens det minimum av auktoritet för läraren, som är nödvändigt för en meningsfull och störningsfri undervisning. Även om jag är medveten om att samhällets försummelser i olika avseenden bara är en del av förklaringen i det mycket komplexa orsakssammanhanget, finns det naturligtvis — speciellt från denna talarstol — anledning att peka på det som brister just i samhällets agerande.

Det skulle finnas särskilt stor anled-

Remissdebatt

ning att ägna sig åt förebyggande åtgärder av olika slag, inte minst i skolan. Fil. lic. Kerstin Elmhorn redovisade förra året chockerande resultat från en undersökning hon gjort bland skolungdom i Stockholm. Det framgick att 9 av 10 skolpojkar i åldern 9—14 år hade gjort sig skyldiga till brott av något slag. De bagatellartade förseelserna var vanligast, men varannan pojke hade provat på i medeltal tre olika slag av gravare brott. Av dem som begått allvarligare brott var det bara 7 procent som kommit i kontakt med polisen. Kerstin Elmhorn ansåg att man mot bakgrunden av att ungdomen i så stor utsträckning svarar för den samlade brottsligheten borde sätta in en intensiv brottsförebyggande verksamhet i våra skolor, med speciell inriktning på de yngre skolbarnen.

Den här berörda företeelsen är verkligen allvarlig, även om flertalet ungdomar senare i livet blir laglydiga genom en självläkningsprocess. Men man kan inte komma ifrån att det är från denna ungdom som den växande och allt grövre brottsligheten rekryteras. Det är alltid lättare att stämma i bäcken än i ån. En intensiv och väl upplagd kampanj bland skolungdomen — någon form av laglydnadsundervisning — skulle säkerligen kunna förebygga den allvarliga utbredningen av brottslighet bland skolungdomen. Den skulle kunna minska basen för den grövre och fortsätta brottsutvecklingen. Skolan har tidigare haft betydligt större möjligheter än nu att fostra ungdomen till respekt för de samlevnadsnormer som är nödvändiga i ett demokratiskt samhälle.

I detta sammanhang är naturligtvis framför allt den etiska aspekten av betydelse. Sekulariseringsprocessen i samhället bär enligt min uppfattning en stor del av skulden till brottsutvecklingen, och regeringen är medansvarig i denna process genom en ljum eller ofta direkt negativ inställning till kristendomen och kristen fostran.

Kristendomsundervisningen har under gångna år minskats ned och uttunnats. Morgonbönen har ersatts med morgonsamling, vilken övergått till gemensam samling eller oftast helt borttagits. Bordsbön vid barndaghemmen har ansetts olämplig. Detta är några frågor som direkt berör ungdomens etiska fostran. Som man sår får man skörda. Borde det inte nu vara tid att på olika vägar återigen öka möjligheten till en positiv fostran av vår ungdom i skolan? Kan vi vänta oss några initiativ i denna riktning från regeringspartiet? Hittills har de såvitt jag kan se helt uteblivit.

Bättre förebyggande åtgärder i skolan och på andra områden verkar naturligtvis inte omedelbart men har den allra största betydelsen för den framtida utvecklingen. För att komma till rätta med de aktuella svårigheterna måste vi emellertid framför allt lita till vår polis som alltid skall vara och är beredd att göra sitt yttersta för att hjälpa alla medborgare, för att minska lidande och otrygghet och för att se till att lagar och förordningar för vår samlevnad verkligen följs.

Polisen gör en utomordentlig insats i dag, och den intensiva satsningen på narkotikaområdet har uppenbarligen haft en god effekt både för att bromsa upp narkotikavågen och för att minska annan brottslighet som följer i spåren av och har direkt samband med narkotikamissbruket. Men läget är sannerligen inte bättre för det — det är synnerligen allvarligt. Faktum kvarstår att vi under en tioårsperiod fått en fördubbling av brottsligheten och att fortfarande de allra grövsta brotten — t. ex. misshandelsbrotten — ökar oroväckande. Läget är också fortfarande det att uppläringsprocenten är skrämmande låg — ungefär 30 procent, varav för tillgreppsbrott ungefär 20 procent. Det är allvarligt när det finns fog för tanken att brott lönar sig. En högre uppläringsprocent skulle i betydande grad

Remissdebatt

verka avskräckande framför allt när det gäller egendomsbrott.

Situationen är egentligen ännu allvarligare än vad statistiken utvisar, därför att många brott aldrig blir anmälda dels av det skälet att man tror att det inte lönar sig att göra anmälan eftersom polisen inte hinner med utredningarna, dels i vissa fall av det skälet att man är rädd för repressalier. Skall vi nå någon väsentlig förbättring är det alldeles nödvändigt med en kraftig förstärkning av polisen, inte minst personellt. Rikspolisstyrelsen har i sina förslag mycket kraftigt minskat på de förslag som rikspolisstyrelsen i sin tur fått från länsstyrelserna — förslag som i och för sig är berättigade. Men rikspolisstyrelsen har begärt 777 nya tjänster. Dessa har rikspolisstyrelsen bedömt som oundgängligen nödvändiga om man skall kunna något så när behålla greppet över brottsutvecklingen, svara för ordning och säkerhet och svara för trygghet på våra vägar. Men regeringen är som vanligt njugg och föreslår bara 300 polismanstjänster. Jag hoppas att riksdagen kommer att följa förslag om en betydligt större utökning av antalet tjänster som i varje fall vi inom moderata samlingspartiet kommer att framföra.

Ett synnerligen viktigt område, som jag dock här inte närmare skall gå in på, är reaktionsformerna och deras betydelse dels ur allmänpreventiv synvinkel, dels för återanpassningen. Jag vill endast framhålla att jag tror det är särskilt angeläget att pröva nya former för att betydligt snabbare och effektivare än nu ta hand om de unga lagöverträdarna.

Från moderata samlingspartiet har vi år efter år fört fram förslag i denna fråga men tyvärr inte vunnit gehör. Jag tror att vi skulle kunna hämta erfarenheter från andra länder — inte minst från USA — i detta avseende. Den snabba handläggning som man där

tycks ha av ungdomsbrottslighetsfall tror jag är i högsta grad värd att ta efter. Därmed har jag inte på något sätt i övrigt jämfört reaktionsformerna i USA med våra. Men det är uppenbarligen en stor brist hos oss att ungdomar oftast får vänta mycket länge innan man över huvud taget kan göra utredning och ta hand om dem. Under tiden hinner de ofta göra sig skyldiga till ytterligare brott. Det kan inte vara lyckligt.

En annan erfarenhet från USA, som jag tror att vi kan ta lärdom av, är att man där på ett helt annat sätt än hos oss vid domstolsförhandlingar och i andra avseenden berör de etiska synpunkterna och följer upp rehabiliteringen mycket intensivt, framför allt genom övervakare.

När det gäller kriminalvården i övrigt vill jag bara framhålla att den kriminologiska forskningen borde få en betydligt större omfattning, i synnerhet för att belysa allmänpreventionens betydelse. Detta har vi inom moderata samlingspartiet krävt upprepade gånger men tyvärr har regeringspartiet inte haft förståelse för kravet och inte heller för betydelsen av en uppföljning av de forskningsresultat som ändå finns både från vårt eget land och från andra länder. Detta kom senast till uttryck i höstas, då regeringspartiet avvisade de borgerliga partiernas förslag om en parlamentarisk utredning rörande en samlad aktion i syfte att effektivisera rättsvården.

Till sist, herr talman, vill jag ta upp en annan fråga i sammanhanget som har utomordentligt stor betydelse, nämligen målsägares rätt att utfå skadestånd.

I den Se-artikel som jag inledningsvis talade om belystes 27 konkreta miss-handelsfall. Ett genomgående tema för dessa var att det i allmänhet rörde sig om spontant överfall, inte planlagda. Ett annat genomgående tema var att

Remissdebatt

råheten var kolossalt stor i fråga om behandlingen av offren. Den ledde i flera fall till döden.

Slutligen konstaterades också som ett genomgående tema att i de allra flesta fall hade vederbörande offer inte fått ut något skadestånd, även om domstolen hade utdömt sådant.

Från moderata samlingspartiet har vi sedan länge tagit upp denna fråga. Det kan inte vara rätt och rimligt att målsägandens möjlighet att få skadestånd skall vara beroende av om våldsmannen varit på permission från någon fångvårdsanstalt eller inte eller vara beroende av om vederbörande har ekonomiska möjligheter att utge skadestånd eller ej.

Det borde enligt vår mening vara självklart att samhället i första hand utbetalar utdömda skadestånd och att samhället och inte den enskilde sedan bevakar sin rätt gentemot den som förorsakat skadan. Jag tycker faktiskt att det är förvånande att inte regeringen för länge sedan har klarat upp en sådan viktig och självklar rättvis- och jämlikhetsfråga.

Härefter anförde:

Herr STRÖMBERG (fp):

Herr talman! Jag skall under några minuter uppehålla mig vid frågor som berör undervisningen och då främst grundskolan. Jag vill göra detta både mot bakgrunden av de snabba och omfattande förändringar såväl pedagogiskt som organisatoriskt som skett i det obligatoriska skolväsendet och mot bakgrunden av den speciella debatt som förts kring den s. k. »disciplinsituationen».

Om man skall diskutera disciplinsituationen i dagens skola, måste man först slå fast en grundläggande princip. Den långa rad skolreformer, som genomförts under de senaste åren, har sprungit fram ur ett synsätt, som ser

skolan som en del av samhället. Skolan måste då utformas och utvecklas utifrån de normer och värderingar som de beslutande myndigheterna fastställer.

Mycket av den kritik som nu, ofta helt onyanserad och starkt färgad, riktas mot skolans personal har felaktig adress. De som arbetar i skolan utför och verkställer de beslut som fattas av de politiska organen. Det demokratiska samhället ger kritikerna möjlighet att via det politiska skeendet ta del i och påverka debatten om vårt samhälle och dess olika uttrycksformer.

Själva ordet disciplin är starkt laddat. Vi vill gärna tänka på vissa strikt reglerade lydtnadsförhållanden. I dagens skola bör ordet ha en helt annan betydelse. Disciplin är de normer och regler som utformats för att både elever och skolans personal skall kunna fullgöra sina av samhället fastställda arbetsuppgifter.

Helt naturligt skall alla som utför sitt arbete i skolan — elever, lärare, skolledare och övrig personal — i samråd utforma sina regler. Men sedan skall också alla följa de fastställda spelreglerna.

Barn och ungdom har sin arbetsplats i skolan, de vuxna på verkstäder, kontor och på andra ställen ute i näringslivet. På alla arbetsplatser och vid alla tillfällen då människor möts rättar vi oss efter en viss praxis som styr vårt handlande. Ibland är situationen sådan att vi kan tillåta oss stora friheter, vid andra tillfällen ålägger vi oss en disciplin som kan vara utomordentligt hård.

Vi vuxna finner oss i detta och ser det som en fördel att vi kan medverka till att utforma miljö och regler på våra arbetsplatser. Våra regler är sådana att de skall skapa förutsättningar för oss att under hänsynstagande till andra människor fullgöra våra arbetsuppgifter. Detta synsätt måste också präglade skolan.

Remissdebatt

Dagens skola består ofta av en eller flera byggnader, där några hundra eller kanske tusen människor har sina arbetsplatser på en mycket liten yta. I ett klassrum på 60 m² skall 30 barn eller ungdomar fungera i samarbete med en vuxen, en lärare. Det är väl ej förvånande, om det i en så kompakt eller kanske rättare uttryckt dålig miljö kan uppstå konflikter och motsättningar, särskilt som det övervägande flertalet av människorna befinner sig i en period av stark utveckling. Hur många vuxna skulle egentligen klara dagens skolmiljö?

Slutsatsen av detta blir att dagens skola av både elever och personal kräver ett mycket stort mått av hänsynstagande, solidaritet och ansvar, uttryckt i en vilja till och en arbetsinsats för att gemensamt fullfölja den av samhället fastslagna målsättningen.

Rätten att erhålla utbildning är för eleverna både en förmån och en skyldighet. Det finns säkerligen tillfällen då dagens ungdom mest upplever den senare aspekten — skyldigheten. Skolans krav kan vara hårda, tunga och pressande, särskilt för dem som är fysiskt eller psykiskt svagare. Samhället har en skyldighet att hjälpa dessa unga att finna sig till rätta. Samtidigt måste också skolans huvudmän se till, att utbildningen blir meningsfull och att skolan får förutsättningar att fullgöra sina uppgifter. Många av de svårigheter grundskolan upplever i dag beror på att ett relativt litet antal elever ej kan anpassa sig till skolmiljön. Det väsentliga är ej att skaffa fram syndabockar för detta utan att söka få fram en för alla parter positiv lösning. Omsorgen och omtanken om en enskild elev får aldrig gå så långt, att undervisningen för en hel klass äventyras. I så fall måste andra lösningar sökas. Tyvärr har skolan i detta avseende ännu för få resurser, samtidigt som paragrafer och regler är alltför stelbenta.

Huvudansvaret för våra barns fostran

ligger hos föräldrarna. Åtskilliga av de svårigheter som skolan upplever skulle enligt min mening kunna undvikas, om alla målsmän engagerade sig i sina barn och deras skolgång. Tyvärr når skolan — och hit räknar jag också föreningarna Hem och Skola — ej ut till alla målsmän. Massmedia skulle här kunna göra en insats. Radio och TV har vid flera tillfällen sänt program om skolan. I huvudsak har då behandlats organisatoriska problem och frågeställningar i samband med läroplanerna. Kanske är tiden nu mogen att mera i grunden söka förmedla de aktuella svårigheterna i skolan, teckna bakgrunden och belysa de olika handlingsalternativ som finns. En aktuell orientering om barn- och ungdomspsykologi och sociologiska sammanhang, följd av en genomgång av situationen i skolorna, skulle kanske för många målsmän betyda ökat engagemang och intresse för barnens skolgång.

Om det reformarbete som bedrivs ute i skolorna skall fullföljas i den takt som statsmakterna har tänkt sig, behöver de människor som utför arbetsuppgifterna — d. v. s. lärarna — resurser av olika slag. Läroplanens välsvarvade fraser måste förvandlas till reella ting som skollokaler, läroböcker och annan undervisningsmateriel. Här har det tyvärr haltat och haltat betänkligt ända sedan enhetsskolan infördes, och det gör det alltfört. Exemplet är legio, och tyvärr kommer de att finnas kvar i ännu många år. Läroplanerna förändras snabbt. Med all rätt håller det hundraåriga systemet med klassundervisning på att brytas ned, men skollokaler står kvar som förut. En byggnad från slutet av 1950-talet, avsedd för enhetsskolan, är nu omodern och borde rätteligen göras om, men var finns pengar till detta? Ja, en några år gammal skolbyggnad, avsedd för grundskolan enligt den gamla läroplanen, är redan föråldrad. Men vem kan börja bygga om en skola som bara är några få

Remissdebatt

år? Den stelbenthet som finns i fråga om skolbyggandet skall jag återkomma

Den mest förbluffande resursfrågan i skolan i dag är dock frågan om hur arbetsgivaren, staten och kommunerna, handskas med lärarna. De utomordentligt omfattande, snabba och ständigt återkommande förändringarna i skolan borde ha som självklar följd att huvudmännen satsade på en ordentlig fortbildning för dem som skall genomföra reformerna. Denna satsning har i stort sett uteblivit. Några få studiedagar om året är egentligen allt. Visserligen anordnas kurser på sommaren, men långt ifrån alla som söker till dem får plats. Speciellt svår är situationen för de äldre lärarna som har stått eller står inför en besvärande omställning.

Möjligheter till fortbildning bör i dag vara en rättighet för arbetstagaren och en skyldighet för arbetsgivaren. Stora ekonomiska investeringar görs i lärarutbildningen. Dessa värden bör tillvaratas genom att denna kvalificerade arbetskraft ges möjligheter till en omfattande och regelbundet återkommande fortbildning. En kontinuerlig sådan är också ett villkor för att en arbetstagare skall kunna känna trivsel och arbetsglädje på en ständigt föränderlig arbetsplats. Ytterst kommer fortbildningen eleverna till godo.

I detta sammanhang kan jag ej uraktlåta att peka på att vi i vårt stora skolväsende ej har någon skolläroverutbildning. Kvalificerade lärare blir chefer för stora skolenheter utan att ha fått någon administrativ utbildning. De svårösta problem i fråga om organisation, arbetsledning, information, personalvård, ekonomisk förvaltning m. m. inför vilka skolläroverutbildning ställs borde väl motivera, att vi snarast sökte skapa en fast administrativ utbildning av skolläroverutbildare.

De förändringar som ständigt återkommer i den obligatoriska skolan ställer huvudmännen inför svåra problem. Skolstyrelserna och skolläroverutbildningarna får

ofta ganska kort tid på sig för att göra planeringen för de nya reformerna. I regel måste skolläroverutbildningarna arbeta med planeringsfrågor vid sidan av ett i övrigt betungande arbete. Med bibehållet statsbidragssystemet att kvalificerade skolläroverutbildare frikopplas från sina ordinarie arbetsuppgifter för att ta hand om utredningar och planering. I det långa loppet medför denna stelhet i statsbidragssystemet svåra konsekvenser för undervisningen.

I årets statsverksproposition skymtar denna frågeställning bl. a. i samband med att statsrådet avvisar skolöverstyrelsens förslag om skolintendenter. En översyn av grundskolans statsbidragsfrågor är nödvändig, och en positiv lösning skulle underlätta skolstyrelsernas arbete.

För närvarande fungerar statsbidragssystemet så att många får arbete med att kontrollera varandra. I flera fall kan bestämmelserna tolkas på olika sätt. Nu arbetar en lång kedja av människor under betydande tid med en helt orationell kontroll av siffror och blanketter. Via skolförvaltningar och länsskolnämnder kan man hamna i en situation med ett fruktlöst utväxlande av papper mellan skolförvaltningarna och kommunens revisorer om vad som är rätt och riktigt i ett enstaka fall.

Sedan länge har den obligatoriska skolan använt dels ett poängsystem, dels elevantalet som mått på storlek och arbetsbelastning. Det bör ej vara något oöverstigligt hinder att konstruera ett statsbidragssystem som enkelt ansluter till vissa siffror, och därmed är vi ifrån hela krånglet. I längden måste det vara en vinst för alla parter att få en enkel administration. Självklart skulle ett nytt statsbidragssystem ge skolstyrelserna befogenheter att inom relativt fria gränser använda de medel som är anslagna till lärarlöner. Eventuella rationaliseringsvinster skulle givetvis komma kommunerna till godo.

Remissdebatt

I samband med statsbidragen kan jag ej underlåta att peka på det krångel som vidlåder skolbyggandet. Att bygga en skola tar i dag fyra till fem år från det att skolstyrelsen börjar behandla ärendet tills skolan är färdig. En bostadsfastighet kan man klara — och gör det här i Storstockholm — på ungefär halva tiden.

Om man i nybyggda bostadsområden vill försöka få fram skolor i takt med bostadsbebyggelsen stöter man på hart när oöverstigliga hinder. Statens bidrag till byggandet av skolor är ganska obetydligt men styr ändå hela processen. Vill en kommun sedan försöka integrera skolan med t. ex. lokaler för idrott, fritid, kulturändamål m. m., blir pappersexercisen än värre, trots att alla är ense om systemets stora fördelar. När en kommun i något fall vill kombinera en barnstuga med skolan, kommer så besvärande problem in i bilden som frågan om vem som skall betala ut statsbidraget — skolöverstyrelsen eller socialstyrelsen. Den som till äventyrs vill ha belägg för vad jag här har anfört kan studera ett av de största skolbyggnadsprojekt som vi haft här i landet, den s. k. Botkyrkastaden.

Krånglet i skolan är alldeles för omfattande. Statsrådet har en enastående möjlighet att nu ta djärva grepp och söka sig fram på enklare vägar. Ett steg tas i år då statsbidragsfrågorna vid byggandet av grundsärskolor avsevärt förenklas.

Genom kommunreformerna får vi kommuner av den storleken att de kan bygga upp lokala förvaltningar, som är kompetenta att ta hand om t. ex. skolbyggandet utan statlig kontroll. Ge de statliga skolmyndigheterna en helt rådgivande funktion i fråga om skolbyggandet och ge kommunerna förtroendet att sköta ett skolbyggnadsföretag på samma sätt som när man bygger bostäder, idrottsplatser eller förvaltningsbyggnader!

Herr HYLINDER (fp):

Herr talman! Att tala om jämlikhet är ju på modet i dag, och det synes vara tämligen lätt att tala om jämlikhet. Att förverkliga den i mänskligt och samhällsligt liv är tydligen i praktiken betydligt svårare.

Eller hur är det — för att återgå till statsverkspropositionen — när man från centralt håll skall fördela insamlade skattemedel på olika förmåner ut över olika delar och regioner av vårt land? Hur ställer det sig då med jämlikheten? När det gäller skatterna kan jämlikheten inte ifrågasättas; då är vi alla lika. Men vid fördelningen av skattemedlen kan det bli så att ett län som har 2,5 procent av befolkningen får 4,36 procent av lägenhetstilldelningen, under det att ett annat län — det jag representerar — som har 3,2 procent av befolkningen, får nöja sig med 2,68 procent av lägenheterna. Tilldelningen till det ena länet är i förhållande till folkmängden mer än dubbelt så stor som till det andra länet.

De siffror jag nu anför avser antalet påbörjade lägenheter under elva månader av år 1969 respektive folkmängden den 31 december 1969.

Skaraborgs län hade 9,84 promille av lägenhetsantalet och låg sju från slutet i länstabellen, medan topplänet hade inte mindre än 21,19 promille. Under de elva månader som statistiken omfattar påbörjades i Skaraborgs län 2 521 lägenheter. Skulle fördelningen ha skett efter genomsnittet för riket, hade det blivit ytterligare 611 lägenheter eller 3 132. Hade fördelningen skett i överensstämmelse med tilldelningen till storstadsområdena, skulle ökningen ha blivit 1 717 eller 4 238 lägenheter. Hade Skaraborgs län fått topplänets tilldelning skulle vi under motsvarande tid ha fått 2 916 fler lägenheter eller hela 5 437.

Om man nu vet hur mycket en tilldelning av bostadskvot betyder för utveckling, tillväxt och möjligheter för indu-

Remissdebatt

strilokalisering till ett i övrigt välutrustat och, kan man väl påstå, välplanerat län, så måste man säga att människorna i detta län har fått betydligt sämre utvecklingsmöjligheter och inte blivit jämställda med dem som bor i andra regioner. Och ändå var det väl även på detta område som vi skulle sträva efter ökad jämlikhet.

Ett annat område där ojämlikheten är ojämförligt onormalt stor är fördelningen av anslag till vägbyggnad.

Man måste först konstatera att inte ens det blygsammaste av de fyra alternativ som vägverket presenterat i sitt program kunnat tillgodoses i årets närdiga lunta utan att man prutat cirka 5 procent på detta knappa och i stort sett i flera år stillaliggande anslag. Här kan man verkligen tala om en katastrofal nedskärning av anslagen till Skaraborgs län.

Om man jämför siffrorna inom Planläggningsområde väst, dit Skaraborgs län hör, finner man mycket stora skillnader mellan de olika länen. O län, som har 229 km riksvägar, får 35,4 miljoner kronor 1971 till dessa och 70,5 miljoner kronor 1972 under det att R län, som har 510 km riksvägar, får 6,1 miljoner kronor respektive 4,5 miljoner kronor. Detta innebär att man i O län har 6,5 km riksväg per tilldelad miljon kronor 1971 och 3 km 1972, under det att man i Skaraborgs län får tänja ut 1 miljon kronor på inte mindre än 83,6 km riksvägar 1971 och 113,3 km år 1972. Om man alltså jämför siffrorna för de olika länen 1971 var det 6,5 km för O län och 83,6 km för R län som miljonen skulle räcka till. För 1972 var diskrepansen så stor som mellan 3 km i O län och 113,3 km i R län.

Vad beträffar länsvägarna krymper anslaget för R län 1972 till en enda miljon kronor. Medan man i O län har 27 km 1971 och 28,6 km 1972 per anslagen miljon kronor så är siffrorna för R län 163,6 km 1971 och 409 km 1972. Per miljon kronor blir detta 27 km i O län

1971 mot 163,6 km i R län och för 1972 28,6 km i O län mot 409 km i R län.

Härmed är inte sagt, herr talman, att O län inte har behov av de väganslag det här gäller, men det kan inte vara klok planering att ha så stora skillnader i tilldelningarna som föreliggande planer innebär. Det kan heller inte vara klok vägpolitik att låta nedslitningen av befintligt vägnät gå så långt, att uppbyggnaden sedan blir mångdubbelt dyrare när den äntligen kommer.

Jag vill erinra om att väganslagen under den senast gångna perioden stått tämligen stilla eller i praktiken kanske minskat något på grund av prisutvecklingen, under det att trafiken ökat med 9 procent per år och fordonsbeståndet med 6 procent per år. Detta hade ju även i rikspolitiska prioriteringsavvägningar rimligen bort innebära att väganslagen ökats i samma takt. Med den ökande betydelse våra vägkommunikationer har och får kan jag inte anse annat än att man missat något ytterst väsentligt när man inte låtit ramarna växa i takt med behovet utan t. o. m. prutat på vägverkets blygsammaste alternativ, alternativ 1.

Skaraborgs län motiverar med sitt läge mellan de stora regionerna i Mellan- och Västsverige en generös tilldelning av väganslag. Ökningen av den tunga trafiken, som ju för näringsliv och industri är särskilt betydelsefull, är dessutom större i Skaraborgs län än i riket i genomsnitt. Jag vill därför allvarligt vädja till kommunikationsministern att vid frågans behandling ta en allvarlig funderare på dessa saker och se till att den katastrofsnålt planerade tilldelningen till Skaraborgs län inte behöver bli verklighet utan att ramarna kan ökas.

Så vill jag, herr talman, säga några ord i en annan fråga. För någon tid sedan drabbades TV-tittarna av en film som heter »Dom kallar oss mods», som kom in i vardagsrummen till svenska folket. För min del vill jag betygsätta

Remissdebatt

den som en tämligen trist historia, som man lika gärna kunde undvarat. Det finns många saker i den som kan diskuteras, men jag skall inte förlänga debatten onödigtvis med att ta upp dem.

Jag vill bara påpeka *en* sak, som kanske har någon anknytning till statsverkspropositionen. Jag tänker på den propaganda för en livsstil som denna film vill föra ut. Den gör ironiska och negativa värderingar av de s. k. knegarna i vårt samhälle. Ändå skulle jag vilja påstå att de som gör att statsverkspropositionens inkomstsida över huvud taget existerar just är »knegarna». Skulle vi dra ut konsekvenserna av denna films innehåll och budskap — om man nu kan säga att den har något sådant — skulle vi alla låta bli att arbeta och betala skatt.

Filmen har åstadskomit en del kommentarer, och jag skall tillåta mig att referera vad som strax efteråt skrevs i en tidning med riksspridning. Det inleds med en fråga: »Vad kostade denna botten-sats?», och i fortsättningen står det:

»Hr Redaktör! Under pågående TV-program 'Dom kallar oss mods' skriver jag detta, upprörd över vad som just förevisas och utan möjlighet att komma fram till TV per telefon för att där få uttrycka en protest. Detta språk, denna vokabulär, som användes ställer alla anspråk på tidigare hyfsade uttryckssätt helt ur spel. Enligt företalet blev denna film icke godkänd av den s. k. filmcensuren. Det är — hör och häpna — vår regering, som godkänt den, släppt fram den och därmed uttalat sin rekommendation för förevisning i landet. Då ville man få ställa några frågor till vår regering:

Vad fanns det för anledning att ge klarsignal åt en sådan film? Finner regeringen det angeläget att göra propaganda för denna livsstil? Har det utgått bidrag ur statsmedel för denna films kostnader? Menar regeringen att genom detta lära ut och ge större spridning åt detta sätt att tänka, handla, tala? Har

vi i vårt svenska samhälle behov av att ge status åt denna livsstil, eftersom filmen för regeringen haft ett angeläget ärende? Har vi för små utgifter för närvarande på kontot för att bereda underhåll och vård för människor, som struntar i hur de bär sig åt mot sig själva och mot andra? Menar ni att vi svenska folk skall stå för allt större och större utgifter på detta konto?

Och vill TV-ledningen ge oss besked om hur mycket de betalat för att visa svenska folket denna usla botten-sats. Vidare, om man inte har något ansvar för hur svenska folkets licenspengar bör användas? Anser Ni det värdigt att låta denna vokabulär med svordomar i legio och grovt, ohämmat, oförskämt språk få plats i ett kulturmassmedia som TV rätteligen bör utgöra?

Till sist. Är det fler av vårt svenska folk, som försökt se detta program och som reagerat på samma sätt? Låt i så fall de ansvariga få veta detta.

Malmö i januari. Axel Thorsén.»

Herr talman! Jag vet att det är många som i stort delar de åsikter som där är framförda. Jag har med detta inlägg velat tillmötesgå insändarens önskan att låta de ansvariga få veta detta. Det kan ju ifrågasättas, om det är på detta sätt man bör driva andlig och mental miljö-vård, som det onekligen finns stort behov av. Likaså kan vi fundera över om det inte skulle behövas någon sorts hälsokontroll även på detta område. Jag skulle tänka mig att reaktionen bleve mycket häftig, om livsmedelsföretag skickade ut konserver av motsvarande kvalitet till det svenska folket.

På detta område, herr talman, har vi stort behov av varudeklaration och konsumentupplysning och hjälp för konsumenterna att slippa sådana saker som inte är positiva och uppbyggande i vårt samhälle.

Jag vill till sist hänvisa till att radio och TV ju hör under utbildningsdepartementet. Det borde vara en uppfordrande och angelägen uppgift för den

Remissdebatt

institutionen att verkligen bidra till upplysning och se till att inte några negativa faktorer sprids i vårt samhälle.

Därmed får det vara nog sagt om den saken i detta sammanhang.

Fru BERGLUND (s):

Herr talman! Låt mig få uttrycka min tacksamhet över det öde som har fört herr Börjesson i Falköping i min väg. Det känns på något vis skönt att slippa vara den sista i denna långa rad av talare.

Jag hade tänkt att i dag uppehålla mig vid utvecklingen i mitt eget län, Norrbottens län, som utgör en fjärdedel av Sveriges yta. Att jag tar upp det ämnet i dag beror på att utvecklingen har gått så snabbt och att jag bedömer situationen som så allvarlig, att jag måste beröra saken trots att jag är medveten om att regionalpolitiken och lokaliseringspolitiken kommer att diskuteras längre fram under våren.

Befolkningsutvecklingen i vårt län har varit mycket ogynnsam. Enligt de preliminära siffrorna för 1969 har befolkningen minskat med 2 900 personer, motsvarande 1,1 procent av medelfolk-mängden. Ändå hade vi ett födelseöver-skott på 1 500. Flyttningsförlusterna under 1969 låg vid ungefär samma nivå som åren 1964—1965, alltså under den förra högkonjunkturen.

Det kanske mest anmärkningsvärda i utvecklingen är de sjunkande födelse-talen. Tidigare hade vi en nativitet som låg högt över rikets medeltal. Det är också den faktorn som har varit orsak till att vi haft en gynnsam åldersstruk-tur i länet trots utflyttningen. Den pre-liminära födelsesiffran för 1969 utgör för riket 13,4 promille och för Norrbotten 13,8 promille. De tre senaste årens sjunkande födelsetal gör att flyttningsförlusterna slår igenom på ett helt annat sätt än tidigare. Utflyttningen sker främst i åldersgrupperna 15—29 år. Åldersstrukturen förskjuts mot allt högre åldrar. Ser man på relationen

mellan antalet män och antalet kvin-nor, finner man att kvinnornas antal minskar i förhållande till männens — i riket i övrigt är det tvärtom.

De sjunkande födelseöverskotten och åldersstrukturens förändring är en var-ningsignal, som vi inte kan blunda för.

Inlandskommunernas årliga folk-mängdsminskning motsvarar 2—3 pro-cent av folkmängden. Exempelvis i Jokkmokks kommun har folkmängden minskat så att den ligger under såväl de målsättnings- som prognossiffror som beräknats av länsstyrelsen/plane-ringsrådet. Denna utveckling kan inte få fortsätta. Länet kan inte avtappas på de mest produktiva årsklasserna utan att vi tidigare än beräknat kommer i en situation som är ohållbar både ur nä-ringslivets och ur den enskilda indivi-dens synpunkt. Det måste vara ett riks-intresse att det råder balans i syssel-sättning och åldersstruktur i detta län med dess stora naturrikedomar, som hela det svenska folkhushållet har nytta av.

Fru Eriksson i Stockholm berörde i sitt anförande häromdagen sysselsät-ningsituationen i landet — den verkade gynnsam och positiv, sedd från Stockholms horisont. Fru Eriksson tog emellertid inte upp frågan om de stora regionala ojämnheter i vår syssel-sättning. Herr talman! Låt mig bara nämna några aktuella siffror från mitt eget län: i förra veckan hade vi 5 512 arbetslösa, varav 55,3 procent var 50 år och äldre, 1969 har enligt länsarbets-nämnden 5 857 personer flyttat utom länet, 85 procent av dem var 30 år eller yngre. Om jag dessutom nämner något om vattenfallsprognoser, så beräknar man att enbart inom Gällivare och Jokk-mokks kommuner blir cirka 500 man friställda till mitten på 1970-talet. Lä- get är inte alls så enkelt och problem-fritt som det verkade i fru Erikssons in-lägg. Sysselsättningsproblematiken är svår att lösa, men jag vill säga att den inte är olöslig. Som jag tidigare fram-

Remissdebatt

hållit innebär det ingen lösning av problemet utan en förvärring av situationen, om man tömmer landsändan på människor i de produktiva åldrarna, ty vi måste komma ihåg att de råvarutillgångar vi har ju inte kan flyttas.

Med den ytvidd och struktur länet har följer att vi har regioner med alldeles speciella närings- och befolkningspolitiska förhållanden. Jag tänker närmast på Tornedalen och inlandet, särskilt Jokkmokks kommun. En gränsbygd har en kluven marknad och därför måste Tornedalen bygga sin ekonomiska verksamhet på en halv älvdal. Urbaniseringsstrycket blir därför starkare i gränsbygderna än på andra håll, där man kan grunda den ekonomiska aktiviteten på homogena områden. Gränsbygden löper mycket större risker att få en mer snedvriden befolkningsutveckling än de mer expansiva regionerna i länet. En sådan utveckling är olycklig ur ekonomisk, social, kulturell och försvarspolitisk synpunkt.

Jag har tidigare nämnt om länets naturtillgångar, 20 procent av landets elektriska energi produceras inom Jokkmokks kommun. Samtidigt kan jag säga att kommunen för närvarande har svårt att klara sin existens, om inte näringslivet inom kommunen utvecklas snabbt genom industriell verksamhet eller gruvbrytning.

Avflyttningsskommunerna har mycket svårt att balansera sin ekonomi. Utbildningssektorn utgör 45—50 procent av budgeten, socialvårdsutgifterna ökar kraftigt och de utgjorde i Pajala kommun 1969 18 procent. Utgifterna för den sociala hemhjälpn går upp i rask takt, i Övertorneå var kostnadsstegringen cirka 60 procent från år 1968 till år 1969.

Herr talman! Årets budgetförslag uppstår många positiva saker ur min synvinkel sett, t. ex. ökade anslag till arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Att det är nödvändigt med åtgärder av mer defensiv karaktär är **ställt utom allt**

tvivel, och jag vill också framhålla den stora betydelse som t. ex. beredskapsarbetena har haft och har. Jag vill peka på länets vägnät, som rustats upp till stor del genom beredskapsarbeten och som nu gör det möjligt att få ner råvaror till våra basindustrier, när flottningen i våra älvar minskar eller helt upphör. Ökade anslag till statens institut för hantverk och industri med satsning på utbildningscentrum i Älvsbyn, ökade anslag till SGU och möjligheterna att intensifiera undersökningen av Ruoutevares titanjärnmalm noteras med tillfredsställelse. Men om vi skall kunna komma till rätta med de regionala ojämnheter i sysselsättningen måste konkreta regional- och lokaliseringspolitiska åtgärder vidtas.

Herr talman! Samhället har satsat mycket på att förbättra situationen i sysselsättningssvaga områden, men vi kommer inte ifrån att otryggheten på arbetsmarknaden fortfarande utgör en stor ekonomisk och psykisk belastning för den enskilde individen i dessa områden. Vi ställer därför stora förhoppningar på den proposition om regional- och lokaliseringspolitik som är aviserad till våren och väntar oss att det där också tas hänsyn till frakt- och taxekostnader.

Herr BÖRJESSON i Falköping (cp):

Herr talman! Årets långa remissdebatt står nu inför sin avslutning. Av talarlistan att döma är jag den siste talaren och kommer därmed att avsluta debatten. Jag har inte för avsikt att göra någon som helst sammanfattning av den förda debatten, eftersom det kan finnas risk för att det hela blir en västgötaklimax.

Årets debatt har berört många spörsmål och man frågar sig, om det finns något ämnesområde som inte tagits upp. Trots detta vill jag ta till orda i några frågor som är väsentliga för mig.

Det gäller först befolknings- och näringslivsutvecklingen i Skaraborgs län

Remissdebatt

som ger anledning till både optimism och pessimism. För Skaraborgs län i dess helhet kan förutses en positiv befolknings- och näringslivsutveckling. Länet har på grund av sitt transportekonomiskt gynnsamma läge mellan de expansiva Stockholms- och Göteborgsregionerna, med bl. a. västra stambanan, E 3 och goda hamnar, uppmärksammats av näringslivet. Existerande industri har bl. a. på grund härav expanderat kraftigt. En annan bidragande orsak till denna utveckling är den tillväxt i fråga om den lokala arbetskraftstillgången som följer av den minskade sysselsättningen inom jordbruket och skogsbruket.

Enligt en i inrikesdepartementet företagen analys av industriutvecklingen i riket åren 1963—1966 uppvisar Skaraborgs län näst Kristianstads län den största sysselsättningsökningen med ett nettotillskott av 1 975 sysselsatta. Procentuellt uppgick ökningen till 6,7 procent mot riksgenomsnittet 2 procent. Nyetablering av industrieföretag förekommer och redan befintliga företag expanderar. Länet har sålunda goda möjligheter att utvecklas gynnsamt.

Man kan dock inte komma ifrån att vissa områden i länet har speciella svårigheter i fråga om befolknings- och näringslivsutveckling. Jag tänker då speciellt på Vararegionen. Skaraborgs län är uppdelat på fem planeringsregioner varav den västra är Vararegionen som är minst med sina 30 000 invånare. Befolkningen inom denna region minskar snarare än ökar. En ökad lokalisering inom Vararegionen är nödvändig för att bereda sysselsättning åt dem som bor där, och jag kan försäkra att man från länsmyndigheternas och kommunmyndigheternas sida gjort vad som göras kan för att stimulera företag att lokalisera inom regionen. Det är ingalunda på grund av brist på kommunala initiativ som regionen inte har haft den industriella utveckling som är nödvändig för att skapa gynnsamma betingel-

ser för dem som bor i den berörda bygden.

Med hänsyn till den negativa utveckling som kännetecknar västra delen av Skaraborgs län kan man ifrågasätta om det inte är befogat med ett visst statligt stöd i detta område. Jag vill resoneringsvis där föra fram den tanke, som riksdagsman Paul Jansson i första kammaren gjorde sig till tolk för under gårdagens debatt, nämligen att man borde göra hela landet till ett stödområde. Därmed skulle Vararegionen få möjligheter att erhålla den hjälp som den så väl behöver. Rent allmänt sett borde det vara angeläget för statsmakterna att sätta in ett stöd inte bara vid den tidpunkt då en akut kris skall hävas utan också i ett läge då en relativt begränsad insats sannolikt skulle vara tillräcklig för att vända utvecklingen. Jag tror inte att det skulle behövas några större satsningar från statsmakternas sida för att ändra utvecklingstrenden inom Vararegionen.

Det vore frestande att också ta upp några andra frågor som rör vårt län. Jag kan t. ex. helt instämma i vad herr Hylltander anförde beträffande medeltilldelningen till våra vägar. Den saken borde ge anledning till ytterligare några kommentarer — men jag kanske får tillfälle att göra det en annan gång. Jag skall i stället i all korthet ta upp ett par frågor av helt annan räckvidd.

Alla är vi väl skakade av dramat i Biafra. Vi har i vinter med beklämning följt den bittra striden mellan närbesläktade folkgrupper i ett land vars frigörelse för inte så länge sedan innebar förhoppningar om en demokratisk utveckling i frihet. Mognadsprocessen i de gamla kolonialländerna är på många håll trög och smärtsam, och alltjämt har cyniska stormaktsintressen där sitt spelrum. Nu när ridån har gått ned för den blodiga slutakten i Biafra måste det vara angeläget för oss att med all kraft verka för inte bara materiell hjälp till de nödlidande utan också för att ut-

Remissdebatt

jämna de motsättningar som kan utgöra en grogrund för nya tragedier — inte bara i Nigeria. Beträffande de aktuella åtgärder som är av nöden för ett par miljoner människor i det krossade Biafra har regeringen ett stort ansvar på grund av de förväntningar som finns hos nästan hela vårt folk.

Då det gäller problemen på sikt vore kanske ett brett rekryterat afro-skandinaviskt institut med fredsforskning och ett forum för mellanstatliga diskussioner en väg att pröva i strävandena att påverka utvecklingen i länder där freden kan vara hotad. En sak har vi i alla händelser lärt av Biafratragedin: det är nödvändigt att i alla länder ha en ordentlig planering för katastrofbistånd. Ansträngningar måste också göras för att stärka de överstatliga politiska och humanitära organisationernas ställning. Vårt eget bistånd till dem som lider nöd i världen måste också ökas. I procent av bruttonationalprodukten är det svenska bidraget till u-hjälpen alltför jämt förhållandevis blygsamt.

Den dramatiska konflikt som i skuggan av det skakande skådespelet i Afrika har drabbat den svenska arbetsmarknaden har diskuterats tillräckligt. Jag vill endast instämma i de välgrundade aktuella kraven från många håll att ledningen för ett företag som LKAB bör vara på den plats där produktionen finns. LKAB-chefens argumentation häromdagen för en annan ordning är illa underbyggd och naturligtvis utmanande för de tusentals arbetare han är satt att leda. Må den vilda strejken i Norrbotten ha det goda med sig att den verkar som en larmklocka för regeringen och för oss alla!

Det går naturligtvis inte att få till stånd en sund lokaliseringspolitik, om alla ledande organ i vårt land slentrianmässigt skall placeras centralt här i Stockholm. Jag hälsar därför med tillfredsställelse den utredning finansministern har tillsatt för att undersöka möjligheterna till utflyttning av statliga

företag på både det civila och det militära området.

Man får vidare hoppas att försvarsministern visar den respekten för finansministerns goda uppsåt i detta sammanhang — en sådan utredning har sedan länge varit påkallad — att han tills vidare sätter stopp för ÖB:s nyligen framlagda förslag om ytterligare utbyggnad av de militära stabskomplexen i Stockholm med en mastodontisk s. k. högkvarterstriangel mitt inne i staden, som rimligen får anses särskilt sårbar i krig. Försvarsledningen, som numera omfattar ett mycket stort antal myndigheter och andra institutioner, borde snarast bli föremål för en speciell lokaliseringsundersökning. En rad militära staber som sedan gammalt är belägna i Stockholm skulle säkerligen med fördel kunna placeras i andra och strategiskt lämpligare delar av vårt land.

Försvarsministern förtjänar emellertid en eloge i ett annat sammanhang, nämligen för uppbyggnaden av det nya s. k. värnpliktsverket, som med sina grundliga fysiska och psykiska undersökningar av de värnpliktiga fått en utomordentlig betydelse inte bara för rekryteringen till försvaret utan också ur allmän folkhälsosynpunkt. Vad man skulle önska är att även åt äldre värnpliktiga och i princip alla repetitionsövningssoldater kunde erbjudas en motsvarande fysisk test i samband med deras inryckning. Vi skulle då kanske slippa tidningsrubriker av följande slag, som vi såg i höstas: »Cyklande repsoldat dog i hjärtinfarkt» etc. Värnpliktsverkets skickligt uppbyggda system för medicinska kontroller bör kunna ses som ett mönster för den framtida allmänna hälsovården i vårt land — ett av de områden som måste stå i förgrunden för 1970-talets reformpolitik.

Herr **BLOMKVIST** (s):

Herr talman! Jag begärde ordet närmast i anledning av den del av herr Börjessons i Falköping anförande som

Remissdebatt

berörde vårt hemlän. Låt mig uttala min tillfredsställelse över att herr Börjesson nu har tagit upp problemet Vararegionen. Det är alldeles riktigt att den jordbruksbygd som Vararegionen utgör kommer att bevara sin karaktär som ett av vårt lands kanske viktigaste jordbruksområden. Vi har i vårt län med de prognoser som vi utarbetat kunnat se att det krävs utomordentliga insatser för att kunna bevara en god samhälls-service till invånarna på Varaslätten.

Jag vill då erinra om att jag och några partivänner för några år sedan väckte en motion, i vilken vi föreslog att riksdagen skulle uppdra åt regeringen att göra en utredning om möjligheterna att få fram en statlig förädlingsindustri. Vi ansåg nämligen att en sådan skulle kunna medverka till en bättre utveckling för denna region och att vi på det sättet samtidigt skulle kunna ge sysselsättning åt dem som friställts från jordbruken på Varaslätten.

Vid behandlingen av motionen ansåg sig bankoutskottet inte kunna tillstyrka vår begäran på den punkten, men utskottet gjorde en enligt motionärernas mening positiv skrivning när det med några rader uttryckte sin principiella inställning till frågan. Utskottet sade sig inte vara främmande för statliga engagemang i framtiden även på detta område. Våra borgerliga kolleger från länet och övriga borgerliga ledamöter i riksdagen kunde inte acceptera denna principiella formulering om statliga insatser. Mot bakgrund av den utveckling som vi haft under de gångna åren har det visat sig att det initiativ som vi tog vid denna tidpunkt var värdefullt, och jag hoppas nu, herr talman, att vi även i framtiden skall kunna räkna med de borgerliga ledamöternas medverkan till en utredning, vars resultat möjligen kan bli en statlig eller annan förädlingsindustri på Varaslätten.

Herr BÖRJESSON i Falköping (cp):
Herr talman! Det finns ju ingen an-

ledning att herr Blomkvist och jag tar upp något resonemang om denna motion som väcktes för några år sedan här i riksdagen av de socialdemokratiska representanterna för Skaraborgs län. Motionen syftade, om jag inte minns galet, närmast till en statlig livsmedelsindustri. Jag hoppas att herr Blomkvist rättar mig, om jag har fel.

Jag tror att jag i debatten framhöll att jag hellre såg att Kooperationen försökte lösa problemet. Enligt min mening fanns det för dagen inte något behov av en statlig livsmedelsindustri inom Vararegionen.

Men låt oss lämna det kapitlet, herr Blomkvist. Vi skall gemensamt arbeta för vårt län — därom är vi överens.

Herr BLOMKVIST (s):

Herr talman! Jag vill understryka att motionen syftade till att man skulle undersöka om det fanns förutsättningar för att få till stånd en förädlingsindustri på Varaslätten. För mig är det — det vill jag framhålla — inte nödvändigt att det blir en statlig förädlingsindustri. Det kan mycket väl vara Kooperationen — jordbrukskooperationen eller konsumentkooperationen — eller någon annan verksamhetsform som står som huvudman.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositionerna hänvisades till statsutskottet, varjämte de i nedan angivna delar remitterades till följande utskott, nämligen

propositionen nr 1, i vad avsåg grunderna för bidrag till politiska partier, till konstitutionsutskottet, i vad den angick det promilletal, varmed skogs-vårdsavgiften för år 1970 skulle utgå, till bevillningsutskottet, i vad den berörde utgifterna för riksdagen och dess verk m. m., till bankoutskottet, i vad den gällde riktlinjer för en reform av inskrivningsväsendet, till lagutskott, och i vad propositionen avsåg jord-

bruksärenden, till jordbruksutskottet; samt

propositionen nr 2, såvitt den angick jordbruksärenden, till jordbruksutskottet.

Till vederbörande utskott skulle jämväl överlämnas de i anledning av propositionerna inom kammaren avgivna yttrandena.

§ 5

Föredrogs var för sig följande å bordet vilande motioner; och hänvisades därvid

till konstitutionsutskottet motionerna nr 202—205; och

till statsutskottet motionerna nr 206—223.

till bankoutskottet motionen nr 224;

till statsutskottet motionerna nr 225—242;

Vid föredragning av den å bordet vilande motionen nr 243, om åtgärder till stöd för trafiken på längre avstånd, hänvisades motionen, såvitt avsåg skattefrågor, till bevillningsutskottet och i övrigt till statsutskottet.

Vidare föredrogs var för sig följande å bordet vilande motioner; och hänvisades därvid

till statsutskottet motionerna nr 244—246;

till allmänna beredningsutskottet motionen nr 247;

till statsutskottet motionerna nr 248—255;

till bevillningsutskottet motionerna nr 256—268;

till bankoutskottet motionerna nr 269 och 270;

till lagutskott motionerna nr 271—273;

till konstitutionsutskottet motionen nr 274;

till lagutskott motionerna nr 275—289;

till jordbruksutskottet motionerna nr 290—301;

till allmänna beredningsutskottet motionen nr 302;

till statsutskottet motionen nr 303; samt

till allmänna beredningsutskottet motionen nr 304.

§ 6

Anmälades och godkändes riksdagens kanslis förslag till riksdagens skrivelse, nr 16, till Konungen angående val av ledamöter och suppleanter i utrikesutskottet och utrikesnämnden.

§ 7

Anmälades följande motioner:

nr 305, av herr *Boo*, om ökad insyn i kommunala bolag och stiftelser,

nr 306, av herr *Holmberg m. fl.*, om åtgärder för att fördjupa och stärka det svenska folkstyret,

nr 307, av herr *Zetterström m. fl.*, om införande av ett system med ersättare för riksdagsledamot,

nr 308, av herr *Enarsson m. fl.*, om ändrade bestämmelser angående ledighet för jordbrukare från fullgörande av repetitionstjänstgöring,

nr 309, av herr *Holmberg m. fl.*, angående u-hjälpen,

nr 310, av herr *Hedlund m. fl.*, om decentralisering av den högre utbildningen,

nr 311, av herrar *Hedlund* och *Holmberg*, om parlamentarisk sammansättning av 1968 års utbildningsutredning,

nr 312, av herr *Holmberg m. fl.*, om en översyn av forskningens och forskningsplaneringens organisation,

nr 313, av herrar *Mundebo* och *Strömberg*, angående den samhällsvetenskapliga forskningen,

nr 314, av herrar *Nilsson* i Agnäs och *Nordstrandh*, om inrättande av en professur i historia vid Umeå universitet,

nr 315, av herr *Nordstrandh m. fl.*, angående det obligatoriska medlemskapet i studentkår,

nr 316, av herrar *Åsling* och *Fälldin*,

om införande av kooperationen som undervisningsämne i den högre undervisningen, m. m.,

nr 317, av herr *Ekström m. fl.*, om översyn av reglerna för kommunalt bostadstillägg till folkpension,

nr 318, av herrar *Hedlund* och *Gustafson* i Göteborg, om vidgning av rammarna för lokaliseringsbidrag och lokaliseringsslån,

nr 319, av herr *Holmberg m. fl.*, angående arbetsmarknadsmyndigheternas organisation och verksamhet,

nr 320, av herr *Ringaby*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till Hälsovårdsupplysning,

nr 321, av fru *Ryding m. fl.*, om höjning av arkivarbetarnas löner,

nr 322, av fru *Sigurdson m. fl.*, angående driftbidraget till barnstugor,

nr 323, av fröken *Wetterström*, om slopande av inkomstprövningen beträffande änkepension inom folkpensioneringen,

nr 324, av herr *Enarsson*, angående fördelningen av väganlagen,

nr 325, av herr *Hedin m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till Allmänna sjövägar,

nr 326, av herrar *Johnsson* i Blentarp och *Jönsson* i Arlöf, om samordning av den kollektiva trafiken med skolbarnstransporter, m. m.,

nr 327, av herrar *Josefson* i Arrie och *Tobé*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till Ersättning till trafikföretag för drift av icke lönsamma busslinjer,

nr 328, av herr *Josefson* i Arrie *m. fl.*, om statlig finansiering av underhåll av enskilda vägar,

nr 329, av herr *Bergqvist m. fl.*, om specificering av kravet i verksstadgan på chefen som personalledare,

nr 330, av herr *Holmberg m. fl.*, om åtgärder för att stimulera turismen i Sverige,

nr 331, av fru *Kristensson m. fl.*, om skärpt bevakning mot narkotikasmuggling,

nr 332, av fru *Sundberg* och herr

Krönmark, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till Bidrag till Svenska turisttrafikförbundet,

nr 333, av herr *Westberg* i Ljusdal *m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till Bidrag till Centralförbundet för nykterhetsundervisning, m. m.,

nr 334, av herrar *Boo* och *Eliasson* i Sundborn, om avdrag vid beskattningen för ökade levnadskostnader på annan ort,

nr 335, av herr *Hedin m. fl.*, om ändrade bestämmelser för taxering av jordbruksfastighet,

nr 336, av herr *Holmberg m. fl.*, om skattefri avsättning till utbildnings- och omställningsfond,

nr 337, av herr förste vice talmannen *von Friesen*, angående grunderna för pension eller annan ersättning åt tjänsteman hos kamrarnas kanslier vid övergången till enkammarriksdag,

nr 338, av herr *Hermansson m. fl.*, om en ny regionalpolitik,

nr 339, av herr *Åsling m. fl.*, om införande av etableringskontroll i storstadsregionerna,

nr 340, av herr *Andersson* i Örebro *m. fl.*, om överförande från läkare till sjuksköterska av blodprovstagning vid rattfylleri,

nr 341, av fru *Eriksson* i Stockholm *m. fl.*, om viss översyn av medborgarskapslagstiftningen,

nr 342, av herr *Johansson* i Skärstad *m. fl.*, angående behörigheten att förrätta kyrklig vigsel,

nr 343, av herr *Oskarson m. fl.*, om åtgärder för att bekämpa brottsligheten,

nr 344, av herr *Engkvist m. fl.*, om säkerhetsföreskrifter för transport av hälso- och miljöfarliga vätskor, m. m.,

nr 345, av herr *Gustafson* i Göteborg *m. fl.*, angående pensionsåldern,

nr 346, av herr *Hermansson m. fl.*, om slopande av förbudet att inställa arbete under avtalstid,

nr 347, av fru *Kristensson* och fröken *Wetterström*, angående beräkningen av pension för hemarbetande i vissa fall,

nr 348, av fru *Kristensson* och fröken *Wetterström*, om ersättning från den allmänna försäkringen för resekostnader i samband med sjukgymnastisk behandling,

nr 349, av fru *Sigurdson m. fl.*, om rätt till sjukpenning vid vård av sjukt barn, nr 350, av herr *Hugosson m. fl.*, om skydd för begreppet rättshjälp,

nr 351, av herr *Löfgren*, om rätt för tullen att utfärda provisoriskt körförbud för inkommande fordon,

nr 352, av fru *Sundberg m. fl.*, om tillståndstvång för anordnande av skrotbilsupplag,

nr 353, av herr *Thylén m. fl.*, angående belysningsutrustningen på motorfordon,

nr 354, av herr *Eriksson* i Bäckmora *m. fl.*, om höjning av det extra mjölkpristillägget i norra Sverige,

nr 355, av herr *Oskarson m. fl.*, om kreditgarantier till deltidjordbrukare, m. m.,

nr 356, av fru *Sundberg m. fl.*, om

kommunala planer för landskapsvård, m. m., samt

nr 357, av herr *Holmberg m. fl.*, om utredning för att bredda och stödja ungdomens kulturupplevelse.

Dessa motioner bordlades.

§ 8

Meddelande om enkel fråga

Meddelades, att herr talmannen tillställts en enkel fråga av herr *Fridolfs-son* i Stockholm (m) till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet angående en översyn av lagen om kollektivavtal.

§ 9

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 11.19.

In fidem

Sune K. Johansson